

Introductiedossier: nieuwe bewindspersonen

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK)

Mei 2024

Leeswijzer voor digitale versie

Leeswijzer

Dit dossier is opgebouwd vanuit het organogram; u kunt via het organogram navigeren naar de staf- en beleidsdirecties, diensten en instellingen van EZK. Binnen één kolom van één DG kunt u van directie naar directie. Een volgend DG bereikt u weer via de homeknop naar het organogram.

Homeknop - Navigatie naar organogram

Navigatie **binnen een kolom**

Vervolgknop binnen het zelfde hoofdstuk

Doorbladeren zonder navigatie via het organogram

Voorwoord

Voorwoord

Voorwoord

Geachte bewindspersoon,

Namens de collega's van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) wil ik u graag van harte welkom heten. Het ministerie werkt samen met zijn partners aan een ondernemend en een duurzaam Nederland. Anders gezegd: aan een weerbare, duurzame, innovatieve en inclusieve economie en aan een klimaat neutrale samenleving in 2050. Dat doen we door in brede zin ruimte en voorwaarden te scheppen voor ondernemerschap en bedrijvigheid. En door te sturen op de overgang naar een CO₂-neutrale economie. EZK speelt daarmee ook een sleutelrol in de grote transitie naar een duurzamere en een digitalere economie en samenleving. EZK houdt daarbij oog voor de belangen van zoveel mogelijk betrokken partijen in de samenleving: bedrijven, consumenten, burgers.

In dit dossier vindt u een beschrijving van de dienstonderdelen van het kerndepartement en onze agentschappen. Daarnaast treft u een overzicht aan van de zelfstandige bestuursorganen die zijn verbonden aan EZK. Het dossier geeft inzicht in de manier waarop ons ministerie is georganiseerd en geeft kort de inhoud van de opgaven waar onze collega's aan werken. Het dossier vervolgt met een deel waarin de inhoudelijke onderwerpen van ons ministerie diepgaander aan bod komen.

Binnenkort kunt u nader kennismaken met de gezichten achter ons departement, de verschillende beleidsdossiers en de partijen waar EZK mee samenwerkt. Hopelijk helpt het introductiedossier om snel vertrouwd te raken met het ministerie en de opgaven waarvoor wij aan de lat staan. Samen met alle collega's kijk ik uit naar onze samenwerking.

Sandor Gaastra

Secretaris-generaal van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Inhoud

Inhoud

Organogram	
Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	8
SG - Sandor Gaastra	9
Bureau Bestuursraad (BBR)	10
Directie Communicatie (DC)	12
Europese en Internationale Zaken (DEIZ)	13
Financieel-Economische Zaken (FEZ)	14
Wetgeving & Juridische Zaken (WJZ)	15
Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)	17
DG Bedrijfsleven & Innovatie (B&I) – Erwin Nijssse	19
Innovatie en Kennis (IK)	20
Ondernemingsklimaat (O)	22
Topsectoren en Industriebeleid (TOP)	24
Regio en Ruimte	26
Verduurzaming Industrie (VI)	28
Secretariaat Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR)	30
DG Economie en Digitalisering – Michiel Boots	31
Algemene Economische Politiek (AEP)	32
Mededinging & Consumenten (MC)	33
Nationaal Groeifonds	35
Digitale Economie (DE)	37
DG Klimaat & Energie (K&E) – Michel Heijdra	39
Strategie Energiesysteem (SE)	40
Energiemarkt (EM)	42
Realisatie Energiestransitie (RE)	43
Kernenergie (KE)	45
Klimaat (K)	46

Inhoudsopgave *(vervolg)*

Inhoud

DG Groningen en Ondergrond (DGGO) – Esther Pijs	48
Schadeherstel & Gaswinning Groningen (SGG)	49
Versterken en Perspectief Groningen (VPG)	50
Transitie Diepe Ondergrond (TDO)	52
pSG - Gerdine Keijzer-Baldé	54
Informatievoorziening (IV)	55
Mens en Organisatie (M&O)	56
Dienst ICT Uitvoering (DICTU)	58
Nederlandse Emissieautoriteit (NeA)	60
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)	62
Diensten	65
Centraal Planbureau (CPB)	66
Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)	68
Nationaal Coördinator Groningen (NCG)	70
Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI)	72
Zelfstandige bestuursorganen & rechtspersonen met wettelijke taak	74
Kamer van Koophandel (KvK)	75
Autoriteit Consument en Markt (ACM)	77
Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)	80
Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)	82
Raad voor Accreditatie (RvA)	84
Stichting Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA)	86
Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)	88

Organogram Ministerie van Economische Zaken en Klimaat Mei 2024

Bewindsliden

Secretaris-generaal
Sandor Gastra

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)
Theodor Kockelkoren

Centraal Planbureau (CPB)
Pieter Hasekamp

Autoriteit Consument en Markt (ACM)
Martijn Snoep

Nationaal Coördinator Groningen
Regina Bouius-Riemersma

Wetgeving en Juridische Zaken (WJZ) ✓
Arjen Doosje

Communicatie (DC) ✓
Erik den Hoedt (Interim)

Financieel-Economische Zaken (FEZ) ✓
Sylvia Teunissen

Bureau Bestuursraad (BBR) ✓
Henny Zunderman

Europese en Internationale Zaken (DEIZ)
Heleen Bakker

Klaar voor de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée

- Leden Bestuursraad
- Beleidsdirecties
- Programmadirectie
- Stafdirecties
- Buitendiensten
- Dienstonderdelen van het ministerie van LNV die ook taken verrichten voor het ministerie van EZK
- ★ Programma DG
- ✓ Verrichten ook taken voor het ministerie van LNV
- DG = Directoraat-generaal
- dg = directeur-generaal
- Plv. = Plaatsvervangend
- Wvd. = Waarnemend

Dienstonderdelen van het ministerie van LNV die ook taken verrichten voor het ministerie van EZK

Bestuurlijke en Politieke Zaken (BPZ)
Evelyn Geurtsen

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)
Gerard Bakker

Plv. secretaris-generaal
Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening ✓
Nienke Weegink

Mens & Organisatie ✓
Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU) ✓
Jan Flippo

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI)
Angeline van Dijk

Nederlandse Emissieautoriteit
Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)
dg **Abdeluheh Choho**

DG Klimaat en Energie
Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)
Maxine Tiliij

Energiemarkt (EM)
Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)
Marc Hoenders

Kernenergie (KE)
Martijn Schut

Klimaat (K)
Niels Kastelein

DG Groningen en Ondergrond ★
Esther Pijs

Schadeherstel & Gaswinning Groningen
Regine Doornbos-Neyt

Versterken en Perspectief Groningen
Norbert van den Hove

Transitie Diepe Ondergrond
Kees Hansma

DG Bedrijfsleven en Innovatie
Erwin Nijse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (Interim)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

Secretariaat Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp

DG Economie en Digitalisering
Michiel Boots

Algemene Economische Politiek (AEP) ✓
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale economie
Jos de Groot

SG - Sandor Gaastra

Secretaris-Generaal
Sandor Gaastra

Bureau Bestuursraad (BBR)
Henny Zunderman →

Directie Communicatie (DC)
Erik den Hoedt (a.i.) →

Europese en Internationale Zaken
(DEIZ)
Maarten Smit →

Financieel Economische Zaken
(FEZ)
Sylvia Teunissen →

Wetgeving en Juridische Zaken
(WJZ)
Arjen Doosje →

Programmadirectie Klaar voor
de toekomst (KvdT)
Marianne Villée →

De Secretaris-generaal (SG) is verantwoordelijk voor de directies Bureau Bestuursraad (BBR), Communicatie (DC), Europese en Internationale Zaken (DEIZ), Financieel-Economische Zaken (FEZ), Wetgeving en Juridische Zaken (WJZ) en programmadirectie Klaar voor de toekomst (KvdT).

Bureau Bestuursraad (BBR)

Secretaris-Generaal
Sandor Gaastra

Bureau Bestuursraad (BBR)
Henny Zunderman

Directie Communicatie (DC)
Erik den Hoedt (a.i.)

Europese en Internationale Zaken
(DEIZ)
Maarten Smit

Financieel Economische Zaken
(FEZ)
Sylvia Teunissen

Wetgeving en Juridische Zaken
(WJZ)
Arjen Doosje

Programmadirectie Klaar voor
de toekomst (KvdT)
Marianne Villée

Directeur: **Henny Zunderman**
MT-leden: **Rebecca van Riel, Heidi Roks-Mauritz,
Janneke Leek (wnd. voor Teun van den Boogert),
Anouk Wamelink**

In het kort

- Bureau Bestuursraad (BBR) ondersteunt de bewindspersonen, de secretaris-generaal als ambtelijk eindverantwoordelijke en de bestuursraad als collectief besturingsorgaan van het departement.
- Onder de taken van BBR vallen o.a. politiek/bestuurlijke advisering, parlementaire coördinatie, crisiscoördinatie en facilitaire ondersteuning.

BBR vormt de spil in de EZK-organisatie en heeft een verbindende rol tussen bewindspersonen, bestuursraad en de organisatie.

Wat is ons doel?

BBR zorgt ervoor dat de politieke en ambtelijke top hun taken optimaal kunnen uitoefenen en hun verantwoordelijkheden ten volle waar kunnen maken.

Wat doen we?

BBR voert taken uit voor de bewindspersonen en ambtelijke top van EZK. Daarnaast worden er ook taken uitgevoerd voor de directie Bestuurlijke Politieke Zaken (BPZ), de Bestuursraad en de bewindspersonen van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

Werkzaamheden voor EZK:

- Politieke en bestuurlijke advisering aan de bewindspersonen en de leden van de Bestuursraad op stukken voor bewindspersonen, parlement, Ministerraad (MR), Bestuursraad (BR) en SG-overleg (SGO) en over bestuurlijk-politieke risico's en passende maatregelen.
- Het goed laten verlopen van de bestuurlijk-politieke processen van het departement.
- Contact onderhouden met de Eerste en Tweede Kamer en hun medewerkers.
- Het inhoudelijk, technisch en organisatorisch voorbereiden van parlementaire enquêtes zoals de Parlementaire Enquête Corona.

Secretaris-Generaal
Sandor Gaastra

Bureau Bestuursraad (BBR)
Henny Zunderman

Communicatie (DC)
Cas Teijssen

Europese en Internationale Zaken
(DEIZ)
Maarten Smit

Financieel Economische Zaken
(FEZ)
Sylvia Teunissen

Wetgeving en Juridische Zaken
(WJZ)
Arjen Doosje

Programmadirectie Klaar voor
de toekomst (KvdT)
Marianne Villée

Bureau Bestuursraad (BBR) *(vervolg)*

Werkzaamheden voor EZK en LNV:

- Coördinatie Ministerraadadviesing en -parlementaire zaken.
- Organisatie en ondersteuning Bestuursraadoverleg EZK en LNV.
- Uitvoering protocollaire werkzaamheden en organisatie evenementen voor bestuursraad en bewindspersonen EZK en LNV.
- Coördinatie stukkenstroom bewindspersonen.
- Secretariële en facilitaire ondersteuning voor de bewindspersonen.
- Taken op het gebied van integrale veiligheid, zoals integrale beveiliging, beveiliging bewindspersonen, coördinatie vertrouwensfuncties en integriteits- en incidentonderzoeken.
- Advisering over en toezicht op gegevensbescherming en privacywetgeving (functionaris gegevensbescherming).
- Advisering over integriteit en compliance financiële belangen.

Het Departementaal Crisiscentrum (DCC) valt onder de directie BPZ van LNV. Zij werken echter ook voor EZK. Directeur BBR is namens de SG EZK opdrachtgever van DCC voor EZK.

Directie Communicatie (DC)

Secretaris-Generaal
Sandor Gaastra

Bureau Bestuursraad (BBR)
Henny Zunderman

Directie Communicatie (DC)
Erik den Hoedt (a.i.)

Europese en Internationale Zaken
(DEIZ)
Maarten Smit

Financieel Economische Zaken
(FEZ)
Sylvia Teunissen

Wetgeving en Juridische Zaken
(WJZ)
Arjen Doosje

Programmadirectie Klaar voor
de toekomst (KvdT)
Marianne Villée

Directeur: **Erik den Hoedt (a.i.)**
MT-leden: **Koosje Verhaar, Lixel Huijts en Walter Snoei**

In het kort

- De Directie Communicatie (DC) adviseert de bewindspersonen en de ambtelijke leiding over de externe en interne communicatie.
- DC is verantwoordelijk voor de inzet van communicatie en communicatie is een integraal onderdeel van bestuur en beleid.

Wat is ons doel?

Samen met Beleid en de Publieke dienstverleners is DC iedere dag bezig met beleid dat in de samenleving wordt herkend en gedragen. Zo draagt DC met communicatie bij aan het behalen van de (Lange termijn)doelen van het ministerie en het kabinet.

Wat doen we?

DC speelt in op de actualiteit, verbindt korte en lange termijn en binnen- en buitenwereld. De directie haalt signalen uit de buitenwereld naar binnen, reageert daarop en luistert naar onze stakeholders.

DC werkt elke dag aan de kwaliteit en de samenhang van de communicatie van EZK. Communicatieplannen, woordvoering, werkbezoeken, speeches, campagnes, online posts en reacties, communicatie-onderzoeken, beantwoording van vragen uit de maatschappij en beeld- en tekstproducties zijn altijd onderdeel van een bredere aanpak die laat zien wat EZK doet, waarom, met wie, en – vooral – voor wie EZK werkt. Dit doen we tijdig, in de juiste samenhang en in een taal die iedereen kan begrijpen.

Kerntaken:

- Ontwikkelen, vormgeven en uitvoeren van strategisch communicatieadvies rond communicatieprioriteiten.
- Samenhang brengen en kwaliteit stimuleren in de communicatie van EZK.
- Adviseren en ondersteunen bij publiciteit en externe optredens van bewindspersonen en ambtelijke leiding.
- Ontwikkelen van mediastrategieën, schrijven van nieuws- en persberichten, onderhouden van pers- en mediacontacten en doen van woordvoering.
- Schrijven van speeches voor de bewindspersonen en ambtelijke leiding en geven van taaladvies over belangrijke ambtelijke stukken.
- Adviseren aan beleidsdirecties over communicatie rond het maken en invoeren van beleid.
- Adviseren, coördineren en vormgeven van interne communicatie binnen het ministerie.
- Adviseren over en beheren van diverse online corporate communicatiekanalen van het ministerie, de bewindspersonen en de SG (zoals rijksoverheid.nl, diverse social mediaplatforms, intranet).
- Adviseren over en ontwikkelen van beeldstrategieën, -producties en visualisaties.
- Beantwoorden van vragen en reacties via webcare en maatschappelijke correspondentie.

Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

Secretaris-Generaal
Sandor Gaastra

Bureau Bestuursraad (BBR)
Henny Zunderman

Directie Communicatie (DC)
Erik den Hoedt (a.i.)

Europese en Internationale Zaken
(DEIZ)
Maarten Smit

Financieel Economische Zaken
(FEZ)
Sylvia Teunissen

Wetgeving en Juridische Zaken
(WJZ)
Arjen Doosje

Programmadirectie Klaar voor
de toekomst (KvdT)
Marianne Villée

Directeur: **Maarten Smit. (Tot 1 juli 2024: Heleen Bakker.)**
MT-leden: **Caroline Wooning (plv. directeur),
Meyndert van der Kolk, Sigrid Johannisse
(Hoofd EZK PVEU, Brussel)**

In het kort

- Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ) adviseert en ondersteunt bewindspersonen bij het vaststellen en behartigen van de inzet op Europese en internationale dossiers en bij inkomende en uitgaande internationale bezoeken/gesprekken;
- DEIZ is verantwoordelijk voor het horizontale overzicht, de positiebepaling, coördinatie en beïnvloeding van nieuwe plannen en onderhandelingen over wetsvoorstellen van de Europese Commissie in een veranderend krachtenveld.

Wat is ons doel?

De directie heeft tot missie: “Het optimaal benutten van de EU in een veranderende wereld, ten behoeve van een duurzaam én ondernemend Nederland”.

De EZK-afdeling van de Permanente Vertegenwoordiging bij de Europese Unie (PVEU) in Brussel maakt integraal onderdeel uit van de directie. DEIZ zorgt voor:

- Samenhang in beleid op internationaal, Europees en nationaal niveau.
- Kennis over de werking van de EU en het Europese en internationale krachtenveld.
- Goede samenwerking met andere onderdelen binnen EZK, andere ministeries, ambassades, bedrijfsleven/stakeholders, EU-lidstaten en derde landen met als doel zo effectief mogelijke beïnvloeding in Brussel en hoofdsteden.
- Een strategische en wendbare manier van werken om goed te kunnen inspelen op een veranderende wereld.

Wat doen we?

DEIZ verdeelt haar taken in vier categorieën:

- **Systeemrol:** horizontaal overzicht bewaken op alle EZK-thema's met een Europese/internationale component, het verbinden van deze verschillende thema's en bijdragen aan uniformiteit en consistentie in Europese- en beleidsbeïnvloeding. Daarnaast zorgt DEIZ voor de voorbereiding van de (reis)agenda's voor bewindspersonen en SG en advisering over internationale dossiers vanuit het horizontale overzicht.
- **Coördinatie:** voorbereiding van input voor de Europese Raad, Europese Raden van ministers voor Energie, Milieu (klimaat), Telecom en Concurrentievermogen (interne markt en industrie), bilaterale bezoeken en G20. DEIZ is voorzitter van het Internationaal Directeurenoverleg EZK en LNV dat ziet op de uitwisseling met BZ op in de internationale economische functie en strategische detacheringen bij EU-instellingen.
- **Beleidsontwikkeling:** EU-begroting/Meerjarig Financieel Kader (MFK), Europees Semester, nieuwe relatie EU-Verenigd Koninkrijk, strategische autonomie, Europees concurrentievermogen, Europees klimaatbeleid, Europees digitaal beleid, handelspolitiek, EU uitbreiding en institutionele vraagstukken, bilaterale landenstrategie (primair Duitsland en Frankrijk) en internationale strategie (vooral China/Azië, VS, Rusland).
- **Beïnvloeden en onderhandelen:** kennis van het krachtenveld en Brusselse ontwikkelingen in samenwerking met de PVEU. Leidend in onderhandelingen op eigen beleidsterreinen en adviseren op anderen. Werken aan effectieve beïnvloeding Europese agenda en voorstellen via coalitievorming, gelijk-gestemde groepen, bilaterale contacten met andere lidstaten, kabinetten van de Europese Commissie en bedrijfsleven. En via een proactieve aanpak en aanjagende rol bij het ontwikkelen van Nederlandse voorstellen.

Financieel-Economische Zaken (FEZ)

Secretaris-Generaal
Sandor Gaastra

Bureau Bestuursraad (BBR)
Henny Zunderman

Directie Communicatie (DC)
Erik den Hoedt (a.i.)

Europese en Internationale Zaken
(DEIZ)
Maarten Smit

Financieel Economische Zaken
(FEZ)
Sylvia Teunissen

Wetgeving en Juridische Zaken
(WJZ)
Arjen Doosje

Programmadirectie Klaar voor
de toekomst (KvdT)
Marianne Villée

Directeur: **Sylvia Teunissen**
MT-leden: **Hans van der Valk (plv. directeur),
Suzan van der Heijden, Anne-Mieke den Teuling,
Matthijs Willemse**

In het kort

- FEZ zet zich in voor een doelmatige en doeltreffende inzet van de beschikbare middelen om de beleidsdoelen te realiseren.
- FEZ bewaakt daarbij de relevante financiële kaders, zodat de financiële huishouding van het departement op orde is en een ordelijk en controleerbaar financieel en materieel beheer is geborgd. Daarnaast zorgt FEZ voor een betrouwbare en efficiënte inrichting van de financiële administratie.
- Afdeling Eigenaarsadviesing is onderdeel van FEZ en adviseert de pSG in haar rol als eigenaar van de relatie met de taakorganisaties (uitvoerders/toezichhouders en beleidsdeelnemingen) rond EZK..

Wat is ons doel?

Volgend uit de missie en de wettelijke taak vastgelegd in het Besluit Taak FEZ streeft de directie FEZ onder andere de volgende doelen na:

- Een juiste wijze van begroten en verantwoorden van de middelen van EZK aan het Parlement.
- Een financieel beheer en materieel beheer dat ordelijk en controleerbaar is.
- Financiële/budgettaire risico's zijn tijdig in beeld opdat deze beheerst kunnen worden
- Verplichtingen en betalingen die rechtmatig zijn.

Wat doen we?

De directie FEZ vervult de rol van beleidscontroller en concerncontroller en het financieel-economisch geweten binnen het ministerie. Onderdeel hiervan zijn:

- Het gevraagd en ongevraagd adviseren van bewindspersonen en de Bestuursraad over scherpe keuzes over de verdeling van middelen (budget en fte) en budgettaire risico's.
- Het adviseren van de beleidskolommen over de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleidsvoorstellen en toetsen van de budgettaire inpassing van voorstellen.
- Het plannen en coördineren van het proces van begroting tot verantwoording, ten behoeve van een transparante besluitvorming over de verdeling en de sturing van de middelen
- Het opstellen van begrotingsstukken, te weten de (supplettoire) begrotingen van EZK, het Nationaal Groiefonds en (in gaande het begrotingsjaar 2025) het Klimaatfonds, alsmede de daarbij behorende verantwoordingsstukken (jaarverslagen).
- Het onderhouden van een goede werkrelatie met het Ministerie van Financiën ter ondersteuning van gedegen financiële besluitvorming tijdens de Voorjaarsbesluitvorming en op andere momenten in het jaar.
- Het binnen het concern EZK bewaken van naleving van de kaders voor financieel beheer en het onderhouden van het contact daarover met de toezichhouders Algemene Auditdienst Rijk en de Algemene Rekenkamer.
- Het voeren van een centrale financiële administratie die op orde is en zodanig ingericht is en functioneert dat EZK op doelmatige en tijdige wijze kan beschikken over de informatie die nodig is voor een adequate sturing en beheersing.

Wetgeving & Juridische Zaken (WJZ)

Secretaris-Generaal
Sandor Gaastra

Bureau Bestuursraad (BBR)
Henny Zunderman

Directie Communicatie (DC)
Erik den Hoedt (a.i.)

Europese en Internationale Zaken
(DEIZ)
Maarten Smit

Financieel Economische Zaken
(FEZ)
Sylvia Teunissen

Wetgeving en Juridische Zaken
(WJZ)
Arjen Doosje

Programmadirectie Klaar voor
de toekomst (KvdT)
Marianne Villée

Directeur: **Arjen Doosje**
MT-leden: **Ellen de Bruin (plv. directeur), Janne de Bruijne, André Hofman, Bram van den Hout, Judith Mentink, Elisabeth Oosterbaan, Ellen Topman**

In het kort

- De directie WJZ werkt als een gemeenschappelijke directie voor de ministeries van EZK en LNV.
- Bij WJZ werken ca. 190 juridische professionals, verdeeld over 7 afdelingen.
- WJZ maakt wetgeving voor alle beleidsvelden van EZK en LNV.
- WJZ ondersteunt de afhandeling van Wet open overheid (Woo-)verzoeken en is contactpunt voor de Raad van State en de Nationale ombudsman.

Wat is ons doel?

WJZ maakt zich er sterk voor dat EZK en LNV in juridisch opzicht effectief en rechtmatig handelen. Het is een centrale stafdirectie, waarbinnen het belangrijkste juridische werk is geconcentreerd voor zowel EZK als LNV.

Wat doen we?

1. Wetgeving

- Ontwikkelen van wetgeving als onderdeel van het beleidsproces van EZK en LNV (instrumentatie van beleid).
- Zorg voor het departementale wetgevingsprogramma en coördinatie van het interdepartementale wetgevingsprogramma voor klimaatwetgeving.
- Beoordelen van/adviseren over nut, noodzaak, vorm, inhoud en planning van wetgeving.
- Conciipiëren van wetten, algemene maatregelen van bestuur, ministeriële regelingen en beleidsregels.
- Verzorgen van de wetgevingsprocedures, inclusief advisering over verdragen.
- Ontwikkelen en actueel houden van algemeen wetgevingsbeleid, ook in interdepartementale samenwerking.
- Tot stand brengen van specifieke regelgeving in het kader van crisisbeheersing.

2. Bestuurlijk-juridische adviezen

- Gevraagd en ongevraagd geven van bestuurlijk-juridische adviezen op een breed terrein.
- Advisering over de juridische aspecten van beleidsvoornemens en het beheersen van daaraan verbonden risico's.
- Advisering over nota's, (kamer)brieven, overeenkomsten, convenanten, governance, de in onderhandelingen en procedures te volgen strategie, statuten, ministerraadstukken, beantwoording Kamervragen, beschikkingen en besluiten.
- Brede advisering op het terrein van bestuursrecht, privaatrecht en Europees recht.

Wetgeving & Juridische Zaken (WJZ) *(vervolg)*

Secretaris-Generaal
Sandor Gaastra

Bureau Bestuursraad (BBR)
Henny Zunderman

Directie Communicatie (DC)
Erik den Hoedt (a.i.)

Europese en Internationale Zaken
(DEIZ)
Maarten Smit

Financieel Economische Zaken
(FEZ)
Sylvia Teunissen

Wetgeving en Juridische Zaken
(WJZ)
Arjen Doosje

Programmadirectie Klaar voor
de toekomst (KvdT)
Marianne Villée

- Advisering over de Wet open overheid (Woo).
- Departementale en interdepartementale coördinatie van totstandkoming staatssteunbeleid en toepassing staatssteunmaatregelen.
- Opstellen van mandaat- en organisatiebesluiten voor alle dienstonderdelen van EZK en LNV.

3. Bezwaar en beroepszaken, civiele en Europese procedures

- Behandeling van klacht-, bezwaar- en beroepszaken, begeleiden van arbitrage- en civiele procedures en het leveren van input voor Europese procedures.
- Behandelen van bezwaarschriften tegen beschikkingen van de ministers van EZK en LNV voor zover deze op het kern-departement zijn voorbereid.
- Opstellen proces/verweerstukken, organiseren en voorzitten van hoorzittingen.
- Procesvoering bij bestuursrechtelijke colleges.
- Opdrachtgever en begeleider van het kantoor van de Landsadvocaat en andere advocatenkantoren in civiele procedures en arbitrages voor EZK en LNV.

4. Woo-ondersteuningsunit

- Organiseren en optimaliseren van ondersteuning voor de dienstonderdelen van EZK en LNV bij de behandeling van Woo-verzoeken.

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)

Secretaris-Generaal
Sandor Gaastra

Bureau Bestuursraad (BBR)
Henny Zunderman

Directie Communicatie (DC)
Erik den Hoedt (a.i.)

Europese en Internationale Zaken
(DEIZ)
Maarten Smit

Financieel Economische Zaken
(FEZ)
Sylvia Teunissen

Wetgeving en Juridische Zaken
(WJZ)
Arjen Doosje

Programmadirectie Klaar voor
de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée

Programmadirecteur:
MT-lid:

Marianne Villée
Erik de Boer

In het kort

- De programmadirectie Klaar voor de toekomst is in 2023 opgericht om de organisatie te ondersteunen en equiperen bij de transitie die plaats moet vinden om meer impact te hebben op onze maatschappelijke opgaven.
- De programmadirectie moet als ‘buitenboordmotor’ vernieuwing en verbetering aanjagen.

Wat is ons doel?

Kvdt handelt vanuit drie ontwikkeldoelstellingen:

1. Ontwikkelen van een heldere EZK-visie om richting te geven aan de organisatie & politieke wensen tot realiteit te brengen.
2. Versterken van onze samenwerking, zowel intern als met onze stakeholders en de burger.
3. Versterken van procesvaardigheden en organiserend vermogen.

EZK wil meer maatschappelijk impact realiseren met een transitie binnen het departement, waarbij EZK meer vernieuwende interventies en werkwijzen toepast dan nu.

Wat doen we?

De programmadirectie zorgt voor een positieve cultuur van verandering waardoor men ziet wat men bijdraagt aan het overkoepelende verhaal van EZK en daarin zijn/haar eigen talenten, kennis en vaardigheden kan ontwikkelen en inbrengen. De programmadirectie zorgt ervoor dat de resultaten die ism lijn- en stafdirecties worden behaald, goed worden geborgd in de reguliere structuur van EZK. Hiervoor heeft de directie vijf thema's geïnventariseerd waarop wordt gefocust:

1. **Visie EZK:** verbinden en helder uitdragen van de opgaven van EZK.
2. Werken aan een lerende organisatie.
3. Ontwikkelen van **cultuur & leiderschap** die de EZK-transitie ondersteunt.
4. Verbeteren van **proces & werkwijze** voor meer effectiviteit en werkplezier.
5. Ontwikkelen van een **stakeholder & burgerparticipatie aanpak** die samenwerking met de buitenwereld ondersteunt.

De thema's worden in nauwe samenhang met elkaar verder in de praktijk gebracht omdat zij elkaar versterken. De SG is de opdrachtgever van de programmadirectie. Het programma loopt t/m eind 2026. In bijgaande afbeelding staat weergegeven wat Kvdt doet, waarom EZK dit doet, hoe en met wie.

Programmadirectie Klar voor de toekomst (Kvdt) (vervolg)

Secretaris-Generaal
Sandor Gaastra

Bureau Bestuursraad (BBR)
Henny Zunderman

Directie Communicatie (DC)
Erik den Hoedt (a.i.)

Europese en Internationale Zaken
(DEIZ)
Maarten Smit

Financieel Economische Zaken
(FEZ)
Sylvia Teunissen

Wetgeving en Juridische Zaken
(WJZ)
Arjen Doosje

Programmadirectie Klar voor
de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée

DG Bedrijfsleven & Innovatie (B&I) – Erwin Nijse

DG Bedrijfsleven & Innovatie (B&I)
Erwin Nijse →

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer →

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp →

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu →

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.) →

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam →

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp →

Het Directoraat-generaal Bedrijfsleven & Innovatie (DGBI) werkt aan wat Nederlanders belangrijk vinden in de economie: werk, inkomen, goede collectieve voorzieningen, en een duurzame en veilige leefomgeving. Dat noemen we brede welvaart, en een rechtvaardige en inclusieve economie. Het leidt tot een hoge

kwaliteit van leven in ons land. Dat houdt Nederland internationaal aantrekkelijk. De 410 medewerkers van het Directoraat-Generaal Bedrijfsleven & Innovatie zetten zich hier dagelijks volop voor in.

Innovatie en Kennis (IK)

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp

Directeur: **Tjerk Opmeer, Jeroen Heijs (wnd.)**
MT-leden: **Astrid Bronswijk en Jetske Verkerk**

In het kort

- Directie Innovatie en Kennis (I&K) stimuleert onderzoek en ontwikkeling (R&D), technologische ontwikkelingen en innovatie. Nederland heeft zich ten doel gesteld in 2030 tenminste 3% van het bbp te investeren in R&D bij gelijkblijvende aandelen publiek en privaat (Lissabondoelstelling)
- Met het missiegedreven innovatiebeleid combineert I&K het stimuleren van het economisch verdienvermogen van Nederland met innovatieve oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen.
- I&K stimuleert de verdere ontwikkeling van sleuteltechnologieën die dat mogelijk maken. Als netwerkpartner daagt I&K bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en overheden uit om hun activiteiten in te zetten voor concurrentiekracht én het oplossen van maatschappelijke opgaven.

Wat is ons doel?

I&K heeft vier prioriteiten op innovatiegebied:

- Meer: Nederland heeft zich ten doel gesteld in 2030 tenminste 3% van het BBP uit te geven aan R&D, bij gelijkblijvende verhouding tussen private en publieke uitgaven (ongeveer 2:1).
- Gerichter: Met de NTS en het missiegedreven innovatiebeleid maken we scherpe keuzes.
- Impactvoller: Het vergroten van de maatschappelijke en economische impact van kennis is een speerpunt van het onderzoek- en innovatiebeleid.

- Meer Europese Samenwerking: De Europese interne markt is onze grootste troef. Meer samenwerking om krachten en energie te bundelen is cruciaal.

Wat doen we?

Stimuleren van R&D-activiteiten:

- Zorgen voor financiële instrumenten die bedrijven helpen en stimuleren bij hun R&D-activiteiten. Daarbij is speciale aandacht voor maatschappelijke uitdagingen en sleuteltechnologieën met het missiegedreven innovatiebeleid.
- Stimuleren van een betere kennisoverdracht tussen kennisinstellingen en ondernemers door beleid voor intellectueel eigendom.
- Zorgen voor een goede balans tussen beschermen en delen van kennis.
- Leveren van analytische expertise en evaluatie van innovatiebeleid.

Zorgen voor excellente kennisinfrastructuur:

- Versterken van het innovatieve vermogen van het Nederlandse kennissysteem.
- Aansturing van Toegepast Onderzoeksorganisaties (TO2) en samen met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) van Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en Koninklijke Academie van Nederlandse Wetenschappen (KNAW), universiteiten, Universitaire Medische Centra (UMC's), de vier technische universiteiten (4TU), de Vereniging van Universiteiten (VSNU) en Vereniging Hogescholen.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp

Innovatie en Kennis (IK) (vervolg)

- Bevorderen van samenwerking tussen publieke en private instellingen op regionaal, nationaal en internationaal niveau:
- Bevorderen van samenwerking, gezamenlijk programmeren en investeren tussen private sector, kennisinstellingen en overheden in onderzoek en innovatie gericht op de maatschappelijke uitdagingen en economisch verdienvermogen, via het missiegedreven innovatiebeleid.
- Visieontwikkeling en onderhandelen over Europees onderzoeks- en innovatiebeleid.
- Stimuleren van optimale benutting van de Europese programma's Horizon Europees en EFRO en aanverwante regionale programma's (JTF, REACT EU).
- Bevorderen van bilaterale innovatiesamenwerking voor het toekomstig verdienvermogen.
- Aansturing van het Innovatie Attaché-netwerk op diplomatieke posten in 16 innovatieve prioriteitslanden.
- Werken aan een vitale Nederlandse ruimtevaartsector en het coördineren van de Nederlandse bijdrage aan internationale ruimtevaartprogramma's van EU en ESA.

Ondernemingsklimaat (O)

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp

Directeur: **Pieter Waasdorp**
MT-leden: **Jacqueline Snoeker (Plv. directeur),
Robert van der Zwan, Ilknur Dönmez**

In het kort

- De directie Ondernemingsklimaat wil een goed ondernemings- en vestigingsklimaat voor bedrijven van groot tot klein, met randvoorwaarden die duidelijk en passend zijn en voor bedrijven werken.

Wat is ons doel?

Het doel is een goed en veilig ondernemingsklimaat. Dat is nodig om als land aantrekkelijk te zijn voor bedrijven. De directie werkt aan kansen en ruimte voor bedrijven, van grootbedrijf tot mkb, om te ondernemen, want zij zijn de motor van onze economie en onze welvaart. Ruim 99 procent van het bedrijfsleven is mkb. En 7 op de 10 werknemers in Nederland werkt bij een bedrijf. Dankzij onze bedrijven hebben Nederlanders goede zorgvoorzieningen en een fantastische infrastructuur in Nederland.

Bedrijven brengen investeringen en vernieuwing. De overheid stelt wel regels aan bedrijven. Om de rechten van ondernemers en werknemers te beschermen. En om het algemeen, maatschappelijk belang te borgen. De overheid spoort het bedrijfsleven aan tot het nemen van maatschappelijke verantwoordelijkheid. De kunst is om het vertrouwen van het bedrijfsleven op peil te houden. Dat vertrouwen staat onder druk. Werk aan de winkel dus.

Wat doen we?

De directie Ondernemingsklimaat werkt aan een beter ondernemings- en vestigingsklimaat door:

- betere toegang tot financiering,
- stimulering van het mkb om te digitaliseren en innovaties te ontwikkelen en toe te passen,
- groei-bedrijven zoals startups en scale-ups te faciliteren,
- de personeelstekorten voor groene en digitale beroepen aan te pakken,
- bedrijven aan te sporen tot (internationaal) maatschappelijk verantwoord ondernemen,
- met actueel ondernemingsrecht duidelijkheid te bieden en een gelijkere en eerlijker speelveld te creëren,
- de dienstverlening aan het mkb te verbeteren,
- merkbare vermindering van regeldruk,
- te laten zien dat de overheid gericht werkt aan oplossingen voor groepen bedrijven en in dialoog is met het bedrijfsleven (samenwerkingsprogramma Ondernemings- en Vestigingsklimaat).

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp

Ondernemingsklimaat (O) (vervolg)

Uiteraard werkt de directie nauw samen met uitvoeringsorganisaties en zelfstandige bestuursorganen, zoals de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, de Kamer van Koophandel, Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen, Techleap, Invest-NL en NFIA etc., met het bedrijfsleven en brancheorganisaties, met onderwijs- en kennisinstellingen en met vele andere stakeholders in allerlei netwerken. Voor het vestigings- en ondernemingsklimaat zijn ook andere ministeries uitermate belangrijk, zoals Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Financiën, Onderwijs Cultuur en Wetenschap, Infrastructuur en Waterstaat en Justitie en Veiligheid.

Het is belangrijk om te weten wat bij ondernemers leeft en de aansluiting te kunnen vinden op de behoeftes van ondernemers. Dat doet Ondernemersklimaat met kwantitatief onderzoek, zoals met de Monitor Ondernemingsklimaat. En bijvoorbeeld ook kwalitatief met het panel OndernemersDenkenMee.nl.

Specifieke taken:

- De directie is toezichthouder van en opdrachtgever voor de Kamer van Koophandel en draagt verantwoordelijkheid voor het Handelsregister.
- Prins Constantijn van Oranje is benoemd als special envoy voor startups.
- Secretariaat van het Nederlands Comité voor Ondernemerschap (waarvan o.a. koningin Máxima lid is), gevraagd en ongevraagd advies, Jaarbericht Staat van het mkb.
- Secretariaat Commissie Corporate Governance Code.

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse →

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer →

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp →

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu →

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.) →

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam →

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp →

Voorzitter: **Serpil Tascioglu**
MT-leden: **Peter Hondebrink (plv. directeur), Imane Elfilali,
Wim Kulik**

In het kort

- Directie Topsectoren en Industriebeleid (TOP) is het aanspreekpunt voor het bedrijfsleven bij de overheid. Bij TOP werkt een diverse groep medewerkers aan het Nederlandse industriebelang vanuit grote maatschappelijke betrokkenheid en gevoel voor wat werkt in de praktijk van economie en beleid. Bij de directie TOP komt samen waar overheid en bedrijfsleven beide de schouders onder zetten: de versterking van ons verdienvermogen en oplossingen voor maatschappelijke opgaven.
- TOP werkt aan een offensief industriebeleid gericht op valorisatie en marktcreatie in de industrie. Daarnaast zet de directie zich in voor uitdagingen op het gebied van ons toekomstig verdienvermogen, investeringsklimaat, economische veiligheid, en strategische autonomie, grondstoffen en circulaire economie.
- Met innovatief en duurzaam industriebeleid stimuleert TOP de groeimarkten van morgen. De directie bouwt - door publiek private samenwerking - aan een sterk Nederland in een weerbaar Europa, zodat de samenleving profiteert.

Wat is ons doel?

TOP daagt bedrijven en (top)sectoren uit en ondersteunen hen om hun concurrentievermogen, en daarmee dat van Nederland, te versterken. Het helpt bedrijven sleutelposities in strategische waardeketens te bemachtigen en te behouden om de weerbaarheid van Nederland en de EU te versterken.

De directie borgt de continuïteit van vitale processen, beschermen kennis, technologie en innovatie en verminderen risicovolle strategische afhankelijkheden. Het zorgt dat bedrijven en sectoren het verkleinen van veiligheidsrisico's een prominenter rol geven in hun strategie en activiteiten.

Samen met gelijkgestemde strategische bedrijven, landen en sectoren die willen innoveren en meer weerbaar willen zijn werkt TOP samen.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse →

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer →

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp →

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu →

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.) →

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam →

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp →

Topsectoren en Industriebeleid (TOP) (vervolg)

Wat doen we?

Versterken concurrentievermogen Promote	Verhogen Economische veiligheid Protect	Verdiepen publiek private samenwerking (PPS) Partnership
Versterken Nederlandse industriële basis -> 15%.	Vergroten leveringszekerheid kritieke grondstoffen.	Sector intelligence- en netwerk versterken.
Stimuleren industrie om in cruciale waardeketens een grote rol te blijven spelen.	Maatregelen voor bedrijven en organisaties. Risico's voor de nationale veiligheid verminderen.	Ondernemers, en wetenschappers krachten laten bundelen.
Stimuleren groeimarkten. Speciale aandacht voor sectoren en sleuteltechnologieën van strategisch belang	Toezicht op naleving van sancties.	(Internationaal) positioneren bedrijven en Nederlandse defensie-industrie.

Regio en Ruimte

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp

Directeur: Roy Klein Veldink (a.i.)
MT-leden: Jurgen Geelhoed (plv. directeur),
Edwin Ouwejan, Nicole Bollen, Wolter
Leiseboer, Adriaan Beenen, Pieter Taal,
Bart Sattler

In het kort

- Directie Regio en Ruimte is de verbindende schakel tussen EZK en de regio. Regio onderhoudt structurele contacten met medeoverheden, onderwijs- en kennisinstellingen, bedrijven en maatschappelijke organisaties in de regio.
- Onze Regioambassadeurs en hun teams werken in Den Haag en in de regio en doen dat met een brede oriëntatie en een goed gevulde gereedschapskist met kennis en kennissen (regiofunctie). Vanwege deze brede oriëntatie zijn directieleden gesprekspartner in de volle breedte voor de regio.
- Directie Regio en Ruimte heeft een coördinerende rol binnen EZK op het gebied van ruimtelijke ordening; ten aanzien van de economie, energietransitie en de verduurzaming van de industrie. Het Nationaal Programma Ruimte voor Economie legt de basis voor het ruimtelijk economische beleid.

Wat is ons doel?

Het doel van Directie Regio en Ruimte is het optimaal verbinden van nationale opgaven met die van de regio; dat doet de directie op het niveau van ambities, doelen, middelen en instrumenten.

Wat doen we?

Regio is zichtbaar o.a. als bestuurlijk vertegenwoordiger van EZK in de regio, als Rijkscoördinator en deelnemer in gebiedsgerichte economisch programma's (zoals Brainport, Groningen, Zeeland), als coördinator binnen EZK op ruimtelijke ordening en als coördinator voor EZK op Caribisch Nederland. De regio-ambassadeurs kunnen als 'Rijksheren' optreden wanneer er een crisis uitbreekt.

Veel van het werk is ook op de achtergrond: als 'olieruiter' opereert de directie vaak achter de schermen om beleid goed te laten landen, knelpunten te signaleren en op te lossen, verbindingen te leggen op dossierniveau van het hele ministerie.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse →

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer →

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp →

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu →

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.) →

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam →

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp →

Regio en Ruimte (vervolg)

Sinds 2022 heeft Directie Regio en Ruimte een coördinerende en beleidsvormende rol binnen EZK op het gebied van ruimtelijke ordening voor alle dimensies van EZK-beleid. Bijvoorbeeld gericht op het opstellen en vervolgens ten uitvoer brengen van een ruimtelijk-economische visie alsmede de uitvoering van het nationaal programma Ruimte voor Economie. De urgentie hiervan is groot, met name de fysieke ruimte voor economische activiteiten als ook die van energietransitie staat stevig onder druk. De coördinerende verantwoordelijkheid richt zich vooral om in de diverse ruimtelijke trajecten goed invulling te kunnen geven vanuit EZK perspectief. Op dit moment wordt gewerkt aan het voorontwerp Nota Ruimte. Daarnaast werken vanaf januari 2023 provincies aan de 'ruimtelijke puzzel' in een iteratief proces. DRR wordt geacht capaciteit te leveren voor het inter-departementale en interbestuurlijke afstemmingsproces rondom de ruimtelijke puzzels. Het betreft hier het borgen van EZK-belangen in de brede ruimtelijke afweging van 26 nationale programma's, waaronder het NPLG, PEH, Pidi, RES, water en bodem sturend en het programma ruimte voor economie. Processen met 12 afzonderlijke provincies. Daarnaast ook EZK-inbreng in de NOVEX-gebieden. Er zijn 16 NOVEX gebieden aangewezen (w.o. de industrieclusters). Voor de Rijksinbreng in 3 van deze gebieden is EZK verantwoordelijk (NZKG, NSP en Groningen), hiervoor zijn 'Rijkscoördinatoren' benoemd. Tot slot, de DRR is verantwoordelijk voor de coördinatie van de onderraad voor de fysieke leefomgeving.

De werkzaamheden op EZK-terrein zijn:

- Structurele verbinder tussen EZK en de regio voor onder andere fysieke ruimte voor economie.
- Verbinden van regionale agenda's en initiatieven aan nationale beleidsdoelen en vice versa.
- Participeren in NOVEX gebieden (als projectleider of thematrekker).
- Coördinatie Strategische Agenda Brainport.
- Coördinatie onderraad voor de fysieke leefomgeving (CFL/ RFL).
- Coördinatie EZK Nationaal Programma Groningen.
- Bijdragen aan vormgeven en uitvoeren Economische Agenda Groningen (EAG). De directie werkt hierop samen met de directie Versterken & Perspectief (V&P) van DG Groningen en Ondergrond. V&P is daarbij integraal verantwoordelijk voor de EAG en de samenhang met de andere trajecten uit Nij Begun. De directie Regio en Ruimte ondersteunt de regio bij het ontwikkelen van de sleutelprojecten en de strategische internationale acquisitie van nieuwe bedrijvigheid.
- Bestuurlijke vertegenwoordiging EZK aan landsdelige overlegtafels Rijk-regio (Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT); Bestuurlijk Overleg Leefomgeving).
- Coördinatie EZK inzet op Caribisch Nederland (BES eilanden).
- Coördinatie EZK-inzet landspakketten Curaçao, Aruba, St. Maarten (CAS eilanden).

Verduurzaming Industrie (VI)

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp

Directeur: **Karlo van Dam**
MT-Leden: **Maarten Neelis (plv. directeur), Cees Kortleve,
Wyske van der Mei, Lieve Römkens, Julia Moes**

In het kort

- De directie Verduurzaming Industrie (VI) is op 1 juli 2023 opgericht om de verduurzaming van de industrie in een concurrerende omgeving als hét vliegwiel voor de energietransitie te realiseren.
- Dit doen de collega's van de directie Verduurzaming Industrie in nauwe samenwerking met de collega's van DG Bedrijfsleven & Innovatie (B&I) en breder zoals met DG Klimaat & Energie (K&E) en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW). En uiteraard samen met de industrie, mkb, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en andere stakeholders

Wat is ons doel?

De industriesector moet in 2050 100% circulair en klimaatneutraal zijn. Het doel is om de CO₂-uitstoot van de industrie stap voor stap te verminderen richting 2050. Daarbij zet VI zich in om industriebedrijven in Nederland te houden en tegelijkertijd te helpen verduurzamen. Het streven is dat bedrijven hier schoon produceren in plaats van ergens anders op een vervuilende manier. Nederland profiteert op economisch gebied van industriebedrijven met kennis van verduurzaming. Dit levert exportkansen op, die helpen bij de vermindering van uitstoot in de rest van de wereld.

Om in 2050 circulair en klimaatneutraal te werken, zijn er doelen opgesteld:

- 2023-2030: de industrie moet uitkomen op ongeveer 29,6 Megaton CO₂-uitstoot in 2030. Dit is ruim 24 Megaton minder dan in 2021. En 66% minder dan in 1990. Daarnaast moet de industrie een bijdrage leveren aan het doel om 50% minder grondstoffen te gebruiken.
- 2030-2050: bedrijven werken toe naar een 100% circulaire en klimaat neutrale sector.

Wat doen we?

- Ontwikkelen van beleid voor de verduurzaming van de industrie; versnellen van de ombouw van bestaande industrie naar klimaatneutraal en de opbouw van nieuwe, groene industrie.
- Interdepartementale coördinatie van de verduurzaming van het MKB en beleidsverantwoordelijk voor de verduurzaming van het energie-intensieve MKB.
- Strategievorming voor de ontwikkeling en verduurzaming van de industrie. Dit bepaalt ons acteren op Europees, nationaal en eventueel regionaal niveau. Onderdeel daarvan is:
 - het ontwikkelen en actueel houden van strategische en tactische doelen;
 - het uitvoeren of ondersteunen van analyses voor beleidsvorming en -evaluaties;
 - monitoring van de verduurzaming van de industrie;
 - het maken en uitvoeren van een onderzoek agenda;
 - het opstellen van visiedocumenten bijvoorbeeld ten aanzien van industriële groeimarkten.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse →

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer →

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp →

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu →

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.) →

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam →

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp →

Verduurzaming Industrie (VI) (vervolg)

- Ondersteunen van Het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie. Het Nationaal Programma werkt met overheden en bedrijfsleven aan de versnelling van de verduurzaming van de industrie, waarbij de focus ligt op versnelling van de realisatie en de uitvoering van plannen.
- Ontwikkelen en actualiseren van de Routekaart Verduurzaming Industrie. De routekaart maakt randvoorwaarden en noodzakelijke publieke en private besluiten voor investeringsbeslissingen inzichtelijk. Deze Routekaart is de inhoudelijke basis voor het Programma en brengt de vraag van de industrie over energie-infrastructuur, ruimte en energiedragers scherp in beeld.
- Versterken van de slagkracht van de vijf geografische industrieclusters en het zogenaamde zesde industriecluster (de industriële bedrijven verdeeld over de rest van NL).
- Uitvoering geven aan maatwerkafspraken met de grote industriële uitstoters om sneller minder CO₂ uit te stoten en bij te dragen aan een gezonde en veilige leefomgeving. Deze aanpak verbreden naar de grote industriële stikstof-uitstoters.
- Werken aan het samenhangend pakket waarmee de industrie zijn verduurzamingsopgave kan uitvoeren, zoals instrumenten voor energie- en procesefficiëntie, elektrificatie, waterstof, CO₂ afvang en -opslag. Werken aan de opbouw van nieuwe groeiemarkten zoals hernieuwbare chemie waaronder recycling en Carbon Capture en Utilisation (CCU).
- Werken aan de uitbreiding van infrastructuur voor elektriciteit en aanleg van nieuwe infrastructuur voor andere dragers van de vergroening van de industrie, zoals waterstof. Hierbij is de industrie, gezien de omvang, aanjager voor de verduurzaming van andere sectoren.

Secretariaat Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR)

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijссе

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

Secretariaat Adviescollege Toetsing
Regeldruk (ATR)
Rudy van Zijp

Voorzitter: **Rudy van Zijp**
College-leden: **Eric Janse, Hayke Veldman**

In het kort

- Het Adviescollege toetsing regeldruk is een onafhankelijk adviescollege. Het college bestaat uit drie leden. Het wordt ondersteund door een ambtelijke staf die deel uitmaakt van EZK/DGBI.
- Het college adviseert over de kwaliteit van voorgenomen wetgeving (wetten, AMvB's en ministeriële regelingen). Het toetst of de voorstellen niet onnodig belastend zijn voor bedrijven, burgers en professionals (in bijv. zorg en onderwijs). Verder toetst het of de voorgenomen wetgeving en de uitvoering daarvan in de praktijk wel werkbaar zijn.

Wat is ons doel?

Het doel van ATR is om de kwaliteit van wetgeving te verbeteren, in de zin dat wetgeving niet onnodig belastend moet zijn en vooral ook proportioneel en goed werkbaar voor die partijen die aan de wettelijke verplichtingen moeten voldoen.

Wat doen we?

ATR toetst voorgenomen wetgeving in een vroege fase van het wetgevingsproces (de fase van internetconsultatie). Ministeries moeten hun wetsvoorstellen (incl. voorstellen voor Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's) en ministeriële regelingen) in die fase aan ATR voorleggen. ATR heeft een wettelijke adviestermijn van maximaal 4 weken.

De toetsing richt zich op de vraag of de voorgenomen wetgeving niet onnodig belastend is en of zij wel goed werkbaar is voor degenen die de wettelijke verplichtingen moeten naleven. Voor dit laatste kijkt ATR of die verplichtingen en de handhaving daarvan wel passen bij hoe bedrijven, burgers en professionals hun werk en leven hebben ingericht en georganiseerd. Bij de toetsing hanteert ATR het perspectief van individuele bedrijven en burgers.

Instellingswet ATR

Op 16 oktober 2023 is de concept-Instellingswet ATR naar de Kamer verzonden.

Deze Instellingswet beoogt ATR een permanent adviescollege te maken en het adviescollege te versterken. Deze versterking gebeurt door ATR een rol te geven bij de regeldrukeffecten van EU-voorstellen (voorbereiding zogenaamde BNC-fiches) en een adviesmogelijkheid te geven bij visiedocumenten. Daarnaast is ATR de afgelopen kabinetsperiode versterkt door extra budget (en daarmee mankracht). Het nieuwe kabinet zal daarmee na inwerkingtreding kunnen gaan werken met een adviescollege met een nieuwe, uitgebreide taakopdracht.

DG Economie en Digitalisering – Michiel Boots

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering werkt in een snel veranderende wereld aan een duurzame en dynamische economie voor bedrijven en burgers. Het werk van DG Economie en

Digitalisering kenmerkt zich door gedeelde waarden, werkwijze en vaardigheden. Dit is waar wij samen naar streven.

Algemene Economische Politiek (AEP)

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Directeur: **Stephanie Holle**
MT-leden: **Clovis Hopman (plv. directeur), Mark te Pas en Victor Joossen**

In het kort

De directie Algemene Economische Politiek (AEP) is verantwoordelijk voor fiscale dossiers en de lasten- en koopkrachtbesluitvorming t.b.v. de Voorjaars- en Miljoenennota en is in die hoedanigheid als één van de drie Haagse 'A-directies' (naast AFEP bij FIN en ASEA bij SZW) lid van de Vierhoek. AEP adviseert daarnaast op actuele sociaaleconomische thema's en versterkt de beleidskwaliteit. AEP is dan ook betrokken bij onderwerpen over de volle breedte van het Haagse beleid: van macro-economie en energiebeleid tot sociale zekerheid en woningmarkt.

Wat is ons doel?

We borgen een goede balans tussen burgers en bedrijven binnen het lastenkader, versterken de analytische basis en feitelijke onderbouwing van het EZK-eigen beleid, adviseren over het beleid van andere departementen en jagen de strategievorming binnen EZK aan. Hierbij houden we oog voor integrale beleidsvorming, waarbij verschillende maatschappelijke opgaven in samenhang worden bekeken.

Wat doen we?

We versterken de beleidskwaliteit door constructief en kritisch mee te werken aan en adviseren op EZK beleidsdossiers zoals het innovatiebeleid, strategische autonomie en de energietransitie. We verbinden daarbij inzichten uit verschillende wetenschappelijke invalshoeken met de praktische realiteit en het politieke krachtenveld. Daarnaast draagt AEP zorg voor macro-economische advisering en de beleidsvorming rond het Nationaal Groeifonds (NGF).

Vanuit een brede analytische onderbouwing werkt AEP mee aan voorstellen van andere departementen op bijvoorbeeld het gebied van zorg, arbeidsmarkt, onderwijs, mobiliteit, sociale zekerheid en woningmarkt. AEP adviseert op deze sociaaleconomische thema's de EZK-bewindspersonen voor onder-raden en de Ministerraad. Ook zorgt AEP voor vertegenwoordiging van het departement in de sociaaleconomische Vierhoek, waar besluitvorming over lasten en koopkracht wordt voorbereid.

AEP draagt tot slot met denk- en veranderkracht vanuit een breed welvaartsperspectief bij aan het verder brengen van strategische visievorming en sluit daarbij nadrukkelijk aan bij de maatschappelijke en politieke vragen van dit moment. Het Behavioural Insights Team (BIT) dat onder AEP valt jaagt het toepassen van gedragsinzichten voor het hele departement aan, met speciale aandacht voor het doenvermogen van mensen.

De directie AEP verzorgt ook werkzaamheden voor LNV, waaronder advisering voor de Ministerraad.

Mededinging & Consumenten (MC)

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Directeur: **Annet Jonk**

MT-leden: **Geert Moelker (plv directeur) en Nadja Duykers**

In het kort

- De rode draad in de kerntaken van de directie Mededinging & Consumenten is de zorg voor goed functionerende markten. Goed functionerende markten zijn zo ontworpen dat consumenten keuzevrijheid en vertrouwen hebben, dat bedrijven op een gelijk speelveld opereren, ondernemen aantrekkelijk is en de markt open en transparant is. Goed functionerende markten leveren een belangrijke bijdrage aan economische groei, innovatie en de brede welvaart in Nederland.

Wat is ons doel?

- Mededinging beschermt de concurrentie tussen ondernemingen zodat zij zich via hun prijzen en kwaliteit kunnen onderscheiden.
- Het consumentenbeleid beschermt consumenten waar nodig tegen misleiding en oneerlijke handelspraktijken en stelt hen in staat om goed geïnformeerde keuzes te maken. Meet- en weeginstrumenten moeten betrouwbaar zijn, zodat consumenten hierop kunnen vertrouwen en handel wordt gestimuleerd (metrologie).
- Aanbestedingsbeleid gaat over de regels voor het plaatsen van overheidsopdrachten in de markt. Deze regels hebben als doel om corruptie binnen de overheid te voorkomen, te zorgen voor eerlijke kansen voor ondernemers en de maatschappelijke waarde van de overheidsinkoop te vergroten.
- Beleid voor de interne markt zorgt voor de randvoorwaarden

voor concurrentie, zodat het vrij verkeer in de Europese Unie goed functioneert. Normalisatie, conformiteitsbeoordeling en het markttoezicht daarop zijn voorbeelden van instrumenten waarmee het dagelijkse handelsverkeer wordt gefaciliteerd. Het beleid richt zich ook op het algemene functioneren van de Europese interne markt én het toezicht daarop. Dit gaat om de vrije markt voor diensten, producten en personen. Zo is het bijvoorbeeld belangrijk dat beroepskwalificaties van beschermde beroepen worden erkent in andere lidstaten.

Wat doen we?

De kerntaken van MC zijn:

- **Mededingingsbeleid**, om het concurrentieproces in alle markten te beschermen (mededinging) en vooraf voorwaarden te stellen op specifieke markten zoals de postmarkt (marktordening), inclusief;
- **Consumentenbeleid**, bescherming van consumentenrechten, inclusief coördinerend opdrachtgeverschap voor de ACM; de Metrologiewet, inclusief opdrachtgeverschap VSL (het nationaal metrologisch instituut);
- **Aanbestedingsbeleid**, inclusief het opdrachtgeverschap voor PIANOo (Expertisecentrum Aanbesteden) en TenderNed (het aanbestedingssysteem van de overheid);

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Mededinging & Consumenten (MC) *(vervolg)*

- Interne markt, belemmeringen voor het vrij verkeer van goederen en diensten op de Europese interne markt adresseren, wegnemen en voorkomen. Verantwoordelijk voor het stelsel van erkenning beroepskwalificaties, het stelsel van product-conformiteit (waaronder ook normalisatie en markttoezicht) en relatiebeheer van de Raad voor Accreditatie (RvA) en het Nederlands normalisatie-instituut (NEN);
- Tevens adviseert en participeert MC op alle bovengenoemde terreinen op dossiers van andere EZK-onderdelen en departementen. Voorbeelden hiervan zijn dossiers als staatssteun, strategische autonomie, Ruimte voor Duurzaamheid, maatschappelijk verantwoord inkopen en marktwerking in de zorg.

Actuele politiek belangrijke dossiers: o.a. eventuele nieuwe bevoegdheden ACM, subsidies en derde landen, toekomst postmarkt, colportage (verkoop aan de deur) en telemarketing, rechtsbescherming bij aanbesteding.

Nationaal Groeifonds

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Directeur: **Maurice van Tilburg**
MT-Leden: **Carola Legerstee (plv. directeur)**

In het kort

- Het Nationaal Groeifonds is een initiatief van de ministeries van Economische Zaken en Klimaat en Financiën.
- Zij beheren gezamenlijk het fonds namens het kabinet. Een onafhankelijke adviescommissie beoordeelt de projecten en adviseert de fondsbeheerders over de toe te kennen middelen en de voorwaarden daarbij. Ook rapporteert zij over de voortgang van de projecten.
- De stafdirectie Nationaal Groeifonds ondersteunt de adviescommissie bij haar werkzaamheden.

Wat is ons doel?

Het Nationaal Groeifonds investeert in projecten die een zo groot mogelijke bijdrage leveren aan duurzame en structurele economische groei. Dit doet het Nationaal Groeifonds samen met initiatiefnemers en andere investeerders. Voor het Nationaal Groeifonds heeft het kabinet in 2020 € 20 miljard uitgetrokken voor projecten.

Het gaat om gerichte investeringen op 2 terreinen waar de meeste kansen aanwezig zijn voor structurele en duurzame economische groei: Kennisontwikkeling en Onderzoek, ontwikkeling en innovatie. Er zijn inmiddels drie investeringsrondes geweest met 52 projecten die een toekenning hebben gekregen.

Wat doen we?

Het Nationaal Groeifonds financiert initiatieven op de terreinen Kennisontwikkeling en Onderzoek, ontwikkeling en innovatie.

Kennisontwikkeling

Bij het terrein Kennisontwikkeling gaat het over kansen die er liggen om te investeren in onderwijs en het leren van vaardigheden. Investeren in menselijk kapitaal leidt tot economische groei. Bijvoorbeeld doordat mensen door het opdoen van kennis betere diensten en producten kunnen maken, die meer geld opleveren.

Onderzoek, ontwikkeling en innovatie (R&D en Innovatie)

Bij het terrein Onderzoek, ontwikkeling en innovatie zijn er kansen voor economische groei die het Nationaal Groeifonds met initiatiefnemers wil verzilveren. Binnen onderzoek, ontwikkeling en innovatie valt onder andere fundamenteel onderzoek, doorontwikkeling van nieuwe technologieën of ideeën.

Onafhankelijke adviescommissie

Het Nationaal Groeifonds is een initiatief van de ministeries van Economische Zaken en Klimaat en Financiën. Zij beheren gezamenlijk het fonds namens het kabinet. Er is een onafhankelijke commissie ingesteld die de projecten beoordeelt en adviezen geeft. Bij een positief advies van de commissie besluit het kabinet of de fondsbeheerders of de projecten geld ontvangen. Vervolgens wordt dit voorgelegd aan de Staten Generaal (Tweede en Eerste Kamer) ter goedkeuring in het kader van het budgetrecht.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Nationaal Groeifonds *(vervolg)*

Effecten en maatschappelijke gevolgen

Alle projecten die geld ontvangen uit het Nationaal Groeifonds zijn zorgvuldig beoordeeld door de adviescommissie.

De commissie kijkt naar het effect op de duurzame groei van de Nederlandse economie, weegt de maatschappelijke voor- en nadelen, de strategische onderbouwing, de kwaliteit van het plan en hoe er wordt samengewerkt binnen een consortium.

De commissie wordt in al haar werk ondersteund door medewerkers van de Stafdirectie Nationaal Groeifonds en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Daarnaast consulteert de commissie verschillende externe experts.

Digitale Economie (DE)

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Directeur: **Jos de Groot**
MT-leden: **Martijn Lucassen (plv. directeur),
Angela van Diejen, Thomas Faber en
Anke Sikkema**

In het kort

De directie DE draagt bij aan de digitalisering voor economie en samenleving, door

- Versterken van cybersecurity, privacy, mededinging, innovatie en menselijk kapitaal.
- Bevorderen van digitalisering van MKB, industrie en maatschappelijke domeinen
- Borgen van een betrouwbare, efficiënte en veilige telecom-infrastructuur
- Ordening van internet- en telecommarkten, met oog voor de belangen van eindgebruikers.

Wat is ons doel?

- Dat Nederland koploper is in digitalisering en digitale technologie optimaal weet toe te passen voor duurzame economische groei en maatschappelijke ontwikkeling.
- Dat iedereen in Nederland toegang heeft tot een excellente digitale infrastructuur en beschikt over de digitale kennis en vaardigheden om daar veilig en vertrouwd gebruik van te kunnen maken.

Wat doen we?

- Regie en coördinatie van de rijks brede Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS).
 - Jaarlijkse update en voortgangsrapportage NDS; Conferentie Nederland Digitaal (met BZK en JenV); Europees beleid en regelgeving voor telecommunicatie en digitalisering.
- Borgen van betrouwbare en hoogwaardige digitale connectiviteit en een vrij en open internet.
 - Beheer frequentiespectrum en frequentieverdelingen, ondersteuning gemeenten bij lokale breedbandplannen en uitrol 5G, antennebeleid en connectiviteit voor omroep.
- Ordenen van markten voor digitale infra & diensten,
 - met oog voor concurrentie, keuzevrijheid en ruimte voor bedrijven en consumenten; implementatie telecomcode.
 - aanpak grote digitale platforms (Digital Services Act).
- Stimuleren onderzoek & innovatie rond digitale technologie.
 - bevorderen van de toepassing van digitale technologie en de directie benut de kansen van data (o.a. in de industrie).
- Digitale vaardigheden en onderwijs.
- Bescherming van de digitale en economische veiligheid in het digitale domein, opdat burgers en bedrijven digitale producten en diensten veilig en vertrouwd kunnen gebruiken.
 - Regelgeving en beleid voor veiligheid en continuïteit van digitale infrastructuur.
 - Interdepartementaal programma versterking cyberweerbaarheid vitale processen.
 - Ministeriële regeling en beschikkingen voor de continuïteit, veiligheid en integriteit van de telecommunicatie.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Digitale Economie (DE) *(vervolg)*

- Task Force Economische Veiligheid Telecomsector en Wet ongewenste zeggenschap telecommunicatie.
- Cybersecurity: EU cyberstrategie, invoeren van de Cyber Security Act en bewustwordingscampagnes.

DG Klimaat & Energie (K&E) – Michel Heijdra

Het DG Klimaat & Energie richt zich geheel op de klimaat- en energietransitie. De belangrijkste maatschappelijke uitdagingen waarop gefocust wordt zijn de klimaat- en energietransitie.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

Strategie Energiesysteem (SE)

Directeur: **Maxine Tillij**

MT-leden: **Ruud Cino (plv. directeur), Kim Solberg,
Peter Schmeitz**

In het kort

- De directie is verantwoordelijk voor het uitwerken van een lange termijnstrategie voor de energietransitie en het energiesysteem in 2050 (centraal én decentraal).
- De directie zet ontwikkelpaden uit voor het energiesysteem in 2050, vertaalt deze naar systeemkeuzes in het heden, beheert de instrumenten en middelen voor de ruimtelijke en financiële programmering, en ziet toe op monitoring en evaluatie van voortgang en effectiviteit.
- De directie is verantwoordelijk voor het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) en is opdrachtgever voor (bijbehorende) verkenningen en onderzoek. Uitgangspunten hierbij zijn de betaalbaarheid, betrouwbaarheid en duurzaamheid.

Wat is ons doel?

De directie is verantwoordelijk voor de strategie van de energietransitie op de lange termijn. De directie zet ontwikkelpaden uit voor het energiesysteem in 2050, vertaalt deze naar systeemkeuzes in het heden, beheert de instrumenten en middelen voor de ruimtelijke en financiële programmering, en ziet toe op monitoring en evaluatie van voortgang en effectiviteit. De directie is verantwoordelijk voor het Nationale Energieplan en is opdrachtgever voor (bijbehorende) verkenningen en onderzoek.

Wat doen we?

- De directie voert het NPE uit en vertaalt de strategie en toekomstvisie naar systeemkeuzes in het heden en geeft hiermee vanuit portfoliomanagement richting aan het energiebeleid van het ministerie van EZK.
- De directie is verantwoordelijk voor ontwikkeling van het afwegingskader voor het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) in afstemming met betrokken sectoren en beleid DG's binnen de Rijksoverheid. De directie toetst de te realiseren projecten op het afwegingskader.
- De directie zorgt voor de ruimtelijke kant van het energiebeleid. Dit betreft onder andere het Programma Energie Hoofdstructuur (PEH) en de inzet voor de Omgevingswet en de instrumenten daaronder, zoals de Nationale Omgevingsvisie (NOVI).
- De directie geeft vorm en uitvoering aan de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++), om de energietransitie breed en effectief te ondersteunen.
- De directie is verantwoordelijk voor (contacten over private en publieke) financiering van het energiesysteem en het desgewenst opstellen van integrale investeringsvoorstellen voor beschikbare middelen (zoals het Nationaal Groeifonds en InvestNL).
- De directie is verantwoordelijk voor de bestedingsplannen voor de energie-infrastructureur en vroege fase opschaling.
- De directie is verantwoordelijk voor het beleid rondom energie-innovatie, waaronder de subsidieregelingen en opdrachtgeverschap van de topsector Energie.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

Strategie Energiesysteem (SE) *(vervolg)*

- De directie is verantwoordelijk voor de onderwerpen op het gebied van energie en samenleving, zoals de Regionale Energie Strategieën (RES), draagvlak, participatie en communicatie. De directie draagt ook zorg voor de ontwikkeling en coördinatie van het (ruimtelijk) beleid op het gebied van zon op land, wind op land en rond fysieke veiligheidsrisico's in de energietransitie.
- De directie zorgt voor de monitoring en evaluatie van de ontwikkeling van het energiesysteem en ontwikkelt en benut de daarvoor benodigde kennis, informatie en data. Kennisontwikkeling en datastrategie in dit licht zijn daarom een specifieke taak van deze directie. Strategie Energiesysteem schakelt intensief met Klimaat, dat verantwoordelijk is voor respectievelijk de kennis- en strategiefunctie en monitoring en evaluatiefunctie van het (inter)nationale klimaatbeleid.
- De directie werkt mee aan het interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) met als doel meer inzicht in en grip te krijgen op de omvang van de investeringen in de elektriciteit-infrastructuur tussen nu en 2040, en de bekostiging en financiering ervan, zowel vanuit nationaal als Europees perspectief.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

Energiemarkt (EM)

Directeur: **Caroline Kollau**

MT-leden: **Reinier Koppelaar (plv. directeur),
Martijn Koolen Yvette Lammers, Gijs Postma,
Sybe Noordermeer**

In het kort

- De directie Energiemarkt werkt samen met de andere energiedirecties binnen het DG Klimaat en Energie aan de transitie van een fossiele naar een duurzame energievoorziening. De directie richt zich daarbij in het bijzonder op de ordening van de verschillende energiemarkten, zowel de bestaande (elektriciteit, gas, olie, warmte) als de toekomstige (waterstof).
- De opgave daarbij is om de opschaling van bronnen en infrastructuur zo effectief mogelijk te stimuleren en de betaalbaarheid en betrouwbaarheid van de energievoorziening te borgen bij een toenemende flexibiliteit en volatiliteit in het systeem.
- De voornaamste instrumenten van de directie zijn het beleid en regulering van de verschillende energiemarkten, subsidie- en normeringsinstrumentarium en internationale en Europese samenwerking.
- Ook richt de directie zich op de afbouw van kolen richting 2030 middels het sluiten van kolencentrales en het stimuleren van alternatieve, schonere energiebronnen.

Wat is ons doel?

Het doel is om de opschaling van bronnen en infrastructuur zo effectief mogelijk te stimuleren en de betaalbaarheid en betrouwbaarheid van de energievoorziening te borgen bij een toenemende flexibiliteit en beweeglijkheid in het systeem.

Wat doen we?

- Beleid en wetgeving gericht op de ordening en regulering van de markten voor elektriciteit, warmte, gas, olie, en waterstof.
- Beleid en wetgeving gericht op beheer en uitbreiding van de energie infrastructuur (netbeheer).
- Ontwikkelen van het energiebesparingsbeleid en (interdepartementaal) sturen op het behalen van de nationale energiebesparingsdoelen.
- Opschaling en ontwikkeling van -de waterstofketen: productie, opslag, vraag, infrastructuur en importcapaciteit.
- Opschaling en ontwikkeling van duurzame warmtevoorziening (collectief en individueel) en de inzet van groen gas in de gebouwde omgeving.
- Het beleid rondom de energierekening, waaronder het prijsplafond voor consumenten;
- De inbreng in en onderhandelingen over het energiebeleid in internationaal verband, bilateraal, in de Europese Unie en in het Pentilaterale Forum.
- Het borgen van het security-beleid voor de energiesector, waaronder crisisbeheersing, cybersecurity en economische veiligheid.

Realisatie Energiestransitie (RE)

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

Directeur: **Marc Hoenders**

MT-leden: **Mariëlle Hetem (plv. directeur), Masja Stefanski en Dorothé Albers, Erik van der Rijt, Maarten Abelman (interim)**

In het kort

- De directie Realisatie Energiestransitie is verantwoordelijk voor het programmeren, prioriteren en ruimtelijk inpassen van grote energie-infrastructureur. Daarmee opereert de directie op het snijvlak van uitvoering en beleid.

Wat is ons doel?

De opgave is de opwek van energie op zee en rijksgronden te vergroten en de realisatie van energie infrastructureur te versnellen en goed ruimtelijk in te passen.

Wat doen we?

Binnen de directie wordt gewerkt langs drie lijnen:

- Het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) waarmee energie-infrastructureur door het Rijk wordt geprioriteerd. Uit de MIEK-prioritering volgen infrastructureurprojecten op land en zee en die van meerwaarde zijn voor de verduurzaming van Nederland.
- Realisatie op Land, waar de ruimtelijke inpassing van grote energie infrastructureur op land wordt gecoördineerd.
- Realisatie op Zee, waar de beschikbare ruimte voor windparken via tenders in de markt wordt gezet en waar ook de aanlandingen naar land worden gecoördineerd.

Kerntaken

- De directie is verantwoordelijk voor het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK). In het MIEK worden projecten van nationaal belang geprioriteerd en worden netbeheerders verplicht om deze prioritering mee te nemen in nieuwe investeringen. Ook draagt zij zorg voor de organisatie van het Provinciaal MIEK (pMIEK) waar provincies infrastructureurprojecten aandragen voor prioritering op provinciaal niveau.
- Om de versnelling van energie-infrastructureur voor elkaar te krijgen, werkt de directie ook aan mogelijke obstakels zoals stikstofbeperkingen of juridische versnellingsopties voor vergunningprocedures (crisis- en herstelwet).
- Op land is de directie verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van energieprojecten van nationaal belang, zoals de waterstofbackbone, hoogspanningsstations- en verbindingen, CCS (carbon capture and storage), LNG-terminals, aanlandingen van wind op zee en nog enkele aardgasprojecten. Ze maakt hierover gebiedsgericht bestuurlijke afspraken met de medeoverheden en zorgt voor goede afstemming in de keten in lijn met beleid.
- Ook zorgt de directie als opdrachtgever van het programma's Opwek van energie op Rijksvastgoed (OER) voor maximale benutting van rijksgrond voor de Regionale Energie strategieën (RES).

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

Realisatie Energiestransitie (RE) (vervolg)

- Op zee is de directie verantwoordelijk voor, kavelbesluiten waarin de randvoorwaarden voor een windpark worden bepaalt en het uitzetten van tenders voor windparken en het aan land brengen van de energie van deze windparken via buizen en kabels. Er wordt ook gewerkt aan ecologie, innovaties zoals een waterstofterminal op zee en afstemming met andere gebruikers van de Noordzee, zoals de visserij en de olie- en gassector.
- De directie zorgt voor de versterking van de relatie beleid-uitvoering door ervaringen uit de uitvoering terug te koppelen naar beleid en voorstellen voor besluitvorming over infraprojecten voor te leggen, waar een beleidsmatige, financiële of juridische component aan is verbonden.
- De projectorganisatie Delta Rhine Corridor (DRC) werkt aan de bundeling van ondergrondse buisleidingen en gelijkstroomkabels voor de verduurzaming van de industrie.

Kernenergie (KE)

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

Directeur: **Martijn Schut**
 MT-Leden: **Maaïke van Asten (plv. directeur),**
Maaïke Daanen (waarnemend)

In het kort

- De programmadirectie Kernenergie houdt zich in nationaal en internationaal verband bezig met kernenergie binnen de context van het klimaat- en energiebeleid.
- Daarbij gaat het onder andere om het realiseren van het langer openhouden van de kerncentrale Borssele en het zetten van de benodigde voorbereidende stappen voor de bouw van twee nieuwe kerncentrales.

Wat is ons doel?

Het doel van de programmadirectie Kernenergie is vierledig:

- Het langer openhouden van de kerncentrale Borssele.
- Het zetten van de benodigde voorbereidende stappen voor de bouw van twee nieuwe kerncentrales.
- Het versterken van de nucleaire kennisinfrastructuur.
- Het bepalen van de beleidsinzet op gebied van Small Modular Reactors (SMR's).

Wat doen we?

- De programmadirectie zet de benodigde voorbereidende stappen voor het openhouden van de kerncentrale Borssele na 2033. Hiertoe wordt in samenwerking met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) de Kernenergiewet en de betreffende convenanten tijdig aangepast. In samenwerking met het ministerie van Financiën beoordeelt de programmadirectie de bedrijfseconomische haalbaarheid voor onder

meer de publieke aandeelhouders (de betreffende gemeenten en de provincie Zeeland).

- De programmadirectie zet de benodigde voorbereidende stappen voor bouw van twee nieuwe kerncentrales. Onderdelen hiervan zijn de begeleiding van de technische haalbaarheidsstudies, het opzetten van financiële arrangementen, het informeren en betrekken van inwoners en het voorbereiden van een locatiekeuze. Daarnaast is er een projectmanagementorganisatie in opbouw en worden de benodigde stappen doorlopen die nodig zijn voor de inrichting van een deelneming.
- De programmadirectie zet zich in voor de versterking van de kennisinfrastructuur op het gebied van nucleaire kennis. Een belangrijk onderdeel daarvan is het laten groeien van het menselijk kapitaal om daarmee een groter aandeel van kernenergie in de energiemix mogelijk te maken. De internationale taken van de directie hangen hiermee sterk samen, omdat deze veelal gericht zijn op kennisdeling en -ontwikkeling. In dit kader wordt bilateraal en multilateraal samengewerkt met andere landen en vindt samenwerking plaats met internationale instellingen.
- De programmadirectie draagt ook verantwoordelijkheid voor een programma-aanpak voor Small Modular Reactors. Met deze aanpak worden verschillende elementen, zoals energetische inpassing, ruimtelijke voorwaarden en bevoegdheidsverdeling in beeld gebracht. Dit gebeurt in een combinatie van onderzoek en simulaties, waarmee geanticipeerd wordt op eventuele realisatie van SMR's.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

Klimaat (K)

Directeur: **Niels Kastelein**

MT-leden: **Niels Redeker (plv. directeur),
Kimberley Wedage-Mol, Aouatif Tawfik**

In het kort

De directie Klimaat richt zich op het realiseren van een klimaat neutrale samenleving in nationaal, Europees en mondiaal verband.

Wat is ons doel?

Doel van onze directie is de realisatie van de klimaatdoelen in Nederland van 55% in 2030 in Nederland, ten minste 55% in 2030 in de EU en de doelen van het Parijs Akkoord om de wereldwijde temperatuurstijging ruim onder de 2 graden te houden met als streven 1,5 graad.

Wat doen we?

De directie Klimaat speelt een centrale rol in het klimaatbeleid in Den Haag, bijvoorbeeld bij de totstandkoming van het Klimaatakkoord in 2019, het vormgeven van de Klimaatwet die het wettelijke kader biedt voor het nationale beleid, de gerealiseerde kabinetsambitie op verhoging van de EU-ambitie naar ten minste 55% in 2030 en klimaatneutraliteit in 2050 en de uitvoering van het Urgenda-vonnis. We zetten ons in de Verenigde Naties (VN) in voor stevige multilaterale klimaatafspraken. Daarnaast is de directie doorlopend verantwoordelijk voor de nakoming van verschillende klimaatverplichtingen (w.o. rapportage, verantwoording, en uitvoering) die voortvloeien uit internationale afspraken, mondiaal en in Europa.

De directie heeft taken op 3 niveaus: nationaal, Europees, en mondiaal:

Nationaal: De directie Klimaat is verantwoordelijk voor:

- Het bedienen van de minister en K&E in hun coördinerende verantwoordelijkheid voor (uitvoering van) het Klimaatbeleid zoals afgesproken in het Klimaatakkoord en vastgelegd in het Klimaatplan, alsmede voortvloeiend uit de nationale klimaatwet. Hierbij gaat het om i) Inhoudelijke beleidscoördinatie ii) het rapporteren aan de TK en Europa & iii) Communicatie & Activering gericht op een transitie met een breed draagvlak.
- Nationale implementatie van EU-regelgeving: emissiehandelssysteem (ETS emission trading system), de nationale doelen per lidstaat (ESR, Effort Sharing Regulation) en Ozon- en F-gassenverordening (reductie van zeer sterke broeikasgassen).
- De samenleving betrekken bij en informeren over het nationale klimaatbeleid, met o.m. het nationaal burgerberaad Klimaat over duurzame consumptie en circulariteit, de campagne Zet Ook de Knop om, het Nationale Klimaatplatform en de Nationale Klimaatweek.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

Klimaat (K) (vervolg)

Europa: We werken via lobby, beleidsontwikkeling en onderhandelingen in Brussel aan de uitvoering van de Europese Green Deal. De Green Deal is een ambitieus beleidskader (Europese Emissiehandelssysteem, Meerjarig Financieel Kader EU, taxonomie, Europese Investeringsbank, aanpak zeer sterke broeikasgassen) en werken met andere directies binnen en departementen buiten EZK aan daadkrachtige sectorale beleid en regelgeving, zoals CO₂-emissies voertuigen en vermindering energieverbruik gebouwen om de doelen te realiseren.

Mondiaal: We verzorgen de Nederlandse inbreng bij onderhandelingen in de VN (UNFCCC) over de multilaterale afspraken en werken daarbij samen in EU-verband. Ook zetten we ons in voor een ambitieuze aanpak van emissies in de internationale scheepvaart en luchtvaart en de aanpak van zeer sterke broeikasgassen via het Montreal Protocol (F-gassen en ozonlaag aantastende stoffen). Met klimaatdiplomatie sporen we landen aan om hun nationale doelen aan te scherpen.

DG Groningen en Ondergrond (DGGO) – Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond (DGGO)

Esther Pijs →

Schadeherstel & Gaswinning Groningen (SGG)

Regine Doornbos-Neyt →

Versterken en Perspectief Groningen (VPG)

Norbert van den Hove →

Transitie Diepe Ondergrond (TDO)

Kees Hansma →

In het kort

Directoraat-generaal Groningen en Ondergrond (DGGO) staat voor een maatschappelijk gedragen herstel van Groningen en Noord-Drenthe met toekomstperspectief, en een duurzaam, veilig en verantwoord gebruik van de diepe ondergrond in Nederland.

Wat is ons doel?

- Samen met de regio werkt het aan het fysieke en sociale herstel van de gevolgen van de gaswinning in Groningen en investeren in een sterk (sociaaleconomisch) perspectief.
- Het is verantwoordelijk voor duurzaam en veilig gebruik van de diepe ondergrond in Nederland met oog voor de maatschappelijk impact daarvan boven de grond.
- Hiermee levert het een bijdrage aan (de transitie naar) een betrouwbare, betaalbaar, duurzaam en emissievrij energiesysteem.

Wat doen we?

DGGO bouwt aan vertrouwen in de overheid (met specifieke aandacht voor mijnbouwactiviteiten); Het zorgt voor een veilige, schadevrije woning voor iedereen die (fysiek) nadelige consequenties ondervindt door mijnbouwactiviteiten; Het vergroot de brede welvaart in Groningen, Noord-Drenthe en waar mogelijk ook andere mijnbouwgebieden; Het zorgt voor een veilige en verantwoorde transitie van fossiele winning naar een andere benutting van de ondergrond; en draagt zorg voor de inrichting en versnelling van het duurzaam, veilig en verantwoord gebruik van de diepe ondergrond.

Schadeherstel & Gaswinning Groningen (SGG)

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)

Esther Pijs

Schadeherstel & Gaswinning
Groningen (SGG)
Regine Doornbos-Neyt

Versterken en Perspectief Groningen
(VPG)

Norbert van den Hove

Transitie Diepe Ondergrond (TDO)
Kees Hansma

Directeur: **Regine Doornbos-Neyt**

MT-leden: **At Draaisma (plv. directeur), Johan van Gilst en
Saskia van den Brink**

In het kort

- De directie Schadeherstel & Gaswinning Groningen (SGG) werkt aan de verdere afwikkeling van de beëindiging van de gaswinning uit het Groningenveld, het vergoeden en herstellen van de schade die door de gaswinning is veroorzaakt, en het in rekening brengen van de kosten hiervan bij de NAM.

Wat is ons doel?

Schade die door de gaswinning is veroorzaakt wordt op een milde, makkelijke en menselijke wijze naar tevredenheid van bewoners afgehandeld. De afwikkeling van het beëindigen van de gaswinning uit het Groningenveld en de financiële vraagstukken die voortvloeien uit deze gaswinning worden op een doelmatige wijze afgehandeld zonder dat bewoners hier last van hebben.

Wat doen we?

- Is opdrachtgever voor het zelfstandig bestuursorgaan Instituut Mijnbouwschade Groningen. De directie draagt zorg voor een milde, makkelijke en menselijke invulling van de afhandeling van de schade als gevolg van de gaswinning uit het Groningenveld, of de gasopslagen in Norg en Grijskerk.
- Zorgt voor adequate monitoring van, en verantwoording over, de resultaten van het gevoerde beleid via de Staat van Groningen.
- Draagt bij aan het inlossen van de ereschuld van het Rijk aan het aardbevingsgebied door een generatielange inzet financieel te borgen en deze inzet vast te leggen in de Groningenwet.
- Draagt zorg voor een goede technische en veilige beëindiging van de winning uit het Groningenveld. Hierbij draagt de directie voor zorg voor o.a. een vraagreductie van de buitenlandse afnemers van het gas uit het Groningenveld, de inzet van gasopslagen, het aanpassen en uitvoeren van wet- en regelgeving en taken die bij de ontmanteling van het veld komen kijken.
- Verhaalt de kosten voor de afhandeling van schade op exploitant NAM.
- Procedeert met Shell en ExxonMobil over de Groningen overeenkomsten naar aanleiding van de door olies aangespannen arbitrageprocedures.
- Zorgt voor passende ondersteuning en vangnetten voor bewoners, agrariërs en ondernemers in het effectgebied van de gaswinning uit het Groningenveld die niet op eigen kracht de processen en procedures kunnen doorlopen.

Versterken en Perspectief Groningen (VPG)

DG Groningen en Ondergrond

(DGGO)

Esther Pijs

Schadeherstel & Gaswinning

Groningen (SGG)

Regine Doornbos-Neyt

Versterken en Perspectief Groningen

(VPG)

Norbert van den Hove

Transitie Diepe Ondergrond (TDO)

Kees Hansma

Directeur: Norbert van den Hove
MT-leden: Harro Leegstra (plv. directeur) en Henriëtte ten Berge

In het kort

- De directie werkt samen met de Groningers en regionale partners aan een veilige, gezonde en sociaal economisch weerbare regio.

Wat is ons doel?

De directie 'Versterken en Perspectief Groningen' is opdrachtgever voor de Nationaal Coördinator Groningen (NCG). De NCG voert de versterkingsoperatie van huizen en gebouwen in Groningen uit, zodat deze aardbevingsbestendig zijn. Het doel is zo veel mogelijk eigen regie voor de bewoners die dat wensen. Waar mogelijk combineert de directie de versterking met bestaande uitdagingen, zoals opgaven rondom duurzaamheid en krimp. Ook werkt de directie VPG aan de ontwikkeling van een bestendig maatschappelijk en economisch toekomst perspectief voor Groningen en Noord-Drenthe. Daarvoor zijn de ontwikkeling en uitvoering van de Economische Agenda en de Sociale Agenda voor Groningen en Noord Drenthe van groot belang.

Wat doen we?

- Het opdrachtgeverschap voor de Nationaal Coördinator Groningen, voor het uitvoeren van de versterkingsopgave van gebouwen in Groningen met zoveel mogelijk regie voor de bewoners die dat wensen.
- Het ontwikkelen en uitvoeren van flankerend beleid om deze operatie in te passen met het oog op behoud van maatschappelijke en fysieke samenhang van dorpen, wijken en straten, door middel van het bieden van maatwerkoplossingen.
- Er wordt ingezet op een nauwe samenwerking met de regio, maatschappelijke organisaties, de NCG en de bewoner.
- Het bijdragen aan de ontwikkeling van een bestendig maatschappelijke en economisch toekomst perspectief voor de bewoners onder andere via de Sociale Agenda en de Economische Agenda voor Groningen en Noord-Drenthe.
- Het uitwerken van en uitvoering geven aan (een deel van) de vijftig maatregelen zoals gepresenteerd in de kabinetsreactie 'Nij Begun' op het PEGA rapport 'Groningers boven gas'.

Daartoe:

- Geeft de directie invulling aan het opdrachtgeverschap van de Nationaal Coördinator Groningen.
- Is de directie accounthouder voor het Adviescollege Veiligheid Groningen (ACVG).
- Participeert de DG in het dagelijks en algemeen bestuur van het Nationaal Programma Groningen.
- Bereidt de directie namens het Rijk bestuurlijke overleggen en afspraken voor met medeoverheden in het aardbevingsgebied over de uitvoering van de versterkingsopgave.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)

Esther Pijs

Schadeherstel & Gaswinning
Groningen (SGG)

Regine Doornbos-Neyt

**Versterken en Perspectief Groningen
(VPG)**

Norbert van den Hove

Transitie Diepe Ondergrond (TDO)

Kees Hansma

Versterken en Perspectief Groningen (VPG) *(vervolg)*

- Geeft de directie uitvoering aan participatie van bewoners- (organisaties), maatschappelijke organisaties, medeoverheden en regionaal bestuur bij de ontwikkeling van beleid voor de versterkingsoperatie en de uitvoering daarvan en het toekomstperspectief (Economische Agenda en Sociale Agenda) voor de provincie Groningen en Noord-Drenthe.
- Vindt monitoring van, en verantwoording over, de resultaten van het gevoerde beleid plaats via de Staat van Groningen.

Transitie Diepe Ondergrond (TDO)

DG Groningen en Ondergrond

(DGGO)

Esther Pijs

Schadeherstel & Gaswinning
Groningen (SGG)

Regine Doornbos-Neyt

Versterken en Perspectief Groningen
(VPG)

Norbert van den Hove

Transitie Diepe Ondergrond (TDO)
Kees Hansma

Directeur: **Kees Hansma**
MT-leden: **Luc Mutsaers (plv. directeur),
Caroline van Dalen, Jelle Visser**

In het kort

De directie Transitie Diepe Ondergrond heeft als doel dat de Nederlandse bodemschatten optimaal en veilig worden benut (Stt.. 2022-13221). De directie is beleidsverantwoordelijk en vergunningverlener voor alle (mijnbouw)activiteiten in de ondergrond vanaf 100 meter en voor geothermie vanaf 500 meter. De directie is verantwoordelijk voor een duurzaam, veilig en verantwoord gebruik van de diepe ondergrond in Nederland met oog voor de maatschappelijk impact daarvan boven de grond. Hiermee levert de directie een bijdrage aan (de transitie naar) een betrouwbare, betaalbaar, duurzaam en emissievrij energiesysteem.

Wat is ons doel?

TDO bouwt aan vertrouwen in de overheid (met specifieke aandacht voor mijnbouwactiviteiten), het vergroot de brede welvaart in mijnbouwgebieden waar mogelijk, het zorgt voor een veilige en verantwoorde transitie van fossiele (gas- en olie) winning naar een andere benutting van de potentie van de ondergrond (zoals CO₂-opslag (CCS), geothermie (aardwarmte) en waterstofopslag) en de directie draagt zorg voor de inrichting en versnelling van het duurzaam, veilig en verantwoord gebruik van de diepe ondergrond.

De opgave is daarbij om de fossiele winning van gas en olie verantwoord af te bouwen en op termijn te beëindigen. Op dit moment speelt de winning van fossiele brandstoffen in Nederland nog een rol van betekenis in de leveringszekerheid van onze energievraag. Wel is de afbouw op land merkbaar doordat er geen nieuwe opsporingsvergunningen meer worden verleend (nog wel winningsvergunningen en winningsplannen) en dat activiteiten een einddatum krijgen. Op zee wordt gewerkt aan een versnellingsplan voor gaswinning om zo de daling van gaswinning op zee af te remmen in verband met leveringszekerheid.

Wat doen we?

- De directie stelt een beleidskader op voor het toekomstig duurzaam gebruik van de diepe ondergrond. Daarbij richt de directie zich, na eerst nog een versnelling op de Noordzee, op de afbouw van gas en olie (met oog voor de fossiele energiebehoefte in de periode waarin de energietransitie nog gaande is) en de opbouw van geothermie, energieopslag en CCS. Daarbij is de directie voor wat betreft CCS binnen EZK beleidsverantwoordelijk voor onder andere de projecten Porthos en Aramis (projecten ten behoeve van opslag van CO₂ onder de Noordzee). En ook voor energieopslag (waaronder waterstofopslag) en geothermieprojecten is de directie binnen EZK de trekker. Daarnaast ontwikkelt de directie, samen met DGB&I een visie op zoutwinning. De directie zorgt in de desbetreffende situaties voor een omgevingsplan dat in overleg met regionale en lokale bestuurders, maatschappelijke partijen en omwonenden wordt opgesteld.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)

Esther Pijs

Schadeherstel & Gaswinning
Groningen (SGG)

Regine Doornbos-Neyt

Versterken en Perspectief Groningen
(VPG)

Norbert van den Hove

Transitie Diepe Ondergrond (TDO)
Kees Hansma

Transitie Diepe Ondergrond (TDO) (vervolg)

- De directie is verantwoordelijk voor het met het bedrijfsleven versnellen en verduurzamen van de gaswinning op de Noordzee en voor de coördinatie van complexe (beoogde) winningsactiviteiten op land, waarbij veel aandacht uitgaat naar goede informatievoorziening, ontzorging van inwoners en oog hebbende voor de adequate verdeling van lusten en lasten.
- De directie zorgt voor een transparant en efficiënt proces van vergunningverlening en voert hier de regie op.
- De directie zorgt dat de Mijnbouwwet en het vergunningenstelsel zo worden aangepast dat deze aansluiten op de Omgevingswet en de overheid meer regie kan voeren op het (duurzaam) gebruik van de diepe ondergrond.
- De directie zorgt voor goede communicatie met betrokken regio's en stakeholders over vergunningprocessen en op te stellen wet- en regelgeving en beleid.
- De directie zorgt voor een efficiënte en transparante werkrelatie met haar partners en adviseurs zoals de toezichthouder SodM, overheden, EBN, TNO en de Mijnraad.
- De directie maakt de verbinding met alle betrokken directies en clusters binnen en buiten het departement zodat er sprake is van een integrale (inter)departementale afweging bij beleid, de vergunningprocessen, communicatie en het opstellen van wet- en regelgeving.

Plv. Secretaris-Generaal
Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening (IV)
Nienke Weegink

Mens en Organisatie (M&O)
Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)
Jan Flippo

Nederlandse Emissieautoriteit
Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland (RVO)
Abdeluheb Choho

pSG - Gerdine Keijzer-Baldé

De pSG is verantwoordelijk voor de directie Informatievoorziening (IV), directie Mens en Organisatie (M&O) en de drie baten/lasten-agentschappen van EZK: Dienst ICT Uitvoering (DICTU), Rijksinspectie Digitale Infrastructuur(RDI) en

Nederlandse Emissieautoriteit (NEa). Daarnaast vervult de pSG de eigenaarsrol voor de diensten, zelfstandige bestuursorganen en rechtspersonen met wettelijke taak.

Informatievoorziening (IV)

Directeur: Nienke Weegink
Directieteam: Irma Volkers, Gerco van der Wilt,
 Monique Nicolaas, Freek Wegerif,
 Michel Berfelo

- De directie IV wil de EZK- en LNV-organisatie en haar medewerkers ondersteunen zodat eenieder zich maximaal kan concentreren op het primaire proces: datgene waarvoor de ministeries zijn opgericht.

In het kort:

De directie Informatievoorziening (IV) is een stafdirectie en is werkzaam voor de ministeries van EZK en LNV op het terrein van bedrijfsvoering. De directie IV staat onder meer 'aan de lat' voor de digitale transformatie binnen beide departementen en de concernorganisaties. Daaronder wordt verstaan het beleidsmatig en operationeel door ontwikkelen, coördineren en realiseren van de informatievoorziening en de digitalisering. En het beschikbaar stellen van moderne ICT-voorzieningen. Ook is de directie IV -concernbreed- werkzaam op het terrein van huisvesting.

Wat doen we

De Directie IV biedt dienstverlening, advisering, regievoering en kaderstelling aan vanuit de onderstaande afdelingen:

- CIO-office concern
- Informatiemanagement Bedrijfsvoering
- Werkomgeving en Inkoop/CDI office
- Planning & Control
- Servicepunt

Wat is ons doel

- Bijdragen aan de visies van EZK en LNV door te zorgen voor:
 - a. een kwalitatief hoogwaardige, veilige en innovatieve Informatievoorziening.
 - b. een integrale, hybride en duurzame werkomgeving. Dit gebeurt steeds vaker in samenwerking met rijksbrede Shared Service Organisaties (SSO's). De directie IV is hierin de partner waarin zij een service verlenende, adviserende, kader stellende en regisserende rol en een operationele rol voor beide kerndepartementen vervult.
 - c. de regie en toepassing van het rijksbrede inkoopstelsel en planning en control op de bedrijfsvoeringsmiddelen.

Plv. Secretaris-Generaal
 Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening (IV)
 Nienke Weegink

Mens en Organisatie (M&O)
 Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)
 Jan Flippo

Nederlandse Emissieautoriteit
 Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend
 Nederland (RVO)
 Abdeluheh Choho

Mens en Organisatie (M&O)

Directeur: Thieu Coffeng
MT-leden: Raúl Ho Len Fat (plv directeur a.i.),
 Hindrik-Jan Knot en Nauchad Orie

In het kort

- De directie Mens & Organisatie (M&O) werkt voor de ministeries van EZK en LNV. M&O voegt waarde toe door optimale dienstverlening aan EZK en LNV, gericht op een duurzaam, vitaal en ondernemend Nederland, en ondersteunt hen in het realiseren van de organisatiedoelen, zoals:
 - een lerende organisatie;
 - een meer diverse & inclusieve organisatie;
 - een aantrekkelijke werkgever;
 - wendbaarheid van de organisatie en medewerkers.

Dat doen we door het leveren van diensten en voorzieningen op het gebied van personeel en organisatie, strategisch advies, managementondersteuning, Rijkstrainees, programma- en projectmanagement. Bij de Interdepartementale Commissie Organisatie en Personeel (ICOP) vertegenwoordigt het hoofd P&O beide departementen. P&O levert voor dit overleg ondersteuning.

Wat is ons doel

De complexe en grote beleidsomgeving van beide departementen vraagt om een directie M&O die flexibel, verbindend, betrouwbaar en effectief is. De ambitie van de directie M&O om zich verder te ontwikkelen weerspiegelt zich in de missie:

- Een directie die op strategisch, tactisch en operationeel niveau de bestuurders ondersteunt in de uitvoering van de departementale opgaven en het besturen van de organisatie. M&O staat als (midden)directie goed in verbinding met zowel de organisaties van LNV en EZK als de buitenwereld en is haar uitvoering betrouwbaar, voorspelbaar, zakelijk, resultaatgericht en transparant.
- Professioneel opdrachtnemerschap, kwaliteit in de uitvoering, een professionele performance en (transparante) communicatie naar de organisatie helpt ons dit te bereiken.

Om de ambitie te kunnen realiseren, zet M&O in op het op orde brengen en versterken van de basis, en efficiënte en gebruiksvriendelijke processen, met daaraan gekoppeld helder eigenaar-, opdrachtgever- en opdrachtnemerschap.

Plv. Secretaris-Generaal
Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening (IV)
Nienke Weegink

Mens en Organisatie (M&O)
Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)
Jan Flippe

Nederlandse Emissieautoriteit
Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend
 Nederland (RVO)
Abdeluheh Choho

Plv. Secretaris-Generaal
Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening (IV)
Nienke Weegink

Mens en Organisatie (M&O)
Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)
Jan Flippo

Nederlandse Emissieautoriteit
Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland (RVO)
Abdeluheh Choho

Mens en Organisatie (M&O) (vervolg)

Wat doen we

- Personeel & Organisatie (P&O): concernbreed is P&O verantwoordelijk voor het P&O-beleid van EZK en LNV, en voor de kerndepartementen is zij dienstverlenend op het P&O-terrein.
- Bureau Management Ondersteuning (BMO) levert professionele en vakbekwame management-, project-, en programma-ondersteuning aan de kerndepartementen EZK en LNV. Zo dragen wij bij aan het realiseren van de maatschappelijke opgaven van beide ministeries.
- POOL: de POOL draagt met haar projectmatige en programmatische expertise en capaciteit bij aan het realiseren van de prioritaire opgaven van EZK en LNV. De POOL-projectleiders, -programmamanagers en projectsecretarissen bewegen zich dwars door de organisatie, met oog voor verbinding van (beleids)thema's en mensen. Daarbij creëert de POOL een netwerk voor het delen van kennis en ervaring binnen de organisatie van LNV en EZK waarbij zij vernieuwende werkvormen inzet. Ook de EZK/LNV Rijkstrainees hebben hun thuisbasis in de POOL en dragen bij aan opgavegericht werken binnen de departementen.

Plv. Secretaris-Generaal
Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening (IV)
Nienke Weegink

Mens en Organisatie (M&O)
Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)
Jan Flippo

Nederlandse Emissieautoriteit
Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland (RVO)
Abdeluheh Choho

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)

Algemeen directeur: **Jan Flippo**

Directieleden: **Marion Hermans-Koelemij,**
Richard Wiersema, Maarten Bruinsma

In het kort

- DICTU is een baten-lastendienst van EZK en is een van de grootste ICT-dienstverleners binnen de Rijksoverheid. Naast de huidige dienstverlening maakt DICTU samen met opdrachtgevers keuzes voor digitaliseringsvragen voor morgen;
- DICTU ondersteunt de primaire processen van de ministeries van EZK en LNV en hun uitvoeringsorganisaties;
- Daarnaast is DICTU ICT-dienstverlener voor onderdelen van andere ministeries (onder andere BZK, I&W en VWS) voor ondersteuning van inspectie- en registratieprocessen en levering van generieke diensten zoals Rijkszaak (zaakgericht werken) en ToegangVerleningsService (TVS).
- DICTU maakt steeds meer gebruik van moderne technieken en ontwikkelingen zoals Cloudtechnologie, mobile en big data en borgt een hoogwaardige beveiliging van gegevens en systemen.

Wat is ons doel?

De rol van ICT-dienstverlener voor zowel beleidsdepartementen, uitvoerende organisaties als toezichthoudende organisaties wordt tot uitdrukking gebracht in de missie van DICTU: "DICTU is partner in beleid, uitvoering en toezicht in een digitaliserende samenleving".

Kernwaarden

De kernwaarden geven weer waar DICTU voor staat:

- Goede gebruikerservaring;
- Veilig en betrouwbaar;
- Snelle time-to-market en innovatief;
- Duurzaam.

Wat doen we?

- DICTU zet specialistische ICT-kennis en ervaring in om de beleids- en organisatie doelen van alle opdrachtgevers optimaal te ondersteunen met vernieuwende, veilige en solide ICT-producten en -diensten. DICTU zoekt hierbij naar een evenwichtige balans tussen maatwerk en generieke oplossingen. Kwaliteit, betrouwbaarheid, continuïteit en informatieveiligheid staan hierbij centraal;
- DICTU zet hierbij in op 'samen doen', 'laten doen' en 'zelf doen', met als credo: "als je alles zelf doet, ben je nergens echt goed in". Dit betekent dat ICT-dienstverlening wordt ontwikkeld en geleverd door DICTU zelf, of samen met partners binnen de Rijksoverheid of de markt, of volledig door andere partijen.

Plv. Secretaris-Generaal
Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening (IV)
Nienke Weegink

Mens en Organisatie (M&O)
Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)
Jan Flippo

Nederlandse Emissieautoriteit
Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland (RVO)
Abdeluheh Choho

Dienst ICT Uitvoering (DICTU) *(vervolg)*

Feiten en cijfers

- DICTU had in 2023 een omzet van € 370 mln.;
- Er werken ruim 1.700 mensen bij DICTU (intern en extern personeel);
- DICTU beheert ruim 19.000 werkplekken, 18.000 mobiele apparaten, 1.500 applicaties en 6.000 servers;
- Twee datacenters in Groningen met dataverbindingen naar ongeveer 210 locaties in Nederland en een datacenter in Amsterdam;
- DICTU monitort 24/7 in beheer zijnde bedrijf kritische systemen;
- DICTU is ISO 27001 gecertificeerd voor informatiebeveiliging en volgt hiermee de Europese regelgeving voor betaalorganen.

Nederlandse Emissieautoriteit (NeA)

Plv. Secretaris-Generaal
Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening (IV)
Nienke Weegink

Mens en Organisatie (M&O)
Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)
Jan Flippo

Nederlandse Emissieautoriteit
Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland (RVO)
Abdeluheh Choho

Directeur-bestuurder:

Mark Bressers

Bestuursleden:

Jolande Sap, Johan de Leeuw

In het kort

- De Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) is de onafhankelijke nationale autoriteit voor toezicht en uitvoering van markt-instrumenten om klimaatverandering tegen te gaan. Het bestuur van de NEa is een onafhankelijk zelfstandig bestuursorgaan (zbo).
- De NEa-organisatie zelf is een agentschap van EZK. De NEa is uitvoeringsorganisatie en toezichthouder voor klimaatbeleid. De organisatie draagt bij aan de reductie van CO₂-uitstoot en energietransitie in Nederland.
- De NEa houdt toezicht op bedrijven die deelnemen aan het Europese emissiehandelssysteem (EU ETS) of vallen onder de wet- en regelgeving voor hernieuwbare energie voor vervoer. Als uitvoerder in een complexe en innovatieve markt heeft de NEa een belangrijke signaleringsfunctie naar beleid en adviseert zij vroegtijdig bij nieuwe wet- en regelgeving, zoals de Europese Green Deal.

Wat is ons doel?

De NEa wil ervoor zorgen dat de marktinstrumenten om klimaatverandering tegen te gaan optimaal functioneren. Zodat de NEa er samen met de bedrijven die onder ons toezicht vallen voor zorgt dat de energietransitie en reductie van CO₂-uitstoot een succes worden voor het klimaat, Nederland en de bedrijven zelf.

Wat doen we?

Emissiehandel (EU ETS)

De NEa geeft uitvoering aan het EU ETS en houdt toezicht op de 331 Nederlandse bedrijven en luchtvaartmaatschappijen die vallen onder het ETS. Samen zijn deze bedrijven goed voor bijna de helft van de totale CO₂-uitstoot in Nederland. De NEa zorgt ervoor dat de bedrijven hun verplichtingen nakomen, hun uitstoot goed monitoren en emissierechten inleveren voor de CO₂ die ze uitstoten.

- Ten opzichte van 2005 is de CO₂-uitstoot van de Nederlandse ETS-bedrijven met 29 % afgenomen.
- De NEa wijst jaarlijks zo'n 40 miljoen gratis rechten toe aan bedrijven die internationaal concurreren. De waarde van deze toewijzing is op dit moment zo'n 2,5 miljard euro.
- De overige rechten die bedrijven nodig hebben kunnen ze o.a. kopen op door de NEa georganiseerde veilingen. De opbrengst van deze veilingen in 2022 was 1,1 miljard euro.

Plv. Secretaris-Generaal
Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening (IV)
Nienke Weegink

Mens en Organisatie (M&O)
Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)
Jan Flippo

Nederlandse Emissieautoriteit
Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland (RVO)
Abdeluheh Choho

Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) *(vervolg)*

Hernieuwbare energie

De NEa geeft uitvoering aan het marktinstrument energie voor vervoer. Bedrijven die benzine en diesel leveren zijn verplicht een jaarlijks toenemend aandeel aan hernieuwbare energie leveren, zoals elektriciteit en biobrandstof. De verplichting wordt uitgedrukt in verhandelbare eenheden. Een Hernieuwbare Brandstofeenheid (HBE) staat voor 1 gigajoule (GJ) hernieuwbare energie. Om aan de jaarverplichting te voldoen, leveren de bedrijven HBE's in bij de NEa. Bedrijven die hernieuwbare energie (bv. biodiesel, elektriciteit) leveren aan de Nederlandse vervoersmarkt kunnen deze aanmelden bij de NEa en hiervoor HBE's krijgen. Deze HBE's kunnen dan verhandeld worden met bedrijven met een jaarverplichting.

Kerntallen:

- Er zijn in Nederland ongeveer 50 bedrijven die handelen in biobrandstoffen
- De biobrandstoffenmarkt is in Nederland nu zo'n 650 miljoen euro waard. Dit stijgt de komende jaren naar zo'n 1,5 miljard euro.
- Door deze inzet bestaat inmiddels zo'n 18 % van de brandstoffenmix uit biobrandstoffen en andere vormen van hernieuwbare energie. Het merendeel gemaakt uit afvalstoffen.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

Plv. Secretaris-Generaal
Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening (IV)
Nienke Weegink

Mens en Organisatie (M&O)
Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)
Jan Flippo

Nederlandse Emissieautoriteit
Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland (RVO)
Abdeluheh Choho

Hoofddirectie: **Abdeluheh Choho (directeur-generaal),
Johan Maas (plv. DG), Frank de Jonge,
Lisette Broersen**

In het kort

RVO is:

- Dé publieke dienstverlener die ondernemers helpt naar een duurzame toekomst. Van de stimulering van innovatieve startups, tot de ondersteuning van boerenbedrijven naar een duurzaam landbouw- en voedselsysteem.
- Dé publieke dienstverlener die werkt aan een duurzaam klimaat. Dit doen we door het stimuleren van grote energieprojecten als windparken op zee, evenals het ondersteunen van ondernemers bij de verduurzaming van hun bedrijf.
- Met kennis van het ondernemersperspectief en verschillende instrumenten kan de RVO bijdragen aan het realiseren van beleidsdoelstellingen van ministeries op het gebied van klimaat, energie, landbouw en een toekomstbestendige economie.
- RVO heeft meer dan 10 opdrachtgevers waarvan EZK en LNV de grootste opdrachtgevers zijn. RVO is ook opdrachtnemer voor provincies en Europa.
- RVO is een baten-lastendienst van EZK die bestaat sinds 2014 en is ontstaan uit een fusie van uitvoerende diensten.
- RVO is een organisatie met een omzet van circa 1.1 miljard euro in 2023 en een organisatie met een klanttevredenheids-cijfer van 7,6 (2023).

Wat is ons doel?

RVO werkt als publieke dienstverlener voor ondernemers aan excellente publieke dienstverlening met zichtbare maatschappelijk impact. Met onze collega's op de beleidsdepartementen werkt de RVO professioneel en resultaatgericht samen om te komen tot effectieve en voor RVO uitvoerbare beleidsinstrumenten. Voor de samenleving bereikt het heldere resultaten met zo efficiënt mogelijke processen, programma's en optimale inzet van kennis. Zo vormt RVO een verbindende schakel tussen beleid en ondernemers in het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen als het innovatievermogen, de energietransitie en de voedselagenda. Om meer impact te realiseren op de belangrijke maatschappelijke transities is het zaak om het instrumentarium overzichtelijker, eenvoudiger en consistent te maken voor de ondernemer. Hiervoor staan de politiek, de ministeries en publieke dienstverleners zoals RVO, gezamenlijk aan de lat. Bij de uitvoering van haar taken werkt RVO intensief samen met andere uitvoeringsorganisaties, zoals de Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit (NVWA) en de Kamer van Koophandel (KvK).

Plv. Secretaris-Generaal
Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening (IV)
Nienke Weegink

Mens en Organisatie (M&O)
Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)
Jan Flippo

Nederlandse Emissieautoriteit
Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland (RVO)
Abdeluheh Choho

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) (vervolg)

Wat doen we?

RVO geeft uitvoering aan verschillende taken om ondernemers te ondersteunen via de onderstaande instrumenten:

- Financiële ondersteuning zoals subsidies, fiscale regelingen, kredieten en garanties;
- Wettelijke taken zoals octrooiverlening, vergunningverlening, en handhaving;
- Kennis, informatie en advies zowel digitaal, telefonisch als door middel van evenementen etc.;
- Netwerken en verbinden van partners zoals via handelsmissies, matchmaking en publiek-private samenwerking.

Veel omvangrijke regelingen en subsidies zijn bij RVO belegd om ondernemers verder te helpen. De SDE++ regeling (Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie) is een van de grootste regelingen die RVO uitvoert. Vorig jaar was het beschikbare budget 8 miljard en werd er door bedrijven voor € 16,3 miljard aangevraagd. De regeling bestaat sinds 2011 en wordt algemeen erkend, ook internationaal, als zeer succesvol ('de motor van de energietransitie) door de grote bijdrage die de regeling levert aan de productie van hernieuwbare energie en de vermindering van broeikasgasemissies. De Investeringsubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE) is in aantal aanvragen de grootste regeling voor RVO. Vorig jaar behandelde RVO 200.000 aanvragen. Vanwege de grote belangstelling heeft het kabinet het budget voor 2024 (opnieuw) verhoogd, van € 560 miljoen naar € 600 miljoen. Met ISDE krijgen bedrijven en particulieren subsidie voor energiebesparende en duurzame maatregelen aan woningen of bedrijfspand. De ISDE loopt door tot 2030.

Op gebied van innovatie voert RVO onder andere de Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk (WBSO) regeling uit. Via de WBSO krijgen ieder jaar 20.000 ondernemingen met een Speur- en Ontwikkelingswerkproject belastingvoordeel via de loonkosten. Ondernemingen met personeel kunnen daarbovenop een aftrek ontvangen over andere kosten en uitgaven van het S&O-project, zoals de inkoop van materialen. M.b.t. internationale handel heeft RVO in 2023 onderzoek gedaan naar trends per continent die impact hebben op het internationaal zakendoen. D.m.v. loketten en handelsvragen binnen het Publiek Economisch Netwerk helpt RVO Nederlandse ondernemers internationaal te opereren binnen de trends en ontwikkelingen zoals geopolitieke spanningen, grondstof voorraden en belastingen. Om handel met Nederlandse ondernemers te bevorderen organiseert RVO jaarlijks verschillende handelsmissies, innovatiemissies en startup-missies. Het CBS onderschrijft in haar onderzoek uit 2024 dat handelsmissies de kans van deelnemende bedrijven vergroot om te gaan handelen met het land dat wordt bezocht. Ondernemers die nog niet actief zijn in het buitenland, kunnen via de Support International Business (SIB) regeling handelsactiviteiten financieren om deze stap te zetten. SIB kan bijvoorbeeld worden gebruikt bij het vinden van geschikte samenwerkingspartners of voor het financieren van juridische ondersteuning in het exportland.

Plv. Secretaris-Generaal
Gerdine Keijzer-Baldé

Informatievoorziening (IV)
Nienke Weegink

Mens en Organisatie (M&O)
Thieu Coffeng

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)
Jan Flippo

Nederlandse Emissieautoriteit
Mark Bressers

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland (RVO)
Abdeluheh Choho

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) *(vervolg)*

Voor de landbouw voert RVO ook jaarlijks diverse regelingen en subsidies uit via de Gecombineerde opgave. Jaarlijks behandelt RVO ongeveer 54.500 Gecombineerde opgaves van landbouwers. Via de Gecombineerde opgave kunnen ook subsidies vanuit het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid aangevraagd worden (GLB). Het GLB bestaat al vanaf 1968 en wordt vanaf 2014 door RVO uitgevoerd. Voor de periode van 2021-2027 RVO keert RVO 2,9 miljard euro uit aan Rechtstreekse betalingen aan landbouwers. Tussen de 25% en 30% van het budget van de Rechtstreekse betalingen is bedoeld voor betalingen aan de ecoregeling. Deze regeling draagt bij aan de verbetering van het klimaat, bodem en lucht, water, landschap en biodiversiteit.

Kompas voor een duurzame toekomst

RVO is in 2022 aan de slag gegaan met een nieuwe organisatie-strategie: Kompas voor een Duurzame Toekomst. Met deze nieuwe strategie scherpt RVO de visie en focus van de dienst-verlening aan. Dit is nodig om de juiste keuzes te kunnen maken om nationaal en internationaal een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van duurzame welvaart. In de nieuwe organisatie staat impact maken langs de volgende transities centraal:

- Klimaat en energietransitie.
- Transitie naar een duurzaam landbouw- en voedselsysteem.
- Transitie naar een toekomstbestendige en digitale economie.

Centraal Planbureau (CPB)
Pieter Hasekamp

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)
Theodor Kockelkoren

Nationaal Coördinator Groningen
(NCG)

Regina Bouius-Riemersma

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur
(RDI)

Angeline van Dijk

Diensten

EZK heeft vier diensten: Centraal Planbureau, Staatstoezicht op de Mijnen, Autoriteit Consument en Markt en Nationaal Coördinator Groningen.

Centraal Planbureau (CPB)

Centraal Planbureau (CPB)
Pieter Hasekamp

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)
Theodor Kockelkoren

Nationaal Coördinator Groningen (NCG)
Regina Bouius-Riemersma

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI)
Angeline van Dijk

Directeur: **Pieter Hasekamp**
Onderdirecteuren: **Jeroen Hinloopen en Marcel Timmer**

In het kort

- Het Centraal Planbureau (CPB) levert ramingen en beleidsanalyses die een fundament vormen voor de begroting en het politieke beleidsdebat.
- Het bureau doet onderzoek naar de Nederlandse economie en het sociaaleconomisch beleid in den brede.
- Het CPB vormt de brug tussen de economische wetenschap en beleidsmakers door academische inzichten gevraagd en ongevraagd te vertalen naar de dagelijkse beleidspraktijk, waarmee het CPB een nuchtere, feitelijke basis levert voor beter beleid.

Wat doen we?

Het CPB komt tweemaal per jaar met korte termijnprognoses voor de wereldeconomie en de Nederlandse economie: het Centraal Economisch Plan (CEP, voorjaar) en de Macro Economische Verkenning (MEV, Prinsjesdag). De MEV wordt voorafgegaan door de cMEV (augustus) die de basis vormt voor de augustusbesluitvorming over koopkracht en begroting.

Voor elke nieuwe kabinetsperiode maakt het planbureau een verkenning voor de middellange termijn die tussentijds wordt geactualiseerd.

Wat is ons profiel

Het CPB is inhoudelijk volledig onafhankelijk en levert analyses van de publieke financiën en de macro-economische situatie in Nederland en daarbuiten. Andere sectoren bij het CPB richten zich op arbeidsmarkt en kennis, marktordening en zorg en klimaat & gebouwde omgeving.

Het CPB is daarnaast samen met de Raad van State de Nederlandse *independent fiscal institute*, die toeziet op de naleving van de Europese begrotingsregels. Het kabinet voert begrotingsbeleid op basis van de meerjarencijfers en de ramingen van het CPB, zo is vastgelegd in de Wet houdbare overheidsfinanciën. Daarnaast is het CPB ook de Nederlandse *National Productivity Board*.

Relatie met EZK

- Het CPB is organisatorisch een onderdeel van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, maar functioneert inhoudelijk onafhankelijk van het kabinet. Dat ligt ook vast in de Aanwijzingen voor de planbureaus.
- Deze onafhankelijkheid heeft een lange, wettelijke traditie (Wet voorbereiding van de vaststelling van een Centraal Economisch Plan, uit 1947) die past bij de rol van economisch adviseur die gevraagd en ongevraagd de overheid van economische inzichten voorziet.
- Het CPB wordt vast gefinancierd vanuit de begroting van EZK en ontvangt daarnaast tot maximaal 20% van het budget aan externe financiering vanuit departementen.

Centraal Planbureau (CPB)
Pieter Hasekamp

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)
Theodor Kockelkoren →

Nationaal Coördinator Groningen
(NCG)
Regina Bouius-Riemersma →

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur
(RDI)
Angeline van Dijk →

Centraal Planbureau (CPB) *(vervolg)*

Centrale Plancommissie (CPC)

- Het CPB heeft een onafhankelijk extern adviesorgaan: de Centrale Plancommissie (CPC).
- De CPC komt vier keer per jaar bijeen en adviseert de directie van het CPB over uiteenlopende zaken als onderwerpkeuze voor het werkprogramma, opzet van grote projecten, methoden, HRM, kwaliteitsbeleid en externe communicatie.
- De CPC is samengesteld uit leden afkomstig uit wetenschap, beleid, media en bedrijfsleven. De commissieleden worden benoemd voor een periode van vier jaar, met de eenmalige mogelijkheid tot verlenging.

Visitatie

- Het CPB wordt iedere vijf jaar door een externe Visitatiecommissie beoordeeld op wetenschappelijke kwaliteit, maatschappelijke relevantie en toekomstbestendigheid. De Centrale Plancommissie is opdrachtgever van de visitatie en benoemt de Visitatiecommissie.
- De meest recente visitatie dateert van eind 2022. Het CPB is integraal beoordeeld, waarbij de conclusie van de visitatie was dat 'de maatschappelijke relevantie van het CPB excellent is' en 'de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek zeer goed'. Het CPB speelt volgens de commissie een belangrijke rol in het beleidsdebat.

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)

Centraal Planbureau (CPB)
Pieter Hasekamp →

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)
Theodor Kockelkoren

Nationaal Coördinator Groningen (NCG)
Regina Bouius-Riemersma →

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI)
Angeline van Dijk →

Inspecteur-Generaal der Mijnen:
Directieleden:

Theodor Kockelkoren
Boukje van der Lecq,
Pieter van den Bergen,
Francine Kiewiet de Jonge

In het kort

- Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) is een Rijksinspectie en de onafhankelijk toezichthouder op de delfstoffen- en energiewinning in Nederland. Het ziet toe op de veiligheid voor de mens en de bescherming van het milieu. Zowel ondergronds als bovengronds.
- Werkvelden: Gasnetten; Gaswinning Groningen; Olie & Gaswinning onshore en offshore; Windenergie op zee; Waterstof distributie en opslag; Geothermie; Voormalige Steenkoolwinning; Ondergrondse CO₂- en energieopslag; Zoutwinning.

Wat is ons doel?

- SodM maakt zich sterk voor de veiligheid van de mens en de bescherming van het milieu bij energiewinning en het benutten van de ondergrond, nu en in de toekomst.
- Het toezicht van SodM draagt bij aan een verantwoorde energietransitie en aan het vertrouwen dat burgers kunnen hebben in een veilige leefomgeving.

Wat doen we?

SodM heeft de wettelijk vastgelegde taak om toezicht te houden, te adviseren en gevraagd en ongevraagd advies te geven aan de minister. Daarnaast laat SodM onderzoeken uitvoeren om meer begrip te krijgen bij (onbekende) risico's. Voor het Groningen gasveld heeft SodM een extra taak: het analyseren en beoordelen van de afbouw van de gaswinning en de voortgang van de versterkingsoperatie. De volgende punten geven aan wat nu belangrijke prioriteiten zijn.

Het belang van een veilige energietransitie

Veiligheid is een belangrijke randvoorwaarde voor de energietransitie. Toezicht heeft daar een belangrijke rol in. SodM vindt het betrekken van de omgeving, als overheid investeren in kennis, de onafhankelijke rol van de toezichthouder en het toezicht belangrijk, met als bovenliggend maatschappelijk doel: het borgen van veiligheid. SodM draagt bij aan de ontwikkeling van tijdelijke en permanente beleidskaders voor veiligheid in de energietransitie.

Toezicht op milieu bij energiewinning

SodM houdt – naast veiligheid - ook toezicht op milieu bij energiewinning. Het is daar bezig met een inhaalslag. Ook laat SodM onderzoek uitvoeren naar de effecten en risico's van mijnbouw op het milieu (bijvoorbeeld afvalwater en het gebruik van zeer zorgwekkende stoffen).

Centraal Planbureau (CPB)
Pieter Hasekamp

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)
Theodor Kockelkoren

Nationaal Coördinator Groningen
(NCG)

Regina Bouius-Riemersma

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur
(RDI)

Angeline van Dijk

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) (vervolg)

Gevolgen gaswinning Groningen

SodM adviseert de minister over het stoppen van de gaswinning uit het Groningen gasveld en de voortgang van de versterkingsopgave in Groningen. SodM ziet niet alleen toe op de ontmanteling van de mijnbouwinstallaties, maar ook op de langetermijneffecten van de gaswinning (zowel op de ondergrond als op de mensen in Groningen) wanneer de winning allang gestopt is. In Groningen moet het net zo veilig zijn als elders in Nederland.

Burgerperspectief aan tafel

De parlementaire enquête naar de aardgaswinning Groningen (PEAG) heeft duidelijk gemaakt hoe belangrijk het is om ook de perspectieven van burgers te integreren in het werk van de overheid. Dit geldt ook voor SodM.

Nieuwe Mijnbouwwet met aandacht voor nazorg

SodM werkt in goed contact samen met de directie Transitie Diepe Ondergrond (TDO) aan de modernisering van de Mijnbouwwet. Een moderne Mijnbouwwet moet ruimte bieden aan zowel fossiele als nieuwere vormen van mijnbouw, zoals CO₂-opslag.

Borgen onafhankelijke positie en oordeelsvorming toezichthouder

De 'gaswinning in Groningen' heeft het vertrouwen van burgers beschadigd en tot een luide roep om goed bestuur geleid. Aan goed bestuur is onlosmakelijk onafhankelijk toezicht gebonden. Daarnaast heeft de PEAG onder meer geadviseerd om voor SodM collegiaal bestuur en onafhankelijke beoordeling daarvan in wet- en regelgeving te verankeren.

Centraal Planbureau (CPB)
Pieter Hasekamp

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)
Theodor Kockelkoren

Nationaal Coördinator Groningen
(NCG)
Regina Bouius-Riemersma

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur
(RDI)
Angeline van Dijk

Nationaal Coördinator Groningen (NCG)

Algemeen directeur: **Regina Bouius-Riemersma**
Onderdirecteuren: **Marieke Ferwerda (plv. AD), Folkert Buis,
Jaap Groenhagen, Ab van der Schans**

In het kort

- De Nationaal Coördinator Groningen (NCG) voert de versterkingsoperatie uit en doet dit voor het hele aardbevingsgebied zoveel mogelijk volgens een geïntegreerde aanpak op het gebied van veiligheid, leefbaarheid, duurzaamheid en regionale economie.

Wat is ons doel?

Inwoners van het aardbevingsgebied moeten veilig kunnen wonen, werken en leren. Daarom werkt NCG aan het onderzoeken en versterken van gebouwen. Dat doet de NCG met aandacht en respect voor bewoners en het gebied. Zo werkt het samen aan een sterk, aantrekkelijk en duurzaam Groningen. Voor nu en de toekomst.

Wat doen we?

De versterkingsopgave uit van een geïntegreerde aanpak waarin de organisatie en medewerkers echt naast de bewoner staan.

Dit doet de NCG volgens de drie belangrijkste onderwerpen:

- NCG is de organisatie die sturing en uitvoering geeft aan de versterkingsoperatie in het aardbevingsgebied in Groningen. NCG blijft zo lang als nodig is in het gebied en er worden 27.000 woningen veilig gemaakt of veilig verklaard;
- De NCG is zich bewust van de invloed die de versterkingsoperatie heeft op de bewoners, de samenleving en het gebied. Het levert een bijdrage aan verduurzaming, de verbetering van de leefomgeving, leefbaarheid en sociale verbinding;
- Samen met betrokken stakeholders werkt de NCG aan een veilig en toekomstbestendig Groningen dat perspectief biedt aan bewoners en bedrijven.

Centraal Planbureau (CPB)
Pieter Hasekamp

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)
Theodor Kockelkoren

Nationaal Coördinator Groningen
(NCG)
Regina Bouius-Riemersma

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur
(RDI)
Angeline van Dijk

Nationaal Coördinator Groningen (NCG) *(vervolg)*

Hoe doet de organisatie dat?

- Dit doet de NCG vanuit één centrale opgave en vanuit een gelijkwaardige samenwerking met alle belanghebbenden: netwerkend samenwerken.
- Door met partners samen te werken aan een volledig herstelprogramma wil NCG zorgen voor een versterkt en weerbaar Groningen.
- De NCG heeft daarbij een uitvoerende, ondersteunende en coördinerende rol.
- Daarnaast maakt NCG als betrouwbare en transparante overheidsinstelling de uitvoering van de versterking meer mensgericht. Er wordt vanuit vertrouwen gehandeld en daarmee gaat NCG naast bewoners staan. Bewoners, hun behoeften en hun huis zijn leidend in plaats van systemen of procedures.
- NCG verbetert voortdurend haar contact met bewoners en haalt deze suggesties voor verbetering op via structureel onderzoek. Het richt de hele organisatie zo in dat de bewoner zich gehoord en ondersteund voelt.
- Naast de bewoner staan, betekent ook dat de NCG onze manieren van samenwerken blijven verbeteren. Er zijn al belangrijke stappen gezet, bijvoorbeeld door steeds meer samen met IMG op te trekken in versterking en schadeafhandeling. De NCG heeft een actieve rol in het sturen van deze samenwerking.
- Onuitlegbare verschillen in de schadeafhandeling en versterking die in het verleden zijn ontstaan, worden rechtgezet.
- Om de versterking in Groningen te realiseren, werken de NCG nauw samen met meer dan 170 marktpartijen en is er een wederzijdse dialoog om capaciteit en behoefte bij elkaar te brengen.

- In 2024 zullen alle opnames en beoordelingen klaar zijn, waardoor alle bewoners in het aardbevingsgebied helderheid hebben over hun woning in de versterkingsoperatie zit en de NCG in beeld heeft welke gebouwen in welke mate versterkt moeten worden.

Overkoepelend geldt, tot slot, dat er een sterke symbiose dient te zijn tussen beleid en uitvoering: signalen en behoeften vanuit de uitvoering dragen bij aan goed beleid, en andersom is de uitvoering gebaat bij goed beleid. NCG wil daarom een gelijkwaardige partner van beleid zijn bij de ontwikkeling en de evaluatie van het beleid. NCG heeft daarin ook een signalerende, netwerkende en proactieve rol.

Centraal Planbureau (CPB)
Pieter Hasekamp

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)
Theodor Kockelkoren

Nationaal Coördinator Groningen (NCG)
Regina Bouius-Riemersma

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI)
Angeline van Dijk

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI)

Inspecteur-generaal:
Directie leden:

Angeline van Dijk
John Derksen, Jeroen van Kaam,
Michiel Laan, Martijn Meijers,
Jasper Nagtegaal

In het kort

- Een goed werkende digitale infrastructuur is belangrijk voor Nederland. De Rijksinspectie Digitale Infrastructuur zorgt voor beschikbaarheid, continuïteit, en betrouwbaarheid van deze digitale infrastructuur. Zodat iedereen kan vertrouwen op een veilige werking ervan.
- Het RDI adviseert over wet- en regelgeving, voeren die uit en houden er onafhankelijk en onpartijdig toezicht op. Want de samenleving moet kunnen rekenen op een toezichthouder die maatschappelijke vraagstukken rond de digitale infrastructuur signaleert en agendeert, kwetsbare belangen beschermt en vroegtijdig risico's onderkent.
- Het werkveld van de digitale infrastructuur is volop in beweging. Dit zie je terug in de groeiende opdrachtenportefeuille en omvang van RDI.

Wat is ons doel?

Vooruitgang en veiligheid moeten hand in hand gaan in de digitale infrastructuur. De digitale infrastructuur verwijst naar het geheel van technologische systemen, netwerken, hardware, software en processen die nodig zijn voor het functioneren, beheer en toezicht op digitale diensten en voorzieningen. Denk aan communicatienetwerken, cloud computing-infrastructuur, cyberveiligheid-mechanismen, databeheer en datacenters.

De digitale infrastructuur verbindt de samenleving en is een onmisbare voorwaarde voor alle economische sectoren. De RDI stelt daarom alles in het werk om de digitale infrastructuur van Nederland veilig verbonden te houden. Dit doet de RDI door invulling te geven aan onderstaande doelen:

- **Beschikbaarheid:** Er is een uitstekende fysieke infrastructuur aanwezig, met feilloze connectiviteit tot diep in de samenleving op basis van glasvezel en mobiele (4G en 5G) netwerken.
- **Betrouwbaarheid:** De netwerken, apparatuur, verbindingen en digitale diensten zijn voldoende betrouwbaar en in staat om continu (24/7) de samenleving van digitale connectiviteit te voorzien.
- **Vertrouwen:** Er is een rotsvast vertrouwen van de samenleving in het veilig gebruik van digitale diensten en toepassingen.

Centraal Planbureau (CPB)
Pieter Hasekamp

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)
Theodor Kockelkoren

Nationaal Coördinator Groningen
(NCG)

Regina Bouius-Riemersma

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur
(RDI)

Angeline van Dijk

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI) (vervolg)

Wat doen we?

De taken van de RDI zijn globaal onder te verdelen in:

- Toezicht en handhaving: Het houden van toezicht op het naleven van wet- en regelgeving met betrekking tot de digitale infrastructuur. Dit omvat het handhaven van regels met betrekking tot het gebruik van frequenties, het waarborgen van de integriteit van communicatienetwerken en cyberveiligheid.
- Frequentiebeheer: Het toewijzen en beheren van frequenties voor radio- en televisie-uitzendingen, draadloze communicatie, mobiele telefonie en andere draadloze toepassingen.
- Certificering en vergunningen: Het verstrekken van vergunningen en certificeringen aan bedrijven en personen binnen de digitale infrastructuur. Denk aan telecomoperators en fabrikanten van communicatieapparatuur, IT-producten, -diensten en -processen die gecertificeerd worden op het gebied van cyberveiligheid.

De RDI ziet de onderdelen binnen de digitale infrastructuur niet als afzonderlijke, solistische thema's, maar als overlappende, samensmeltende en deels elkaar versterkende componenten. Vanuit onze hoofdthema's houdt het zicht op het functioneren, de bedreigingen en de risico's op de (digitale) infrastructuur, netwerken en diensten en de hedendaagse (slimme) apparatuur. Daarnaast staat de RDI klaar voor ondersteuning en advies. Ook signaleert en agendeert het bedreigingen. Zo zet de organisatie zich in om de digitale infrastructuur breed in de maatschappij te versterken.

Zelfstandige bestuursorganen & rechtspersonen met wettelijke taak

Zelfstandige bestuursorganen & Rechtspersonen met wettelijke taak

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins

Autoriteit Consumenten en Markt (ACM)

Martijn Snoep

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

Angelique Berg

Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)

Tjark Tjin-A-Tsoi

Raad voor Accreditatie (RvA)

Roeland Nieuweboer

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA)

Gertjan ten Broeke

Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)

Henk Korvinus

ZBO's en RWT's worden door publiek geld bekostigd en oefenen een wettelijke taak uit, maar zijn zelfstandig en dus niet ondergeschikt aan een minister. Wel is een minister

verantwoordelijk voor het beleid dat een ZBO of RWT uitvoert en voor toezicht hierop. De minister dient verantwoording hierover te kunnen afleggen aan de Eerste en Tweede Kamer.

Kamer van Koophandel (KvK)

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins

Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)
Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)
Angélique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvoeding
Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)
Henk Korvinus →

Voorzitter Kamer van Koophandel:

Greet Prins

Lid Kamer van Koophandel:

Rodrique Engering

In het kort

KVK heeft een registrertaak en een dienstverleningstaak. KVK registreert ondernemingen en ondernemers in het Handels-, het Ultimate beneficial owners (UBO), Trustregister en in het Legal entity identifier (LEI) register. Het Handelsregister maakt onderdeel uit van het Stelsel van Basisregistraties in Nederland. De dienstverleningstaak is gericht op het geven van informatie, advies, voorlichting en ondersteuning op een breed scala aan thema's die het drijven van een onderneming raken. KVK heeft de rol van eerstelijnsdienstverlener, verbinder en wegwijzer. Om deze rol in te vullen werken wij samen met de landelijke overheid, lagere overheden en een groot aantal (semi-)publieke en private organisaties. KVK levert de benodigde export-documenten aan ondernemers om buiten de EU te kunnen exporteren.

Wat is ons doel?

Met de registerfunctie als fundament, gecombineerd met onze dienstverlening, levert KVK een bijdrage aan veilig en verantwoord zakendoen. Met de kennis van KVK geven wij houvast aan ondernemers om zelfstandig keuzes te maken. Zo leveren wij een bijdrage aan een gezond ondernemersklimaat. Dit komt de welvaart in ons land ten goede. Nu en in de toekomst.

Wat doen we?

KVK is houder van registers gericht op veilig én verantwoord zakendoen. Dat doen we:

- onafhankelijk, betrouwbaar, hoogwaardig en veilig;
- transparant over wat en hoe we registreren en uitleveren voor welke doeleinden;
- met respect voor de privacy en veiligheid van het individu;
- met het belang van rechtszekerheid en fraude-weerbaarheid voor ogen.

De dienstverlening van KVK is gericht op digitaal gemak, eenvoud en snelheid, met persoonlijke aandacht daar waar gewenst óf nodig. Wij hanteren de volgende aanpak:

- Als eerstelijns-dienstverlener en wegwijzer is de concrete vraag van een ondernemer het uitgangspunt. Dat betekent dat we via de best bezochte online en fysieke kanalen én tijdens de 'natuurlijke' momenten, zoals inschrijving of wijziging in het Handelsregister of contact met ons servicecentrum aansluiting zoeken bij de behoefte van de ondernemer. Vanuit die natuurlijke momenten kunnen wij proactief mee of verder denken en een latente behoefte signaleren.
- Landelijk zet KVK daartoe diverse online en fysieke kanalen in zodat de ondernemer gemakkelijk(er) landelijke of regionale hulp vindt om een onderneming te laten groeien en bloeien, te innoveren, te verduurzamen of te digitaliseren.

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins

Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)

Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)

Angelique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)

Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)

Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvorming
Aardolieproducten (COVA)

Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)

Henk Korvinus →

Kamer van Koophandel (KvK) (vervolg)

- Voor ondernemers is KVK hét eerste aanspreekpunt voor kennis en duiding over wet- en regelgeving die met ondernemen heeft te maken. Wij stellen ondernemers in staat om met onze (eerstelijns) kennis en duiding om zelf keuzes te maken. Met de kennis van KVK weten ondernemers wat ze wel of niet moeten doen. KVK geeft zo houvast aan ondernemers.
- Daar waar het antwoord op een vraag dieper gaat dan onze (eerstelijns) kennis, verwijzen we gericht door naar andere overheidsorganisaties, externe experts, brancheverenigingen of overige partijen.
- We streven er naar dat een ondernemer een prettige persoonlijke of digitale beleving heeft. Van ‘snel online regelen, wijzigen of aanvragen’ tot een meer inhoudelijk gesprek. Dat doen we aan onze frontofficebalies op 14 locaties en op vijf Ondernemerspleinen in Nederland, op het Digitale Ondernemersplein, via diverse digitale kanalen, online en fysieke evenementen. We geven ondernemers persoonlijke aandacht door hen bij te staan om een weloverwogen keuze te maken voor het ondernemerschap, te erkennen als ondernemer en te ondersteunen bij vragen die leven over het drijven van een onderneming.

Autoriteit Consument en Markt (ACM)

Zelfstandige bestuursorganen & Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt (ACM)
Martijn Snoep

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)
Angélique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvoeding Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)
Henk Korvinus →

Bestuursvoorzitter: **Martijn Snoep (mededinging)**
Bestuursleden: **Cateautje Hijmans van den Bergh (consumentenbescherming en digitaal), Manon Leijten (energie, telecom en post)**

In het kort

- De Autoriteit Consument & Markt (ACM) is een markttoezicht-houder die zich sterk maakt voor goed werkende markten voor alle mensen en bedrijven. Nu en in de toekomst.
- De ACM houdt met dat doel algemeen toezicht op de mededinging en consumentenbescherming in alle markten, en specifiek toezicht in een aantal sectoren (waaronder energie, telecom, digitaal en post) waarbij zij in sommige gevallen ook regels kan opstellen en tarieven kan vaststellen op basis van een expliciete wettelijke bevoegdheid.. Ook kan de ACM gevraagd en ongevraagd onderzoek doen naar en advies geven over de werking van markten.
- De ACM houdt toezicht op basis van meer dan 20 verschillende wetten.
- Het collegiale bestuur van de ACM is het onafhankelijke zelfstandig bestuursorgaan. De ruim 750 medewerkers zijn in dienst van EZK en worden samen met de benodigde middelen ter beschikking gesteld van het bestuur voor de uitvoering van de aan haar opgedragen taken.

Wat is het doel van de ACM?

De ACM draagt bij aan een gezonde economie door markten goed te laten werken voor alle mensen en bedrijven, nu en in de toekomst. In goed functionerende markten concurreren bedrijven eerlijk met elkaar en benadelen zij niemand met oneerlijke praktijken. Markten die goed werken, dragen bij aan brede welvaart en concurrentievermogen door innovatie en betere prijsvorming.

Marktmacht is een vorm van marktfalen en kan de goede werking van markten verstoren. De ACM voorkomt marktmacht door fusies en overnames vooraf te controleren, dat is effectiever dan achteraf het gedrag van ondernemingen met marktmacht proberen corrigeren. Maar de ACM treedt ook op tegen kartelafspraken, misbruik van dominante positie, of marktfalen dat is gebaseerd op informatie-asymmetrie, zoals misleiding of oneerlijke handelspraktijken.

Wat doet de ACM?

De ACM laat markten goed werken door:

- de spelregels voor vrije en gereguleerde markten te handhaven en brede naleving te bevorderen niet alleen door boetes, maar ook door middel van ‘zachtere’ instrumenten;
- voorlichting te geven zodat iedereen deze spelregels kent en voor zijn rechten kan opkomen;
- energie-, telecom-, en postmarkten te reguleren om de betaalbaarheid, kwaliteit, continuïteit en toegankelijkheid op deze markten te beschermen; in de digitale sector is er veel nieuwe EU regelgeving waarvoor de ACM als toezichthouder is of zal worden aangewezen;

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)
Martijn Snoep

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)
Angélique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvoering
Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)
Henk Korvinus →

Autoriteit Consument en Markt (ACM) (vervolg)

- toe te zien op bedrijfsprocessen die ondernemingen moeten hanteren om bij te dragen aan het goed functioneren van markten.

Mededingingstoezicht

De ACM spoort op basis van EU-wetgeving en Nederlandse wetgeving kartels en andere mededingingsbeperkende afspraken op en onderzoekt of bedrijven met een economische machtspositie geen misbruik maken van die positie. Wanneer bedrijven (boven een bepaalde omzet) hun activiteiten willen concentreren via een fusie, overname of joint venture, moeten zij dat vooraf melden bij de ACM. De ACM onderzoekt dan de gevolgen voor de concurrentie, en kan voorwaarden verbinden aan een fusie of overname als bedrijven te veel macht krijgen. De ACM licht bedrijven ook voor over welke samenwerking wél is toegestaan, bijvoorbeeld met het oog op duurzaamheid of kwaliteit van zorg.

De ACM pleit voor modernisering op twee punten van de 25 jaar oude Mededingingswet, namelijk de bevoegdheid om ook problematische overnames onder de drempelwaardes te kunnen onderzoeken en een uitbreiding van de bestaande markt-onderzoeksbevoegdheid met de mogelijkheid om voorschriften op te leggen die de concurrentie stimuleren.

Consumentenbescherming

De ACM ziet op basis van in Nederland geïmplementeerde EU wetgeving erop toe dat bedrijven geen misbruik maken van de informatie-asymmetrie tussen bedrijven en consumenten, bijvoorbeeld door misleiding of agressieve verkooppraktijken.

Verder ziet de ACM erop toe dat bedrijven specifieke rechten van consumenten respecteren. Denk aan het recht op garantie of de bedenktijd bij een online aankoop. Via het consumentenloket ACM Consuwijzer geeft de ACM praktisch advies aan consumenten over hun rechten. Via dit loket krijgt de ACM ook signalen van wat er speelt bij consumenten.

Sectorspecifiek toezicht

In een aantal sectoren is de ACM de sectorspecifieke markt-toezichthouder. Hieronder wordt de rol van de ACM in de energiesector en in de digital sector toegelicht.

Energie

In de energiesector is de ACM op basis van EU-wetgeving onder andere exclusief bevoegd om de tarieven van de netbeheerders (Tennet, Gasunie, Stedin, Alliander etc) vast te stellen en regels op te stellen voor de toegang tot en kwaliteit van het elektriciteits en gasnetwerk. Daarnaast stelt de ACM de maximumtarieven vast in de warmtesector en kan de ACM toetsen of de consumententarieven van energieleveranciers redelijk zijn.

De ACM houdt sinds 2022 scherper toezicht op de financiële stabiliteit van energieleveranciers. Ook de energieprijzen en contractvoorwaarden voor consumenten volgt de ACM intensief. De ACM zet zich in voor een betrouwbare, betaalbare en duurzame energievoorziening, nu en in de toekomst. Zo werkt de ACM aan maatregelen om de drukte op het stroomnet in Nederland ('netcongestie') aan te pakken. Bijvoorbeeld via regels voor een flexibel gebruik van het net.

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

**Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)**
Martijn Snoep

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)
Angelique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvorming
Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)
Henk Korvinus →

Autoriteit Consument en Markt (ACM) *(vervolg)*

Digitaal

2023 markeert de start van nieuw toezicht in de digitale economie. ACM wordt in Nederland toezichthouder voor een reeks nieuwe Europese wetten voor online platforms en aanbieders van onlinediensten (DMA, DSA, DGA, DA). Daarin zijn diverse verplichtingen opgenomen voor bedrijven in de sector en is vastgelegd dat bedrijven ook een eigen verantwoordelijkheid hebben voor het goed laten werken van markten. Deze nieuwe wetgeving vraagt om nieuwe handhavingsstrategieën en nieuwe manieren van werken. De ACM ziet erop toe dat online platforms hun interne processen zo hebben ingericht dat zij hun verantwoordelijkheid ook kunnen nemen. De ACM werkt hierbij nauw samen met de Europese Commissie en met andere toezichthouders in Nederland, waaronder de RDI, binnen het Samenwerkingsplatform Digitale Toezichthouders.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)
Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)
Angelique Berg

Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvoeding
Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)
Henk Korvinus →

Directeur-Generaal: **Angelique Berg**

Directieleden: **Lara Ankersmit, Erik Bruinsma,
Joost Huurman, Hanneke Imbens,
Erik Logtenberg, Marleen Verbruggen,
Harry Wijnhoven**

In het kort:

Het CBS is

- Hét statistiekbureau van Nederland, leverancier van betrouwbare informatie over de Nederlandse samenleving.
- Een zelfstandig bestuursorgaan, met een wettelijke taak: statistieken voor praktijk, beleid en wetenschap.
- Onafhankelijk waar het gaat om de methoden van onderzoek en de wijze van publicatie - belangrijke voorwaarden voor het vertrouwen in de statistieken die het CBS produceert.
- Een innovatieve kennisorganisatie, die voortdurend nieuwe technologieën en ontwikkelingen toepast op efficiënte wijze de kwaliteit van de gegevens en de onafhankelijke positie te kunnen blijven borgen, met een zo beperkt mogelijke lastendruk.
- Een eigentijdse werkgever, met ruimte voor ontplooiing en ongeveer 2000 gemotiveerde professionals verdeeld over drie vestigingen: Den Haag, Heerlen en Bonaire.

Wat is ons doel?

De missie van het CBS is het samenstellen en publiceren van betrouwbare en samenhangende statistische informatie die inspelt op de behoefte van de samenleving. De kernwaarden van het CBS zijn daarvan afgeleid: betrouwbaar, objectief en maatschappijgericht. Die positie en missie zijn gestoeld op de wettelijke taak van het CBS: om onafhankelijk en objectief de samenleving met behulp van betrouwbare statistieken in kaart te brengen, daarover te rapporteren en dit efficiënt en betrouwbaar te organiseren.

Wat doen we?

- Statistische informatie produceren over vrijwel alle maatschappelijke thema's: BBP en inflatie, bevolkingsontwikkeling, onderwijs, gezondheid en welzijn, verkeer en vervoer, veiligheid en criminaliteit, arbeidsmarkt en sociale zekerheid, milieu en klimaat, regio en ruimte etc.
- Onze uitkomsten zo goed mogelijk toegankelijk maken voor verschillende soorten gebruik en gebruikers: in tabellen, nieuwsberichten, rapporten, visualisaties, filmpjes, podcasts en ook als machine leesbare open data via een eigen open datakanaal.
- Onder strikte voorwaarden beschikbaar stellen van microdata voor statistisch en wetenschappelijk onderzoek.
- Overheden ondersteunen bij data gedreven werken.

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)
Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)
Angélique Berg

Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvoeding
Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)
Henk Korvinus →

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) *(vervolg)*

CBS-meerjarenprogramma 2024-2028: maatschappelijke opgaven centraal

Het meerjarenprogramma van het CBS heeft drie hoofddoelen: maatschappelijke opgaven centraal; toegang tot data vergroten en behoud hoge kwaliteit.

De inhoudelijke focus ligt op de grote maatschappelijke opgaven zoals wonen, armoede, ondermijnende criminaliteit en demografische ontwikkeling. We werken samen met andere organisaties om in de informatiebehoefte te voorzien en zo handvatten te bieden voor beleid.

Een tweede focuspunt is het vergroten van de toegang tot data: we maken de data van het CBS gemakkelijker vindbaar en bruikbaar en we stimuleren en ondersteunen het werken met data. In een wereld met steeds meer data gaan we ethisch om met datavraagstukken.

Om de hoge kwaliteit te behouden, investeren we in hoogwaardig personeel en werken we dus ook aan diversiteit en inclusiviteit, we investeren in IT en waken over de privacy en gegevensbescherming. Bij de verzameling van gegevens gebruiken we slimme methoden en nieuwe technieken, om de regeldruk zoveel mogelijk te beperken.

Het Directoraat-generaal Bedrijfsleven & Innovatie (DGBI) werkt aan wat Nederlanders belangrijk vinden in de economie: werk, inkomen, goede collectieve voorzieningen, en een duurzame en veilige leefomgeving. Dat noemen we brede welvaart, en een rechtvaardige en inclusieve economie. Het leidt tot een hoge kwaliteit van leven in ons land. Dat houdt Nederland internationaal aantrekkelijk. De 410 medewerkers van het Directoraat-Generaal Bedrijfsleven & Innovatie zetten zich hier dagelijks volop voor in.

Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)
Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)
Angélique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvoeding
Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)
Henk Korvinus →

CEO: **Tjark Tjin-A-Tsoi**

CFO: **Susan Swarte**

COO: **Maarten Tossings**

In het kort

TNO is:

- Een onafhankelijke onderzoeksorganisatie die in 1932 bij wet werd opgericht om natuur- en sociaalwetenschappelijk onderzoek te doen in het algemeen belang, en om deze kennis toepasbaar te maken voor overheden en bedrijven.
- Daarbij heeft TNO de wettelijke taak om op een aantal belangrijke publieke onderzoeksterreinen – zoals op het gebied van Defensie en de Geologische Dienst – de kennisbasis voor de overheid in stand te houden, te versterken en te vernieuwen.
- Eén van de vijf TO₂-instituten: instituten voor toegepast onderzoek en ontwikkeling.
- Een organisatie met een omzet van € 688 miljoen (in 2023), waarvan € 340 miljoen rijksbijdragen. TNO heeft een personele omvang van ca. 4200 fte en 20 vestigingen verspreid over Nederland.

Directie I&K heeft een dossierhouder voor TNO die contact onderhoudt.

Wat is ons doel?

TNO's missie is het creëren van impactvolle innovaties voor duurzaam welzijn en welvaart van de samenleving. TNO focust zich op de maatschappelijke uitdagingen gericht op een veilige, gezonde, duurzame en digitale samenleving.

Als onafhankelijke en multidisciplinaire organisatie voor toegepaste wetenschap en technologie speelt TNO een veelzijdige rol. We innoveren, onderzoeken en orkestreren innovatie, in nauwe samenwerking met overheden, bedrijfsleven en andere kennisinstellingen, zowel nationaal als internationaal.

TNO wil haar bijdrage leveren om de totale Nederlandse investeringen in R&D en innovatie te verhogen naar minimaal 3% van het bbp – een toename van 30% (meer dan € 6,7 miljard) ten opzichte van 2022, met name door het bedrijfsleven.

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)
Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)
Angelique Berg →

**Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)**
Tjark Tjin-A-Tsoi

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvoeding
Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)
Henk Korvinus →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO) *(vervolg)*

Wat doen we?

TNO heeft de volgende hoofdtaken:

- De eerste kerntaak is het ondersteunen van de overheid bij het uitvoeren van overheidstaken in het algemene belang. Door onderzoek en advies streeft TNO er enerzijds naar beleidsprocessen te voeden met feiten en wetenschappelijk onderbouwde inzichten. Anderzijds ondersteunt TNO de effectieve en efficiënte uitvoering van overheidstaken, door middel van onderzoek, advies, testen en innovatie. Van onderzoek voor Defensie tot het in kaart brengen van de geologische ondergrond en van beleidsadvies voor alle ministeries tot het ondersteunen van de energietransitie.
- De tweede kerntaak is het bevorderen van het verdienvermogen van de Nederlandse economie en het vergroten van de werkgelegenheid. Dat doen we door middel van toegepast onderzoek, valorisatie, innovatie en samenwerking. TNO innoveert zowel in opdracht van private als publieke organisaties. Daarbij ontwikkelt TNO intellectuele eigendommen waarvoor licenties worden uitgegeven. Ook sticht TNO nieuwe ondernemingen (spin-offs) rond technologische innovaties, aanvullend op andere vormen van valorisatie. Zo ondersteunt TNO het streven naar een competitieve, innovatieve en dynamische kenniseconomie, die de welvaart van Nederland ook in de toekomst kan garanderen en die daarnaast de financieel-economische slagkracht heeft om de grote maatschappelijke opgaven te financieren.
- Een derde taak van TNO, zoals benoemd in de visie op het toegepast onderzoek, is het beheren van strategische onderzoeksfaciliteiten welke soms uniek zijn in Nederland en deels ook internationaal.

Raad voor Accreditatie (RvA)

Zelfstandige bestuursorganen & Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt (ACM)
Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)
Angélique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvoeding Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)
Henk Korvinus →

Voorzitter RvB: **Roeland Nieuweboer**
Bestuurslid: **Joep de Haas**

In het kort

De Raad voor Accreditatie ('RvA') beoordeelt of instellingen die actief zijn op het gebied van laboratoriumtesten, inspecteren, kalibreren en certificeren aan accreditatienormen voldoen. De taken van de RvA (als ZBO) zijn vastgelegd in de Wet aanwijzing nationale accreditatie-instansie.

Directie MC heeft een dossierhouder voor de RvA die het contact onderhoudt.

Wat is het doel van de RvA?

Burgers en bedrijven willen kunnen vertrouwen op de kwaliteit van producten en diensten. Dagelijks stappen we in de trein, de auto of de lift, drinken we water, eten we voedsel en ontvangen we diagnostiek uit het ziekenhuislaboratorium. Dit, zonder ons af te vragen hoe het gesteld is met de veiligheid of de kwaliteit van deze producten en diensten. Deze komen uit alle denkbare sectoren, zoals de maakindustrie, IT, zorg, milieu, transport, bouw of voedingssector.

Om dit vertrouwen voor burgers en bedrijven te realiseren, testen, inspecteren, certificeren, verifiëren en kalibreren een groot aantal bedrijven en instellingen in Nederland al deze producten en diensten. Deze laboratoria en test- en inspectie- en certificeringsbedrijven ('conformiteitsbeoordelende organisaties') vormen samen een belangrijke sector in onze economie en samenleving. Een sector (in '20 qua omvang circa

EUR 2,8 mld.) die misschien niet altijd even zichtbaar is, maar wel als 'third party' een enorme bijdrage levert aan de kwaliteit van ons leven en welzijn. Internationaal spreekt men van de TIC-industrie.

De wijze van testen, inspecteren of certificeren wordt bepaald door private standaarden ofwel normen zoals o.a. ISO en NEN standaarden. Zij bieden een effectieve waarborg en zijn ontwikkeld met grote expertise vanuit de verschillende marktsectoren zelf. Het werken met private normen of standaarden noemen wij zelfregulering. In toenemende mate zetten de EC en de Nederlandse wetgever dit van origine private instrument in als alternatief voor of in aanvulling op wetgeving en publiek toezicht. Om een extra waarborg te creëren, vindt het testen, inspecteren en certificeren in toenemende mate onder privaat toezicht plaats. Dit toezicht wordt in Nederland uitgevoerd door de Stichting Raad voor Accreditatie, een private ZBO die met een accreditatieverklaring haar vertrouwen uitspreekt.

Wat doet de RvA?

De wettelijke taak van de RvA bestaat uit het beoordelen van conformiteitsbeoordelende organisaties. De RvA kijkt of deze bedrijven en instellingen competent zijn, consistent in hun bedrijfsvoering en tot een onafhankelijk oordeel kunnen komen. Als een dergelijke organisatie voldoet aan specifieke (inter) nationale normen geeft de RvA een accreditatieverklaring af. Vervolgens monitort de RvA de organisaties waaraan de verklaring is afgegeven.

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)
Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)
Angelique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvoering
Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)
Henk Korvinus →

Raad voor Accreditatie (RvA) *(vervolg)*

Zelfregulering door het gebruik van private standaarden in combinatie met accreditatie draagt bij aan:

- Een overheid die regie blijft voeren en die kwaliteitsborging overlaat aan de kennis en expertise in de marktsectoren zelf. De overheid kan immers onmogelijk alle kennis hebben van ontwikkelingen op technologisch gebied.
- Het breder neerleggen van de verantwoordelijkheid zodat de overheid niet alleen aan zet is.
- Een versnelling van toepasbare innovaties, bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid en in de landbouw, transport en industrie.
- De slagkracht van onze kennis- en maakeconomie waardoor de Nederlandse handelspositie behouden blijft.
- De ondersteuning van het proces van herstel van het vertrouwen in de overheid.

Samenvattend

Voor een veilige en duurzame samenleving is zelfregulering in combinatie met accreditatie voor de overheid een waardevol en flexibel instrument dat het vertrouwen in producten en diensten verrijkt en de internationale handel bevordert.

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA)

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)
Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)
Angélique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvorming
Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)
Henk Korvinus →

Algemeen Directeur: **Gertjan ten Broeke**
Bestuursleden: **Johan de Leeuw (Vz),
Bert Roukens (plv. Vz), Inge Stegmann (lid)
en Jos Steeman (lid)**

Algemeen

De Stichting *Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten* (COVA) is sinds 1978 de centrale, onafhankelijke organisatie voor strategische olievoorraden in Nederland. COVA zorgt voor de aankoop, verkoop en opslag van ruwe olie en olieproducten. Het doel is om de door de minister van EZK aan haar opgedragen, wettelijk verplichte, hoeveelheden voorraden ruwe olie en olieproducten met minimale opslagrisico's tegen zo laag mogelijke kosten aan te houden. De strategische olievoorraden kunnen worden ingezet bij nationale of internationale olietekorten, om economische schade te beperken.

Wettelijke taak

COVA is een rechtspersoon met wettelijke taak (RWT). De taakomschrijving van COVA is vastgelegd in de Wet voorraadvorming aardolieproducten (Wva2012). De Minister voor Klimaat en Energie is de verantwoordelijk minister. Overeenkomstig de Wva2012 moeten de statuten en reglementen van COVA worden vastgesteld door de minister. Tevens dient de minister goedkeuring te geven aan de jaarlijkse begroting en het jaarverslag en wordt jaarlijkse de voorraadplicht vastgesteld en het overeenkomstige deel aan COVA opgedragen door de minister.

Nationale crisisorganisatie

COVA is tevens onderdeel van de nationale crisisorganisatie, zoals ook vastgelegd in het Landelijk Crisisplan Olie (LCP-O). De voorraadplicht wordt ingevuld volgens de voorwaarden van het Internationaal Energie Agentschap (IEA) en de Europese Unie (EU). Deze zijn voor Nederland vastgelegd in de Wva2012. Hierin is vastgelegd wat de totale nationale voorraadplicht en welk deel van de olievoorraad het oliebedrijfsleven aan moet houden. COVA is bij wet verplicht het verschil, verreweg het grootste deel, van de nationale voorraadplicht aan te houden. De voorraadplicht wordt zodanig aangehouden dat tijdig naar de markt kan worden uitgeleverd en flexibel op veranderingen in de voorraadplicht kan worden gereageerd.

Kennisbeheer

In opdracht van EZK behoort het Kennisbeheer van de oliesector sinds 2018 tot het takenpakket van COVA. Vanuit haar actieve rol in de olie- en olieopslag markt beschikt COVA altijd over actuele marktinformatie en vooruitzichten. Deze worden gebruikt om lange termijnontwikkelingen te overzien en ernaar te handelen. Deze informatie wordt gedeeld met het ministerie van EZK als input voor de beleidsvoorbereiding van de overheid.

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)
Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)
Angelique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvorming
Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)
Henk Korvinus →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA) (vervolg)

Governance

De directeur, aangesteld door het Bestuur, is verantwoordelijk voor het dagelijks management van COVA en voor de implementatie van het beleid zoals dat is goedgekeurd door het Bestuur. Dit resulteert in een onafhankelijke positie op de Nederlandse markt. Bij COVA zijn naast de directeur een aantal medewerkers werkzaam op het gebied van Strategie, Compliance, Operations, Control, Voorraadadministratie, IT, Kennisbeheer met ondersteuning van het Secretariaat.

De leden van het COVA Bestuur worden benoemd door de minister voor Klimaat en Energie.

Wet voorraadvorming aardolieproducten

De Wv2012 ondergaat op dit moment een traject tot aanpassing naar de huidige tijdsgeest. Relevante onderwerpen hierbij zijn: (i) een samenstelling van de strategische voorraad die recht doet aan de transportbrandstoffen in het binnenlands verbruik en het stijgende verbruik van de internationale luchtvaart, (ii) de berekening van de omvang van de nationale voorraadplicht en (iii) de verdeling van deze plicht tussen COVA en het oliebedrijfsleven.

Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)

Zelfstandige bestuursorganen & Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt (ACM)
Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)
Angélique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvoeding Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)
Henk Korvinus

Bestuursvoorzitter: **Henk Korvinus**
Directieleden: **Olivier de Bruijne (algemeen directeur a.i.)**
en Siebe Keulen (directeur a.i.)

In het kort

Het IMG handelt de schade af die is ontstaan door beweging van de bodem als gevolg van de gaswinning uit het Groningenveld en de gasopslagen Norg en Grijpskerk. Het IMG handelt de aansprakelijkheid van de exploitant (de NAM) af. Dat doet het IMG door onafhankelijk te besluiten over aanvragen tot vergoeding van schade. De taak en de opdracht van het IMG staan beschreven in de Tijdelijke wet Groningen (TwG).

Wat is ons doel?

Onze kernopgave is het afhandelen en zoveel mogelijk daadwerkelijk herstellen van schade, die mensen en gebouwen hebben opgelopen, in het effectgebied. Daarbij staan aanvragers centraal en ligt onze focus op waar de impact van de gevolgen van de gaswinning het grootst is. Het IMG doet dat mild, menselijk, professioneel en deskundig. Zo bouwt het IMG mee aan een perspectief voor de regio en zijn inwoners.

Wat doen we?

Het IMG handelt allerlei soorten schade af:

- Fysieke schade aan gebouwen en objecten,
- Schade door waardedaling van woningen en bedrijfspanden
- Immateriële schade veroorzaakt door psychisch leed als gevolg van de aardbevingsproblematiek.

Daarnaast handelt het IMG meldingen van mogelijk acuut onveilige situaties (AOS) af waarbij binnen 24 uur gekeken wordt of er sprake is van een onveilig pand.

Het IMG heeft bijna 390 duizend meldingen afgehandeld en ruim 1,8 miljard euro schadevergoeding uitgekeerd. Voor het totaal per regeling zie het dashboard van het IMG (Dashboard (schadedoormijnbouw.nl))

Parlementaire enquête

Naar aanleiding van het rapport van de parlementaire enquêtecommissie heeft het IMG diverse maatregelen genomen om de schadeafhandeling milder, menselijker en makkelijker te maken. Basis is daadwerkelijk herstel, waarbij tot 60.000 euro niet wordt gekeken naar de oorzaak van de schade. Bewoners worden ontzorgd bij het herstellen van de schade en kunnen de schade laten herstellen door een eigen aannemer of door een aannemer van het IMG. Deze regeling wordt naar verwachting vanaf eind juni 2024 opengesteld. Daarnaast is de vaste vergoeding verhoogd naar 10.000 euro en kunnen bewoners die eerder een lagere vergoeding hebben gekregen dit aangevuld krijgen tot 10.000 euro. Hiermee worden bij de schadeafhandeling ontstane verschillen aanzienlijk verkleind. Bewoners hebben ook nog altijd de mogelijkheid om voor een vrij besteedbare financiële vergoeding (maatwerk) te kiezen.

Zelfstandige bestuursorganen &
Rechtspersonen met wettelijke taak →

Kamer van Koophandel (KvK)
Greet Prins →

Autoriteit Consumenten en Markt
(ACM)
Martijn Snoep →

Centraal Bureau voor de Statistiek
(CBS)
Angelique Berg →

Nederlandse Organisatie voor Toegepast
Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)
Tjark Tjin-A-Tsoi →

Raad voor Accreditatie (RvA)
Roeland Nieuweboer →

Stichting Centraal Orgaan Voorraadvoering
Aardolieproducten (COVA)
Gertjan ten Broeke →

Instituut Mijnbouwschade Groningen
(IMG)
Henk Korvinus →

Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) *(vervolg)*

Naast maatregelen op het gebied van fysieke schade, heeft het IMG de regeling voor immateriële schade verruimd. Indien bewoners te maken hebben gehad met versterking of sloop/nieuwbouw van hun woning, dan heeft men automatisch recht op de hoogste vergoeding van 5.000 euro. Daarnaast worden vergoedingen binnen huishoudens gelijk getrokken.

Organisatie

Het bestuur van het IMG stelt de werkwijze vast en neemt de besluiten over de individuele aanvragen voor schadevergoeding. Het bestuur bestaat uit leden die ieder hun eigen aandachtsgebied hebben en functioneert als een collegiaal bestuur. De bestuursleden worden door de minister voor Rechtsbescherming benoemd. De directie van het IMG zorgt voor het dagelijkse aansturing van de organisatie.

Inhoudelijke opgaven

Inhoudelijke opgaven

Inhoud

DG Bedrijfsleven en Innovatie	94
Innovatie en Kennis	94
Innovatiebeleid	94
Ondernemingsklimaat	100
Strategische agenda Ondernemingsklimaat	100
MKB-financiering	102
Durfkapitaal	105
Start en Scale-ups	107
Topsectoren en Industriebeleid	111
Offensief industriebeleid met aandacht voor verdienvermogen en maatschappelijke opgaven	111
Economische weerbaarheid en veiligheid	113
Kritieke Grondstoffen en circulaire economie	116
Regio en Ruimte	119
Regionale functie EZK	119
Programma Ruimte voor Economie	122
Ecosysteem en belang van de regio	124
Focusgebied Caribisch regio: Caribisch Nederland en ACS landen	126
Verduurzaming Industrie	129
Verduurzaming industrie algemeen	129
Ondersteuning voor verduurzaming industrie	134
Maatwerkenpak verduurzaming industrie	139
DG Economie en Digitalisering	143
Algemene Economische Politiek	144
Evenwichtige lasten- en koopkrachtbesluitvorming	144
Versterken beleidskwaliteit	144
Mededinging en Consumenten	146
Mededinging en Interne Markt	146
Consumentenbescherming	147
Aanbesteden	149
Nationaal Groeifonds	151
Digitale Economie (DE)	155
Behouden en versterken van een hoogwaardige digitale infrastructuur	155
Stimuleren van kansen van opkomende technologieën binnen heldere kaders	159
Werken aan een digitaal veilig Nederland	163
Strategie Energiesysteem	168
Het nieuwe energiesysteem	168

Inhoudelijke opgaven (vervolg)

Inhoud

DG Klimaat en Energie	168
De bekostiging van de energietransitie	169
De ruimtelijke inpassing van het energiesysteem	171
Energiemarkt	174
Ordering, regulatie en beheer	174
Vergroting van het aandeel hernieuwbare energie	177
Besparing, betaalbaarheid en security	179
Programma Netcongestie	183
Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK)	185
Realisatie op Land	189
Realisatie op Zee	194
Projectorganisatie Delta Rhine Corridor	199
Programmadirectie Kernenergie	202
Nieuwbouw	202
Bedrijfsduurverlenging	205
De randvoorwaarden	207
Klimaat	210
Klimaatwet	210
Klimaatplan 2024	210
EU klimaatbeleid na 2030	213
Mondiaal Klimaat	215
Klimaatinzet Caribisch Nederland (mitigatie)	217
Directieoverstijgende opgave: Stikstof	219
DG Groningen en Ondergrond	222
We sluiten het Groningenveld	223
Schadeherstel	225
Versterken en verduurzaming	229
Perspectief (sociale en economische agenda)	232
Beschikbare middelen voor schadeherstel en de versterkingsoperatie	236
Uitwerking beleidsvoornemens Contourennota aanpassing Mijnbouwwet	239
Transitie(opgave) gebruik diepe ondergrond/mijnbouw	241
Mijnbouwvergunningverlening	244
Arbitrage met Shell en Exxon over financiële afwikkelingen Groningen	246
Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)	248
Meerjarig Financieel Kader (MFK, Europese meerjarenbegroting)	248

Inhoudelijke opgaven *(vervolg)*

Inhoud

Stafdirecties	248
Europese Commissie 2024-2029	250
Financieel-Economische Zaken	253
De begroting van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat	253
De Begrotingen van het Nationaal Groeifonds en het Klimaatfonds	255
Specifieke karakteristieken van de begroting	258
Klaar voor de toekomst	261
Implementatie van het Beleidskompas	261

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Innovatie en Kennis

Innovatiebeleid

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Innovatie staat voor vooruitgang en is de sleutel tot groei. Innovatie is de motor achter een hogere arbeidsproductiviteit en draagt zo bij aan een groter verdienvermogen. Innovatie creëert ook nieuwe oplossingen die uitkomst bieden voor maatschappelijke uitdagingen. Innovatie gebeurt niet altijd vanzelf of in voldoende mate. Het innovatieproces van onderzoek tot product- en dienstontwikkeling en succesvolle opschaling vraagt om een lange adem. Het vraagt ook om samenwerking tussen verschillende partijen. Innovatie brengt hoge kosten en tal van risico's met zich mee. Het belang van innovatie en het feit dat innovatie in onvoldoende mate vanzelf tot stand komt, rechtvaardigt een stevige rol van de overheid. In de basis zijn er vier redenen voor innovatiebeleid:

- Kennis en technologie komen niet alleen aan één partij ten goede, maar worden veel breder benut door de maatschappij: het creëert economische waarde en werkgelegenheid (de zogenoemde spillover-effecten). Een bedrijf kan slechts een deel van die spillovers te gelde maken. Omdat de opbrengsten voor een individueel bedrijf lager zijn dan het bredere maatschappelijk effect, zal een bedrijf minder investeren in R&D dan maatschappelijk gewenst is (marktfalen).

- In de praktijk blijkt dat innoverende partijen elkaar vaak lastig of zelfs niet kunnen vinden en onvoldoende met elkaar samenwerken. De overheid kan daar een actieve rol in vervullen door hen actief met elkaar te verbinden.
- Grote transities en maatschappelijke vraagstukken vragen om een regisserende en sturende rol van de overheid, die met specifiek beleid en instrumentarium richting geeft met concrete doelstellingen voor de toekomst (transitiefalen).
- Tegen de achtergrond van geopolitieke ontwikkelingen, wil EZK risicovolle strategische afhankelijkheden van andere landen verminderen of voorkomen. Dat is een reden om vanuit de overheid extra in bepaalde innovatie te investeren. Dat zorgt ervoor dat we weerbaar blijven en daarmee onze normen, waarden en welvaart kunnen behouden. De overheid doet dat op verschillende manieren:
 - Publieke investeringen in universiteiten, hogescholen en onderzoeksinstituten
 - Het samenbrengen van publieke en private partijen
 - Een goed systeem voor kennisbescherming (intellectueel eigendom en bedrijfsgeheimen) en kennisveiligheid
 - Stimulerende wet- en regelgeving
 - Innovatief inkoopbeleid
 - Het wegnemen van financiële belemmeringen voor innovatieve ondernemers met subsidieregelingen, fiscale regelingen, kredieten of financiering
 - Daarbij wordt ook steeds meer inhoudelijke sturing gegeven aan innovatie, bijvoorbeeld via concrete missies of 'moonshots'

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Innovatie en Kennis

De overheid heeft als belangrijke taak te zorgen voor een goed investerings- vestigings- en ondernemingsklimaat. Dan gaat het bijvoorbeeld om een goede (Europese) infrastructuur (zowel fysiek als digitaal), goed onderwijs, veiligheid, gezondheidszorg. Daarbinnen is EZK specifiek verantwoordelijk voor onder meer ondernemerschap, industrie, digitalisering en innovatie. Deze hangen sterk met elkaar samen en beïnvloeden elkaar.

Voorspelbaar en stabiel beleid is belangrijk. Investerings worden immers vaak voor de lange termijn gedaan. Een uniek bedrijf als ASML kan hier bestaan door een goed en stabiel innovatieklimaat (en bijbehorend ecosysteem): goed innovatie-instrumentarium, een voorspelbare en betrouwbare overheid, een sterk netwerk aan toeleverende (midden-en klein) bedrijven, en voldoende en goed opgeleid personeel. Rode draad daarbij is dat het is om te zorgen voor een robuuste en stabiele basis, waarop bedrijven en organisaties kunnen vertrouwen en verleid worden om te investeren en groeien.

Wat is het doel van deze opgave?

Nederland behoort tot de "Innovation Leaders" in Europa en tot de Europese top 3. De Nederlandse uitgaven aan R&D stijgen tot 3% van het BBP in 2030.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

In de eerste plaats door te zorgen voor een stabiel klimaat voor investeringen van bedrijven in innovatieve activiteiten. Lange termijn stabiliteit van instrumenten is daarbij van essentieel belang omdat bedrijven deze diepte-investeringen met een lange tijdshorizon doen.

Daarnaast wordt er van de overheid gevraagd om (meer dan voorheen) richting te geven aan gewenste ontwikkelingen, die noodzakelijke transitie mogelijk te maken en onze weerbaarheid vergroten. Die balans is ook van belang voor het innovatiebeleid. Ten slotte vragen geopolitieke ontwikkelingen, wezenlijke nationale veiligheidsbelangen en het streven naar meer open strategische autonomie, om het beschermen, versterken en internationaal positioneren van specifieke bedrijven en sectoren.

De vier prioriteiten op innovatiegebied zijn:

- Meer. Nederland heeft zich ten doel gesteld in 2030 tenminste 3% van het BBP uit te geven aan R&D, bij gelijkblijvende verhouding tussen private en publieke uitgaven (ongeveer 2:1). Andere landen geven steeds meer uit aan R&D, terwijl het percentage van Nederland nauwelijks oploopt. Om niet achterop te raken zal Nederland een stap bij moeten zetten. Op dit moment is nog niet bekend welke uitgaven het nieuwe Kabinet plant op het gebied van R&D&I, vooral de vraag wat met het Nationaal Groeifonds (NGF) zal gebeuren is van groot belang.
- Gerichter. Nederland kan niet overal goed in zijn. Geopolitieke spanningen zorgen voor strategische inzet van landen op R&D. Dat gecombineerd met schaarste (mensen, kapitaal, energie en ecologie) en het feit dat dynamische innovatieve ecosystemen sterke toenemende schaalvoordelen met zich meebrengen vraagt om een overheid die gerichte keuzes maakt. Met de NTS en het missie gedreven innovatiebeleid maken we deze keuzes.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Innovatie en Kennis

- Impactvoller. De Nederlandse kennisbasis is ijzersterk, maar de gewenste economische en maatschappelijke impact blijft nog achter. Het vergroten van de maatschappelijke en economische impact van kennis is een speerpunt van het onderzoek- en innovatiebeleid. Juist daarom willen we bij het behalen van de voornoemde 3% met publieke uitgaven ook meer private uitgaven uitlokken.
- Meer Europese Samenwerking: Bovengenoemde geopolitieke spanningen en maatschappelijke uitdagingen maken dat het weerbaar en concurrerend houden van onze economie, niet in isolatie nagestreefd kan worden. De Europese interne markt is onze grootste troef, we behalen voordeel uit de onderlinge verbondenheid van onze economieën en het geeft ons een sterke uitgangspositie richting derde landen. Meer samenwerking, juist op het terrein van innovatie, om krachten en energie te bundelen is dus cruciaal.

Meer: Generiek innovatiebeleid

Voor investeringen (in innovatieve activiteiten) is lange termijn stabiliteit van instrumenten van essentieel belang. Specifiek voor het generieke fiscale innovatie-instrumentarium geldt dat dit instrumentarium voorziet in een sterk samenspel tussen twee regelingen: de innovatiebox en de WBSO. De innovatiebox heeft daarbij twee belangrijke doelstellingen. Ten eerste heeft de innovatiebox vooral als doel het vestigingsklimaat voor innovatieve bedrijven te stimuleren. Ten tweede is het doel om innovatieve activiteiten te bevorderen. Uit de recente evaluatie van de innovatiebox blijkt dat door de meeste stakeholders de vestigingsklimaat doelstelling als belangrijkste van de twee doelstellingen wordt beschouwd. Naast de innovatiebox

(outputzijde; winsten) worden bedrijven in Nederland ook aan de inputzijde (kosten) gestimuleerd om te innoveren door de afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk (de WBSO). Juist de combinatie van WBSO in de aanloopfase (directe korting op loonkosten) en de innovatiebox bij doorgroeien (lager effectief tarief op de winst) vormen tezamen een sterke combinatie. Bedrijven wegen de combinatie van de voordelen van beide regelingen mee bij hun beslissingen of en in welke mate ze investeren in R&D-activiteiten en – bij bedrijven die internationaal (kunnen) opereren – of ze dat in Nederland of elders doen.

De Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk (WBSO) is een generieke fiscale innovatieregeling. Alle bedrijven die aan R&D doen en daarmee (trachten om) technisch nieuwe innovaties tot stand te brengen, kunnen hier een beroep op doen. Bedrijven dienen een aanvraag in voorafgaand aan de werkzaamheden. RVO beoordeelt deze aanvraag. Indien de aanvraag aan de voorwaarden voldoet ontvangt het bedrijf een S&O (speur en ontwikkeling) verklaring. Daarmee kan een percentage van alle (loon)kosten en uitgaven die rechtstreeks samenhangen met de werkzaamheden in mindering worden gebracht op de door het bedrijf verschuldigde loonheffingen. Het doel van de WBSO is om te zorgen voor een robuuste basis van innovatieve bedrijven. De WBSO wordt in 2024 geëvalueerd over de jaren 2018-2022. Het evaluatierapport wordt eind 2024/begin 2025 verwacht. Met een S&O verklaring kan men ook de innovatiebox aanvragen. De innovatiebox verlaagt de vennootschapsbelasting voor winsten uit innovatieve activiteiten. Van WBSO en innovatiebox maken jaarlijks respectievelijk 20.000 en 3.000 bedrijven gebruik.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Innovatie en Kennis

Gerichter: Missiegedreven innovatiebeleid: het Kennis en Innovatie Convenant en de Kennis en Innovatie Agenda's

Met het missiegedreven beleid zorgen we ervoor dat publieke en private partijen hun gezamenlijke innovatie-inspanningen inzetten en coördineren om de grote maatschappelijke problemen aan te pakken. Onlangs zijn het nieuwe Kennis en Innovatie Convenant (KIC) en de nieuwe Kennis en Innovatie Agenda's (KIA's) opgesteld en naar de Kamer gestuurd.

Het KIC heeft als doel de activiteiten van de private en publieke partners goed op elkaar af te stemmen. Deze partners werken samen in het kader van acht Kennis- en Innovatieagenda's (KIA's):

- Klimaat en Energie (IKIA)
- Circulaire Economie
- Landbouw, Water, Voedsel
- Gezondheid & Zorg
- Veiligheid
- Sleuteltechnologieën
- Digitalisering
- Maatschappelijk Verdienvermogen

De eerste vijf agenda's gaan over de inzet op de centrale missies; van fundamenteel onderzoek en ontwikkeling (R&D) tot valorisatie (het verzilveren van kennis en techniek) en aandacht voor marktcreatie (ontwikkelen van nieuwe producten). De KIA's Sleuteltechnologieën en Digitalisering creëren belangrijke voorwaarden voor realisatie van deze missies en economische groei. De inhoudelijke keuzes worden afgestemd op de uitkomsten van de Nationale Techniekstrategie (NTS).

In het KIC geven de partners aan welke middelen zij verwachten in te zetten. EZK zet onder andere de Publiek Private Samenwerking-Innovatieregeling in. Deze nieuwe PPS-Innovatieregeling draagt samen met het bedrijfsleven en kennisinstellingen bij aan oplossingen voor onze maatschappelijke uitdagingen op regionaal, nationaal en internationaal niveau. Het doel van de regeling is om de Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's) te stimuleren om hun PPS-programma's strategisch in te zetten op de nieuwe Kennis- en Innovatie Agenda's. Ook worden ze aangemoedigd om de middelen voor toepassingsgericht onderzoek te gebruiken. Dit verbetert de betrokkenheid van het midden- en kleinbedrijf.

Gerichter: de Nationale Technologie Strategie

Nederland wil tot de innovatietop in Europa horen. Maar Nederland kan niet overal goed in zijn, en schaarse middelen (mensen, kapitaal, energie en ecologie) dingen tot keuzes. Daarbij zorgen geopolitieke spanningen voor strategische inzet van landen op R&D. EZK heeft daarom de Nationale Technologiestrategie ontwikkeld met inbreng van deskundigen uit onderzoeks- en innovatie-ecosystemen. Aan de NTS ligt een studie van Elsevier ten grondslag met de kwantitatieve analyse naar sleuteltechnologieën evenals een serie rondetafelgesprekken met stakeholders. De strategie biedt aanknopingspunten voor een strategisch technologiebeleid en stelt tien sleuteltechnologieën centraal. Voor negen prioritaire sleuteltechnologieën zijn agenda's uitgewerkt, de agenda voor cybersecurity volgt voorjaar 2024.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Innovatie en Kennis

De 10 prioritaire technologiegebieden zijn:

- Optical systems and integrated photonics
- Quantum technologies
- Process technology, including process intensification
- Biomolecular and cell technologies
- Imaging technologies
- Mechatronics and optomechatronics
- Artificial intelligence and data science
- Energy materials
- Semiconductor technologies
- Cybersecurity technologies

Wereldwijd investeren landen fors om hun strategische positie op technologische innovaties en waardeketens (ketens van activiteiten die waarde toevoegen) te versterken.

Om internationaal een speler van betekenis te blijven en een te grote eenzijdige afhankelijkheid van derde landen in risicovolle gevallen te voorkomen, is het verkrijgen en behouden van leiderschap op strategische technologie voor Nederland en de EU belangrijk. De combinatie van toenemende mate van schaarste (ruimte, arbeid, energie, etc.), de opkomst van nieuwe technologieën en toenemende internationale concurrentie betekent dat we scherpe keuzes moeten maken.

De strategie helpt om deze keuzes te maken door de sterktes en uitdagingen voor het opschalen en ontwikkelen van technologieën in Nederland en de EU uiteen te zetten. De tien prioritaire sleuteltechnologieën hebben een sterke basis in Nederland. Ze dragen veel bij aan ons verdienvermogen en het oplossen van maatschappelijke uitdagingen. Ze zijn van belang

zijn voor de nationale veiligheid. Voor deze technologieën zijn agenda's ontwikkeld. Hier staat de technologie beschreven, evenals het nationale en internationale speelveld. De agenda's benoemen toepassingsgebieden en de ambities die geconsulteerde partijen voorstellen op de specifieke technologieën.

Impactvoller: meer inzet op toepassing en valorisatie

In het Actieplan valorisatie en impact' staan concrete stappen om de impact van kennis te vergroten. We zetten in op zeven sporen:

- Versterken fundament voor onderzoek, valorisatie en impact.
- Creëren ruimte voor impact in het onderzoeksproces.
- Stimuleren onderzoek en valorisatie rondom maatschappelijke vraagstukken.
- Stimuleren interactie binnen onderzoeks- en innovatie-ecosystemen.
- Verbeteren financieringsmogelijkheden voor kennisintensieve startups.
- Verbeteren afspraken over intellectueel eigendom.
- Toewerken naar een lerend systeem.

Daarnaast moet de stap van onderzoek naar toepassing dwarsdoorsnijdend gestimuleerd worden. Nu het Deltaplan Valorisatiedoor het NGF niet is toegekend gaan we met de partners van het consortium uitwerken op welke wijze de doelen alsnog te bereiken. Hierdoor zullen immers meer kennisintensieve bedrijven starten en doorgroeien.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Innovatie en Kennis

Het ministerie van EZK is het systeemverantwoordelijk departement voor de Toegepast Onderzoek Organisaties (TO2's). De TO2-instellingen (TNO, Wageningen Research, NLR, Deltares en Marin) ontvangen een structurele bekostiging van de Rijksoverheid, de zogenoemde 'rijksbijdrage', om hun wettelijk vastgelegde hoofdtaken uit te voeren. De Rijksbijdrage betreft voor 2024:

- TNO, 325 mln.
- WR, 250 mln.
- NLR, 43 mln.
- Deltares 23 mln.
- Marin € 14 mln.

Deze bedragen zijn inclusief de middelen die via de begroting van Defensie aan de TO2's beschikbaar worden gesteld (resp. € 72 mln. TNO, € 13 mln. NLR en € 5 mln. Marin).

De TO2-taken begeven zich op het vlak van het ontwikkelen, toepassen en verspreiden van kennis ten behoeve van het oplossen van maatschappelijke vragen, het ondersteunen van overheidstaken en -beleid en het versterken van de innovatiekracht en concurrentiepositie van Nederland (in het bijzonder voor de Topsectoren). Daarnaast zijn de instellingen verantwoordelijk voor het beheren van strategische onderzoeks-faciliteiten. Met het Coalitieakkoord Rutte 4 zijn middelen ter beschikking gekomen (€ 500 mln.) om de faciliteiten voor toegepast onderzoek te vernieuwen en uit te breiden. Het laatste deel van deze middelen wordt in 2025 ingezet. In de afgelopen jaren zijn programma's die TO2-instellingen uitvoeren voor maatschappelijke uitdagingen en voor de economische

kracht beter aan elkaar verbonden. Het missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid is daar een belangrijke leidraad bij. In 2024 en 2025 worden de TO2's geëvalueerd.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Ondernemingsklimaat

Strategische agenda Ondernemingsklimaat

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Het is cruciaal om het ondernemings- en vestigingsklimaat in Nederland aantrekkelijk te houden en te versterken voor een sterk verdienvermogen. Nederland heeft een sterke concurrentiepositie en staat hoog in de verschillende internationaal vergelijkende ranglijsten.

Het huidige vestigings- en ondernemingsklimaat staat echter onder druk door zowel internationale als nationale factoren, zoals de geopolitieke spanningen, stijgende prijzen en schaarstes, bijvoorbeeld: energie, talent of fysieke ruimte.

De waardering neemt af, zo blijkt onder meer uit signalen van bedrijven en andere stakeholders en de eerste editie van de monitor Ondernemingsklimaat. Zo is het gewogen gemiddelde cijfer gedaald van 6,7 naar 6,4. Verbeterpunten zijn onder andere het belastingklimaat, regeldruk, financiering, voorspelbaarheid en stabiliteit van beleid.

De stapeling van deze uitdagingen heeft in 2022 geleid tot het vormgeven van de Strategische agenda Ondernemingsklimaat ter versterking van het ondernemingsklimaat, de Tweede Kamer is op 22 oktober 2022 hierover geïnformeerd. Op 19 januari jl. is de voortgangsrapportage over de Strategische agenda aan de Tweede Kamer gestuurd. EZK vervult, naast de concrete aanpak

op relevante beleidsthema's, een coördinerende en aanjagende rol. Het versterken van het ondernemingsklimaat is een gezamenlijke opgave die meerder beleidsterreinen (en departementen) raakt.

Er wordt met verschillende departementen gewerkt, zoals bijvoorbeeld Financiën (fiscaliteit) en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (aanpak tekort aan talent). Bovendien zijn verschillende belanghebbenden betrokken, waaronder VNO-NCW en MKB-Nederland. Als onderdeel van de agenda spreekt EZK veel en in verschillende gremia met bedrijven.

In het publieke en politieke debat lijkt er onvoldoende besef van het belang van ons bedrijfsleven voor het behouden en verder te versterken van onze huidige welvaart. Dit negatieve sentiment ondermijnt de slagkracht van het bedrijfsleven en heeft impact op het ondernemingsklimaat. De door de Tweede Kamer, middels een amendement in het Belastingplan 2024, afgedwongen afschaling van de 30%-regeling is hiervan een goed voorbeeld. De ervaren verslechtering van het Nederlandse ondernemingsklimaat brengt onrust met zich mee en voedt de discussie bij bedrijven over het verplaatsen van hoofdkantoren c.q. bedrijfsactiviteiten. Dit komt regelmatig terug in de media.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

De doelstelling van de directie B&I is, onder andere, een uitmuntend ondernemings-, vestigings- en investeringsklimaat. Met de Strategische agenda wordt ingezet op vernieuwing van het ondernemingsklimaat, door het op orde houden van de basis (de randvoorwaarden) en door de focus te leggen op het

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Ondernemingsklimaat

stimuleren van bedrijfsactiviteiten die cruciaal zijn voor de transities en de weerbaarheid van de economie.

De inzet van de agenda op het thema waardering en wederkerigheid heeft als doel meer bewustzijn te creëren voor de verantwoordelijkheid van bedrijven voor maatschappelijke bijdragen en voor de impact van het negatieve publieke sentiment op het ondernemingsklimaat.

De strategische agenda bestaat uit drie elementen:

- Acties om het inzicht in de ontwikkelingen van het ondernemingsklimaat te verdiepen;
- De strategische uitgangspunten voor de vernieuwing van het ondernemingsklimaat;
- Aanpak van knelpunten t.a.v. de bepalende factoren van het ondernemingsklimaat.

Er wordt gewerkt vanuit vijf prioriteiten:

- Dialoog met het bedrijfsleven
Er wordt - naar aanleiding van een motie - gewerkt aan een verkenning naar de mogelijkheid en waarde van een wederkerig ondernemersakkoord tussen overheid en bedrijven, in lijn met de Strategische agenda. Een ondernemersakkoord kan bijdragen aan het verder verbeteren van de samenwerking.
- Stabiel overheidsbeleid
Om stabiel overheidsbeleid te kunnen realiseren is het onder andere van belang dat Nederland Europese regels en normen als uitgangspunt neemt en terughoudend is bij het zetten van nationale koppen op Europese regels. Er wordt daarom gewerkt aan het verbeteren van het bestaande instrumentarium voor het maken van beleid. Het doel is om

de inzichtelijkheid van de impact van verschillende keuzes en afwegingen op het ondernemingsklimaat te verbeteren.

- Personeel en talent
De beschikbaarheid van (technisch) geschoold personeel is een steeds groter probleem voor bedrijven en voor het slagen van de klimaat- en digitale transitie. Door de dynamiek rond migratie en demografische ontwikkelingen neemt de problematiek eerder toe dan af: Op lange termijn krimpt het beschikbare arbeidspotentieel in Nederland. Het Actieplan Groene en Digitale Banen zet daarom in op het verminderen van de tekorten aan technisch personeel. Daarnaast onderzoekt EZK op welke wijze de overheid innovatie kan stimuleren die Nederland productiever en minder afhankelijk van de schaarse beschikbaarheid van personeel.
- Regeldruk
Belangrijk onderdeel van een goed vestigings- en ondernemingsklimaat is de mate van regeldruk als gevolg van wet- en regelgeving. In 2022 is het Programma vermindering regeldruk ondernemers aan de Kamer gestuurd. Centraal daarin staat het verbeteren van de werkbaarheid en uitvoerbaarheid van wet- en regelgeving. Daarbij gaat het om het aanpakken van zowel ervaren regeldruk (knelpunten in wet- en regelgeving) als van de kosten van regeldruk. Op 18 augustus 2023 is de voortgangsrapportage van het regeldrukprogramma naar de Tweede Kamer gestuurd. In 2024 moet op basis van geïnventariseerde knelpunten in wet- en regelgeving in 6 sectoren een reductieprogramma worden opgesteld. Dit vraagt om politieke besluitvorming en is aan het nieuwe kabinet.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Ondernemingsklimaat

- **Dienstverlening**
Eind 2023 heeft kwartiermaker Rob Schouten de actieagenda voor mkb-dienstverlening opgeleverd. Het doel is publieke dienstverlening te ontwikkelen dat 100.000 mkb-ondernemers ondersteunt bij het toekomstbestendig maken van hun bedrijf. Zes actielijnen zijn hieruit voortgekomen, met plannen voor 2024 in samenwerking met regionale en nationale partners. De actieagenda streeft naar een gezamenlijke inzet van landelijke uitvoerders binnen een heldere rolverdeling. RVO en KvK werken als beleidspartners, gericht op kennis en dienstverlening. Verbeteringen van bestaande diensten starten in 2024, met een focus op digitalisering als transitieonderwerp, waarvoor de start van de uitvoering gepland is in het tweede kwartaal van 2024.

Welke grote voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De urgentie van een sterk ondernemingsklimaat en de omvang van de maatschappelijke uitdagingen blijft onverminderd van kracht. De vraagstukken waar we voor staan zijn complex en omvangrijk. Dat maakt dat belang van zowel een strategische inzet als het uitvoeren van concrete acties essentieel blijft. Dit is noodzakelijk om de beleidsopgaven waar het ministerie van Economische Zaken en Klimaat voor staat te kunnen verwezenlijken.

Toegang tot financiering is belangrijk voor bedrijven om te starten, groeien, vernieuwen, digitaliseren en verduurzamen. Binnen financiering maken we een onderscheid tussen mkb-financiering en risicodragend kapitaal.

MKB-financiering

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Over het algemeen zien we de afgelopen jaren dat de knelpunten het grootst zijn voor de kleine kredietverlening. De Nederlandse banken zijn minder actief in het segment € <1 miljoen maar vooral bij kredieten < € 250.000 worden de grootste knelpunten ervaren. Over het algemeen geldt hoe lager de financiering, des te lager is de toegang. De relatieve kosten om een krediet te beoordelen en verstrekken zijn hoog t.o.v. de opbrengsten. Het non-bancaire segment lijkt een alternatief te kunnen bieden voor deze kredieten maar is nog relatief beperkt in omvang en vaak een duurder alternatief voor bedrijven. Daarnaast kunnen bedrijven in bepaalde sectoren, maar ook met specifieke opgaven, zoals digitalisering of verduurzaming, grotere moeite hebben met het aantrekken van financiering.

Wat zijn relevante Feiten/Cijfers bij deze opgave?

Elk jaar publiceert het CBS de financieringsmonitor in opdracht van EZK. De monitor is gebaseerd op een enquête uitgezet onder mkb bedrijven met meer dan 2 werknemers. De Financieringsmonitor onderzoekt de gehele zoektocht naar financiering. In de monitor is sprake van een 'trechterwerking', ondernemers kunnen in verschillende fases afvallen (zie tabel hieronder).

Op macroniveau laat de financieringsmonitor een positief beeld zien van het mkb-financieringsklimaat. Maar er zijn wel specifieke uitdaging voor bepaalde groepen, zo zijn het micro- en kleinbedrijf doorgaans minder succesvol. Ook daalt de

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Ondernemingsklimaat

behoefte naar externe financiering. Dit kan mogelijk verklaard worden door de hoge beschikbaarheid van interne middelen, maar ook gestegen kosten en een krappe personeelsmarkt met als gevolg dat grotere investeringen minder aantrekkelijk zijn geworden.

Afwijzingspercentages zijn vaak onderwerp van discussie. Uit de laatste financieringsmonitor blijkt dat het afwijzingspercentage voor Nederland op 6,2% te liggen. Dit lijkt in lijn te zijn met het Europese gemiddelde (ECB; SAFE data), maar wegens verschillen in methodiek is het lastig om zuivere vergelijkingen met Europese data te trekken.

Hoofresultaten Financieringsmonitor 2023 (CBS) voor het gehele mkb (%)

	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Heeft een externe financieringsbehoefte	15	16	19	22	20	24
Verkent mogelijkheden ^[3]	74	79	86	80	83	81
Gaat over tot financieringsaanvraag	51	56	52	59	69	66
(Deels) succesvolle aanvraag	86	91	77	79	84	84
Feitelijk afwijzingspercentage ^[4]	6,2	4,7	14,3	7,8	9,4	7,4

Wat is het doel van deze opgave?

Het mkb is zeer belangrijk voor de Nederlandse economie. Een goede toegang tot financiering voor het mkb is daarom cruciaal. EZK zet daarom in op een gevarieerd en toegankelijk aanbod van mkb-financiering.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Het huidige bedrijfsfinancieringsinstrumentarium richt zich voornamelijk op een 3 indirecte manieren om de toegang tot financieren te vergroten:

- Via de garantieregeling Borgstelling MKB (BMKB) wordt kredietverstrekking (indirect) aan het mkb gestimuleerd, met name kleine kredieten
- Lening kleiner dan € 50.000 wordt niet door de markt verstrekt. Hierom is stichting Qredits microfinanciering opgericht om microfinanciering te verstrekken aan het mkb.
- Om de ontwikkeling van de non-bancaire markt te stimuleren wordt de alternatieve markt indirect gestimuleerd middels de Stichting MKB Financiering (SMF) en het Dutch Alternative Credit Instrument (DACI).

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Ondernemingsklimaat

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Er wordt veel samen gewerkt met (staf) directie binnen EZK: Klimaat, Energie, Regio en Ruimte, AEP, FEZ en WJZ. Daarnaast met het ministerie van Financiën (Inspectie Rijksfinanciën, Fiscale Zaken en Financiële Markten).

De belangrijkste partners buiten EZK zijn:

- Vertegenwoordigers mkb – MKB-NL en Ondernemend Nederland (ONL)
- Vertegenwoordiger bancaire financiers – Nationale Vereniging van Banken (NVB)
- Vertegenwoordiger non-bancaire financiers – Stichting MKB Financiering (SMF)
- Kennis- en ondersteunende instanties – De Nederlandsche Bank (DNB), CBS, SMF, Kamer van Koophandel en de OECD

Uitvoerders financiële regelingen – InvestNL, Invest International, Stichting Microfinanciering Qredits, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en European Investment Fund (EIF).

Hoe zijn de politieke verhoudingen op c.q. is het draagvlak voor dit thema?

Vanuit de politiek (bij alle partijen) gaat er veel aandacht uit naar de ondernemer in het mkb en zijn/haar moeilijkheden in het vinden van financiering.

Welke grote en voorzienbare ontwikkelingen zijn van invloed de komende twee jaar?

In juni 2024 verschijnt het Interdepartementaal Beleids- onderzoek (IBO) Bedrijfsfinanciering. Het IBO geeft de gelegenheid om bestaand instrumentarium te verbeteren.

Tegelijkertijd is er een gezant mkb-financiering aangesteld om het convenant mkb-financiering verder helpen in haar ambities. Dit convenant is aangeboden door de sector aan EZK.

De ondertekenaars zijn belangrijke spelers in het financierings- landschap, namelijk: MKB-NL, NVB, SMF, Qredits, Invest-NL en Invest International. Het convenant richt zich op:

- Een gevarieerd en toegankelijk, publiek en privaat financieringsaanbod
- Transparantie en vindbaarheid van financiering
- Professionalisering van de financieringsmarkt en financieringsadviseurs
- Verbeterde datavoorziening over mkb financiering en voor financiers

Op het gebied van vindbaarheid van financiering is EZK bezig een Financieringshub te ontwikkelen. Deze hub moet ondernemers ondersteunen in het vinden van financiering middels informatieverstopping en doorverwijzingen vanuit het financieringslandschap.

Daarnaast is EZK samen met DNB, NVB en SMF en het Nederlands Comité bezig om de datavoorziening over mkb-financiering te verbeteren. Ook wordt er gewerkt aan duurzaamheidsleningen voor het klein mkb als steun in de energie transitie.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssen

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Ondernemingsklimaat

Durfskapitaal

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Startups en scale-ups zijn de vernieuwers van de economie. Zij zijn cruciaal voor ons toekomstig verdienvermogen en onze brede welvaart. Toegang tot durfskapitaal is één van de belangrijke factoren voor een goed startup- en scale-upklimaat. Durfskapitaal betreft een vorm van risicodragende financiering, waarbij een investeerder aandelen krijgt in ruil voor haar investering. Start-ups komen doorgaans niet in aanmerking voor meer traditionele vormen van financiering, zoals bancaire of non-bancaire leningen, onder andere omdat zij geen tot weinig onderpand kunnen bieden. Startups zijn daarmee afhankelijk van private en semi-private durfskapitaalinvesteerders zoals business angels, durfskapitaalfondsen en family offices. Omdat ook voor private investeerders het risico soms te hoog is, stimuleert de overheid de beschikbaarheid van durfskapitaal door het risico voor private investeerders te verlagen.

De Nederlandse durfskapitaalmarkt heeft een duidelijke ontwikkeling doorgemaakt en functioneert op hoofdlijnen goed. Daar waar durfskapitaal aan het begin van deze eeuw nog een zeer beperkte rol speelde, is er inmiddels een gevarieerd landschap aan durfskapitaalfondsen ontstaan. De overheid heeft deze ontwikkeling gestimuleerd met verschillende publieke instrumenten gericht op het mobiliseren van privaat kapitaal voor fonds- en bedrijfsinvesteringen.

Ondanks de inzet van de overheid blijven er knelpunten bestaan. Het belangrijkste knelpunt is het beperkte Nederlands aanbod van grotere tickets (> 5 miljoen euro). Dit is het gevolg van een terughoudende durfskapitaalmarkt, gekenmerkt door investeerders met een voorkeur voor kleinere financieringen in bedrijven met relatief lagere risicoprofielen. Met name kapitaal- en kennisintensieve startup en scale-ups (ofwel deeptech genoemd) hebben hier last van.

Daar waar durfskapitaal aan het begin van deze eeuw nog een zeer beperkte rol speelde, is er inmiddels een gevarieerd landschap aan durfskapitaalfondsen ontstaan. De overheid heeft deze ontwikkeling gestimuleerd met verschillende publieke instrumenten gericht op het mobiliseren van privaat kapitaal voor fonds- en bedrijfsinvesteringen. Uit de rapportage van het European Innovation Scoreboard 2022 blijkt dat Nederland op het gebied van durfskapitaal tot de Europese top 5 behoort.

Om het knelpunt van de bij deeptech startups op te lossen is specifiek is er voor deze groep bedrijven, samen met Invest-NL, een deeptechfonds opgericht van € 250 miljoen in 2022 en tegelijkertijd zijn er via de Seed Capital regeling nieuwe deeptechfondsen in de vroege fase tot stand gekomen. In 2023 is ook voor €100 geparticipeerd in ETCl, een Europees miljardenfonds gericht op het bieden van financiering aan scale ups.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssen

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Ondernemingsklimaat

Wat is het doel van deze opgave?

Voor startups en scale-ups is het van belang dat in elke levensfase financiering beschikbaar is (dit is de financieringsketen). Een sterke financieringsketen is een van de belangrijkste randvoorwaarden voor een goed functionerend startup en scale-up ecosysteem. Het genoeg beschikbaar zijn van privaat kapitaal is hierbij van cruciaal belang. De overheid probeert dat op twee manieren te bereiken: enerzijds door via risico-regelingen de risico's voor investeerders te verlagen en anderzijds door het bijdragen aan private fonds-in-fonds constructen. Daarnaast heeft de overheid kapitaal vertrekt aan instellingen zoals de ROM's en Invest-NL die direct in indirect participeren in start- en scale ups.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Het huidige bedrijfsfinancieringsinstrumentarium stimuleert toegang tot financiering op de volgende manieren:

- Verlagen van risico's voor investeerders

De Vroegefasefinanciering (VFF), gestart in 2014, ondersteunt innovatieve starters en mkb-ondernemingen met leningen om proof of concept te ontwikkelen en de technische haalbaarheid en commerciële potentie van hun innovaties te testen. Het richt zich op de fase waarin traditionele financiers terughoudend zijn vanwege het hoge risico, met als doel deze financieringskloof te overbruggen. De Seed Capital regeling, gestart in 2005, richt zich op technostarters die moeite hebben om aan risicokapitaal te komen. De Seed Capital regeling heeft als primaire beleidsdoelstelling het verruimen van de beschikbare hoeveelheid risicodragend kapitaal voor technostarters en zo helpen hun ideeën om te zetten in toepasbare producten of diensten.

- Bijdragen aan fonds-in-fonds constructen
Het Dutch Venture Initiative (€400+ miljoen), gestart in 2013, stelt risicokapitaal beschikbaar voor doorgroei van het innovatieve mkb. Het eerste DVI-fonds is opgericht om snelgroeiende innovatieve mkb'ers betere toegang tot investeringskapitaal te geven en andere private investeerders aan te trekken. Fondsgrootte € 400+ miljoen. Dutch Future Fund (€ 300 mln.), gericht op het verbeteren van het investeringsklimaat voor Nederlandse start-ups en scale-ups in voor Nederland belangrijke sectoren. DeepTech Fund (€ 250 mln.). Via het DeepTech fonds wordt geïnvesteerd in innovatieve complexe technologische oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Vaak gaat het om investeringen in nieuwe, nog onbewezen technologieën waar relatief grote risico's aan kleven. ETICI (€ 100 mln.), bijdrage aan een Europees miljardenfonds gericht op het bieden van financiering aan scale ups zodat Europese innovatieve bedrijven minder afhankelijk worden van niet-Europees durfkapitaal.
- Regionale ontwikkelingsmaatschappijen en Invest-NL
Invest-NL → Gestart in 2020 met € 1,7 miljard aan investeringskapitaal. Inmiddels € 800 miljoen geïnvesteerd.
ROM's → Meer dan € 2 miljard investeringsverhogen voor innovatief MKB in de regio INNL Abdessalam.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

RVO, Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROMs), Techleap, Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen (NVP), Invest-NL, ministerie van Buitenlandse Zaken, ministerie van Financiën, ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Ondernemingsklimaat

Hoe zijn de politieke verhoudingen?

Durfskapitaal heeft in het algemeen politieke aandacht van partijen over het hele spectrum. Belangen als bedrijfsfinanciering en technologische soevereiniteit worden regelmatig aangehaald in de discussie omtrent de beschikbaarheid van durfskapitaal.

Ook de financiering van onze transities, die deels via durffinanciering teweeg moet worden gebracht komt regelmatig terug in het politiek discours.

Welke grote en voorzienbare ontwikkelingen zijn van invloed de komende twee jaar?

In juni 2024 verschijnt het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) Bedrijfsfinanciering. Het IBO geeft de gelegenheid om bestaand instrumentarium te verbeteren. Dit jaar worden vijf risicokapitaalinstrumenten geëvalueerd. In de evaluatie van deze instrumenten wordt ook naar de samenhang tussen de risicokapitaalregelingen gekeken. Naar aanleiding van deze evaluaties zal ik de regelingen verbeteren waar nodig zodat de financiering goed aan blijft sluiten op de behoeften van de ondernemer.

Start en Scale-ups

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Startups en scale-ups zijn jonge innovatieve technologie gedreven bedrijven met een schaalbaar product of dienst en een internationale groeiambitie. Succesvolle startups en scale-ups zijn de innovatieve koplopers van morgen en zijn daarmee cruciaal voor een vitale economie. Zij dragen sterk bij aan de

innovatiekracht van Nederland, jagen de productiviteitsgroei aan en creëren veel werkgelegenheid. Daarnaast dragen veel startups en scale-ups bij aan het oplossen van maatschappelijke uitdagingen en zijn ze cruciaal voor onze strategische autonomie.

Voor uitvoering van het programma 2023-2026 van Techleap.nl, de externe aanjager van het ecosysteem, heeft EZK een subsidie beschikbaar gesteld van 17,3 miljoen euro. Voor 2024 is op de EZK-begroting ca. 5 miljoen euro gereserveerd voor uitvoering van de verschillende instrumenten om toegang tot talent, kennis, (internationale) netwerken en markten te verbeteren. Daarnaast wordt de betere toegang tot kapitaal gestimuleerd met het financieringsinstrumentarium. Zo is voor de SEED capital en Business Angels regeling per jaar 40 miljoen euro beschikbaar.

Sinds 2015 werkt EZK aan het versterken van het ecosysteem voor startups en scale-ups. Het ondernemingsklimaat voor startups is sindsdien verbeterd. In de internationale ranking van ecosystemen is het Nederlandse ecosysteem gestegen van een positie buiten de 20 in 2015 naar een 11^e plek in 2020. Sindsdien is Nederlandse ecosysteem weer teruggezaakt naar een 14^e plek in 2023. Hiermee is het Nederlandse ecosysteem het derde ecosysteem in Europa. De ambitie is om het beste ecosysteem in Europa te zijn. We verliezen terrein als we niet blijven investeren.

In mei 2023 is het nieuwe startupbeleid aangekondigd met de brief "startups en scale-ups als motor voor transities en groei". Daarin is extra inzet voor deep-tech startups - kennis en

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

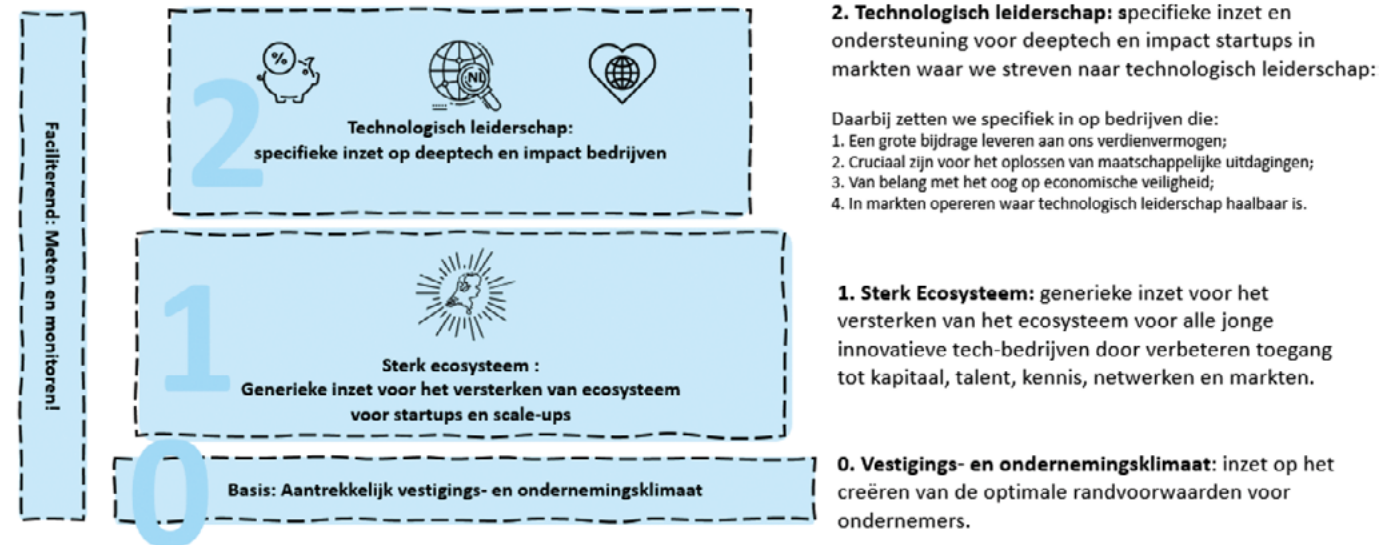
DG Bedrijfsleven en Innovatie

Ondernemingsklimaat

kapitaalintensieve bedrijven – en impact startups - startups met een oplossing voor een maatschappelijke uitdaging aangekondigd.

Figuur 2: Schematische weergave inzet startup en scale-up beleid

Startup & scale-up beleid

Wat is het doel van deze opgave?

Met het startup- en scale-up beleid zetten wij ons in om het ecosysteem voor startups en scale-ups tot de beste van Europa te maken door de toegang tot kapitaal, talent, kennis, netwerken, (internationale) markten en netwerken en de overheid voor startups en scale-ups te verbeteren.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Om de toegang tot talent wordt gewerkt aan het opleiden van meer digitaal en technisch talent (d.m.v. het actieplan groene en digitale banen). Daarnaast heeft EZK diverse regelingen voor het aantrekken en behouden van buitenlands ondernemend talent en voor kenniswerkers die in dienst komen bij een startup, zoals

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Ondernemingsklimaat

de regeling essentieel sleutelpersoneel, startupvisum en de 30% regeling.

Om de toegang tot kapitaal te verbeteren zijn er financierings-instrumenten als de vroege fase financiering (VFF), Seed Capital Regeling en de Seed Business Angel-regeling. Daarnaast investeren wij via de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen en Invest-NL in startups en scale-ups. Ook zijn er specifieke instrumenten voor kennis en kapitaalintensieve bedrijven, zoals het Deep Tech Fonds dat Invest-NL uitvoert.

Om de toegang tot internationale netwerken en markten te verbeteren, organiseert EZK samen met BZ onder andere diverse missies naar internationale tech-events. Ook werkt ons ministerie samen met een zestal posten Startup Liason Officers en de Innovatie Attaches om startups en scale-ups internationaal te ondersteunen.

Om de toegang tot kennis te verbeteren heeft EZK samen met OCW, de kennisinstellingen en andere ecosysteempartijen een groeifondsvoorstel ingediend: het deltaplan valorisatie. Het doel is om de begeleiding voor kennisintensieve startups te verbeteren en hun groei beter te ondersteunen. Daarnaast is er jaarlijks met steun van EZK een competitie voor de beste academische startups met voor de winnaars een groeiprogramma in de VS.

Het Techleap.NL programma fungeert als aanjager voor het ecosysteem. Techleap zet zich in om het ecosysteem te verbinden, om knelpunten voor startups en scale-ups met data inzichtelijke te maken en te agenderen en om de groei van

scale-ups te versnellen. Ook zet Techleap zich specifiek in op het verbeteren van het ecosysteem voor kennisintensieve bedrijven en op het vergoten van de diversiteit in het ecosysteem.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

De belangrijkste externe partner is Techleap als externe aanjager. Techleap heeft van EZK 15 miljoen euro subsidie ontvangen voor de komende drie jaar. Andere partners zijn de RVO, Invest-NL en de negen Regionale ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's). Interdepartementaal wordt vooral samengewerkt met Financiën (fiscale regeling aandelenopties), OCW (voor valorisatie: het stimuleren van startups uit de kennisinstellingen), J&V (startupvisum en migratieregeling sleutelpersoneel) en BZ (voor internationalisering).

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Het belang van startups en scale-ups wordt breed gezien. Verschil is dat partijen aan de rechterkant van het spectrum deze groep bedrijven vooral belangrijk vindt door het verdienvermogen; en partijen aan de linkerkant vooral voor het oplossen van maatschappelijke uitdagingen met focus op duurzaamheid startups. We zien bij de meeste politieke partijen een kritische houding t.a.v. kennismigratie en internationalisering. Veel startups en scale-ups zijn voor hun groei afhankelijk van de beschikbaarheid van buitenlands talent (waaronder kennismigranten), kapitaal en afzetmarkten, hetgeen een genuanceerde benadering vraagt.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssen

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Ondernemingsklimaat

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Een aanzienlijk deel van de jonge innovatieve technologie gedreven bedrijven wordt opgericht door buitenlandse oprichters die hier een bedrijf beginnen. Daarnaast maken deze bedrijven veel gebruik van kennismigratie om sleutelposities in te vullen. Talent voor deze sleutelposities is vaak schaars. Denk bijvoorbeeld aan AI-talent. Kennismigratie en internationalisering is daarom cruciaal voor deze bedrijven. Een rem op kennismigratie en migratie regelingen voor ondernemers zou dus een rem zetten op het ondernemingsklimaat voor startups en scale-ups.

Nieuwe initiatieven voor versterking van het ondernemingsklimaat voor startups en scale-ups worden ook gefinancierd uit de middelen van het Nationaal Groei Fonds (NGF). De besluitvorming over de toekomst van het NGF bepaalt of deze inzet op het vergroten van het toekomstig verdienvermogen kan worden voortgezet.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Topsectoren en Industriebeleid

Offensief industriebeleid met aandacht voor verdienvermogen en maatschappelijke opgaven

Wat is de achtergrond van de opgave?

Nederland staat voor de uitdaging om het duurzaam verdienvermogen te versterken, wat van belang is voor het bevorderen van brede welvaart en het financieren van voorzieningen zoals gezondheidszorg en veiligheid.

Bovendien staan we voor maatschappelijke opgaven die verband houden met transities op gebieden als duurzaamheid, energie en digitalisering. Deze transities hebben een aanzienlijke impact op handelsstromen, investeringen en de economische veerkracht van Nederland en Europa, waardoor een scherpere focus op maatschappelijke opgaven, open strategische autonomie en concurrentievermogen nodig is om competitieve bedrijven te bevorderen en kwetsbaarheden te verminderen.

Tegelijkertijd wordt de industrie geconfronteerd met hoge energieprijzen en geopolitieke spanningen. Andere landen binnen de EU zetten in op actief industriepolitiek, zoals Duitsland en Frankrijk, die recent grote bedragen hebben geïnvesteerd in hun industrie. Het is daarom van belang om oog te blijven houden voor het gelijk speelveld. Industriepolitiek staat ook hoog op de agenda bij landen buiten de EU. Dit zien we in de Verenigde Staten met bijvoorbeeld de stimulering van de Amerikaanse industrie via de *Inflation Reduction Act*, en in Azië.

Dit vraagt dat we als overheid een actievere rol spelen om onze Nederlandse industrie te versterken. We moeten keuzes maken en verdienvermogen cultiveren door middel van technologisch leiderschap op de markten van morgen.

Wat is het doel van deze opgave?

Het doel is het vergroten van het duurzame verdienvermogen door middel van offensief industriebeleid. EZK wil inzetten op groeimarkten: marktsegmenten met de meeste toegevoegde waarde en kansen om het Nederlandse verdienvermogen te versterken. Dit ondersteunt groene industriepolitiek en adressering van schaarste op gebieden zoals arbeid en ruimte en recenter ook energie, water en netcongestie. We noemen deze marktsegmenten groeimarkten.

EZK streeft naar een wendbare en weerbare industrie die bijdraagt aan maatschappelijke opgaven, innovatie, concurrentiekracht en duurzaamheid. Innovatie stelt ons in staat om ons concurrentievoordeel te behouden en processen en producten competitiever te maken.

Dit vereist slimme investeringen en ondersteuning van het Nederlandse bedrijfsleven om inventief, maatschappelijk betrokken en toekomstbestendig te zijn. Voorbeelden zijn de sectoragenda maritieme maakindustrie en operatie Beethoven. Gerichte investeringen versterken innovatieve (regionale) ecosystemen en waardeketens zodat onze industrie kansen kan pakken en kan bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke opgaven.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Topsectoren en Industriebeleid

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Het versterken van onze economische structuur vereist een gerichte aanpak. Door te focussen op de sterktes van Nederland kunnen we bijdragen aan het verwerven van strategische posities in belangrijke waardeketens.

Deze benadering vereist weloverwogen keuzes. Groeimarkten kunnen concrete oplossingen bieden voor maatschappelijke uitdagingen zoals duurzame energie voor klimaatverandering en geavanceerde zorgapparatuur voor de vergrijzing.

In de afgelopen jaren heeft de publiek-private samenwerkingsaanpak (PPS-aanpak) een belangrijke rol gespeeld in het bevorderen van samenwerking tussen overheid, kennisinstellen en het bedrijfsleven in sectoren die voor Nederland van groot belang zijn in termen van werkgelegenheid en exportpotentieel. Om de PPS-aanpak te versterken, wil EZK de efficiëntie en doeltreffendheid vergroten, voortbouwend op bewezen sterke punten van de samenwerking. De NTS Nationale Technologie Strategie en de Groeimarktenanalyse kunnen richting geven aan de PPS-aanpak en helpen bij het vormgeven van beleidsinstrumenten op nationaal, Europees en internationaal niveau.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

De Nederlandse industrie kan alleen bijdragen aan maatschappelijke uitdagingen als zij goed gepositioneerd is om het verschil te maken en mondiaal mee kan blijven doen. Alleen een weerbare, competitieve industrie kan de oplossingen bieden voor maatschappelijke opgaven. Politieke partijen hebben

uiteenlopende standpunten over hoe de balans tussen economische groei, sociale belangen en milieubelangen het best kan worden gewaarborgd.

Welke grote en reeds voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De verkiezingen voor het Europees Parlement in juni 2024, het aantreden van een nieuwe Europese Commissie in het najaar, verkiezingen in de Verenigde Staten, veranderende geopolitieke verhoudingen en geopolitieke spanningen tussen de VS en China hebben invloed op onze opgave en zullen mogelijk leiden tot een verschuiving van prioriteiten. Met het aantreden van een nieuwe Europese Commissie komt ook een nieuw werkprogramma. De verwachting is dat industriebeleid hoog op de agenda komt te staan.

Verder kan een versnelling van de maatschappelijke, geopolitieke, digitale en duurzame transitie mogelijk meer wendbaarheid en weerbaarheid van de Nederlandse industrie vereisen waardoor het belang voor specifiek, sectoraal en offensief beleid mogelijk toe zal nemen om nieuwe uitdagingen het hoofd te bieden.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Topsectoren en Industriebeleid

Economische weerbaarheid en veiligheid

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Economische veiligheid is het weerbaar zijn van onze economie tegen de inzet en misbruik van economische activiteiten voor geopolitieke doelen die een bedreiging kunnen vormen voor onze nationale veiligheid, volksgezondheid of andere publieke belangen. Dankzij technologie, internet en goed georganiseerde handelsroutes is de wereld voor Nederland relatief klein en is internationaal zakendoen winstgevend. De keerzijde van al deze kansen, gemak en verbondenheid, is dat de Nederlandse economie, ondernemers, vitale aanbieders en kennisinstellingen kwetsbaarder zijn geworden voor wat zich buiten onze landsgrenzen afspeelt.

We hebben het effect gezien op prijzen van energie en voedingsmiddelen, nadat Rusland de gaskraan naar Europa dichtdraaide en havens in Oekraïne blokkeerde. We hebben te maken met statelijke actoren die via o.a. investeringen, cyber, diefstal en economische dwang ongewenst toegang tot gevoelige kennis proberen te krijgen en ons willen beïnvloeden. Staten en partijen die de meeste strategische bedrijven, grondstoffen, noodzakelijke technologie en exclusieve kennis bezitten, hebben geopolitiek grote invloed. Anderen zijn vooral afhankelijk van hen en zij zijn minimaal afhankelijk van anderen. Dat is voor velen een aantrekkelijk vooruitzicht. Wie (nog) te weinig in eigen huis heeft, moet zijn innovatiekracht en technologie elders vandaan halen. Daarmee zijn ook Nederlandse bedrijven, infrastructuur, onderzoek, contacten, locaties en personeel de moeite van het stelen, verstoren en beïnvloeden waard.

Nederland kan dus niet afzijdig blijven. Een goed gebalanceerd pakket aan maatregelen, beleid en samenwerking met partners (EU, maar ook gelijkgezinde derde landen) is nodig om de Nederlandse open economie niet alleen te beschermen (protect), maar vooral ook te versterken (promote). De afgelopen jaren is een sterk protect beleid opgezet, wat ook doorontwikkeld dient te worden. Op gebied van *promote* beleid moet de komende jaren nog een been worden bijgetrokken.

Wat is het doel van deze opgave?

Bij economische weerbaarheid en veiligheid gaat het om het weerbaarder maken van Nederland en Europa tegen de inzet en misbruik van economische activiteiten voor geopolitieke doelen die een bedreiging kunnen vormen voor onze nationale veiligheid, volksgezondheid en andere publieke belangen (samengevat in: onze open strategische autonomie). In de afbeelding hieronder staan de dreigingen die op ons afkomen schematisch weer gegeven.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Topsectoren en Industriebeleid

Economische Veiligheid gaat dus over het versterken en beschermen van vitale, waardevolle en innovatieve bedrijvigheid in Nederland. Zodat onze economie blijft werken en internationale samenwerking en handel mogelijk blijft. Maar economische veiligheid heeft ook alles te maken met kansen, innovatie en ambitie. We werken slim, maar niet naïef samen met zoveel mogelijk partners. We kennen onze kwetsbaarheden, maken deze kleiner of zetten daar voldoende exceptionele kennis, technologie en bedrijvigheid tegenover (wederzijdse afhankelijkheid). Cruciale en moeilijk te vervangen of kopiëren high tech schakels in mondiale waardeketens (sleutelposities) stellen ons in staat om internationaal een speler van betekenis te zijn en blijven. Daarmee houden we toegang tot al het cruciale wat we niet zelf hebben, van grondstof tot eindproduct en alles daartussenin. Dit maakt Nederland onmisbaar en weerbaar.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Het versterken van onze economische veiligheid vertaalt zich naar de volgende interventieniveau 's:

- Vergroten van de kennisbasis van de rijksoverheid;
- Verkrijgen van sleutelposities in strategische waardeketens (technologisch leiderschap);
- Beschermen van onze kwetsbaarheden (hoogwaardige kennis, technologieën en vitale processen en voorkomen van risicovolle strategische afhankelijkheden).

Hiertoe hebben wij verschillende instrumenten. Om de meest directe dreigingen buiten de deur te houden hebben we o.a.: Het stelsel van investeringstoetsing, waarvan de Wet Veiligheidstoets investeringen, fusies en overnames (vifo) het

hoofdbestanddeel vormt. Het doel is om ongewenste zeggenschap en kennisoverdracht tegen te gaan. De verwervingsactiviteiten van beheerders van bedrijfscampussen en bedrijven die actief zijn op het gebied van sensitieve technologie of vitale processen aanbieden, worden getoetst op risico's voor de nationale veiligheid. Dit wordt gedaan door het Bureau Toetsing en Investerings (BTI).

De Beschermingsvoorziening Economische Veiligheid (100 miljoen euro – ondergebracht bij Invest-NL) biedt het kabinet de mogelijkheid om in uiterste gevallen een (tijdelijk) belang te nemen in bedrijven van strategisch belang wanneer voorziene investeringen door statelijke actoren, of partijen die handelen op aanwijzing van statelijke actoren, een bedreiging vormen voor de nationale veiligheid. Zo proberen we ongewenste zeggenschap en kennisoverdracht tegen te aan.

Het vergroten van de bewustwording van economische veiligheidsdreigingen is een integraal onderdeel van het beleid. Zo worden er regelmatig ronde tafel bijeenkomsten georganiseerd en is er een Ondernemersloket Economische Veiligheid bij de RVO, waar bedrijven terecht kunnen met vragen. Zoals hoe zich te wapenen tegen de in de afbeelding geschetste dreigingen.

Met het kwalitatief analyseren van risicovolle strategische afhankelijkheden krijgen we daarnaast beter zicht op sectoren die cruciaal zijn voor onze publieke belangen (van brede welvaart, volksgezondheid tot energietransitie). We zetten daarbij in op het voorkomen van dit soort afhankelijkheden, immers: voorkomen is beter dan genezen.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Topsectoren en Industriebeleid

In dit alles gaat het erom dat we deze weerbaarheids-overwegingen vanaf de start verwerken in ons bredere economische beleid: van innovatiebeleid, tot industriebeleid en handelspolitiek. Middels de groeiemarktenstudie en Nationale Technologiestrategie (NTS) wil het kabinet gericht inzetten op de ontwikkeling van het technologisch leiderschap van Nederland en zo het verwerven van sleutelposities. De NTS heeft 10 prioritaire sleutel technologieën geïdentificeerd die: 1) een grote bijdrage leveren aan ons verdienvermogen, 2) cruciaal zijn voor het oplossen van maatschappelijke uitdagingen, 3) van belang zijn met het oog op nationale veiligheid en strategische autonomie en 4) waar voor Nederland technologisch leiderschap haalbaar is.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Binnen EZK coördineert team EV van TOP-DGBI het onderwerp economische veiligheid. We staan hiervoor in nauw contact met andere directies, departementen, bedrijven, kennisinstellingen, vitale aanbieders en internationale partners.

Interdepartementaal wordt er nauw samengewerkt met J&V(NCTV), BZ, AIVD, MIVD, I&W, OCW, DEF, VWS en FIN. Belangrijke gremia zijn het Directeurenoverleg Statelijke Dreigingen, de Taskforce Economische Veiligheid (DG Overleg) en de Commissie Defensie, Internationale, Nationale en Economische Veiligheid (CDINEV-voorportaal, RDINEV als onderraad).

Belangrijke partners buiten de overheid zijn VNO NCW, FME en MKB-NL en de Europese Commissie.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

De afgelopen jaren stond economische veiligheid hoog op de agenda (onder meer fors extra middelen voor de diensten).

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

In 2024 kan de wereldorde verder kantelen met onder meer verkiezingen in de VS, Taiwan, India en Rusland. De nieuwe verhoudingen tussen onder meer Taiwan en China en de VS en China zullen directe impact op het Nederlandse en Europese Economische Veiligheidsbeleid.

Doorontwikkeling van het stelsel van investeringstoetsing met o.a. de sectorale toets op de defensie-industrie (WODI), uitbreiding van de reikwijdte van Wet Vifo met een nieuwe AMvB en herziening van de Europese FDI verordening. De Europese Commissie zal de komende jaren verschillende initiatieven voorstellen in het kader van de Europese Economische Veiligheidsstrategie.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Topsectoren en Industriebeleid

Kritieke Grondstoffen en circulaire economie

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Door geopolitieke ontwikkelingen kunnen we niet meer vertrouwen op een ononderbroken aanvoer van grondstoffen. Daarnaast groeit de vraag exponentieel waar het gaat om specifieke grondstoffen voor de digitale en energietransities.

Het afbouwen van risicovolle afhankelijkheden en vergroten van de leveringszekerheid van grondstoffen die kritiek zijn voor onze economie vergroot onze economische veiligheid.

De beschikbaarheid van kritieke grondstoffen (bijv. lithium, kobalt), en daaruit voortkomende en gerelateerde componenten en finale producten, is cruciaal voor ons huidige en toekomstige verdienvermogen. Zeker waar het gaat om meekomen in de mondiale energie- en digitale transities.

In deze context heeft het toenmalige kabinet (MEZK coördinerend, MBHOS, SI&W) in december 2022 een Nationale Grondstoffenstrategie (NGS) aan de Tweede Kamer gestuurd. In december 2023 is een Europees akkoord bereikt op de Critical Raw Materials Act (CRMA). Beiden vullen elkaar aan. Ze richten zich enerzijds op het afbouwen van risicovolle afhankelijkheden van kritieke grondstoffen en anderzijds op het vergroten van de leveringszekerheid.

Dit zijn de eerste fundamenten voor een inzet op leveringszekerheid van kritieke grondstoffen. In de zomer van 2023 is een team grondstoffen en circulaire economie gestart bij de directie Topsectoren en Industriebeleid om de NGS en de

CRMA uit te voeren, met een budget van 10 miljoen euro per jaar tot en met 2025.

Wat is het doel van deze opgave?

Het doel is het afbouwen van risicovolle afhankelijkheden op kritieke grondstoffen in productieketens, en grotere leveringszekerheid van kritieke grondstoffen.

De CRMA bevat daarbij een vastgestelde lijst van 34 kritieke grondstoffen van groot economisch belang, waarvoor het risico het grootst wordt geacht dat de aanvoer ervan stopt. Daarvan zijn er 17 ook als strategisch aangemerkt, d.w.z. met nog hoger leveringsrisico en strategisch belang voor hernieuwbare energie, digitalisering, ruimtevaart en defensie. Voor strategische grondstoffen bevat de CRMA ook kwantitatieve doelen voor 2030;

- 10% van de jaarlijkse Europese consumptie van strategische grondstoffen moet worden gewonnen in de EU;
- 40% van de jaarlijkse Europese consumptie moet worden verwerkt in de EU;
- 25% van de jaarlijkse Europese consumptie moet worden gerecycled in de EU;
- De EU mag voor maximaal 65% afhankelijk zijn van één enkel land voor de toelevering van een strategische grondstof.

Onder de NGS wordt dit jaar ook toegewerkt naar een nationale lijst van kritieke grondstoffen en het opzetten van een Nationaal Grondstoffenobservatorium. Het doel is om de nationale inzet zo doelgericht mogelijk te maken voor de Nederlandse economie en om risicovolle afhankelijkheden voor Nederland continu te kunnen blijven monitoren.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Topsectoren en Industriebeleid

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Binnen de NGS wordt door EZK (coördinerend departement), BZ en IenW ingezet op vijf handelingsperspectieven:

- Kennisopbouw en monitoring (EZK): Om keuzes te kunnen maken, moet inzichtelijk worden welke grondstoffen voor Nederland kritiek zijn en welke toeleveringsketens het meest risicovol zijn, alsmede welke schakels in de keten 'veilig' zijn en welke ontbreken. We zetten daartoe o.m. het Nationaal Grondstoffenobservatorium op.
- Duurzame Europese mijnbouw en raffinage (EZK): TNO voert op dit moment een inventarisatie uit van in Nederland aanwezige grondstoffen. Verder verkennen we vooral de mogelijkheden om als Nederland vanuit onze sterke logistieke positie in meerdere kritieke grondstoffenketens een rol te spelen als verwerkende schakel. Er is o.m. een onderzoek uitgezet over de kansen en mogelijkheden voor raffinage van kritieke grondstoffen.
- Diversificatie (BZ+EZK): Door de aanvoer van (bewerkte) kritieke grondstoffen te diversifiëren, verminderen we onze strategische afhankelijkheden en vergroten we onze open strategische autonomie. Alhoewel bedrijven zelf verantwoordelijk zijn voor de inrichting van hun waardeketen, faciliteren en stimuleren we diversificatie door middel van opzet van bijvoorbeeld internationale partnerschappen.
- Circulariteit en innovatie (I&W+EZK): Door in te zetten op circulariteit en innovatie van producten wordt de waarde ervan, en van de hierin verwerkte kritieke grondstoffen, behouden en kunnen we deze opnieuw gebruiken in plaats van nieuwe grondstoffen te importeren. Dit vergroot de leveringszekerheid. We zullen onder meer bedrijven

ondersteunen bij het ontwikkelen en opzetten van circulaire bedrijfsmodellen.

- Verduurzaming van internationale ketens (BZ): Nederland zet in op meer duurzame, betrouwbare grondstoffenketens die leiden tot lokale waarde creatie en duurzame ontwikkeling in grondstofrijke landen.

Dit voorjaar start ook een Speciaal Vertegenwoordiger Grondstoffenstrategie. Deze heeft de opdracht om de Nederlandse belangen te behartigen op het gebied van duurzame winning, raffinage en circulariteit van kritieke grondstoffen. De opdracht is ook om bij te dragen aan internationale grondstofpartnerschappen en samenwerking met andere landen. De vertegenwoordiger zal functioneren als boegbeeld van het kabinet richting het Nederlandse en Europese bedrijfsleven, industrieplatforms, kenniscentra en het maatschappelijk middenveld.

Daarnaast coördineert EZK/TOP de implementatie en Nederlandse inzet binnen de EU *Critical Raw Materials Act* en daarbij behorende Europese overlegstructuren voor kennisuitwisseling en bepalen van Europese actie.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Op de NGS en de CRMA wordt nauw samengewerkt met de ministeries van Buitenlandse Zaken (specifiek Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking) en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Binnen EZK sluit de inzet op de NGS en CRMA aan op onder andere het bredere werk aan economische veiligheid, het nationaal plan energiesysteem,

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Topsectoren en Industriebeleid

digitale open strategische autonomie, en circulaire maakindustrie. Daarnaast is samenwerking met het bedrijfsleven en kennisinstellingen zoals TNO cruciaal om de NGS en de CRMA van de grond te krijgen.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Politiek lijkt er breed draagvlak voor het afbouwen van risicovolle afhankelijkheden van kritieke grondstoffen. Veel politieke partijen hebben het belang hiervan expliciet benoemd in hun verkiezingsprogramma.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De komende jaren zullen in het teken staan van het zo snel mogelijk operationaliseren van de NGS en de CRMA, tegen de achtergrond van geopolitieke spanningen.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse →

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer →

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp →

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu →

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.) ←

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam →

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Regio en Ruimte

Regionale functie EZK

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Voor de verbindingen tussen EZK en individuele provincies en gemeenten (en andere regionale stakeholders) beschikt EZK over de 'regionale functie'. De achterliggende filosofie is dat die verbindingen versterkend werken op het halen van de nationale en regionale economische doelen.

Er zijn vijf regioambassadeurs die – met ondersteuning van een aantal teamleden – elk voor hun landsdeel (Noord, Oost-midden, Noordwest, Zuidwest, Zuid) de verbindingsofficieren zijn met de regio. Ze onderhouden contacten met regionale bestuurders, bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Hun inzet is EZK-breed op onder meer energie, innovatie, ondernemerschap en digitalisering.

Voor de invulling van de regionale functie putten de regioambassadeurs en hun teamleden uit hun inhoudelijke expertise over landelijke en regionale (economische) ontwikkelingen en benutten zij hun landelijke en regionale netwerk. Kennis en kennisen zijn de bouwstenen van de regionale functie.

Crisisrol: De regioambassadeurs treden op als 'Rijksheren' wanneer er een crisis uitbreekt. Ze vertegenwoordigen het ministerie op bestuurlijk niveau in de getroffen regio en zorgen

voor optimale, bestuurlijke contacten met de provincie, gemeenten, veiligheidsregio's en eventueel standsorganisaties.

Aan de regionale functie is geen specifiek eigen budget op de EZK-begroting gekoppeld. De inzet van de regionale functie ademt mee met maatschappelijke en economische ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen (kunnen) leiden tot nieuw beleid of aanpassingen in bestaand beleid aan de kant van EZK, van de regionale stakeholders of aan beide kanten, waardoor herijking van de inzet van de regionale functie nodig is. Die herijking kan mogelijk leiden tot een wijziging van de inzet qua intensiteit of richting.

Deze dynamiek in de inzet van de regionale functie betekent dat er geen uitspraken mogelijk zijn over het stadium van de regionale functie in de zin van realisatiepercentages. De regionale functie is niet als een beleidsdossier, -programma of -project te vangen in termen van harde doelen en termijnen.

Wat is het doel van deze opgave?

De verbindingsoelstelling tussen beleid, aanpakken en instrumenten van EZK en regionale stakeholders werkt van buiten EZK naar binnen én andersom. Van buiten EZK naar binnen door vanuit de regio beelden en signalen bij beleidsverantwoordelijke EZK-directies onder de aandacht te brengen en EZK-ondersteuning te mobiliseren voor belangrijke regionale economische ontwikkelingen en speerpunten. En van binnen naar buiten door het EZK-beleid aan regionale stakeholders uit te leggen of uit te dragen en waar mogelijk te verbinden met een regionale inzet. De handelingsmogelijkheden van de

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Regio en Ruimte

regioambassadeurs variëren: signaleren, agenderen, acteren en zakendoen.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

De handelingsmogelijkheden zijn in de afgelopen jaren ingezet om bijdragen van regionale stakeholders te helpen realiseren aan EZK-beleidsdoelen en andersom. De regionale bijdragen aan EZK-doelen hebben op verschillende manieren vorm gekregen, bijv. in gezamenlijke agenda's of programma's of door middel van convenanten of een set afspraken. Voorbeelden zijn het Techniekpact (aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt), de Retailagenda (maatschappelijke waarde van leefbare kernen en vitale retail) en het MKB-Actieplan (succesvol toekomstig ondernemerschap).

Met inzet van de regionale functie is ook concrete ondersteuning geleverd aan het halen van beleidsdoelen van regionale samenwerkingspartners. Enkele concrete resultaten uit de afgelopen jaren zijn:

- Bijdrage aan de totstandkoming van de strategische Agenda Flevoland (inclusief bestuurlijke afspraken) als bouwsteen voor een toekomstbestendige regionale economie.
- Eind 2023 is het toekomstperspectief voor het Noordzeekanaalgebied getekend door de verschillende partijen, waarbij MEZK bestuurlijk mede-opdrachtgever was.
- Proactieve inzet op de totstandkoming van een deal voor de ruimtelijke schaa sprong van de Brainportregio (dit wordt bij een later onderwerp toegelicht).
- In samspraak met Stichting Cluster 6 de eerste vijf Cluster 6 bedrijven bezocht en met deze bedrijven gesproken over oplossingen voor hun verduurzamingsvraagstukken.

- Vormgeven Economische Agenda Groningen in samenwerking met pDGGGO en de regio.
- Via een aparte ontwerptafel samen met regionale partijen en departementen de energie-opgaven in de regio Moerdijk-Geertruidenberg in kaart gebracht en opgepakt.
- Regio-specifieke kennis ingebracht in zowel beleidsontwikkeling als realisatietrajecten in het kader van de aanpak gebiedsinvesteringen Net op Zee.
- Realisatie van de decentralisatie van de omzetregeling voor de Wateroverlast in Limburg naar de provincie Limburg.
- Afronding van een meerjarige financiering met Wageningen University & Research en de Provincie Gelderland, waarmee een succesvolle impuls is gegeven aan het ontwikkelen en delen van research faciliteiten met het bedrijfsleven (met name het MKB).

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

De regionale partners voor de regioambassadeurs en hun teamleden zijn provincies, gemeenten, Economic Boards, bedrijven (grootbedrijf en mkb), kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, uitvoerende organisaties als de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen, Kamers van Koophandel, regioliasons van RVO en regionaal gefinancierde intermediaire en dienstverlenende organisaties. De contacten met deze organisaties spelen op bestuurlijk en ambtelijk niveau. De bestuurlijke invalshoek betekent dat er open en korte lijnen worden onderhouden met andere departementen.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Regio en Ruimte

De regioambassadeurs vertegenwoordigen EZK op bestuurlijk niveau in de regio. Dat betekent dat de lijnen naar de EZK-bewindslieden kort zijn. Periodiek (minimaal één keer per jaar) organiseren de regioambassadeurs een bestuurlijk overleg tussen MEZK en gedeputeerden. Afhankelijk van de agenda sluiten ook andere EZK-bewindslieden en bestuurlijke vertegenwoordigers van andere regionale partijen aan. De bestuurlijke overleggen kunnen zo mogelijk ook op het niveau van landsdelen plaatsvinden. Na het aantreden van het nieuwe Kabinet worden individuele kennismakingsgesprekken tussen MEZK en de gedeputeerden economie georganiseerd.

Medio 2022 is door ABDTopconsult een verkenning uitgevoerd naar de versterking van de uitvoeringskracht van de regionale functie. In het kader van deze verkenning is met ruim 40 vertegenwoordigers van partijen in het netwerk van de regioambassadeurs gesproken.

Voor de doorontwikkeling van de regionale functie heeft ABDTopconsult een aantal aanbevelingen gedaan. Eén van de aanbevelingen onderstreept het belang van de open en snelle rechtstreekse lijnen tussen de regioambassadeurs en de politieke en ambtelijke top van EZK. Die lijnen zijn van belang voor een effectieve voorbereiding en verloop van de bestuurlijke overleggen tussen MEZK en gedeputeerden economie.

Een andere aanbeveling van ABDTopconsult was om te werken vanuit strategische agenda's voor de hoofdkoers voor de inzet van de regionale functie. Deze aanbeveling is opgepakt en door elk van de vijf regioteams is een strategische agenda opgesteld met daarin inhoudelijke speerpunten voor de inzet van de regionale functie.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op c.q. is het draagvlak voor dit thema?

In 2023 zijn er zowel provinciale als landelijke verkiezingen geweest. In diverse partijprogramma's voor de beide verkiezingen (en daarna ook in provinciale Coalitieakkoorden) worden de huidige onzekere tijden regelmatig benoemd. Met voorbeelden als inflatie, vergrijzing, klimaatverandering, geopolitieke spanningen, crises en de noodzakelijke transitie op domeinen als landbouw, energie, digitalisering. Ook is er een gedeeld besef van de noodzaak om de maatschappelijke opgaven die hieruit voortvloeien in samenhang met economische ontwikkeling op te pakken.

Bij de totstandbrenging van die samenhangende aanpakken zien politieke partijen de dialoog met de samenleving als een belangrijke route. Hierin speelt de verbinding tussen Rijksinzet en de inzetten op regionale en lokale schaal een essentiële rol. In de partijprogramma's van de huidige formerende partijen komt deze regionale invalshoek nadrukkelijk aan de orde. Met de regionale functie kan aan die politieke wens invulling worden gegeven.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Regio en Ruimte

Welke grote voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De trend tot concentratie van economische activiteiten in stedelijke gebieden leidt tot grote regionale verschillen in economische ontwikkeling. In het rapport 'Elke regio telt' (maart 2023) constateren de adviesraden RLI/RVS/ROB dat deze regionale verschillen groot zijn en alleen maar groter worden. Meer en meer gebieden krijgen te maken met een stapeling van achterstanden, waardoor mensen in die gebieden minder kansen krijgen. Het draagt bij aan maatschappelijke onbehagen en aan tweedeling in de maatschappij.

De constatering van de adviesraden raakt aan één van de vier uitgangspunten in de brief van MEZK over het perspectief op de Nederlandse economie, namelijk een economie waarin wordt meegedaan en meegeprofiteerd van de brede welvaart die wordt gecreëerd. Naast bereikbaarheid, onderwijs, cultuur, recreatie zijn ook werk en inkomen onderdeel van het brede welvaartsniveau. De regionale functie kan helpen om in de regio's met achterstanden op brede welvaart ontwikkelingen op gang te brengen die de door de adviesraden geconstateerde trend ombuigen.

Programma Ruimte voor Economie

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Sinds 2022 heeft Directie Regio & Ruimte een coördinerende rol binnen EZK op het gebied van ruimtelijke ordening; ten aanzien van de energietransitie en de verduurzaming van de industrie. Onderdeel hiervan is het programma Ruimte voor Economie. Het Nationaal Programma Ruimte voor Economie legt de basis voor het ruimtelijk economische beleid als onderdeel van de nieuwe Nota Ruimte.

In het programma Ruimte voor Economie wordt aandacht gevraagd voor verschillende ruimtelijke vraagstukken, zoals het verbeteren van de woon-werkbalans en het beter benutten en verduurzamen van bedrijventerreinen. Daarbij wordt ook nagedacht over de instrumentatie, bijvoorbeeld in het kader van de nieuwe omgevingswet, via pilots (o.a. voor toekomstbestendige bedrijventerreinen en ruimtelijk programmeren) en via ons stakeholder-management (het organiseren van een structurele dialoog tussen Rijk, provincie en gemeenten en met ondernemers). Het organiseren van een bestuurlijke werkconferentie gericht op ruimte voor economie na 2030 is daar een mooi voorbeeld van.

Wat is het doel van deze opgave?

We zetten in op een groeipad naar tenminste 3% aan ruimte voor bedrijven in 2050 (nu 2,6%). Hierbij houden we rekening met bevolkingsgroei naar 19 mln. inwoners in 2050. Daarnaast gaan de transities naar een duurzame en circulaire economie meer ruimte vragen. Fysieke ruimte is een belangrijke

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Regio en Ruimte

basisvoorwaarde voor bedrijven om in te kunnen spelen op maatschappelijke transitie en zich te kunnen blijven ontwikkelen. De 2,6% is een optelsom van verschillende typen bedrijvigheid, zoals bedrijventerreinen, havengebieden en kantoren.

Dit zijn ook precies de plekken waar de meerderheid van de toegevoegde waarde van de Nederlandse economie wordt gerealiseerd. En de transitie - zoals circulair, energietransitie, digitalisering - vorm moeten krijgen. In 'harde' cijfers: op deze werklocaties wordt 40% van het bbp verdiend, 30% van de werkgelegenheid, 60% van de R&D en 50% van het energieverbruik.

Gebiedsontwikkelingen vragen een goede mix van functies. Naast wonen moeten mensen werken, op hun werk kunnen komen en energie kunnen verbruiken. Voldoende en kwalitatief goede ruimte voor bedrijven is belangrijk voor:

- Het verbeteren van het vestigings- en ondernemingsklimaat;
- het bevorderen van een circulaire economie en energietransitie;
- optimale benutting van de schaarse ruimte;
- het innovatiebeleid met toekomstige ruimteclaims voor innovatieve en hoogtechnologische bedrijven.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

In het programma Ruimte voor Economie - en als onderdeel van de ruimtelijk economische hoofdstructuur - zijn vier belangrijke prioriteiten:

1. Inrichten en faciliteren van een circulaire en CO₂-neutrale industrie;

2. Ontwikkelruimte voor kennisindustrie en kennisclusters;
3. Inpassing van grootschalige bedrijfsvestigingen;
4. Goede en betaalbare vestigingsmogelijkheden voor het midden- en kleinbedrijf.

Bij deze prioriteiten staan steeds de verschillende typen bedrijvigheid en hun specifieke ruimtevraag centraal.

Met een programmatische aanpak gaat EZK meer regie voeren op het proces en samenwerken met provincies, gemeenten, ROM's, bedrijven en andere stakeholders. We starten met pilots voor toekomstbestendige bedrijventerreinen. We gaan bestuurlijke afspraken maken over een goede balans tussen wonen, werken en infrastructuur in het stedelijk gebied. Ruimtelijke afspraken worden vastgelegd in de ruimtelijke arrangementen met de provincies en de nieuwe Nota Ruimte. Kwaliteit van de leefomgeving is daarbij essentieel (klimaatbestendig, natuur inclusief).

Het Programma Ruimte voor Economie legt de verbinding met andere belangen in het ruimtelijk domein, zoals het Programma Mooi Nederland (BZK) en het traject Grip op grootschalige bedrijfsvestigingen. Samen bevordert dit werkgelegenheid én leefbaarheid.

Voor de Nota Ruimte en de economische ontwikkelingen richting 2050 wordt een Ruimtelijke Economische Verkenning opgesteld, die derde kwartaal 2024 gereed is.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Regio en Ruimte

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

De minister van EZK is voorzitter van het BO-Brainport en coördinerend bewindspersoon namens het Kabinet. Verder nemen de bewindspersonen van OCW, IenW en Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Namens de regio nemen de gedeputeerde economie van de provincie Noord-Brabant, de burgemeester en de wethouder economie van de gemeente Eindhoven (in hun bestuurlijke vertegenwoordiging van de regio Zuidoost Brabant) en de directeur van Brainport Development deel. In het BO-Brainport wordt twee keer per jaar gesproken over de opgaven voor de regio die tot en met 2030 nodig zijn.

Onder de noemer Project Beethoven is door verschillende ministeries en de samenwerkende regionale overheden in de Brainportregio gewerkt aan een omvangrijk pakket aan maatregelen. Met het convenant Rijk en regio investeringen in ondernemingsklimaat microchipsector wordt invulling gegeven aan een aantal knelpunten in de Brainportregio.

Ecosysteem en belang van de regio

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De Brainportregio is een belangrijk internationaal innovatie-ecosysteem en beschikt over bedrijven die wereldspelers zijn, zoals ASML, Signify, NXP, Philips, Daf en VDL. Deze bedrijven staan aan het einde van een lange toeleveranciersketen van (veelal) Nederlandse MKB-bedrijven. Samen met de onderwijs-, onderzoeks- en kennisinstellingen, overheden, startups,

scale-ups, MKB en grote bedrijven draagt het Brainport-ecosysteem bij aan de voor Nederland belangrijke sleuteltechnologieën en industrieel leiderschap.

De private R&D uitgaven in de Brainportregio bedragen 3 miljard euro per jaar en dat is meer dan de stedelijke regio's van Amsterdam, Rotterdam en Utrecht bij elkaar.

De maakindustrie in de Brainportregio is goed voor 11,3% van de Nederlandse Bruto toegevoegde waarde en levert daarmee de hoogste toegevoegde waarde van Nederland. De regio trekt ook veel talent aan, bijna 20% van het Nederlandse R&D talent werkt in de Brainportregio. Voor de Nederlandse export levert dat veel op, 36% van de landelijke hightech export komt uit de Brainportregio. Door breed vertakte netwerken en toeleverende ketens heeft de Brainport economie ook positieve effecten op andere kennis- en innovatieregio's in Nederland en in Europa (wisselwerking).

Wat is het doel van deze opgave?

De regio kan haar groeicijfers alleen consolideren als er (1) wordt geïnvesteerd in een ruimtelijke schaa sprong (woningen en bereikbaarheid), met voldoende ruimte voor bedrijvigheid (inclusief opschaling van nieuwe innovatieve bedrijven), (2) wordt geïnvesteerd in het versterken technologisch concurrentievermogen en veerkrachtige toeleverende ketens en (3) er voldoende talent beschikbaar is (van MBO tot WO) en (4) de sociaal maatschappelijke samenhang geborgd is. Om deze opgaven te realiseren is een schaa sprong nodig.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Regio en Ruimte

Ruimtelijke schaa sprong

Essentieel is de verstedelijkingsopgave van 62.000 woningen, waarvan ruim 50.000 woningen voor 2030 (conform Verstedelijkingsakkoord). Het gaat ook om (internationale) bereikbaarheid van de regio en in samenhang hiermee: bedrijventerreinen, voldoende capaciteit op het energienetwerk en voldoende stikstofruimte. Tijdens het Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (BO-MIRT) van 9 november 2022 is hiervoor 1,6 miljard euro aan de Regio toegezegd. Als onderdeel van het convenant is de ruimtelijke schaa sprong geïntensiveerd en wordt gezamenlijk gezocht naar oplossingen ten aanzien van netcongestieproblematiek.

Versterken technologisch concurrentievermogen en veerkrachtige toeleverende ketens

De Brainportregio is bijzonder sterk in strategische sectoren zoals de halfgeleiderindustrie, fotonica, medische technologie, quantumtechnologie en de met al deze thema's verbonden maakindustrie. Het bestaande EZK-instrumentarium voor innovatie, industrie en ondernemerschap wordt benut langs de lijnen van de Nationale Technologie Strategie en de Groeimarkten. Internationale aansluiting wordt onder andere gerealiseerd via samenwerking met toonaangevende internationale partners en instrumenten zoals Horizon Europe, IPCEI en de EU ChipsAct.

Beschikbaarheid van talent

In 2032 zijn er 72.000 nieuwe werknemers nodig voor de maakindustrie in de regio, waarvan 60% op MBO-niveau. Als onderdeel van het convenant wordt onder andere gewerkt aan een nationaal versterkingsplan hightech/microchip talent tot en met 2030. De bestaande Regionale Agenda Schaa sprong Talent vormt hier belangrijke input voor en heeft meerdere doelen:

- Verhogen van de instroom van studenten in techniekopleidingen;
- Goed aansluiten van het po, vo, mbo, ho en wo op de ruimtelijke schaa sprong van de regio;
- Vergroten van de participatiegraad en het stimuleren van zij-instromers via publiek-private samenwerking;
- Verhogen van de arbeidsproductiviteit per werknemer en daarmee verlagen van de capaciteitsvraag; en
- Waar bovenstaande maatregelen geen soelaas bieden, het gericht aantrekken van (internationale) kenniswerkers.

Op welke manier wordt er aan deze opgave gewerkt?

Er zijn twee Kamerbrieven gemaakt, in juni en november 2023, met een visie op het versterken van de Nederlandse hightech maakindustrie en vraagstukken op het gebied van fysieke ruimte, netcongestie, talent en infrastructuur. In maart 2024 is de Kamer geïnformeerd over een pakket aan maatregelen ter versterking van het ondernemingsklimaat van de microchip-sector (project Beethoven). Ook is gestart met de aanpak voor het ruimtelijk programmeren van de Nederlandse kennisindustrie, zodat relevante bedrijven zich in Nederland kunnen blijven ontwikkelen, doorgroeien en doorgaan met investeren.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Regio en Ruimte

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De doorontwikkeling van de Brainportregio blijft ook in de komende kabinetsperiode belangrijk. De regio vormt het hart van de Nederlandse hightech maakindustrie. Inwoners in alle Nederlandse regio's waar toeleverende midden- en kleinbedrijven zijn gevestigd profiteren daarvan mee.

Belangrijke thema's die de komende periode in de dialoog tussen Rijk, provincie en Brainport dienen te worden geadresseerd, zijn:

- De doorontwikkeling van alle dimensies van de 'schaalsprong' Brainport: Infrastructuur, technologisch concurrentievermogen, talent en beschikbaarheid van voldoende energie (netcongestie).
- Omzetting van EZK-beleid t.a.v. de Nationale Technologie Strategie (NTS) en de Groeimarktstrategie in de context van Brainport.
- Doorontwikkeling van een NGF-voorstel voor een Nationale Chips Strategie, als basis van de NLse bijdrage aan EU Chips Act.
- Regio-overstijgend programmeren, waarbij hightechbedrijven die vanwege schaarste van (fysieke) ruimte, talent, energie, financieringsmiddelen en/of andere schaarse 'omgevingscompetenties' onvoldoende kunnen groeien op hun huidige locatie worden ondersteund om elders in Nederland hun vleugels uit te slaan in plaats van in het buitenland.

Focusgebied Caribisch regio: Caribisch Nederland en ACS landen

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Directie Regio en Ruimte voert het programmamanagement voor de belangrijkste projecten van EZK op Caribisch Nederland. De directie is ook de coördinator en liaison voor alle overige EZK-onderwerpen. Tenslotte heeft directie Regio en Ruimte een adviesrol voor EZK-aangelegenheden op de landen Curaçao, Sint Maarten en Aruba. SG EZK is de dossierhouder binnen de BR.

Caribisch Nederland (CN) omvat de drie kleinste eilanden van de voormalige Antillen: Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Deze zijn sinds 10 oktober 2010 bijzondere gemeenten van Nederland geworden. Sinds 2021 geldt het principe van comply or explain en nieuw EZK beleid zou dan ook van toepassing moeten zijn op deze eilanden, tenzij kan worden gemotiveerd waarom dit niet zo is.

Het Nederlandse kabinet heeft economische ontwikkeling en bestaanszekerheid geïdentificeerd als de belangrijkste aandachtspunten om de problemen op Caribisch Nederland aan te pakken. Specifiek is besloten dat EZK zich richt op het verbeteren van de basisinfrastructuur (denk aan energie, digitale infrastructuur en post) en het stimuleren van ondernemerschap en (duurzame) investeringen.

Op 10 oktober 2010 zijn Aruba, Curaçao en Sint Maarten autonome landen binnen het Koninkrijk geworden (ACS landen). Dat wil zeggen dat deze landen in principe zelf verantwoordelijk zijn voor hun (economisch) beleid en dat de Nederlandse wet-

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Regio en Ruimte

en regelgeving niet geldt voor deze landen. Tijdens de coronacrisis hebben de landen leningen gekregen onder voorwaarde dat ze (economische) hervormingen zouden doorvoeren. Dit heeft zijn beslag gekregen in de zogenaamde landspakketten. EZK adviseert BZK (Tijdelijke Werkorganisatie) en de landen over onderdeel E6 van de landspakketten, economische hervormingen/ontwikkelingen. Daarnaast coördineert EZK samen met BZK de openstelling van de EZK-regelingen (NGF, SDE++ en BMKB) voor aanvragen uit het gehele Koninkrijk. En levert EZK een bijdrage aan de energietransitie in de landen.

De coronacrisis legde in Caribisch Nederland en in de ACS landen de economische eenzijdigheid en kwetsbare afhankelijkheid van toerisme bloot. Het maakt duidelijk dat een aantal scherpe keuzes gemaakt moet worden om de economie meer divers te maken, bijvoorbeeld via het stimuleren van ondernemerschap en het verbeteren van het investeringsklimaat. De grootste uitdagingen rond (duurzame) economische versterking zijn te vinden in de onderstaande kernopgaven.

Kernopgaven	Probleem/impact	Potentiële maatregelen
Economische hervorming en vernieuwing	De eilanden kennen een open economie, zijn afhankelijk van import en zijn daarmee zeer vatbaar voor invloeden van buitenaf. Bovendien is de economie op de eilanden te eenzijdig en kwetsbaar gelet op de grote afhankelijkheid van toerisme. Deze situatie wordt door de coronacrisis versterkt.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Duurzaam en community-based toerisme in CN aanwakkeren en helpen bij het formuleren van een nieuwe marketingstrategie. 2. Economische visies opstellen met Bonaire, Saba en Sint Eustatius. 3. Het verder vormgeven van de samenwerking tussen EZK, BZK/TWO en de ACS landen n.a.v. de Theory of Change/ Roadmap sessies met de landen.
Investerings-klimaat en ondernemerschap	Er zijn diverse belemmeringen voor bestaande en nieuwe ondernemers die economische ontwikkeling remmen. Zo is de toegang tot en het verkrijgen van betaalbare financiering vaak problematisch en verloopt het verkrijgen van zakelijke vergunningen mede door beperkte bestuurs- en uitvoeringskracht bij de openbare lichamen en de overheden van de ACS landen moeizaam. Het importeren van goederen is duur en tijdrovend.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opzetten van een Regionale Ontwikkelingsmaatschappij kan bijdragen aan diversifiëren van de economie, toegang tot kapitaal, het bevorderen van duurzame ontwikkeling, economische groei en sociale vooruitgang in Caribisch Nederland. 2. Het ondersteunen van de plannen van aanpak en projectvoorstellen binnen de ACS landen om ondernemerschap te versterken, administratieve lasten te verminderen en het investerings- en vestigingsklimaat te verbeteren.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Regio en Ruimte

Kernopgaven	Probleem/impact	Potentiële maatregelen
Duurzame energie	Door de kleine schaal zijn de kosten van energie op de eilanden hoog. Het klimaat is zeer gunstig voor duurzame elektriciteitsproductie met wind en zon. Verduurzaming is voor de (bevolking op de) eilanden geen prioriteit, maar betaalbaarheid wel. Met een directe investeringssubsidie kunnen de eilanden gestimuleerd worden verder te verduurzamen.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Met een investeringssubsidie van ca. €40 mln. kunnen lagere fossiele CO₂-uitstoot en dalende tarieven voor elektriciteit worden gerealiseerd. 2. Procesoördinatie in de Klimaatagenda/routekaart van MKE om te komen tot een duurzame energievoorziening en weerbare eilanden. Dit is inclusief eventuele inzet SDE+++-middelen. 3. Uitwerking van MoU tussen Nederland en Curaçao, Aruba en Sint Maarten.
Klimaat	Caribisch Nederland is, net als andere eilandgebieden, bijzonder kwetsbaar voor de gevolgen van klimaatverandering. Denk hierbij aan stijgende zeespiegels, toenemende stormactiviteit en veranderingen in neerslagpatronen, die een directe bedreiging vormen voor de leefbaarheid en economische stabiliteit van de eilanden. Veel economische sectoren in de Caribische regio, zoals toerisme, landbouw en visserij, zijn sterk afhankelijk van de natuurlijke omgeving. Klimaatverandering kan deze hulpbronnen aantasten, wat leidt tot verlies van inkomsten en werkgelegenheid.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opzetten van een klimaatfonds voor Caribisch Nederland. Een fonds kan een effectief instrument zijn om de inspanningen voor klimaatadaptatie en -mitigatie in Caribisch Nederland te coördineren, te financieren en te versterken, en zo bij te dragen aan een duurzame en veerkrachtige toekomst voor de eilanden.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

Verduurzaming industrie algemeen

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De industrie zorgt voor banen (847.000 in 2022, in het bijzonder ook in en voor regio's als Groningen, Zeeland en Limburg), export, innovatie en minder afhankelijkheid van andere landen. Nederland heeft competitieve voordelen door de gunstige ligging aan zee met havens en door de kennis en kunde die we in huis hebben. De industrie bevindt zich in vijf industriële clusters (Chemelot, Zeeland, Rotterdam-Moerdijk, Noordzeekanaal-gebied, Noord-Nederland) en in het geografisch verspreide cluster-6.

In Europa zien we dat industriepolitiek volledig terug is op de agenda. Zo wordt een klimaatdoel van 90% in 2040 door de Europese Commissie direct gekoppeld aan de randvoorwaarde van het versterken van het concurrentievermogen van de industrie. Ook in het Letta-rapport over de toekomst van de interne markt wordt ingegaan op [Europees industriebeleid](#). Dit gebeurt op dit moment o.a. via de *Critical Raw Materials Act* (gericht op voldoende beschikbaarheid van kritieke grondstoffen zoals lithium en kobalt) en de *Net Zero Industry Act* (gericht op opschaling van groene opwektechnologieën voor verduurzaming en vermindering van strategische afhankelijkheden). We zien daarnaast dat verschillende landen in Europa (bijvoorbeeld Duitsland en Frankrijk) de afgelopen jaren meer geld uitgeven aan actief industriebeleid. Dat is belangrijk, want ook grote

landen buiten Europa zoals de VS en China hebben steeds meer aandacht voor de positie van hun industrie. Het level-playing field staat daarmee ook weer nadrukkelijk op de agenda.

Tegelijkertijd ligt er een belangrijke verduurzamingsopgave voor de industrie om competitief én rendabel te blijven. Uitgangspunt hierbij is liever groen hier, dan grijs elders. Het Nederlands klimaatbeleid voor de industrie is ambitieus en relatief stringent. Nederland opereert niet alleen binnen de nationale wet- en regelgeving betreffende klimaatbeleid, maar ook binnen de wettelijke kaders vanuit de Europese klimaatambities. Richting 2040 zal het Europese beleid (via onder andere de Green Deal) steeds prominenter worden.

Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat voor alle energie-intensieve industriële sectoren in beginsel een goed perspectief is om in Nederland te verduurzamen. Tegelijkertijd wordt in de jaarlijkse Speelveldtoets door PwC geconcludeerd dat bedrijven in praktijk niet hun verduurzamingsopgave kunnen realiseren, wanneer niet aan alle benodigde randvoorwaarden is voldaan. Daarnaast hebben bedrijven te maken met verhoogde kosten als gevolg van het nationale klimaatbeleid. Het toekomstperspectief dat bedrijven zien in Europa en Nederland is nadrukkelijk onderwerp van gesprek met de bedrijven in gesprekken over hun verduurzamingsplannen. Daarbij is het belangrijk te realiseren dat de industrie acteert in een internationale context en de Nederlandse vestigingen vaak onderdeel zijn van internationale concerns met hoofdkantoren in het buitenland.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

Wat is het doel van deze opgave?

Naast omvangrijke investeringen van bedrijven vraagt de verduurzamingstransitie ook om een actieve rol van de overheid. De overheid moet ervoor zorgen dat de randvoorwaarden op orde zijn, knelpunten opgelost worden en moet investeren in nieuwe, duurzame industrie. Met noodzakelijke investeringen worden de infrastructuur en het productieproces van de industrie en het mkb opnieuw ingericht: duurzaam, circulair en minder belastend voor de leefomgeving. En dat in een periode van slechts vijftien jaar, een zeer korte periode gelet op bijvoorbeeld afschrijvingstermijnen en de tijd die een investeringsproject in de industrie nodig heeft (o.a. vanwege vergunningen en bouw van nieuwe installaties).

Deze transitie is een enorme opgave die niet eenvoudig te realiseren is. Ombouw van bestaande industrie heeft centraal gestaan de afgelopen periode waarin de focus op CO₂-reductie lag. Daarbij is ook vooral aandacht geweest voor de grootste industriële uitstoters (bijvoorbeeld via de maatwerkaanpak). Dit is ook logisch: bij de grootste uitstoters valt de meeste CO₂-reductie te behalen, wat nodig is om de ambitieuze klimaatdoelstellingen te behouden én om deze bedrijven voldoende perspectief te geven om in Nederland te blijven investeren. De opbouw van nieuwe groene industrie verdient daarnaast de komende periode ook meer aandacht en is belangrijk voor het langetermijnverdienvermogen van Nederland.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De komende jaren moeten alle grote investeringsbeslissingen worden genomen, willen bedrijven in lijn met alle klimaatdoelstellingen kunnen verduurzamen. Daarbij zijn echter verschillende grote knelpunten, die voor een deel ook bij de overheid liggen en een voortvarend tempo van verduurzaming in de weg staan. Om deze knelpunten aan te pakken en om meer focus te leggen op de uitvoering, gericht op het nemen van investeringsbeslissingen in Nederland, is het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (NPVI) opgericht. De bundeling van verschillende bestaande programma's in het NPVI brengt voor de verduurzaming van de industrie samenhang aan en zet in op de realisatie van de randvoorwaarden. Deze knelpunten moeten zo snel mogelijk opgelost worden: anders zullen investeringsbeslissingen in Nederland worden uit- of afgesteld door onvoldoende zekerheid en een aantrekkelijker investeringsklimaat elders.

- *Infrastructuur (o.a. CCS en elektriciteit):* van belang voor de verduurzamingsopgave is dat de benodigde energie-infrastructuur tijdig wordt gerealiseerd.
 - *Netcongestie:* De impact van de verduurzaming op het elektriciteitssysteem is zeer ingrijpend. Ondanks het Landelijk Actieplan Netcongestie (LAN) is netcongestie de komende jaren een grote zorg bij verduurzamingsplannen.
- *Nettarieven en netkosten:* de afgelopen maanden zijn de nettarieven en netkosten enorm gestegen, ook in verhouding tot onze omliggende landen. Dit beïnvloedt de business cases van bedrijven met terughoudendheid in investeringen tot gevolg.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

- *Vergunningverlening*; de doorlooptijd van vergunningen die nodig zijn om de projecten te realiseren is een veelgehoord issue.
- *Stikstof*; voor CCS en andere projecten is het van belang dat op korte termijn een doorbraak wordt bereikt in de beschikbare stikstofruimte, zodat projecten gericht op verduurzaming door kunnen gaan.
- *Fysieke ruimte*; om de verduurzaming van de industrie te realiseren, is het van belang dat hiervoor ook de fysieke ruimte vrij wordt gemaakt.
- *De beschikbaarheid van betaalbare groene elektronen en moleculen*;

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

De directie Verduurzaming Industrie (VI) is op 1 januari 2023 opgericht om de verduurzaming van de industrie in een concurrerende omgeving te realiseren. Door de industrie voorop te laten lopen in verduurzaming, worden ook veel private investeringen gedaan in het energiesysteem en in de groene markten van de toekomst, wat uiteindelijk de gehele energietransitie in Nederland ten goede komt. Dit doet de directie Verduurzaming Industrie in nauwe samenwerking met de collega's van DG Bedrijfsleven & Innovatie (B&I), maar ook breder met DG Klimaat & Energie (K&E), RVO en met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW). En uiteraard samen met de industrie, mkb, medeoverheden, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en andere stakeholders.

In 2023 is het NPVI opgericht. Doel is een aanpak, gericht op de uitvoering van de transitie, die ervoor zorgt dat knelpunten sneller worden opgelost, investeringsbeslissingen in Nederland

het is van belang om volop te werken aan voldoende aanbod van groene elektronen en moleculen, en om vraag en aanbod bij elkaar te brengen via het NPVI. Daarnaast kan het voor sommige markten om tot ontwikkeling te komen noodzakelijk zijn om de vraagzijde te stimuleren, bijvoorbeeld in de groene waterstofmarkt.

- *Voldoende technisch personeel*; dit is een generiek vraagstuk, dat ook voor de energietransitie een groot knelpunt is. Veelal is vertraging op andere knelpunten te relateren aan de afwezigheid van voldoende gekwalificeerd personeel.

worden genomen en de industrie de klimaatdoelstellingen van 2030 haalt. In het NPVI wordt ingezet op de uitvoering en het realiseren van de juiste randvoorwaarden. Daarnaast wordt er gemonitord en waar nodig bijgestuurd middels de stuurgroep NPVI. De deelnemers van deze stuurgroep (en het daaronder vallende gremium Platform NPVI) zijn hieronder weergegeven.

In de stuurgroep wordt ieder industriecluster vertegenwoordigd door middel van een clusterregisseur, welke waar nodig casussen, knelpunten of dergelijke opschalen naar de stuurgroep NPVI.

Het NPVI richt zich op de industrie in de geografische industriële clusters: Chemelot, Zeeland, Rotterdam-Moerdijk, Noordzeekanaalgebied, Noord-Nederland en cluster 6: de niet geografisch geclusterde industrie. Voor de vijf geografische clusters worden de energie- en grondstoffenprojecten (elektriciteit, waterstof, warmte, koolstof, CCS) bij bestaande en

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

nieuwe bedrijven en de benodigde infrastructuur gevolgd, om continue een match tussen vraag en aanbod van duurzame energie en grondstoffen te kunnen (blijven) genereren. In het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) worden projecten geprioriteerd en waar nodig versneld.

Industriecluster 6 vertegenwoordigt de geografisch verspreide industriebedrijven (o.a. glas, papier, keramiek, levensmiddelen en afvalverbranding), die niet deel uitmaken van één van de vijf geografische industrieclusters. Omdat deze industrie niet geografisch geclusterd is, is (tijdige) aansluiting op groene energie(-infrastructuur) een nog grotere uitdaging.

Om de bedrijven in het zesde industriecluster te helpen bij de verduurzamingsopgave wordt gewerkt met een casusgerichte aanpak, als onderdeel van het Actieplan Cluster 6.

In juli 2023 is de routekaart NPVI uitgebracht. Daarin staan de besluiten en mijlpalen die gehaald/genomen moeten worden, zodat de klimaatdoelstellingen richting 2030 en 2040 gerealiseerd kunnen worden. De meeste mijlpalen hebben betrekking de overheid, de netbeheerders en de industrie. De routekaart zal jaarlijks geactualiseerd worden.

Tabel 2: Overzicht doel, frequentie en samenstelling stuurgroep NPVI (en het daaronder vallende gremium Platform NPVI)

Instrument	Stuurgroep NPVI	Platform NPVI
Rol/doel:	Richting geven aan uitvoering programma. Leden spannen zich in om stuurgroepbesluiten uit te voeren binnen hun organisaties.	Gevraagd en ongevraagd advies leveren aan de stuurgroep. Ook functioneert het platform als 'uitvoeringsoverleg industrie' voor het Klimaatakkoord. Zo vertegenwoordigt ze de industrie in het Nationaal Klimaat Platform.
Frequentie:	Circa tien keer per jaar	Circa vijf a zes keer per jaar
Samenstelling:	Minister van Economische Zaken en Klimaat (voorzitter)	Vertegenwoordiging Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
	Minister voor Klimaat en Energie	Vertegenwoordiging Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
	Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat	Vertegenwoordiging Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland
	Tennet	Industriële organisaties en netbeheerders: VNCI VeMOBin TenneT Gasunie

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

Instrument	Stuurgroep NPVI	Platform NPVI
	VNO-NCW	Belangenbehartiging en milieuorganisaties: VNO-NCW Stichting Natuur en Milieu
	Koplopersoverleg industrieclusters	Koplopersoverleg industrieclusters
	Vertegenwoordiger IPO	Vertegenwoordiger IPO
	Vertegenwoordiger VNG	Vertegenwoordiger VNG
	Vertegenwoordiger regionale netbeheerders	Onderzoek en ontwikkeling FME TNO Omgevingsdiensten
	Gasunie	Energiebedrijven: Stedin Energie Nederland
	Clusterregisseurs Noord-Nederland, Noordzeekanaalgebied, Rotterdam-Moerdijk, Zeeland/West-Brabant, Chemelot, Cluster 6	Vertegenwoordigers uit de clusters Noord-Nederland, Noordzeekanaalgebied, Rotterdam-Moerdijk, Zeeland/West-Brabant, Chemelot, Cluster 6
		Duurzaamheidsorganisaties en koepels: NVDE (Nederlandse Vereniging voor Duurzame Energie) KEK (Klimaat en Energiekoepel)
		Vakbond: FNV
		Internationale organisaties en investeerders: InvestInternational

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

Ondersteuning voor verduurzaming industrie

Wat is het doel van deze opgave?

De nationale klimaatdoelstellingen zijn opgenomen in een wettelijk kader bestaande uit onder andere de Klimaatwet, het Klimaatfonds en Europese verdragen. Hieruit volgen de volgende doelstellingen:

- CO₂-reductie: de huidige nationale doelen voor 2030 zijn hoger dan de EU-doelen. Het EU-doel is 55% CO₂-reductie ten opzichte van 1990. Het nationale doel is geprogrammeerd op 60% CO₂-reductie ten opzichte van 1990 om eventuele tegenvallers op te vangen. De industrie heeft nu een rest-emissiedoel van 29,1 Mton in 2030, waar de huidige uitstoot in 2021 54 Mton was. Daarvan wordt 19 Mton geborgd via de nationale CO₂-heffing en 4 Mton via de maatwerkaanpak.
- Stikstofreductie: de stikstofemissies van de industrie zijn de afgelopen jaren al flink afgenomen (77% reductie in 2019 t.o.v. 1990), en de depositiebijdrage is gering (2% van het totaal). Desalniettemin is de inzet om de stikstofuitstoot verder te reduceren, onder meer via een aanpak gericht op industriële piekbelasters, en als bijvangst bij verduurzaming van de grootste CO₂-emitters van Nederland.
- Circulariteit: Nederland heeft de nationale ambitie om in 2030 het primaire, abiotische grondstofgebruik te halveren en om in 2050 100% circulair te zijn. Hoewel PBL aangeeft dat de circulaire doelen ver buiten bereik liggen, moet de industrie een belangrijke bijdrage leveren aan de vermindering van het grondstoffengebruik. In het verlengde hiervan is de transitie naar duurzame grondstoffen (voor de industrie veelal duurzame koolstof) cruciaal. Dit beleidsterrein is nog minder

ver ontwikkeld dan het klimaatbeleid, en behoeft de komende jaren aandacht. Het aantrekken van nieuwe groene industrie gericht op de opbouw van circulaire waardeketens is hierbij van groot belang.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Voor het behalen van deze doelen worden verschillende instrumenten ingezet, waarbij een balans tussen normeren, beprijsen en faciliteren (o.a. subsidiëren).

Binnen Europa worden industriële en elektriciteitsproductie emissies beprijsd via het 'European Emission Trading Scheme' (EU ETS). Het EU ETS is een handelssysteem waarin industriële producenten uitstootrechten kunnen kopen en verkopen en krijgen bedrijven ieder jaar een bedrijfsspecifieke hoeveelheid uitstootrechten gratis toegewezen. Jaarlijks daalt het maximum aan broeikasgasemissierechten dat gelijk staat aan de totale toelaatbare uitstoot in de EU; het 'plafond'. Het ETS₁ plafond zal (net voor) 2040 nul bereiken. Uitstoot is in ETS₁-sectoren nog mogelijk na 2040, maar wel sterk gelimiteerd en tegen hoge prijzen. Daarbovenop worden in Nederland (als enige land in de EU) industriële emissies ook beprijsd via de nationale CO₂-heffing, die de lat voor de Nederlandse industrie richting 2030 nationaal nog hoger legt. In 2019 (bij het klimaatakkoord) is de CO₂-heffing geïntroduceerd om 14,3 Mton CO₂-reductie in 2030 te behalen. Inmiddels is deze in 2021 aangescherpt naar 18,3 Mton CO₂-reductie. Aanvullend aan de beoogde CO₂-reductie met de CO₂-heffing is een maatwerkaanpak ingezet om van de grootste uitstoters nog een extra inzet te vragen (zie ook opgave maatwerk).

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

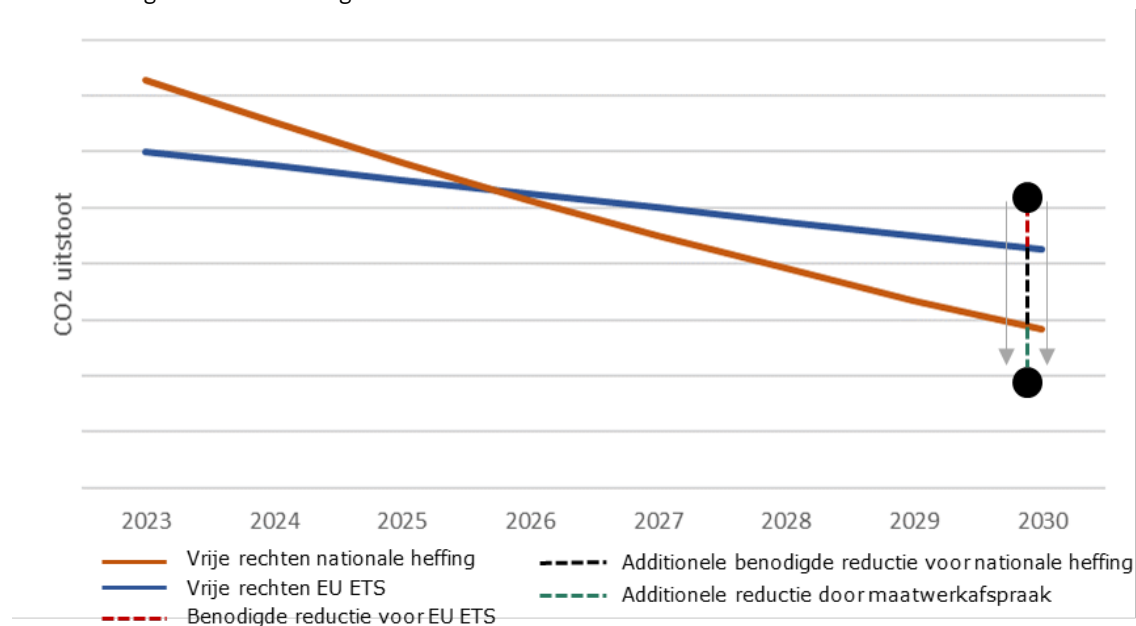
Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

De afbeelding hieronder vat dit geheel samen.

Ook voor de nationale heffing ontvangen Nederlandse industriële producenten uitstootrechten die verhandeld kunnen worden. In een tariefstudie voor de CO₂-heffing stelt het PBL dat een tarief van 309 euro (prijsspeil 2024) per ton CO₂ nodig zou zijn, om het 'heffingsdoel' met zekerheid te realiseren. Voorwaarde hiervoor is dat de randvoorwaarden, zoals (energie-)infrastructuur en de snelheid van het te doorlopen vergunningverleningsproces, op orde zijn. In de voorjaarsbesluitvorming 2024 is besloten het tarief van de CO₂-heffing beperkt te verhogen en de verhoging slechts van toepassing te laten zijn

op een beperkt aantal bedrijven; de grootste uitstoters.¹ In de jaren 2028/2029/2030 en verder zal het tarief voor de belaste uitstoot boven 50kton worden verhoogd van € 125/138/150 naar € 147/182/216 per ton CO₂. De ETS-prijs wordt van het tarief afgetrokken. Dit tariefpad is aan verandering onderhevig. De CO₂-heffing staat zonder beoogde opbrengst in de boeken, aangezien het bedoeld is als een maatregel om verduurzaming

¹ De verhoging wordt opgenomen in het belastingplan 2025 en dient nog aangenomen te worden in het parlement, voordat deze definitief wordt.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

aan te jagen; de impliciete aanname is derhalve dat alle bedrijven die onder de heffing vallen tijdig zullen verduurzamen, zodat zij geen/bepaalde heffing hoeven te betalen.

Tijdens de Begrotingsbehandeling EZK in oktober 2023 is de motie Erkens aangenomen, waarin wordt opgeroepen tot een stringente hardheidsclausule voor de CO₂-heffing. Naar aanleiding van de motie heeft het kabinet verschillende oplossingsrichtingen onderzocht. Deze motie is ingediend om te voorkomen dat bedrijven een heffing moeten betalen in het geval dat zij wel willen, maar niet kunnen verduurzamen vanwege ontbrekende randvoorwaarden. De conclusie van dit onderzoek is dat het juridisch en uitvoeringstechnisch onuitvoerbaar is om een nieuwe hardheidsclausule op te nemen binnen de CO₂-heffing. Het kabinet laat daarom extern onderzoek doen naar mogelijke alternatieven voor een aanvullende aparte hardheidsclausule om de problematiek die ten grondslag ligt aan de motie te adresseren.

Naast normeren en beprijzen (waar het ETS en de CO₂-heffing voorbeelden van zijn), ondersteunt de overheid de bestaande en nieuwe bedrijven met verduurzaming. Tabel 1 bevat een overzicht van de verschillende instrumenten waar de industrie voor in aanmerking kan komen. De aanvragen moeten een substantiële CO₂-reductie kunnen aantonen, innovatief zijn en moeten zelf een substantieel private financiering inbrengen. Het gaat om MKB en grootbedrijf en om een breed scala van bedrijven in alle sectoren in de industrie. Ook wordt er gewerkt aan het op maat ondersteunen van investeringsprojecten en versnellen van concrete bedrijfsinvesteringen in nieuwe duurzame industrie, bijvoorbeeld op het vlak van recycling, biobrandstoffen.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

Tabel 1: Overzicht Instrumentarium ten behoeve van verduurzaming industrie

Instrument	Fase	Doel	Beschrijving	Beschikbaar budget in 2024	Verantwoordelijke directie
SDE++	Grootschalige uitrol	Onrendabele top financiering	Met de subsidieregeling SDE++ worden bedrijven en non-profitorganisaties gestimuleerd om grootschalig hernieuwbare energie op te wekken dan wel de uitstoot van CO ₂ te verminderen. De opgenomen industriële CO ₂ -reducerende technieken zijn onder meer CCS, de e-boiler en de warmtepomp. Middels een exploitatie-subsidie worden industriële verduurzamingsprojecten, gericht op CO ₂ -reductie, gestimuleerd door afdekking van de onrendabele top van deze projecten.	8-12 mld euro	Strategie Energiesysteem
NIKI	Opschaling	Grote verduurzamingsprojecten	Het hoofddoel van de NIKI is het reduceren van CO ₂ - en andere broeikasgas.emissies in de industrie. Hiertoe wordt er via de NIKI financiële steun geboden aan grootschalige opschalingsprojecten in Nederland van industriële ondernemingen die leiden tot een significante reductie van broeikasgasemissies. De NIKI zal, naar verwachting, in 2024 voor het eerst worden opengesteld.	242 mln euro	Verduurzaming Industrie
VEKI	Grootschalige uitrol	Opschaling kansrijke technieken	De Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI) regeling is met name gericht op de uitrol van bewezen CO ₂ -reducerende technologie voor proces-efficiency en energiebesparing met een terugverdientijd van meer dan 5 jaar.	125 mln euro	Verduurzaming Industrie
TSE industrie onderzoek en ontwikkeling	Onderzoek	Innovatieve stimulering	De TSE industrie onderzoek en ontwikkeling. TSE industrie haalbaarheidsstudies en DEI(XL) zijn voorzien in de fase tussen fundamenteel onderzoek en de uitrol Innovatie, via SDE en NIKI regelingen. Naast het verduurzamen van bestaande productie dragen de regelingen bij aan het stimuleren van nieuwe groene industrie bijvoorbeeld op het gebied van duurzame kunststoffen.	3 mln euro	Verduurzaming Industrie
TSE industrie, Haalbaarheidsstudies	Onderzoek, demonstratie en opschaling	Innovatie, demonstratie en uitrol		26 mln euro	Verduurzaming Industrie
DEI+ en DEIXL	Demonstratie	Innovatieve stimulering		142 mln euro	Verduurzaming Industrie

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

Bedrijven die hun CO₂-uitstoot willen verminderen kunnen gebruik maken van de volgende routes:

- Energiebesparing;
- Aanpassing van de productieprocessen door elektrificatie;
- Aanpassing van de productieprocessen door over te schakelen op o.a. waterstof als grondstof/energiedrager;
- CO₂ af te vangen (en eventueel opnieuw te gebruiken), via CCS (en/of CCU).

Energiebesparing zorgt voor een lagere energierekening, minder afhankelijkheid van derde landen en verbeterde leveringszekerheid. Voor bedrijven en instellingen met een energiegebruik vanaf 50.000 kWh elektriciteit of 25.000 m³ aardgas-equivalent is er dan ook energiebesparingsplicht. Dit betekent dat zij alle mogelijke energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van zeven jaar of minder te treffen.

Energiebesparing wordt in Nederland bij de industrie op verschillende manieren gestimuleerd middels bijvoorbeeld verschillende subsidieregelingen.

Industriële elektrificatie en productie van waterstof bij aanlandlocaties vormen op korte termijn verreweg de belangrijkste route om deze groene elektriciteit in te passen. Hoe eerder de industrie elektrificeert, hoe meer Wind op Zee we kunnen inpassen en hoe sneller we onze geopolitieke afhankelijkheid van fossiel kunnen afbouwen. Door de schaalgrootte van de industrie kunnen andere sectoren waarschijnlijk ook tegen lagere kosten meeprofiten van het vliegwielt van een verduurzaamde industrie. Bij elektrificatie van de industrie is flexibiliteit randvoorwaardelijk, omdat zo

netcongestie landinwaarts wordt voorkomen en daarmee gepaard gaande systeemkosten worden geminimaliseerd. Aandachtspunten bij elektrificatie op basis van hernieuwbare bronnen is de baseloadbehoefte van de industrie.

Het stimuleren van het gebruik van hernieuwbare ('groene') en koolstofarme ('blauwe') waterstof (dragers) in de industrie, ter vervanging van fossiele ('grijze') waterstof of andere fossiele grondstoffen en energiedragers, is een belangrijke mogelijkheid in het verminderen van de CO₂-uitstoot in de industrie. Hierbij wordt gekeken naar binnenlandse productie via elektrolyse (hernieuwbaar) en toepassing van koolstofarme waterstof (met name via CCS) als ook naar import van waterstof (dragers). Al deze vormen zijn nodig om aan de verwachte vraag aan waterstof te voldoen.

De REDIII verplicht lidstaten tot een industrieel gebruik van hernieuwbare waterstof (dragers) van 42% in 2030 en 60% in 2035; dat deel van het waterstofgebruik moet in die jaren 'groen' zijn. Deze beoogde "Jaarverplichting RFNBO's in de Industrie" normeert vanaf 2026 volgens een ingroeipad (maximaal 24% in 2030) het industrieel gebruik van hernieuwbare waterstof (dragers) in Nederland. Een hogere normering zal andere, meer kosteneffectieve verduurzamingsopties verdringen of leiden tot verplaatsing van bedrijfsactiviteiten naar het buitenland. Het resterend deel van de RED-opgave wordt via vraagsubsidies ingevuld. Dit beleid is op dit moment in ontwikkeling.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

Met de vormgeving van de raffinageroute kan hernieuwbare waterstof, die in raffinaderijen wordt ingezet voor de productie van conventionele transportbrandstoffen en biobrandstoffen, meetellen voor de *Renewable fuels of non-biological origin* (RFNBO) subdoelen voor mobiliteit. In de vormgeving zal directe inzet van (brandstoffen op basis van) hernieuwbare waterstof altijd meer worden beloond dan inzet via de raffinageroute. Met deze vormgeving wordt een afzetmarkt voor hernieuwbare waterstof gecreëerd wat investeringsrisico's wegneemt voor elektrolyseprojecten.

4. Afvangen van CO₂

De afvang van industriële CO₂ en de opslag ervan onder de bodem (grotendeels onder de Noordzee) speelt een onmisbare rol in de verduurzaming van de Nederlandse industrie en is cruciaal voor het behalen van de 2030 doelen. Minstens de helft van de benodigde CO₂-reductie in 2030 (t.o.v. 2021) zal gerealiseerd worden door Carbon Capture and Storage (CCS). Op de middellange termijn kan CCS een cruciale rol spelen in het bewerkstelligen van negatieve emissies in de industrie. Negatieve emissies zijn nodig voor het realiseren van een klimaatneutraal energiesysteem, omdat niet alle emissies uiteindelijk te vermijden zijn; om dan op netto nul uit te komen zijn ook negatieve emissies nodig. CCS is voornamelijk de enige betaalbare en schaalbare negatieve emissietechnologie. De twee grootste CCS-projecten in ontwikkeling zijn Porthos (FID genomen; geplande start: 2026, opslag van 37 Mton, geen ruimte meer voor nieuwe toetreders) en Aramis (geplande FID in 2025; geplande start: 2028, maximale opslag van 22 Mton, nog wel ruimte voor nieuwe toetreders).

De chemische sector gebruikt momenteel fossiele koolstof als koolstofbron. Het stimuleren van duurzame koolstoffen in de chemie helpt bij het creëren van een regeneratieve koolstofcyclus en de beperking van fossiel grondstofgebruik. Dit levert een belangrijke bijdrage aan CO₂-reductie in de hele keten. Duurzame koolstofbronnen zijn secundaire grondstoffen (recycling), biograndstoffen en CO₂ (via carbon capture & utilisation (CCU)).

Om het mkb te ondersteunen in het verduurzamen is er een interdepartementale werkgroep opgezet om te verschillende initiatieven en regelingen Rijksbreed te coördineren. De Minister van EZK is coördinerend bewindspersoon voor de verduurzaming mkb en tevens beleidsverantwoordelijk voor de verduurzaming van het industriële mkb.

Maatwerkeraanpak verduurzaming industrie

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De maatwerkeraanpak verduurzaming industrie zet in op verduurzaming van de grootste industriële uitstoters in Nederland. De maatwerkeraanpak is daarmee een belangrijk instrument om de klimaatdoelstellingen voor de industrie van 2030 te behalen én om sneller extra CO₂ te reduceren in Nederland. Daarnaast wordt ingezet op verbetering van de leefomgeving. De maatwerkeraanpak is geïnitieerd om de extra opgave voor de industrie bovenop het klimaatakkoord te realiseren. In de praktijk is maatwerk nodig en nuttig om bedrijven te begeleiden bij hun gehele verduurzamingsopgave.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

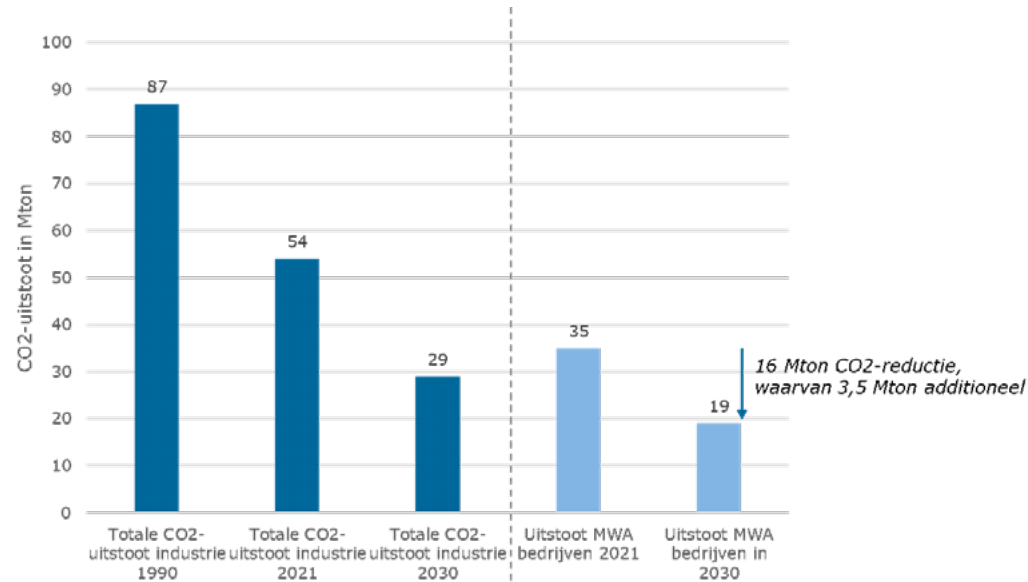
Verduurzaming Industrie

Veel andere EU-landen, die geen hogere doelen kennen dan de EU met het ETS, kennen ook een vorm van (financiële) ondersteuning op maat van hun bedrijven bij de transitie.

Wat is het doel van deze opgave?

De maatwerkplan richt zich primair op de 20 grootste industriële uitstoters. De gesprekken focussen zich op dit moment op vijftien van deze bedrijven; de overige bedrijven zijn afvalverwerkingsinstallaties (AVI's) waar een separate aanpak voor geldt, en daarnaast zijn we met de sector offshore in gesprek. Tweederde deel van de industriële uitstoot vindt plaats bij deze vijftien grootste industriële uitstoters: deze bedrijven

stootten in 2021 circa 35 Mton uit. Zij moeten hun uitstoot met 16 Mton verminderen tot 19 Mton in 2030; dit is inclusief de extra reductieopgave van 3,5 Mton die bij deze bedrijven ligt door de maatwerkplan, bovenop de reductie die zij moeten realiseren met de CO₂-heffing. In de augustusbesluitvorming 2023 is besloten om ook bedrijven buiten de top-20 de maatwerkplan aan te bieden. Dit moet leiden tot een extra CO₂-reductie van 0,3 Mton. Inmiddels is er op basis van de huidige informatie voldoende ambitie en potentie gebleken bij drie bedrijven om het maatwerktraject mee op te starten: Alco, FrieslandCampina en Cosun, waarvan FrieslandCampina en Cosun binnen cluster 6 vallen.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse →

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer →

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp →

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu →

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.) →

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam ↩

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

De maatwerkaanpak volgt een stapsgewijze aanpak, passend bij de grootte en complexiteit van de maatwerkprojecten.

In een *Expression of Principles* (EoP) worden onder andere de ambities voor de noodzakelijke verduurzamingsslag, de verbetering van de leefomgeving van het bedrijf en de scope van het maatwerktraject omschreven. Een EoP is niet bindend: er worden geen juridisch afdwingbare verplichtingen aangegaan.

De volgende stap is het opstellen van de *Joint Letter of Intent* (JLoI) waarin de op hoofdlijnen uitgesproken ambities en samenhangende projecten concreter en gedetailleerder worden uitgewerkt. In een JLoI staan onder meer inspanningsverplichtingen. Dit zijn juridisch afdwingbare verplichtingen, maar het zijn geen (financiële) resultaatverplichtingen. De onafhankelijke adviescommissie, met Carolien Gehrels als voorzitter, adviseert over de concept JLoI: het moment dat de plannen voldoende gedetailleerd zijn uitgewerkt, maar er tegelijkertijd nog ruimte is om de overwegingen van de adviescommissie mee te nemen. Dit advies wordt meegenomen in de definitieve JLoI.

Na ondertekening van de JLoI wordt deze, bijvoorbeeld in het kader van financiering, uitvoering en monitoring en borging van de afspraken, uitgewerkt in bindende maatwerkafspraken. Met bindende maatwerkafspraken worden bindende afspraken bedoeld, in de zin dat er juridisch afdwingbare verplichtingen worden aangegaan.

Er zijn op het moment van schrijven elf EoP's ondertekend, die in totaal kunnen zorgen voor circa 13 Mton CO₂-reductie in 2030. Van de overige top-15 bedrijven wordt aangenomen dat zij de uitstoot tot op het CO₂-heffingspunt verlagen. Daarnaast is op 22 november 2023 de eerste JLoI getekend met Nobian. Deze JLoI wordt zo snel mogelijk verder uitgewerkt in bindende maatwerkafspraken.

De aanpak stikstofpiekbelasters is een extra inspanning gericht op 19 bedrijven, primair gericht op stikstofreductie. Deze bedrijven voldoen aan de drempelwaarde van de aanpak piekbelasting: zij veroorzaken minimaal 2500 mol stikstofdepositie op overbelaste Natura2000-gebieden. In termen van depositie is het aandeel van industrie & elektriciteitssector 1,7%.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)
Erwin Nijssse

Innovatie en Kennis (IK)
Tjerk Opmeer

Ondernemingsklimaat (O)
Pieter Waasdorp

Topsectoren en Industriebeleid (TOP)
Serpil Tascioglu

Regio en Ruimte
Roy Klein Veldink (a.i.)

Verduurzaming Industrie (VI)
Karlo van Dam

DG Bedrijfsleven en Innovatie

Verduurzaming Industrie

Met alle 19 bedrijven is een eerste verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden voor bovenwettelijke reductie van emissie en depositie. Er is een zekere mate van overlap met de maatwerkeraanpak: in deze lijst bevinden zich namelijk ook een aantal van de maatwerkbedrijven, zoals Tata, BP en Chemelot als cluster. De meeste van deze bedrijven zijn piekbelaster door de uitstoot van NO_x . Doordat ze zullen verduurzamen om de CO_2 -heffing te ontlopen, wordt verwacht dat hierdoor ook de NO_x -emissies omlaag zullen gaan. Ook zijn er een aantal bedrijven waar de omgevingsdienst nu al mogelijkheden heeft om vergunningen aan te scherpen. Tenslotte is er bij vijf bedrijven sprake van stikstofuitstoot in de vorm van ammoniak (NH_3). Hier liggen met name de kansen voor bovenwettelijke reductie-projecten. Binnen het stikstoffonds van LNV is € 90 mln. gereserveerd voor projecten in de industrie.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Het DG Economie en Digitalisering (E&D) staat voor een duurzaam groeiende economie, goed functionerende markten en een digitale transitie die optimaal bijdraagt aan brede welvaart en economische en maatschappelijke kansen voor iedereen.

E&D doet dit door onder andere te werken aan spelregels zodat markten goed kunnen functioneren, daarbij kun je denken aan een gelijk speelveld op de interne markt, waardoor gezonde concurrentie tussen bedrijven wordt geborgd. Vanuit het DG wordt het vrije verkeer van diensten en goederen bevorderd en wordt ook gezorgd dat consumenten beschermd worden.

Het DG stimuleert de kansen van de digitale transitie voor burgers en bedrijven, dit doet men onder andere door digitale innovatie en vaardigheden te stimuleren, het behouden en versterken van de digitale infrastructuur en het versterken van de digitale weerbaarheid.

Ook is E&D leidend bij vraagstukken rondom het economisch beleid en adviseert E&D andere beleidsdirecties zowel binnen als buiten EZK vanuit een economisch perspectief. Tevens wordt vanuit dit DG de ondersteuning en advisering van de onafhankelijke adviescommissie van het Nationaal Groeifonds gefaciliteerd.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Algemene Economische Politiek

Evenwichtige lasten- en koopkrachtbesluitvorming

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De begroting is een belangrijk middel dat het kabinet heeft om zijn doelen te bereiken. De begroting maakt het immers mogelijk om maatschappelijke opgaven te ondersteunen met financiële middelen. Het kabinet maakt bij aanvang van een kabinetsperiode afspraken over wat er in een jaar maximaal mag worden uitgegeven (het uitgavenplafond) en hoeveel belasting-inkomsten zij verwacht (het inkomstenkader). De woorden 'inkomsten' en 'lasten' worden hier afwisselend gebruikt, maar beschrijven hetzelfde: inkomsten (van de overheid) staan gelijk aan de lasten (vanuit het perspectief van burgers/bedrijven).

De financiële afspraken die een nieuw kabinet maakt over o.a. het inkomstenkader worden vastgelegd in een Startnota en vormen een deel van de begrotingsregels. Jaarlijks weegt het kabinet op een hoofdbesluitvormingsmoment het algehele koopkracht- en lastenbeeld. Kiest het kabinet dan om een belasting te verlagen, bijvoorbeeld om de koopkracht op peil te houden, dan moet het elders belastingen verhogen om de totale inkomsten gelijk te houden. Discussies over koopkracht en lasten worden in de onderraad 'Vierhoek' gevoerd, waar EZK deelnemer is.

Wat is het doel van deze opgave?

EZK zet zich in discussies over lasten en koopkracht in voor een beheersing van de totale lastenontwikkeling en om deze lasten evenwichtig te verdelen, met oog voor de effecten op burgers en bedrijven. Om dit te bereiken worden voorstellen gewogen langs verschillende aspecten. Te denken valt aan de voorspelbaarheid en stabiliteit van het fiscale stelsel, gevolgen voor koopkracht, het investeringsklimaat en arbeidsmarkt.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

AEP is binnen EZK de coördinerende directie voor de fiscale, lasten- en koopkrachtbesluitvorming, is lid van de Ambtelijke Vierhoek en draagt zorg voor begeleiding en advisering voor de Politieke Vierhoek. De overige Vierhoekleden zijn AZ, FIN, SZW, CPB en DNB.

Versterken beleidskwaliteit

Wat is de achtergrond van deze opgave?

AEP spant zich in voor de kwaliteit van beleid op alle grote (sociaal-)economische onderwerpen, zowel in het eigen departement als daarbuiten. In de beleidsvorming agendaert AEP onderwerpen, draagt het nieuwe oplossingen en denkrichtingen aan en versterkt het de analytische en feitelijke onderbouwing van beleid. Dit alles met oog voor krachtenveld en politieke realiteit en de samenhang en interactie tussen verschillende maatschappelijke opgaven.

DG Economie en Digitalisering

Algemene Economische Politiek

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Wat is het doel van deze opgave?

Keuzes in beleid kennen veelal afruilen tussen verschillende doelen, en door de departementale indeling ligt in Den Haag verkoking op de loer en kan onvoldoende oog worden gehouden voor de interactie- en lange termijneffecten van beleid. AEP bewaakt het perspectief van EZK in Haagse besluitvorming en de integraliteit in de besluitvorming.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

AEP adviseert op beleidsvoorstellen die voorliggen in verschillende onderraden (CWIZO/RWIZO, Vierhoek) in aanloop naar de wekelijkse Ministerraad, waarbij AEP de bewindspersonen op een breed scala van onderwerpen van advies voorziet. AEP voorziet daarnaast bewindspersonen en bestuursraad van maatschappelijk relevante analyses op beleidsterreinen die in ontwikkeling zijn. Ook coördineert AEP de EZK-brede beleidsinzet die uitgedragen wordt op verschillende parlementaire momenten, zoals de begrotingsbehandeling van EZK.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Mededinging en Consumenten

Mededinging en Interne Markt

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Onze opgave is het goed laten functioneren van markten, zodat er een gelijk speelveld bestaat voor ondernemers. Binnen Nederland, binnen de Europese interne markt en daarbuiten. Goed functionerende markten die zo zijn ontworpen dat consumenten keuzevrijheid en vertrouwen hebben, dat bedrijven op een gelijk speelveld opereren, ondernemen aantrekkelijk is en de markt open en transparant is.

Markten die niet alleen de motor zijn achter economische ontwikkeling, innovatie en brede welvaart in Nederland, maar die ook complexe transitie mogelijk kunnen maken die bijvoorbeeld klimaat, energie en digitalisering vragen. Omdat we die markten helpen voorbereiden op de maatschappelijke ontwikkelingen die op ons afkomen, zoals nieuwe technologieën, krimp en een andere kijk op de rol van overheid en (nieuwe) marktspelers. Een voorbeeld hiervan is het toekomstbestendig maken van de post- en pakkettenmarkt voor het behoud van een toegankelijke, betrouwbare en betaalbare postdienstverlening.

Daarbij is de voornaamste uitdaging om dit fundament (o.a. het mededingingsinstrumentarium en het vrije verkeer) toekomstbestendig te maken. Vooral op het gebied van:

- Borgen gelijk speelveld binnen de EU en tussen EU en derde landen
- Digitalisering
- Duurzaamheid
- Economische veiligheid/ open strategische autonomie.

Er is circa 21 miljoen euro bestemd voor organisaties voor het uitvoeren van wettelijke taken en het toezicht hierop. Het gaat om onder meer om ca. 18,4 miljoen euro voor metrologie en waarborg (VSL, RDI), ca. 1,4 miljoen euro voor Nederlands Normalisatie Instituut NEN, ca. 0,3 miljoen euro voor de Raad van Accreditatie en ca. 0,5 miljoen euro voor bemiddeling bij interne markt belemmeringen bij RVO.

De ACM heeft als publieke toezichthouder een budget van 112 miljoen euro in 2024. De ACM houdt toezicht op de mededinging, een aantal specifieke sectoren (zoals energie, telecom en post), consumentenrechten.

Het goed functioneren van markten is een continue opgave en is niet vanzelfsprekend. Als gevolg van maatschappelijke en actuele ontwikkelingen ontstaan er nieuwe knelpunten en kunnen spelregels wijzigen. Zo is het Interne Markt Noodinstrument een reactie op de beschikbaarheid van goederen op de Coronacrisis. En de New Competition tool een reactie op veranderende bedrijfsmodellen en gedrag op de markt. Ook ontstaan er door de twin transition (digitalisering en verduurzaming) nieuwe regels en eisen voor producten en het toezicht daarop.

DG Economie en Digitalisering

Mededinging & Consumenten

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Wat is het doel van deze opgave?

Goed functionerende markten zijn de basis voor ons concurrentievermogen en daarmee essentieel voor het NLse vestigingsklimaat. Veel van ons werk kent zijn oorsprong in de fundamenten van EU-wetgeving.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Agenderen en uitwerken nieuwe beleidsontwikkelingen, nieuwe wetgeving, samenwerking lidstaten, interdepartementale samenwerking, samenwerking diverse belanghebbenden (VNO-NCW, toezichthouders).

Op Europees niveau werken wij bijvoorbeeld aan de beïnvloeding van de Europese Commissie. Een ander concreet voorbeeld is de Nederlandse interne markt actieagenda van het kabinet waarin de prioriteiten zijn vastgesteld ter bevordering van het vrije verkeer.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Autoriteit Consument en Markt (ACM), Waarborginstellingen, Raad voor Accreditatie, Nationaal Normalisatie Instituut NEN, VNO-NCW, andere departementen, lagere overheden, individuele lidstaten, Benelux, Europese Commissie, nationale en Europese belangenorganisaties, wetenschap.

Op veel onderdelen werken wij interdepartementaal samen. Zo raakt het vrij verkeer op de interne markt verschillende beleidsterreinen. En voor het systeem van productveiligheid en markttoezicht geldt dat verschillende departementen verantwoordelijk zijn voor de productgroepen binnen hun beleidsterrein.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Juiste verhouding tussen rol van de overheid versus marktwerking staat hoog op de politieke agenda.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Invoering van de Digital Markets Act (DMA) en Foreign Subsidies Regulation (FSR).

In 2024 verschijnen er twee toonaangevende rapporten over de interne markt (door Enrico Letta) en concurrentievermogen (door Mario Draghi). De rapporten worden geschreven in opdracht van respectievelijk het Belgisch voorzitterschap en Von der Leyen. De uitkomsten zijn richtinggevend voor de nieuwe Europese Commissie en de Nederlandse inzet.

Consumentenbescherming

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Het is van belang dat Nederlandse consumenten voldoende beschermd zijn zodat zij met vertrouwen aankopen kunnen doen. Moderne consumentenregels dragen bij aan gezonde concurrentie, keuzevrijheid en veilige producten en diensten. De meeste van de consumentenbeschermingsregels zijn in de hele EU gelijk. Hierdoor kunnen consumenten veilig aankopen doen over de grens en profiteren aanbieders op de interne markt van een gelijk speelveld. We moeten steeds de afweging maken tussen voldoende effectieve bescherming van consumenten, lasten voor het bedrijfsleven en de handhaafbaarheid van maatregelen.

DG Economie en Digitalisering

Mededinging & Consumenten

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Consumenten moeten op een eenvoudige en goedkope manier toegang tot het recht, waaronder alternatieve geschillenbeslechting (i.s.m. J&V). Consumenten moeten beschermd worden vanwege een disbalans in de uitgangspositie (kennisniveau, onderhandelingsmacht) van een individuele consument ten opzichte van een bedrijf. Een groot deel van de consumentenbeschermingsregels is tegenwoordig Europeesrechtelijk geharmoniseerd. Door dit stelsel ontstaat consumentenvertrouwen en dit stimuleert de handel binnen de interne markt.

De consumentenbescherming in Nederland en Europa ligt op een hoog niveau. Er wordt op Europees niveau steeds afgewogen of de wetgeving moet worden aangescherpt op basis van nieuwe marktontwikkelingen (zoals greenwashing, nieuwe verdienmodellen in games en op social media). Nationaal wordt gekeken of de regels rondom colportage, telemarketing en het opzeggen van abonnementen worden aangescherpt, zoals aangekondigd in de nationale consumentenagenda uit 2023.

De ACM heeft als publieke toezichthouder een totaalbudget van € 112 mln. in 2024, waarvan een deel wordt ingezet voor het toezicht op de consumentenrechten.

Wat is het doel van deze opgave?

Consumenten moeten voldoende zijn beschermd en over de relevante en juiste informatie beschikken om aankopen te kunnen doen.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Wetgeving op Europees en nationaal niveau (zoals bescherming van consumenten op het gebied van telemarketing en verkoop aan de deur). In 2023 is een nieuwe Nederlandse consumentenagenda uitgebracht, met daarin de inzet op zowel nationaal als Europees niveau.

Met welke partners werken jullie aan deze opgave?

Intern Rijksoverheid: De toezichthouder Autoriteit Consument en Markt (ACM) en andere departementen zoals J&V (onder meer i.v.m. de verantwoordelijkheid voor het Burgerlijk Wetboek en toegang tot het recht), IenW (verduurzaming), BZK (digitalisering), productveiligheid (VWS).

Sectorspecifieke consumentenregels vallen veelal onder de primaire verantwoordelijkheid van andere departementen, zoals op het terrein van de financiële sector (FIN), woningmarkt (BZK), luchtvaart en spoorwegen (IenW).

Extern: VNO-NCW en sectorspecifieke brancheorganisaties van bedrijven zoals InRetail en DDMA, Consumentenbond en BEUC (Europese consumentenorganisatie), wetenschap, geschillencommissies, SER en individuele bedrijven.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Een voldoende hoog niveau van consumentenbescherming wordt breed politiek ondersteund, bijvoorbeeld als het gaat om extra nationale maatregelen op het gebied van colportage en telemarketing (met name in de energiesector).

DG Economie en Digitalisering

Mededinging & Consumenten

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Het is de verwachting dat de volgende Europese Commissie met een nieuwe Europese Consumentenagenda komt waarin een aantal wetgevende initiatieven wordt aangekondigd. Hieronder valt naar verwachting een aankondiging van een voorstel om de consumentenregels up-to-date te maken naar aanleiding van de ontwikkelingen in de digitale economie. Ook zal naar verwachting door de Commissie worden ingezet op een additionele bevoegdheid om ook op Europees niveau handhavend op te treden bij overtredingen die op een groot deel van de interne markt spelen. Dat is op dit moment nog niet mogelijk.

Aanbesteden

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Aanbesteden gaat om veel geld. Nederlandse overheden besteden jaarlijks voor ongeveer 87 miljard euro aan. Vanwege het grote financiële en inhoudelijke belang voor zowel overheid als bedrijfsleven staat aanbesteden regelmatig in de politieke belangstelling. Veel aandacht gaat daarbij uit naar het vinden van een goed evenwicht in de belangen van ondernemers en aanbestedende overheden. Ondernemers zijn momenteel ontevreden over de geboden rechtsbescherming bij aanbesteden, het wetsvoorstel rechtsbescherming beoogt hierin verbetering te brengen.

Aanbesteden wordt in toenemende mate gezien als strategisch beleidsinstrument: om nevendoele (bijvoorbeeld op het gebied

van duurzaamheid) te bereiken, maar ook om economisch herstel te bevorderen, en het waarborgen van de nationale veiligheid.

Aanbestedingsbeleid en -regelgeving vormen hiervoor de kaders en voorwaarden. De directie MC is verantwoordelijk voor dit beleid en deze regelgeving. Het gaat hierbij niet om de verantwoordelijkheid voor individuele aanbestedingen.

In 2019 heeft Kwink in opdracht van EZK onderzoek gedaan naar het stelsel van rechtsbescherming, de uitkomsten van dit onderzoek vormden de aanleiding om beleidsmaatregelen te treffen om de rechtsbescherming van ondernemers te verbeteren.

Op Europees en nationaal niveau wordt in toenemende mate het belang ingezien om met de overheidsinkoop bij te dragen aan duurzame en sociale doelen en aan de economische weerbaarheid. Vanuit Europa is veel sectorale wetgeving in ontwikkeling met nieuwe verplichtingen voor aanbestedende diensten.

Jaarlijks circa 12 miljoen euro voor RVO voor de publicatiedienst TenderNed en het expertisecentrum voor aanbesteden (PIANOO).

Het wetsvoorstel rechtsbescherming is in 2023 in consultatie gebracht. In Nederland wordt veelal op vrijwillige basis en onder regie van IenW gestimuleerd om de overheidsinkoop duurzamer en socialer te maken, met de nieuwe Europese regelgeving wordt dit beleid minder vrijblijvend.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Mededinging & Consumenten

Wat is het doel van deze opgave?

Door aanbesteden in te zetten als strategisch beleidsinstrument wordt de maatschappelijke waarde van de overheidsinkoop vergroot, terwijl ongewenste risico's of economische afhankelijkheden worden beperkt.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Middels wetgeving op Europees en nationaal niveau (o.a. verbeteren rechtsbescherming ondernemers) en professionalisering aanbestedingspraktijk (o.a. Beter Aanbesteden; voorlichting via PIANOo).

Met welke partners werken jullie aan deze opgave?

Intern Rijkoverheid: RVO (TenderNed / PIANOo), Commissie van Aanbestedingsexperts (CvAE), BZK (verantwoordelijk voor rijksinkoopbeleid), IenW (verantwoord voor maatschappelijk verantwoord inkopen)

Extern: Brancheorganisaties zoals VNO-NCW, VNG, NEVI.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Er is een breed politiek draagvlak voor het verbeteren van de rechtsbescherming van ondernemers, tegelijkertijd zijn er vanuit aanbestedende zorgen over een mogelijke toename van de administratieve lasten.

Tevens is er een breed gedragen politieke wens om de overheidsinkoop strategischer te benutten voor het realiseren van brede maatschappelijke doelstellingen.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Een grote hoeveelheid Europese sectorale wetgeving is in ontwikkeling of reeds vastgesteld (o.a. Energy Efficiency Directive, Battery Regulation, Net Zero Industry Act, Packaging and Waste Regulation, etc.) die geïmplementeerd moet worden in nationale regelgeving.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Nationaal Groeifonds

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Het Nationaal Groeifonds is een begrotingsfonds met als doel om het structurele duurzame verdienvermogen van Nederland te versterken. Dit wordt gedaan door samen met bedrijven, instellingen en investeerders te investeren in onderzoek, ontwikkeling, innovatie en kennisontwikkeling.

Het fonds is aangekondigd in september 2020 en vloeit voort uit de Groeistrategie van december 2019. Deze strategie beschrijft dat het toenmalige kabinet o.a. op de terreinen kennisontwikkeling en onderzoek, ontwikkeling, en innovatie kansen zag voor een productiviteitsstijging en om welvaart in brede zin te versterken.

Wat is het doel van deze opgave?

Sinds 1 augustus 2022 is de Tijdelijke wet Nationaal Groeifonds van kracht waarmee het wettelijke kader van het Nationaal Groeifonds is vastgelegd en de status als begrotingsfonds.

Het fonds investeert in grote, meerjarige programma's met een groot maatschappelijk rendement, maar die nog hoge risico's kennen en waar het voor de markt (nog) niet aantrekkelijk genoeg is om zelf vroegtijdig in te investeren. Zonder bijdrage vanuit het fonds komen dit soort projecten moeilijker of niet tot stand. Met hierbij denken aan investeringen in nieuwe medische technologieën die gebruik maken van Kunstmatige intelligentie (AI) bij de bestrijding van kanker, kweken van nieuwe klimaatresistente gewassen, aanwenden van AI bij ontwikkeling van

diensten door het MKB en het ondersteunen van 1100 boeren om voedselproductie te combineren met natuurherstel en hiermee hun verdienmodel te 'repareren'.

Door deze investeringen draagt het fonds niet alleen bij aan het versterken van het duurzaam verdienvermogen, maar ook aan de maatschappelijke opgaven van deze tijd. Voorbeelden hiervan zijn: betere en meer toegankelijke zorg, toekomstbestendige landbouw, digitalisering, beter onderwijs, strategische onafhankelijkheid en een betere leefomgeving.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Sinds de derde investeringsronde (2023) zijn er twee routes voor het indienen van voorstellen bij het Nationaal Groeifonds: 1) de departementale route en 2) de subsidieroute.

Bij de departementale route dienen departementen een voorstel in. Veldpartijen (instellingen of ondernemingen) krijgen géén rechtstreekse bijdrage uit het fonds. Het indienende departement ontvangt geld uit het fonds na het honoreren van het voorstel door de adviescommissie met instemming van de ministerraad en het parlement. Het ontvangende departement bepaalt vervolgens de spelregels en eventuele subsidies. Het departement is én blijft verantwoordelijk voor het realiseren van het voorstel.

Bij de subsidieroute dienen veldpartijen een eigen voorstel in. Bij een toekenning gaan de middelen direct naar de aanvragende veldpartijen. De minister van Economische Zaken en Klimaat dient een beschikking af te geven op een aanvraag om subsidie.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Nationaal Groeifonds

RVO voert namens de minister van Economische Zaken en Klimaat de subsidieregeling Nationaal Groeifonds uit.

Er is een onafhankelijke adviescommissie Nationaal Groeifonds met vooraanstaande leden vanuit ondernemerschap, wetenschap en onderwijs die het kabinet adviseert over projectvoorstellen.

De adviescommissie beoordeelt projectvoorstellen (departementaal en subsidie) op basis van een (vooraf gepubliceerd) analysekader bestaande uit vier categorieën:

1) de bijdrage aan het duurzaam verdienvermogen van Nederland,

2) de strategische onderbouwing van het voorstel,
3) de kwaliteit van het plan, en 4) de kwaliteit van de samenwerking en governance.

Bij de beoordeling wordt gebruik gemaakt van (inmiddels ruim 200) vooraanstaande individuele en onafhankelijke vak-experts.

DG Economie en Digitalisering

Nationaal Groeifonds

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

EZK heeft meerdere rollen: als fondsbeheerder (directie Algemene Economische Politiek) samen met FIN (DG Rijksbegroting), als indiener (beleidsdirecties met coördinatie door DG B&I en als ondersteuner van de adviescommissie (directie Nationaal Groeifonds/ DG ED).

Het is van belang dat EZK de onafhankelijke rol als fondsbeheerder duidelijk scheidt van de rol van beleidsverantwoordelijke indiener. Dit is nodig om als fondsbeheerder een onafhankelijk besluit te kunnen nemen over het honoreren van voorstellen.

Het fonds kende bij de start een omvang van € 20 miljard voor een periode van vijf jaar (2021 – 2025). De insteek was daarbij vijf investeringsrondes van ieder € 4 miljard.

Het Nationaal Groeifonds is een begrotingsfonds onder de verantwoordelijkheid van de ministers van EZK en Financiën en heeft haar eigen begrotingshoofdstuk in de Rijksbegroting. Op het moment dat er middelen worden toegekend uit het Nationaal Groeifonds, gaan deze middelen via RVO naar de subsidieontvangers in het geval van de subsidieroute. In het geval van de departementale route gaan de middelen naar de departementale begroting van het indienende departement.

Er zijn inmiddels drie investeringsrondes geweest. Er zijn op dit moment in totaal 52 projecten met een positief advies, waarvan 40 een definitieve toekenning, 29 een voorwaardelijke toekenning en 12 projecten met een reservering. Hiermee is een bedrag van € 11,6 miljard gemoeid: € 8,5 miljard aan (voorwaardelijke) toekenningen en een bedrag van € 3,1 miljard aan reserveringen.

De reserveringen (€ 3,1 miljard) en de nog beschikbare middelen (€ 7 miljard) zijn niet juridisch verplicht, maar hier zijn wel bestuurlijke verwachtingen gewekt richting de consortia en bedrijven. Samen zijn dit de zogenaamde onverdeelde middelen op de NGF-begroting.

Dankzij het Nationaal Groeifonds zien we de publieke investeringen in R&D fors toenemen en private partijen investeren mee. Bij groeifondsvoorstellen wordt gevraagd om passende cofinanciering. Het fonds kent geen revolverend karakter of rendementsdoelstelling.

Begin 2024 rapporteren de toegekende projecten over de voortgang en de behaalde resultaten in 2023 (jaarrapportage en kwantitatieve data). Het jaar 2023 was voor veel projecten het eerste (volledige) jaar van de uitvoeringsfase. Voor ieder project geldt dat er een jaarrapportage en een eindevaluatie is. Doorgaans is er ook een mid-term review.

Voor het fonds als geheel zijn in 2023 twee evaluaties uitgevoerd door externe partijen: 1) de tussentijdse evaluatie van het fonds en 2) de evaluatie van de adviescommissie.

- De tussentijdse evaluatie focust op de vraag of dat het fonds rechtmatig, doelmatig en doeltreffend is ingericht en functioneert. De samenvattende conclusie van deze externe evaluatie is dat het fonds in algemene zin rechtmatig, doelmatig en doeltreffend functioneert.
- De evaluatie van de adviescommissie richt zich op de taakvervulling, werkwijze en rol van de commissie en hoe deze verbeterd kan worden. De evaluatie geeft een positief beeld

DG Economie en Digitalisering

Nationaal Groeifonds

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

van het functioneren van de commissie. Er is een passende samenstelling van leden, een professionele werkwijze en ondersteuning, en de beoordeling wordt op een navolgbare manier gedaan.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

De adviescommissie bestaat uit 14 leden: voorzitter Rianne Letschert (voorzitter van het College van Bestuur Universiteit van Maastricht), vice-voorzitter Christophe Fouquet, Marieke Blom (ING hoofdeconoom), Constantijn van Oranje (Special Envoy bij Techleap), Dirk van Damme (onderwijsexpert), Robert Jan Smits (TUE), Ben Feringa (hoogleraar en Nobelprijswinnaar), Ellen Moors (hoogleraar), Michiel Muller (ondernemer), Derek Roos (ondernemer), Sven Smit (consultant), Stephanie Klein Nagelvoort-Schuit (hoogleraar en lid RvB UMCG), Roelien Ritsema van Eck (lid RvB Alliantie), Nicole Stolk-Luyten (per 15 april Bestuursvoorzitter Albert Schweitzer ziekenhuis).

De adviescommissie wordt in haar rol ondersteund door de directie Nationaal Groeifonds die is ondergebracht bij de directie Nationaal Groeifonds van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Het Centraal Planbureau heeft binnen de commissie een speciale rol als onafhankelijk adviseur.

Welke grote voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

2024 staat bij het Nationaal Groeifonds in het teken van een nieuwe investeringsronde.

De afgelopen periode heeft de stafdirectie voorbereidingen getroffen voor de vierde ronde. Naar aanleiding van de parlementaire besluitvorming en ontwikkelingen in de formatie heeft de demissionaire minister de vierde ronde tot nader orde gepauzeerd.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

Behouden en versterken van een hoogwaardige digitale infrastructuur

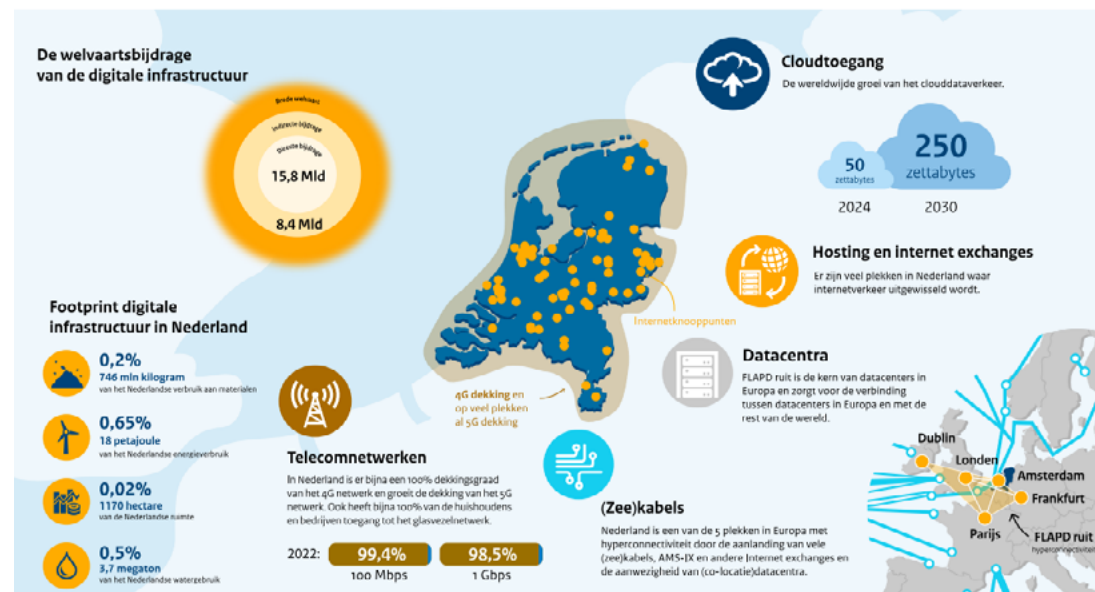
Wat is de achtergrond van deze opgave?

In nagenoeg alles wat we doen in ons dagelijks leven en in onze bedrijfsvoering speelt digitalisering een rol. In hoe we contact maken, teksten en video's delen en onze bedrijfsprocessen opbouwen en monitoren. Voor die digitaliserende samenleving en economie is de digitale infrastructuur de ruggengraat.

De digitale infrastructuur bestaat uit de onlosmakelijk verbonden

onderdelen van onder meer telecomnetwerken, zeekeblen, datacenters, internetknooppunten en Cloud toegang. Alleen als al die schakels goed werken, kunnen we gebruik maken van digitale toepassingen als apps, hybride werken en e-Health.

De Nederlandse digitale infrastructuur is veilig, betrouwbaar, hoogwaardig en toegankelijk en behoort tot de wereldwijde top. Het is niet gek dat we daar dan ook de vruchten van plukken. Alleen al vanuit deze sector zelf wordt jaarlijks 24 miljard euro bijgedragen aan onze economie. Daar komt wat de digitale infrastructuur mogelijk maakt in andere sectoren nog bovenop.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

Dat de digitale infrastructuur zo sterk is, is een groot goed en niet vanzelfsprekend. We moeten voorkomen dat de digitale infrastructuur voor lief wordt genomen, willen we ook in de toekomst de vruchten daarvan blijven plukken.

De Europese Commissie heeft een ambitieus programma gelanceerd met digitale doelstellingen voor 2030, het Digital Decade Policy Programme, waaronder beschikbaarheid van gigabitinternet en 5G voor iedereen.

Europa's digitaal decennium: doelstellingen voor 2030

Digitalisering van overheidsdiensten

Essentiële overheidsdiensten: 100% online
e-Gezondheidszorg: 100% van de burgers heeft toegang tot medische dossiers
Elektronic indentiteitsbewijs: 80% van burgers gebruikt een digitale identiteitskaart

Digitale transformatie van bedrijven

Toepassing van technologie: gebruik van cloud diensten, AI en big data door 75% van de EU bedrijven
Innovatoren: Opschaling en financiering om het aantal EU Unicorns te verdubbelen
Late instappers: meer dan 90% van de kleine en middelgrote ondernemingen haalt ten minste een basisniveau van digitale intensiteit

Vaardigheden

ICT specialisten: 20 miljoen + genderconvergentie
Digitale basis vaardigheden: minimaal 80% van de bevolking

Veilige en duurzame digitale infrastructuur

Connectiviteit: Gigabit voor iedereen, 5G overal
Geavanceerde halfgeleiders: verdubbeling van het EU aandeel in de wereldproductie
Data: edge en cloudcomputing: 10 000 klimaatneutrale uiterst veilige edgeknooppunten
Computertechniek: eerste computer met kwantum versneller

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Voor de opgave Digitale Infrastructuur is in 2024 een kasbudget van 51 miljoen euro oplopend naar 53 miljoen euro in 2028, inclusief de bijdrage aan de Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (uitvoering en toezichhouder).

Er is sprake van een doorlopende opgave om ervoor te zorgen dat we met onze digitale infrastructuur wereldwijd toonaangevend, verbonden, relevant en vernieuwend blijven. Via een goed samenspel van markt (investeringen) en overheid (randvoorwaarden) moeten we blijven investeren in de verdere ontwikkeling van onze digitale infrastructuur.

Nederland scoort goed op de eerdergenoemde EU-doelstellingen voor 2030. Zo staat Nederland op plek 2 in Europa als het gaat om digitale infrastructuur; deze wordt mede bepaald door de goede staat van vaste connectiviteit. Vrijwel overal is er een minimale snelheid van 100 Mbps (megabit per seconde) te verkrijgen. Er is voldoende mobiele dekking op 4G en de uitrol van 5G neemt toe. De datacapaciteit is in de periode 2017-2022 fors gestegen.

Het aansluiten van ca. 19.000 adressen in de buitengebieden vraagt extra inzet en middelen die nog niet beschikbaar zijn: 165 miljoen euro staatssteun voor de onrendabele top. Het verdelen van de 3,5 GHz band is nog nodig voor de verdere ontwikkeling van 5G. Ook het verder verbeteren van de digitale infrastructuur in Caribisch Nederland vraagt specifieke aandacht.

Wat is het doel van deze opgave?

Een hoogwaardige digitale infrastructuur waarin iedereen in Nederland mee kan doen om toegang tot de digitale wereld te krijgen.

Een digitale infrastructuur die ten goede komt aan de brede welvaart van Nederland. Belangrijke publieke belangen zijn hierbij onder meer verdienvermogen, toegankelijkheid, betaalbaarheid, veiligheid, privacy, betrouwbaarheid, kwaliteit en functionaliteit.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

EZK is verantwoordelijk voor het beheren van de frequentieruimte - wie gebruikt wat en onder welke voorwaarden - met het doel dat de beschikbare frequentieruimte zo wordt ingezet dat het de meeste (brede) waarde oplevert voor Nederland. Frequentieruimte is een grondstof die essentieel is voor elke vorm van draadloze elektronische communicatie, zoals WiFi, mobiele communicatie en satelliet- en radio-omroepdiensten. Door het toenemende dataverbruik in de economie is er in meer en meer frequentiebanden sprake van schaarste en moeten er keuzes worden gemaakt. Ons instrumentarium bestaat onder meer uit het Nationaal Frequentieplan en het organiseren van frequentieverveilingen.

We maken beleid voor goedwerkende markten, zodat consumenten en bedrijven profiteren van een goede prijs-kwaliteitverhouding voor hun internet, televisie en telefonie verbindingen. Bijvoorbeeld door keuze te hebben uit meerdere aanbieders en makkelijk kunnen wisselen van aanbieder.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

Dat beleid geldt niet alleen voor de telecomnetwerken, ook voor de (relatief nieuwe) cloudmarkt. Effectieve concurrentie op de markten voor vaste en mobiele elektronische communicatie is een belangrijke voorwaarde voor het realiseren van hoogwaardige connectiviteit.

We nemen deel aan Europese onderhandelingen over de digitale regelgeving en zorgen voor de implementatie daarvan in Nederland. Zoals:

- De Gigabit Infrastructure Act die uitrol van snelle netwerken bevordert;
- De verwachte Digital Networks Act die voor Nederland onze connectiviteit en weerbaarheid moet versterken zonder afbreuk te doen aan concurrentie, keuzevrijheid en betaalbare tarieven;
- De verwachte Subsea Cable Act die de internationale connectiviteit van de hele EU moet vergroten.

We ondersteunen gemeenten bij het in goede banen leiden van de aanleg van infrastructuur voor vaste en mobiele netwerken door samen met gemeenten en markt voorbeeldbeleid te maken en uit te dragen. Bijvoorbeeld op het gebied van lokaal antennebeleid en telecomleges. Dit zorgt voor meer landelijke consistentie in lokaal beleid en daarmee meer voorspelbaarheid voor telecomaandbieders, wat een soepele uitrol ten goede komt.

Met welke partners werken jullie aan deze opgave?

Samenwerking vindt plaats in interbestuurlijke en interdepartementale overleggen en in dialoog met het bedrijfsleven, decentrale overheden, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en andere belanghebbenden. Zowel nationaal als internationaal, omdat digitalisering niet stopt bij de grens.

Onder meer: aanbieders van telecommunicatie- en radio-omroepdiensten, brancheverenigingen, de departementen van BZK, DEF, IenW, JenV en OCW, decentrale overheden en onze toezichthouders de Autoriteit Consument en Markt (ACM) en Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI).

We werken samen met onze stakeholders. Bijvoorbeeld met de Zeekabel Coalitie die als doel heeft de aanlanding van nieuwe onderzeese datakabels te bevorderen en daarmee de positie van Nederland als digitaal knooppunt te versterken. Alleen als de vele stakeholders binnen de digitale infrastructuur met elkaar in verbinding staan – in een ecosysteem waar de randvoorwaarden die onderlinge samenwerking versterkt en richt – kunnen we de doelen voor de digitale economie behalen.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Er is landelijk breed draagvlak voor een hoogwaardige digitale infrastructuur. Tegelijk zien we lokaal veel uitdagingen. Bij een discussie over de schaarste op het elektriciteitsnetwerk of aan ruimte moet het belang van de digitale infrastructuur zorgvuldig worden meegewogen. Stakeholders vragen daarbij om heldere keuzes, ook richting de toekomst.

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Datagebruik blijft stijgen, maar ruimte voor netwerken staat onder druk. We zien steeds meer slimme, verbonden apparaten in de maatschappij. Deze online apparaten krijgen een steeds grotere plek in onze fysieke wereld. We staan pas aan het begin van deze ontwikkeling, maar merken dit al in elke sector en in alle aspecten van ons dagelijkse leven. Deze toepassingen kunnen onze levenskwaliteit verhogen en ons leven duurzamer maken. Denk daarbij bijvoorbeeld aan smart homes en smart cities, autonome voertuigen, e-health, precisielandbouw of 'industry 4.0'. Dit alles draait om connectiviteit. Ruimte voor een toekomstbestendige digitale infrastructuur speelt daarbij een onmisbare rol. We willen als samenleving veel, maar moeten daarbij steeds vaker moeilijke keuzes maken. Zo is de openbare ruimte beperkt en zit het stroomnet op meerdere plekken vol. De lokale inpassing van de digitale infrastructuur moet daarom op een zorgvuldige manier gebeuren, en met voldoende oog voor haar grote maatschappelijke belang.

Stabiel beleid, maar ook anticiperen op toekomstige EU-wetgeving Nederland wil samen met een grote groep lidstaten geen overhaast nieuw beleid maken voor de Europese digitale connectiviteitssector. We benadrukken het belang van een gezamenlijke analyse van de mogelijke problemen in de Europese connectiviteitssector als noodzakelijke stap.

Stimuleren van kansen van opkomende technologieën binnen heldere kaders

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Technologisch leiderschap en digitale innovatie zijn noodzakelijk om een weerbare, duurzame, vernieuwende en toekomstbestendige digitale economie te realiseren. Digitale innovatie is essentieel voor een hogere groei van de arbeidsproductiviteit en daarmee van belang voor groei van de Nederlandse economie. Door op Europese schaal voorop te lopen in de ontwikkeling en toepassing van nieuwe kennis en technologie – en de productie van veilige en essentiële goederen en diensten in Europa te garanderen – kunnen we ook zelf beter richting geven aan de digitale transitie. Zodat we kansen benutten en ongewenste effecten tegengaan. Het versterkt onze strategische autonomie, ons aanpassingsvermogen en de flexibiliteit van onze economie.

De directie Digitale Economie heeft voor het jaar 2024 een totale kasbudget van 181 miljoen euro aflopend naar 148 miljoen euro in 2028 beschikbaar voor lopend beleid. Dit is voor alle drie de opgaven en inclusief de toegekende Nationaal Groeifonds projecten, het HGIS-budget en de subsidieregelingen. Voor de uitvoering van EU wet- en regelgeving op digitaal terrein zijn voor een aantal verordeningen nog geen middelen geregeld voor toezichtstaken. Dit geldt o.a. voor de AI- en data verordeningen. Voor deze opgave is ook het groeifonds (NGF) relevant. Zo worden kennis- en innovatievoorstellen op het gebied van Cybersecurity en ICT-professionals uitgewerkt voor indiening 4^e ronde NGF (en zijn daarmee afhankelijk van budget in het NGF).

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

Er is sprake van een doorlopende opgave om ervoor te zorgen dat we innovatie mogelijk blijven maken, zodat we de nieuwste innovaties met wereldwijde impact mede hier ontwikkelen en kunnen zorgen dat de Nederlandse samenleving en economie van die ontwikkelingen mee kan profiteren. Voortgang wordt gemeten op basis van gebruik van (i) digitale technologieën, (ii) geavanceerde digitale technologieën (iii) vaardigheden/aantal ICT'ers.

	Laatste cijfers (2021/2022)	Doel 2030	Opmerking
MKB (10-250 werknemers) gebruik digitale technologie	80,1%	95%	
MKB gebruik geavanceerde digitale technologie	60,2% Cloud 13,1% AI 27,3% Big Data	75%	Uit (internationale) vergelijking blijkt dat Nederland nog een substantiële stap moet maken
Vaardigheden; aantal ICT'ers	707.000	1 miljoen	Afstand naar 1 miljoen is groot.

(bron: voortgangsrapportage van de Strategie Digitale Economie)

Wat is het doel van deze opgave?

- Kansen van digitalisering benutten door voorop te lopen in de ontwikkeling en toepassing van digitale innovaties, door betere digitale vaardigheden en een toekomstbestendige arbeidsmarkt.
- Het verbeteren van de keuzevrijheid van consumenten en ondernemers met eerlijke concurrentie in digitale markten.
- Het behoud van goede rechtsbescherming voor consumenten in een digitale omgeving.
- Borgen van een open, vrij en veilig internet en voor het ehouid van het internet als wereldwijde open communicatie-infrastructuur.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

AI verandert de wereld ingrijpend. Deze technologie gaat stevig bijdragen aan onze economische groei en brede welvaart. AI kan helpen bij maatschappelijke vraagstukken, bijvoorbeeld op het gebied van arbeidsmarktkrapte, veiligheid en zorg. Bijvoorbeeld met het automatiseren van repetitieve werkzaamheden, het ontwerpen van nieuwe eiwitten om die vervolgens in medicijnen te gebruiken of het voorspellen van nieuwe soorten malware (ongewenste kwaadaardige software). Ook heeft deze technologie impact op onze publieke belangen zoals goedwerkende markten en diensten, economische veiligheid, en consumentenbescherming. Voor de ontwikkeling van AI is toegang tot data nodig. Het belang van data zit in het gebruik ervan, bijvoorbeeld in toepassingen op het gebied van AI, maar ook daarbuiten. Daarbij is het van belang dat data voldoende gedeeld kan worden, waarbij cloudtoegang een belangrijke rol speelt.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

De ontwikkeling van AI en data/cloud is één van de prioriteiten in de Nationale Technologie Strategie en de Agenda Digitale Open Strategische Autonomie.

Stimuleren van digitale kennis en innovatie en versterken van digitale vaardigheden

Om als Nederland en Europa voorop te lopen in de ontwikkeling en toepassing van digitale technologie moeten we investeren en krachten bundelen. Een (publiek private) ecosysteemaanpak met sterke (inter)nationale en regionale samenwerkingsverbanden is nodig voor het versterken van de kennis- en innovatiebasis. Volgers in de markt kunnen daarmee sneller leren van ervaringen van de koplopers.

EZK werkt bijvoorbeeld aan het versterken van het AI-ecosysteem via publiek-private samenwerking zoals de Nederlandse AI-coalitie, het AINed investeringsprogramma vanuit het Nationaal Groeifonds, en internationale samenwerking via bijvoorbeeld innovatiemissies. Verder draagt EZK bij aan het versterken van de internationale AI-governance, bijvoorbeeld via de OESO. Tegelijkertijd lopen Nederland en de EU achter op de VS en China. Een structurele investeringsagenda is nodig om als Nederland en EU de achterstanden in te lopen.

Door de onderlinge samenhang tussen de duurzame en digitale transitie te vergroten, werken we aan een geslaagde 'twin transition'. De duurzame en digitale sectoren versterken elkaar zo om een bijdrage te leveren aan een autonoom, innovatief en energie efficiënt Nederland. In 2024 publiceren we een actieplan over duurzame digitale economie om de kansen van digitalisering te grijpen en tegelijk de digitale sector zelf zo energie-efficiënt mogelijk te laten opereren.

EZK zet zich in voor het creëren van de juiste randvoorwaarden voor goedwerkende digitale markten en diensten en het inrichten van het toezicht hierop. Door middel van uitvoering van (Europese) regelgeving zorgen we voor:

- Meer verantwoordelijkheid bij grote platforms voor eerlijke markten en voor inspanningen met betrekking tot illegale en schadelijke content;
- Eerlijke en transparante markten voor data en AI.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

Beknopte inhoud Europese verordeningen t.b.v. goedwerkende digitale markten en de stand van zaken per 23/01/23

Europese verordeningen	Stand van zaken
Digital Services Act	Online tussenhandeldiensten, zoals online platforms Veilige, voorspelbare en betrouwbare online omgeving Aanpak verspreiding illegale inhoud online Stand van zaken: advies Raad van State uitvoeringswet aangevraagd
Digital Markets Act	Online (kern)platformdiensten Concurrentie stimuleren op digitale markten Eerlijke gedragingen poortwachterplatforms Stand van zaken: behandeling uitvoeringswet Tweede Kamer
Data Governance Act	Databemiddelingsdiensten, data-altruïstische organisaties, data bij overheden Beschikbaarheid van data vergroten, vertrouwen in datadelen versterken Regels neutrale databemiddelingsdiensten, keurmerk data-altruïsme, mechanisme voor overheidsdata Stand van zaken: behandeling uitvoeringswet Tweede Kamer
Data Act	Producenten van onder meer IoT-producten, cloudaanbieders Gebruik van data voor datadeling vergroten Stand van zaken: opstellen uitvoeringswet
Artificial Intelligence Act	Ontwikkelaars, aanbieders en gebruikers AI-diensten Vertrouwen in AI-systemen vergroten Risico's van AI-systemen adresseren Stand van zaken: (voorlopig) politiek akkoord EU
eIDAS Verordening	Aanbieders elektronische identificatie en vertrouwensdiensten Europese markt voor vertrouwensdiensten eWallet mogelijk maken voor burgers en bedrijven en voor publiek en privaat gebruik (B2C en B2B) Stand van zaken: vaststellen definitieve tekst verordening

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Op Europees niveau zijn er fondsenprogramma's waar wordt gewerkt aan het behalen van de Europese Digital Decade doelen. Deze fondsen focussen op onderzoek en innovatie (HORIZON Europe), digitale infrastructuur (CEF Digital) en versnelling digitale transitie (DIGITAL Europe) en verscheidene andere samenwerkingsverbanden waar (inter)nationale consortia worden opgericht. Het RVO ondersteunt als National Contact Point.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Samenwerking vindt plaats in interbestuurlijke en interdepartementale overleggen en in dialoog met het bedrijfsleven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en andere belanghebbenden. Zowel nationaal als internationaal, omdat digitalisering niet stopt bij de grens. We werken intensief samen met RVO en RDI voor uitvoerings- en toezichtstaken. Daarnaast werken we met publiek private samenwerkingen op het gebied van AI, data, cloud en cyber, zoals de Data Sharing Coalition (DSC), Important Project of Common European Interest Cloud Infrastructure and Services (IPCEI CIS) en Future Network Services (FNS), de ACM heeft de rol als toezichthouder op de uitvoer hiervoor genoemde Europese verordeningen.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

De TK vraagt regelmatig om meer kabinetsinzet op zowel innovatie en kennis voor digitale technologieën (AI/Data/Cloud) en de grote arbeidsmarkt tekorten voor digitale professionals. Daarnaast wil de TK graag dat met name grote platforms de verantwoordelijkheid nemen voor de content die zij verspreiden. De Digital Services Act verplicht deze platforms om risicoanalyses uit te voeren en maatregelen te nemen om de

verspreiding van illegale content tegen te gaan. Met betrekking tot AI wil de TK vooral dat het toezicht goed wordt geregeld, en pleit daarbij voor een goede en transparante inzet van algoritmen door overheden waarbij geen sprake mag zijn van discriminatie. Afgelopen jaren is de interesse voor deze onderwerpen aanzienlijk gegroeid.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De Europese inzet op digitale technologieën is afgelopen jaren vooral gericht geweest op nieuwe wet- en regelgeving. Inmiddels ligt de focus meer op een investeringsagenda voor zgn. 'meerlandenprojecten', waarmee het effect van de nieuwe wetgeving gemaximaliseerd wordt. Meer dan 10 Europese Dataspaces zullen de komende jaren gevormd worden o.a. middels een speciaal daarvoor mogelijk gemaakt juridisch entiteit (EDIC: European Digital Infrastructure Consortium).

Werken aan een digitaal veilig Nederland

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Veiligheid en betrouwbaarheid zijn onmisbaar voor de digitale economie en samenleving. Deze opgave vindt plaats in een geopolitieke context waarin statelijke actoren de digitale infrastructuur steeds meer als doelwit zien voor spionage of sabotage activiteiten. Cybercriminelen maken misbruik van digitale systemen van bedrijven en burgers voor geldelijk gewin. Ondanks inspanningen om de weerbaarheid te verhogen, is sprake van een scheefgroei tussen de toenemende dreiging en

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

de ontwikkeling van de weerbaarheid. Volledige weerbaarheid tegen digitale dreigingen is onmogelijk, maar verhoging van de weerbaarheid tegen misbruik en uitval is belangrijk om digitale risico's te beheersen.

De directie Digitale Economie heeft voor het jaar 2024 een totaal kasbudget van 181 miljoen euro, aflopend naar 148 miljoen euro in 2028, beschikbaar voor lopend beleid. Dit is voor alle drie de opgaven. Voor de opgave Economische Veiligheid en Cyberweerbaarheid wordt in 2024 een kasbudget van 25 miljoen euro oplopend naar 34 miljoen euro in 2028 daarvoor geëncmitteerd.

Er is sprake van een doorlopende opgave om ervoor te zorgen dat Nederland digitaal veilig blijft. Dat vraagt dat we mee blijven ontwikkelen met mogelijke bedreigingen voor onze digitale infrastructuur, zodat haar betrouwbaarheid en veiligheid geborgd blijven.

Wat is het doel van deze opgave?

Het doel is een digitaal veilig Nederland waarin burgers en bedrijven ten volle kunnen profiteren van deelname aan de digitale economie en samenleving.

Een digitaal veilig Nederland beschikt over een robuuste en betrouwbare digitale infrastructuur die weerbaar is tegen diverse risico's en werkt aan een (open) strategische autonomie van bepaalde digitale technologie. Daarbij;

- Aanbod van veilige ICT-producten en diensten,
- Burgers en bedrijven zijn zich meer bewust van digitale dreigingen en risico's en hoe ze hierop moeten handelen,
- Kennisontwikkeling en innovatie aangejaagd,
- Meer cybersecurity personeel beschikbaar.

Deze doelstellingen zijn onder meer opgenomen in de rijksbrede Nederlandse Cybersecuritystrategie (NLCS, onder regie van JenV) en de Strategie Digitale Economie (pijler 4 en pijler 5) en de Agenda Digitale Open Strategische Autonomie (DOSA).

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Strategische afhankelijkheden op het gebied van digitale technologieën zoals artificiële intelligentie, netwerktechnologie en cybersecurity kunnen risico's met zich meebrengen. Bijvoorbeeld voor onze nationale veiligheid, onze concurrentiekracht, fundamentele rechten en onze waarden als democratische rechtsstaat. In de Agenda Digitale Open Strategische Autonomie is onze inzet hierop verder uitgewerkt. Naast het versterken van beschermende maatregelen vergt dit ook een structurele investeringsagenda om als Nederland een leiderschapspositie op sleuteltechnologieën te verwerven en/of behouden.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

De Telecommunicatiewet kent een zorg- en meldplicht om de veiligheid en integriteit van telecomnetwerken en -diensten te borgen. Met de lopende implementatie van de tweede Europese richtlijn voor Netwerk- en Informatiebeveiliging (NIS2) wordt deze plicht uitgebreid naar meerdere aanbieders in de digitale infrastructuur. De Rijksinspectie Digitale Infrastructuur houdt hierop toezicht.

Waar specifieke dreiging is worden gerichte maatregelen getroffen. Zo is in 2021 lagere regelgeving opgesteld tegen de kwetsbaarheid van spionage via leveranciers in mobiele netwerken. Ook wordt nu in een interdepartementaal programma gewerkt aan de bescherming van de Noordzee infrastructuur.

Gegeven de dynamische markt zal opnieuw beoordeeld worden welke partijen in de digitale infrastructuur als vitaal moeten worden aangemerkt.

De Wet Informatie-uitwisseling Bovengrondse en Ondergrondse Netten en Netwerken is eerder geëvalueerd en wordt nu aangepast om uitval door graafschade verder te reduceren.

Het Digital Trust Center (DTC), Cybersecurity Incident Response Team voor digitale diensten (CSIRT-DSP) en het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) worden samengevoegd tot één nationale cybersecurityorganisatie. Deze vernieuwde organisatie zal in samenwerking met publieke en private partners alle organisaties in Nederland voorzien van beveiligingsinformatie en een passend handelingsperspectief. De vernieuwde organisatie wordt een dienst bij het ministerie van Justitie en Veiligheid. EZK is opdrachtgever voor de sectorale CSIRT-taken (EZK-sectoren) en cyberweerbaarheid van het bedrijfsleven.

We werken aan Europese wet- en regelgeving, zoals markttoegangseisen voor slimme apparaten onder de Radio Equipment Directive (2025), markttoegangseisen voor alle hard- en software onder de Cyber Resilience Act (2027) en certificering van ICT-producten en diensten onder de Cyber Security Act (2023). Het mede-ontwikkelen van de bijbehorende Europese standaarden en certificeringschema's en het opbouwen van het toezicht door de Rijksinspectie Digitale Infrastructuur.

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

Veilig digitaal

Cyber Resilience Act

Het publiek-private samenwerkingsplatform dcypher (RVO) faciliteert de verbinding tussen overheid, bedrijven en kennisinstellingen. Samen dragen de partijen zorg voor de agendering en programmering van cybersecurity kennis- en innovatieprojecten en werkprogramma's, zoals routekaarten op de onderwerpen. We sluiten daarnaast met een Nationaal Coördinatie Centrum (NCC-NL, RVO) aan bij het Europese Netwerk van Cyber Competence Centers en maken gebruik van Europese fondsen zoals Horizon Europe en het Digital Europe

Cyber Resilience Act:

Belangrijke punten voor Nederland

- ✓ Alleen cyberveilige producten op de markt
- ✓ Fabrikanten zorgen de hele levensduur voor veiligheidsupdates
- ✓ Niet-commerciële *open source* software is vrijgesteld
- ✓ Fabrikanten krijgen voldoende tijd om de regels te implementeren

Programme. Cybersecurity is aangemerkt als een van de 10 prioritaire technologieën onder de Nationale Technologie Strategie.

Cybersecurity-arbeidsmarkt, onderwijs en digitale weerbaarheid van burgers

In samenwerking met partners worden de kwalitatieve en kwantitatieve tekorten op de cybersecurity arbeidsmarkt in kaart gebracht en bijbehorende acties ontwikkeld tegen die tekorten.

DG Economie en Digitalisering

Digitale Economie (DE)

Chief Economist
Michiel Boots

Algemene Economische
Politiek (AEP)
Stephanie Holle

Mededinging en Consumenten (MC)
Annet Jonk

Nationaal Groeifonds
Maurice van Tilburg

Digitale Economie (DE)
Jos de Groot

Er vinden verschillende voorlichtingscampagnes en bewustwordingsactiviteiten plaats, waaronder 'Doe je updates', cybersecuritymaand en de 'Alert Online' in oktober.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Samenwerking vindt plaats in interbestuurlijke en interdepartementale overleggen en in dialoog met het bedrijfsleven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en andere belanghebbenden. Zowel nationaal als internationaal, omdat digitalisering niet stopt bij de grens. Onder meer JenV/ Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV, coördinerend op vitale infrastructuur en cybersecurity) en een taskforce en ambtelijke en ministeriele onderraad op Economische Veiligheid, de Rijksinspectie Digitale Infrastructuur als toezichthouder, het Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur onder coördinatie van IenW, de Europese Commissie en EU-lidstaten en het bredere bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijk middenveld, zoals telecomoperators, brancheorganisaties, VNO-NCW, NLDigital, DINL, CyberveiligNederland, ACCSS, TNO, ECP.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Over het algemeen staan partijen positief tegenover digitale veiligheid. Er is vaak eerder een roep om meer te doen dan minder. Daarbij is wel de vraag in hoeverre er bereidheid is om meer te investeren in cybersecurity en het bereiken van meer autonomie op technologiegebied.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Ten aanzien van het DTC is de verwachting dat in maart 2024 de Wet bevordering digitale weerbaarheid bedrijven (Wbdwb) wordt behandeld in de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel legt de taken en bevoegdheden van de minister van EZK vast voor digitale weerbaarheid van het niet-vitale bedrijfsleven. Dit wetsvoorstel is voorwaardelijk voor de taakuitvoering van de vernieuwde organisatie (NCSC, DTC en CSIRT-DSP).

In oktober 2024 treedt de (NIS2-richtlijn) in werking. De taken die nu door het CSIRT-DSP worden uitgevoerd komen daarmee te vallen onder het NCSC. EZK blijft voor een aantal sectoren wel verantwoordelijk voor de uitvoering van de richtlijn.

Er staan in Europa diverse risicoanalyses op het programma rond veiligheid van digitale infrastructuur en ongewenste strategische afhankelijkheden. Afhankelijk van de uitkomsten kan dit de beleidsagenda nader bepalen.

Cybersecurity is een dynamisch vraagstuk dat continu in beweging is. Wat vandaag veilig is, kan dat morgen mogelijk niet meer zijn. Dit betekent dat op sommige acties de realisatie van de ambitie langer zal duren of zelfs een permanent streven blijft.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat en Energie

Strategie Energiesysteem

Het nieuwe energiesysteem

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De snelle verduurzaming van het energiesysteem vormt de basis voor een klimaatneutrale, strategisch autonome en vitale economie. Het tempo van verduurzaming van de sectoren, waaronder de opbouw van nieuwe groene industrie, is in grote mate afhankelijk van de beschikbaarheid van betaalbare, duurzame energie en de benodigde infrastructuur.

Wat is het doel van deze opgave?

Met de verduurzaming van ons energiesysteem brengen we ook de energievoorziening weer meer naar Nederlandse bodem met veel nationale opwek uit zon, wind en kernenergie. Dit biedt mogelijkheden om kwetsbare afhankelijkheden van andere landen buiten de EU te beperken.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

De ombouw van het energiesysteem is een enorme uitdaging waar een langjarige en planmatige aanpak nodig is. Zonder duidelijke richting en sturing hoe de ontwikkeling van het energiesysteem er uit gaat zien, kunnen netbeheerders, bedrijven en consumenten niet op tijd investeren om de ombouw daadwerkelijk te realiseren. Met het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) ligt er nu een strategische visie en richting voor de ontwikkeling naar een volledig duurzaam en strategisch autonoom energiesysteem. In het NPE is een strategisch

ontwikkelpad richting 2050 uiteengezet met oog voor betaalbaarheid, leveringszekerheid en uitvoerbaarheid. Dit ontwikkelpad kent in de tijd vier fasen waarin Nederland stap voor stap het gebruik van (fossiele) koolstof afbouwt en een combinatie van CO₂-vrije elektriciteit, waterstof, warmte en duurzame koolstofdragers opbouwt.

Heldere keuzes zijn nodig voor de realisatie van voldoende infrastructuur en de opschaling van schone energie. Met het NPE als basis moeten de komende jaren nog veel keuzes gemaakt worden. Bijvoorbeeld op het gebied van energiebesparing, maar ook over de precieze rol van bronnen in Nederland op de lange termijn (wind op zee, kernenergie, hernieuwbaar op land) en hoe we flexibiliteit opschalen en elektriciteitsnetten efficiënt benutten zodat er ruimte komt voor toekomstige groei.

Tempo maken in de uitvoering is essentieel voor het tijdig opbouwen van het energiesysteem dat nodig is voor de economie van de toekomst. Dit vraagt om een proactieve en soms andere rol van de overheid dan voorheen. Het tijdig en toekomstbestendig realiseren van infrastructuur vraagt om regie vanuit de overheid en investeringen die voor de markt uit gaan. De realisatie van infrastructuur kent lange doorlooptijden en wordt bij voorkeur direct met een toekomstbestendige capaciteit aangelegd zodat de grond/zeebodem niet nog een keer open hoeft. Bijvoorbeeld bij het realiseren van de aansluitingen van windparken op zee, elektriciteitsnetten op land, de realisatie van het waterstofnetwerk (op land en op zee) en de Delta Rhine Corridor. Daarnaast is het belangrijk dat investeringen voor de infrastructuur tijdig worden gedaan.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energie Markt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Strategie Energiesysteem (SE)

Zonder een actieve rol van de overheid die risico's op zich neemt, zullen investeringen vertragen.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Er is kamerbreed draagvlak voor het Nationaal Plan Energiesysteem.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Om de keuzes in het Nationaal Plan Energiesysteem te vertalen naar concrete uitvoering en beleid, wordt een beleids- en uitvoeringsagenda opgesteld. Het gaat daarmee niet alleen over de beleidsinstrumenten van het Rijk, maar ook wat dit vraagt van interbestuurlijke samenwerking, netbeheerders en partners. We willen de uitwerking dan over de doorontwikkeling van het energiesysteem na 2030 interbestuurlijke afspraken maken.

Het kabinet legt verantwoording af over het huidige energiebeleid middels een Monitor energiesysteem en Energienota.

Daarin geeft het kabinet een appreciatie van de voortgang van het afgelopen jaar afgezet tegen de beoogde (tussentijdse) resultaten richting 2050. Met deze Energienota kan het kabinet ook op jaarbasis bijsturen op de beleidsinzet voor het energiesysteem. De eerste Monitor energiesysteem en Energienota worden in 2024 verwacht.

De bekostiging van de energietransitie

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De energietransitie brengt onvermijdelijk maatschappelijke kosten met zich mee. Voor het realiseren van de energie-infrastructuur, het opschalen van duurzame energiedragers en het ondersteunen van burgers en bedrijven bij de benodigde investeringen zijn significante en stabiele bijdragen vanuit de overheid nodig. De omvang van die kosten is sterk verbonden met de beleidskeuzes die nationaal en in Europa gemaakt worden. Dit vergt keuzes in de wijze waarop de transitie gefinancierd wordt en hoe de kosten maatschappelijk verdeeld worden. De directie heeft een rol in het adviseren over de ontwikkeling van deze kosten.

Wat is het doel van deze opgave?

De directie Strategie Energiesysteem adviseert de Minister over de bekostiging van een betrouwbaar, duurzaam en betaalbaar energiesysteem. Daartoe geldt het Nationaal Plan Energiesysteem als uitgangspunt. Dat doet de directie met financieel-economische analyses en financieringsinstrumenten om nieuwe markten te ontwikkelen in de energieketens elektriciteit, waterstof, warmte en koolstof en om technologie voor energieproductie en CO₂-reductie in het energiesysteem op grote schaal uit te rollen. Het combineren van beleid met instrumenten zorgt ervoor dat de uitgaven in de pas gaan lopen met de beleidskeuzes die nodig zijn om voor de langere termijn zekerheid te creëren in de markt over de ontwikkeling van het energiesysteem.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Strategie Energiesysteem (SE)

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Met lange termijn beleidskeuzes voor de bekostiging van energie infrastructuur wordt aan de opgave gewerkt. Het vooruit investeren in infrastructuur is randvoorwaardelijk en noodzakelijk om ervoor te zorgen dat het aanbod aan energie beschikbaar is voor toekomstige vragen. De aanleg van infrastructuur kent immers lange doorlooptijden. De directie adviseert over mogelijkheden voor bekostiging, rekening houdend met de verdelingseffecten voor bedrijven en huishoudens en de impact van dergelijke opties op de ontwikkeling van het energiesysteem en breder de economie.

De vormgeving van het economisch beleidsinstrumentarium – normering, beprijzing en subsidiëring – zodat dit de overstap naar nieuwe energiedragers in lijn met het NPE faciliteert: deze adviesrol bestrijkt zowel het introduceren van marktprikkels voor de verantwoorde afbouw van olie en aardgas, als de prikkels voor het opbouwen van de nieuwe energieketens. Hierbij werkt de directie samen met andere beleidsdirecties die verantwoordelijk zijn voor specifieke ketens of specifiek beleid, bijv. t.a.v. warmte of waterstof.

Het stimuleren van nieuwe markten voor technologie voor productie van energie en CO₂-reducerende technieken, daar waar er nog een investeringskloof is tussen het grijze en groene alternatief en de markt onvoldoende investeringsbereidheid heeft. De SDE++ is hiervoor het grootste financiële instrument dat beschikbaar is voor de ontwikkeling van het energiesysteem. De SDE++ kent in 2024 een openstellingsbudget van 11,5 miljard euro. De daadwerkelijke subsidie die wordt uitgekeerd wordt

verrekend met de marktprijzen voor de duurzame energie die wordt geproduceerd of CO₂-die wordt gereduceerd. Ook wordt het Klimaatfonds technologie in een vroegere fase van ontwikkeling gestimuleerd.

Naast de SDE++ is er ook het energie-innovatie instrumentarium. Dit stimuleert onderzoek, ontwikkeling en innovatie op het gebied van klimaat en energie en draagt hiermee bij aan de energie- en klimaatdoelen voor 2050 en het creëren van innovatieve en duurzame verdienmodellen. Kostenefficiëntie is hierbij een van de belangrijke uitgangspunten, innovatie speelt een sleutelrol in de haalbaarheid en betaalbaarheid van de energietransitie. Het instrumentarium bestaat uit de volgende subsidiemodules: Missiegedreven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI), de Topsector Energie subsidiemodules (TSE), de Demonstratieregeling Energie- en Klimaatinnovatie (DEI+) en de Hernieuwbare Energietransitie regeling (HER+).

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Zowel in de politiek als in de maatschappij is breed draagvlak voor het betaalbaar houden van de energierekening. De nuance zit hem met name in hoe de kosten maatschappelijk worden verdeeld en of daarbij de betaalbaarheid voor huishoudens of voor bedrijven vooraan staat.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De komende jaren zijn investeringen in de energie-infrastructuur en het opschalen van duurzame energiedragers (zoals waterstof) noodzakelijk. Hoe deze investeringen de komende twee jaar

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)**Maxine Tillij**

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Strategie Energiesysteem (SE)

gaan landen in de (net)tarieven is een aandachtspunt. Dit wordt onder andere uitgewerkt in een interdepartementaal beleids-onderzoek (IBO). Het IBO heeft als doel meer inzicht in en grip te krijgen op de omvang van de investeringen in de elektriciteits-infrastructuur tussen nu en 2040, en de bekostiging en financiering ervan, zowel vanuit nationaal als Europees perspectief. Dit moet leiden tot concrete beleidsopties, die bijdragen aan onze concurrentiepositie en de betaalbaarheid.

De ruimtelijke inpassing van het energiesysteem

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Het energiesysteem van de toekomst vraagt meer ruimte dan een fossiel systeem. Er zitten meer onderlinge afhankelijkheden in het systeem en er zullen meerdere projecten tegelijkertijd aan elkaar worden uitgevoerd. Een aanpak waarbij project-voor-project wordt ingepast nadat het investeringsbesluit al is genomen is hiervoor niet meer toereikend. De nationale energiehoofdstructuur in een klimaatneutraal energiesysteem waarvoor het Rijk verantwoordelijk is, betreft hoogspanningslijnen en -stations, buisleidingen, grootschalige elektrolyse, regelbaar vermogen, batterijen en ondergrondse waterstof-opslag. Ruimtelijk sturen is iets wat niet van nature in de aard van EZK zit. Dat was met een fossiel energiesysteem in het verleden ook minder nodig. De ruimtelijke impact die met de transitie gepaard gaat is aanzienlijk groter.

Als we anticiperen op deze ruimtevraag kunnen we de realisatie van energieprojecten in de toekomst wellicht zelfs versnellen. Daarnaast is het belangrijk om nieuwe ruimtelijke instrumenten te ontwikkelen voor de opslag- en conversiefuncties in het nieuwe systeem. Tot slot is het nodig om kansen en knelpunten vroegtijdig in kaart te brengen om hiervoor interdepartementaal, interbestuurlijk en met sectoren afspraken over te maken. Ruimte wordt niet meer alleen volgend als sluitstuk van de uitvoering maar ook sturend. Op basis van wat ruimtelijk mogelijk is, kunnen energie-ambities in het NPE worden opgeschaald of afgeschaald. Ook kunnen hierover afspraken in NOVEX of Nota Ruimte worden gemaakt.

Wat is het doel van deze opgave?

Het energiesysteem van de toekomst vraagt meer ruimte dan een fossiel systeem. Bovendien zullen meerdere projecten tegelijkertijd aan elkaar worden uitgevoerd. Het is nodig om te anticiperen op deze ruimtevraag ten einde de realisatie van energie-infrastructuur te versnellen.

Eenzijds zullen er meer ruimtelijke reserveringen moeten worden gedaan en anderzijds is het nodig om het toezicht op bestaande reserveringen aan te scherpen.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

De minister voor Klimaat en Energie is het bevoegd gezag voor de ruimtelijke inpassing van het energiesysteem van nationaal belang. Dit betreft hoogspanningslijnen en -stations, buisleidingen van nationaal belang, grootschalige elektrolyse, grootschalige regelbaar vermogen, grootschalige systeem-

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)**Maxine Tillij**

Energemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Strategie Energiesysteem (SE)

batterijen en mijnbouwactiviteiten zoals ondergrondse waterstofopslag. Daarnaast bent u samen met de Minister voor Ruimtelijke Ordening verantwoordelijk voor het Programma Energiehoofdstructuur (PEH).

Het PEH is 1 maart 2024 vastgesteld en betreft de ruimtelijke visie voor de energiehoofdstructuur voor Nederland in 2050 op land. Hierin zijn voor het eerst het totale ruimtebeslag en de ruimtelijke effecten op de samenleving van het toekomstige nationale energiesysteem in kaart gebracht. Vierjaarlijks wordt het PEH geactualiseerd. Via het PEH en bijbehorende Uitvoeringsagenda, worden nieuwe instrumenten geïntroduceerd. Het doel van deze instrumenten is om de inpassing van de energiehoofdstructuur in goede banen te leiden in ons land, zoals voorkeurslocaties voor elektrolyse of een ruimtelijk beleidskader batterijen. Daarnaast worden bestaande instrumenten geïntensiveerd, zoals monitoring en het maken van ruimtelijke reserveringen.

Het PEH is een belangrijke bouwsteen voor de Nota Ruimte en Programma NOVEX, onder leiding van de Minister van BZK. Energie krijgt een steeds meer structurerende werking voor de ruimtelijke ordening. Het gaat hierbij enerzijds om het anticiperen op de ruimtebehoefte van noodzakelijke infrastructuur voor de langere termijn en anderzijds op het ruimtelijk sturen op ontwikkelingen die zowel wenselijk zijn voor het energiesysteem als voor de efficiënte benutting van ruimte.

Als we proactief ruimte planologisch reserveren voor toekomstige nutsfuncties in het energiesysteem van nationaal belang, in plaats van reactief te reageren op initiatieven vanuit de markt, kan het Rijk beter sturen op de ruimte voor het energiesysteem. Dat wil zeggen dat het Rijk in een gebied actief ruimtelijke functies aanwijst (via reserveringen of instructieregels) voor energie waar dat op basis van het PEH nodig is. De mogelijkheid hiertoe bestaat al lang maar wordt de afgelopen jaren niet ingezet voor energie, maar wel voor water (Rijk wijst locaties aan op een kaart waar niet gebouwd mag worden) of voor woningbouw (gemeenten wijzen plekken aan op een kaart waar woningbouw ontwikkeld wordt). Deze locatiereservering wordt geborgd en middels AMvB opgenomen in het Bkl (Besluit Kwaliteit Leefomgeving) onder de Omgevingswet. Deze reservering geldt als juridische borging en is zodoende handhaafbaar. Hiervoor is intensieve samenwerking en communicatie met medeoverheden nodig. Daarnaast is er budget nodig voor minimaal nadeelcompensatie.

Als we ruimte die is aangewezen voor energie verloren laten gaan, bemoeilijkt dat de uitvoering van de energietransitie. Hiervoor is een intensivering van de opdracht voor uitvoeringsorganisaties nodig. Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor het monitoren van de nationale buisleidingenstroken. RVO monitort de overige ontwikkelrichtingen. In de toekomst is het mogelijk dat er tegenstijdige ontwikkelingen ontstaan op de gereserveerde locaties voor het energiesysteem. De Minister voor Klimaat en Energie zal in die gevallen actief in gesprek gaan en in gevallen ook de bestaande (juridische) instrumenten om toezicht te houden inzetten.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)**Maxine Tillij**

Energemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Strategie Energiesysteem (SE)

In 2026 start de actualisatie van het nieuwe PEH. Het PEH (kamerstukken 2023-2024 nr. 31239-388) is op 4 maart 2024 naar de Tweede Kamer verstuurd en wordt vierjaarlijks geactualiseerd. Een nieuw kabinet zal rond 2027 de scenario's voor het volgende PEH samenstellen. Binnen deze scenario's is het mogelijk om bijvoorbeeld één of meer scenario's met meer kernenergie door te rekenen op netimpact en ruimtelijke effecten. Voorafgaand aan de scenario's vindt een participatieproces plaats om potentiële waarborglocaties in beeld te brengen. Na een effectanalyse van de doorrekende scenario's is de oplevering van het van het ontwerp van het volgende PEH in 2028.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Er is kamerbreed draagvlak voor het Programma Energie Hoofdstructuur.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Het Programma Energiehoofdstructuur is onderdeel van de bredere regie op de Ruimtelijke Ordening die het Kabinet onder leiding van de minister van BZK wil voeren. In dat kader werkt het kabinet toe naar een nieuwe Nota Ruimte in 2024 als vervolg op de bestaande Nationale Omgevingsvisie. Ook worden er in dat verband nadere afspraken gemaakt met provincies over grote ruimtelijke vraagstukken via de zogenaamde 'ruimtelijke arrangementen' per provincie. Het Programma Energiehoofdstructuur is een belangrijke bouwsteen voor zowel het onderdeel energie binnen de Nota Ruimte als voor de ruimtelijke afspraken met provincies. Daarnaast werkt het Kabinet met decentrale

overheden toe naar bestuurlijke afspraken over de verdere ontwikkeling van het energiesysteem na 2030. Ook daarin kunnen ruimtelijke aspecten meegenomen worden, zodat een coherente beleidsaanpak rond energie en ruimte ontstaat. Het streven is om deze afspraken in de zomer op hoofdlijnen gereed te hebben, als basis voor een nadere uitwerking.

Op de plekken waar windenergie aan land komt is veel ruimte nodig voor opslag en conversie omdat niet alle elektriciteit tegelijk ingevoerd kan worden in het elektriciteitsnet. Denk aan elektrolyzers, batterijen en regelbare centrales. Die ruimtevrage kan samen met de converterstation en hoogspanningstations in industrieclusters/aanlandlocaties zo oplopen tot 400-500 hectaren. Ruimtegebrek op deze specifieke plekken kan één van de bottlenecks zijn voor tijdige realisatie energie infrastructuur. Als de ruimte niet beschikbaar is op deze specifieke locaties, dan kan de windenergie van zee niet op land worden ingevoerd op het elektriciteitsnet, kan het Energie Infrastructuur Plan Noordzee (EIPN) niet worden uitgevoerd, kan de industrie niet verduurzamen en zal het net de toenemende elektrificatie van de vraag niet kunnen bijbenen. Deze ruimte komt niet zomaar beschikbaar zonder actieve interventie.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Energiemarkt

Ordering, regulatie en beheer

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De directie richt zich op de ordering van de verschillende energiemarkten, zowel de bestaande (elektriciteit, gas, olie, warmte) als de toekomstige (waterstof). De transitie van een systeem gebaseerd op fossiele naar een systeem gebaseerd op hernieuwbare energiebronnen en -dragers vraagt om aanpassingen van wet- en regelgeving en toekomstgerichte keuzes in de marktordering en regulering.

Nederland maakt deel uit van een Europese energiemarkt voor gas en elektriciteit, en zoals deze zich ontwikkelt voor waterstof. Nederland en de rest van de Europese Unie (EU) zijn bovendien afhankelijk van import van energie uit landen buiten de EU. De marktordering en regulering van elektriciteit, aardgas en waterstof is in hoge mate bepaald door Europese en internationale regelgeving.

Wat is het doel van deze opgave?

Om te verduurzamen, stappen we over van fossiele naar duurzame energie.

Voor elektriciteit gebeurt dat in de context van efficiënt werkende en weerbare (Noordwest-Europese) elektriciteitsmarkt. Daarbij dient oog te zijn voor betaalbare energie voor huishoudens en bedrijven en voor de groeiende drukte op het elektriciteitsnet (netcongestie), en tegelijkertijd bewaken van investeringsklimaat voor hernieuwbare energie en het verder elektrisch maken (elektrificatie) van de economie. Naast verdere verduurzaming van de elektriciteitssector is behoud van voldoende regelbare elektriciteitsproductie (leveringszekerheid) op zowel korte als lange termijn van belang. Dit geldt ook voor de energievoorziening en verduurzaming van Caribisch Nederland (BES-eilanden).

Voor de gebouwde omgeving moeten we het aandeel van aardgas (nu >90%) afbouwen. Het belang van collectieve warmtesystemen (nu <6%) neemt daarom toe (~25-30%).

Tot slot is waterstof cruciaal voor het slagen van de energietransitie. Het is noodzakelijk voor een duurzame industrie en transportsector. Het kan bovendien de overstap van fossiele naar duurzame energie in de landbouw en de gebouwde omgeving helpen versnellen. Tenslotte is het de beste manier om elektriciteit voor langere periodes op te slaan.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Nationaal werkt de directie hieraan via beleid en wet- en regelgeving.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Energiemarkt (EM)

De nieuwe Energiewet regelt onder andere een structurele versterking van de positie van de consument en mogelijkheden om met netcongestie om te gaan. De wet dient zowel voor implementatie van Europese regelgeving als modernisering van bestaande energiewetgeving en wordt in 2024 in de Tweede Kamer en de Eerste Kamer behandeld.

Een ander voorbeeld is het wetsvoorstel Wet collectieve warmte (Wcw) dat vier elementen bevat:

- Groei van collectieve warmtesystemen door heldere rolverdeling en borging van publieke belangen door doorslaggevend publiek zeggenschap (marktordening);
- Transparantie in de tariefstelling (kosten gebaseerd i.p.v. gasreferentie);
- Aanscherpen van vereisten voor leveringszekerheid;
- Het zeker stellen van de verduurzaming (normering).

Ook werkt het ministerie samen met andere partijen aan het Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN). Het doel is om de transportcapaciteit op het elektriciteitsnet te vergroten en de impact van drukte op het net (netcongestie) zoveel mogelijk te verminderen, o.a. door efficiënter en flexibeler gebruik van het net en het sneller bouwen van de benodigde infrastructuur.

Waterstofmarkt: Voor de marktordening zijn EU-regels leidend. Waterstof is het goedkoopst te vervoeren via buisleidingen. Daarom wil de overheid Gasunie een nationaal waterstof-netwerk met publieke opslagcapaciteit laten ontwikkelen en beheren. De taken en verantwoordelijkheden van Gasunie als netbeheerder komen in de wet.

In EU- en in Noordwest-Europees verband werkt EZK met andere landen aan de verdere integratie van de elektriciteitsmarkten, een gezamenlijke analyse over de ontwikkeling van de leveringszekerheid van energie, de ontwikkeling van flexibiliteit in het energiesysteem en ontwikkeling van een gezamenlijke aanpak voor een CO₂ vrije elektriciteitssector in 2035 in Noordwest-Europa. EU-emissiehandel zorgt voor een volledig CO₂ vrije systeem vanaf 2040 in de EU.

Daarnaast is EZK betrokken bij discussies over de mogelijke herindeling van prijszones in de EU en de inzet op efficiënte benutting van bestaande grensoverschrijdende verbindingen voor elektriciteit (zogenoemde interconnecties).

Op de Europese interne gasmarkt is Nederland netto-importeur, met de sluiting van het Groningenveld en afname van productie uit kleine velden. De oorlog in Oekraïne en daaropvolgende gascrisis hebben de gasstromen binnen en naar de hele EU fundamenteel veranderd. Deze ontwikkelingen maken investeringen in gasinfrastructuur en het gassysteem noodzakelijk, voordat het gassysteem definitief kan worden afgebouwd.

Nederland en de EU-landen werken onderling nauw samen en in overleg met alle partijen op de gasmarkt. Deze samenwerking heeft verschillende doelen:

- Het goed en transparant functioneren van de gasmarkt;
- Voldoende en diverse import (zowel via pijpleidingen als in de vorm van vloeibaar gas – LNG) en importcapaciteit;

DG Klimaat & Energie (K&E)

Energiemarkt (EM)

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

- Het vullen en gevuld houden van de gasopslagen;
- Het verminderen van de gasvraag en het verhogen van de crisisparaatheid voor het geval zich onverhoopt toch een tekort voordoet.

EZK werkt aan de actualisatie van noodplannen en andere maatregelen om goed daarop voorbereid te zijn.

EZK zet bij het behalen van doelen op het gebied van energie verschillende diplomatieke middelen in, zoals deelname van bewindspersonen, hoge ambtenaren en experts aan Europese en internationale onderhandelingen, door het uitwisselen van ideeën met en beïnvloeden van de positie van relevante organisaties (de Europese instituties en internationale instellingen als het Internationaal Energie Agentschap (IEA) en landen binnen en buiten de EU. Daarnaast stimuleert EZK technische internationale samenwerking tussen bijvoorbeeld netbeheerders. Daarnaast onderhoudt EZK-contacten met derde landen en verdiept het bilaterale samenwerking met strategische partners via Memoranda of Understanding en gezamenlijke verklaringen die op politiek niveau worden ondertekend.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Belangrijkste partners zijn transmissiesysteembeheerder TenneT, energietoezichthouder ACM, de Europese Commissie, Noordwest-Europese (buur)-landen, de Europese koepel van transmissiesysteembeheerders (ENTSO-E), EU-toezichthouder Agentschap ACER, branchevereniging Energie NL, individuele energiebedrijven, Netbeheer Nederland, VEMW (grootverbruikers energie) en de NVDE (koepelorganisatie duurzame energie).

Samenwerking vindt plaats met experts uit andere EZK-directies, met de stafdirectie DEIZ (Internationale Zaken), met de Permanente Vertegenwoordiging van Nederland bij de EU in Brussel en met andere departementen waaronder Buitenlandse Zaken (in Den Haag en in het buitenland) en waar relevant andere beleidsdepartementen zoals Infrastructuur & Waterstaat, Binnenlandse Zaken en Landbouw. Daarnaast is er een netwerk met mensen binnen de Europese instellingen, met experts uit andere lidstaten en met mondiale instellingen.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De belangrijkste vraagstukken/ontwikkelingen voor de komende jaren zijn:

- Verdere verduurzaming van de elektriciteitssector met behoud van voldoende leveringszekerheid en betaalbaarheid van energie voor de langere termijn;
- Verdere ontwikkeling van regels in EU- en regionaal (NSEC) verband voor de marktinrichting op zee;
- Maatregelen in EU-verband zijn belangrijk om te garanderen dat we in Nederland genoeg gas hebben;
- Opbouw waterstofketen;
- Voortgaande warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de betaalbaarheid van duurzame alternatieven voor alle consumenten belangrijke onderwerpen op de agenda zullen zijn: het effect van hoge energieprijzen op Europese competitiviteit, versterken van energie-infrastructureur en het debat over de hoogte en de invulling van het 2040 doel voor CO₂-reductie. Binnen het Internationaal Energie Agentschap (IEA) lopen onderhandelingen over de toetreding van India

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Energemarkt (EM)

tot het IEA en over herziening van de afspraken rondom olieopslag.

Vergroting van het aandeel hernieuwbare energie

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Nederland heeft de ambitie om het aandeel hernieuwbare energie in ons land te vergroten, de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verminderen, CO₂-uitstoot af te bouwen, en de overgang naar een duurzame en klimaat neutrale energievoorziening te versnellen. De specifieke focus voor de directie Energemarkt ligt op drie onderdelen binnen deze ambitie: de waterstofketen, duurzame warmtevoorziening en het gebruik van groen gas in de gebouwde omgeving.

Wat is het doel van deze opgave? Waterstofketen: De nadruk op de opschaling en ontwikkeling van de waterstofketen vloeit voort uit de erkenning van waterstof als een veelbelovende energiedrager die kan bijdragen aan het meer divers maken van de energiemix en de opslag van duurzaam opgewekte energie. Dit omvat de gehele keten: van duurzame productie tot opslag, distributie, infrastructuur en importcapaciteit.

Duurzame Warmtevoorziening: EZK stimuleert het bouwen van collectieve warmtenetten en het gebruik van warmtepompen. Het doel is het verminderen van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen in de verwarming van gebouwen. In de gebouwde omgeving is de opgave om het gebruik van

aardgas (nu >90%) af te bouwen. Collectieve warmtesystemen (nu <6%) zullen hierin naar verwachting een substantieel aandeel gaan krijgen (~25-30%). De ambitie voor hybride warmtepompen in bestaande bouw is verhoogd van 1 miljoen naar 1,5 miljoen (noodzakelijk om doelen GO in 2030 te halen).

Inzet van Groen Gas: Het gebruik van groen gas in de gebouwde omgeving is een middel om de overstap van aardgas naar duurzame alternatieven te vergemakkelijken. De ambitie is om 1,6 miljard kuub (bcm) groen gas in Nederland te produceren. Efficiënte inzet van groen gas in gebouwde omgeving (GO) kan via de hybride warmtepomp. Een hybride warmtepomp is een kleine warmtepomp die met je cv-ketel samenwerkt.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

De belangrijkste beleidsinstrumenten zijn wet- en regelgeving, inclusief normering en een uitgebreid stimulerings-instrumentarium om investeringen in duurzame energievoorziening aan te moedigen.

Het bedenken en maken van subsidieregelingen voor de ontwikkeling van waterstofprojecten, de uitbreiding van een duurzame warmtevoorziening en de bevordering van groen gas.

Waterstof: Voor het laten ontstaan en goed laten werken van een markt voor waterstof, stimuleren we de productie en import van waterstof uit zon en wind op verschillende manieren. Voor waterstofproductie met elektrolyse (het opsplitsen van water voor de productie van waterstof) stelt het kabinet subsidies beschikbaar. Voor import van waterstof komt een

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Energiemarkt (EM)

aanbesteding waarvoor Nederland en Duitsland beide 300 miljoen euro beschikbaar stellen. Duitsland heeft belang bij Nederland als doorvoerland.

Collectieve warmte: Voor het opschalen van de warmteketen bestaan diverse subsidie instrumenten. Voor de warmtebronnen is er de SDE++, voor de aanleg van nieuwe netten is de Warmte Investeringsubsidie (WIS), voor de aanpassingen aan gebouwen zijn er diverse subsidie instrumenten per type woningeigenaar (particulier, huursector, VVE). Ook ontwikkelen we momenteel flankerend beleid voor de opschaling van de publieke realisatiekracht (oprichting regionale warmtebedrijven), als een Waarborgfonds Warmtenetten en een nationale deelneming warmte.

Groen gas: Groen gas is een hernieuwbare variant van aardgas o.b.v. vergisting of vergassing van reststromen. De bijmengverplichting groen gas was onderdeel van het vorige Coalitieakkoord. Er wordt een bijmengverplichting beoogd voor energieleveranciers om een vooraf bepaalde hoeveelheid groen gas bij te mengen in het aardgasnet. De bijmengverplichting is aangepast naar 3,8 Mton CO₂-reductie (ca. 1,1 bcm) in de ETS₂ sectoren. Onze beleidsinstrumenten omvatten verder subsidieregelingen ter ondersteuning van groen gasproductie en -toepassingen, het Green Gas for Grid-programma dat gericht is op de integratie van groen gas in het aardgasnetwerk, wet- en regelgeving ter facilitering van groen gas invoeding, bevordering van lokale initiatieven door lokale overheden en energiecoöperaties, en investeringen in kennisontwikkeling en innovatie om productieprocessen te optimaliseren. Met subsidie voor de innovatieve techniek vergassing kan in potentie meer en

goedkoper groen gas worden geproduceerd. Met bestuurlijke afspraken met medeoverheden over versnelde vergunningverlening en planvorming kunnen de ruimtelijke inpassings-trajecten voor installaties verkort worden.

(Hybride) Warmtepomp: Een warmtepomp is een duurzaam alternatief voor de cv-ketel. Een hybride warmtepomp werkt samen met je cv-ketel (de ketel voor koude dagen en verwarmen van tapwater). Een volledig elektrische warmtepomp is aardgasvrij. Uitbreiding van het aantal hybride warmtepompen was onderdeel van het vorige Coalitieakkoord. Onze beleidsinstrumenten omvatten het instellen van subsidieregelingen, zoals de Investeringsubsidie duurzame energie (ISDE). We ondersteunen innovatie in warmtepomptechnologieën. Er is een normering beoogd van verwarmingsinstallaties per 2026 waarbij op natuurlijke vervangingsmomenten de cv-ketel wordt vervangen door een duurzamere verwarmingsinstallatie. De consument bespaart hiermee gemiddeld 60% aardgas. Beoogde energieprestatieborging moet ervoor zorgen dat warmtepompen een garantie bieden over de prestatie van het apparaat. De ISDE biedt gemiddeld 30% subsidie op de investering in een (hybride) warmtepomp. Ook kan ISDE-subsidie aangevraagd worden voor isolatiemaatregelen, zonneboilers, aansluiting op een warmtenet en een elektrische kookvoorziening. Daarnaast stimuleren we de bewustwording en voorlichting over warmtepompen en werken we samen met partners voor de groei en acceptatie van warmtepompen als duurzame oplossing.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Energiemarkt (EM)

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Samenwerkingspartners zijn onder meer bedrijven, brancheorganisaties en sectoren in de industrie – zoals de chemische industrie – en sectoren voor energieproductie en -transport (waaronder netbeheerders). Verder is er veel samenwerking met andere departementen, de medeoverheden en hun koepels, woningcorporaties, en internationale partners (EU, breder internationaal, met landen bilateraal).

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Voor deze opgave met een focus op de waterstofketen, duurzame warmtevoorziening en groen gas in de gebouwde omgeving zijn verschillende ontwikkelingen van invloed, bijvoorbeeld: De EU heeft een waterstofstrategie als onderdeel van de bredere Green Deal. Verdere samenwerking met buurlanden en Europese partners op het gebied van energie-infrastructuur kan van invloed zijn op de importcapaciteit van waterstof en de algehele energiehandel. Om de opgave te realiseren, zijn er verschillende aanpassingen nodig in de ruimtelijk ordening. Er is ruimte nodig voor de aanleg van waterstofleidingen, warmtenetten en locaties voor groengas installaties. Dit vereist planning op regionaal en lokaal niveau.

Een grotere betrokkenheid van lokale gemeenschappen en de acceptatie van duurzame energieprojecten zullen van invloed zijn op de succesvolle uitvoering van deze initiatieven.

Besparing, betaalbaarheid en security

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Deze opgave richt zich op het ontwikkelen van het energiebesparingsbeleid en (interdepartementaal) sturen op het behalen van de nationale energiebesparingsdoelen. Daaronder valt;

- Het beleid rondom de energierekening, waaronder het prijsplafond voor consumenten.
- Het borgen van het security-beleid voor de energiesector, waaronder crisisbeheersing, cybersecurity en economische veiligheid.

Energiebesparing

Energie die we niet gebruiken, hoeven we ook niet te produceren, te transporteren, te betalen of te importeren. Energiebesparing verlaagt de energierekening, maakt ons minder afhankelijk van derde landen voor fossiele brandstoffen en spaart het klimaat. Het is essentieel voor de betaalbaarheid van energie voor burgers, voor een stabiel ondernemersklimaat voor onze bedrijven en voor een robuuste ontwikkeling van ons nationaal energiesysteem.

Betaalbaarheid

Er zijn situaties waar betaalbaarheid in het geding komt. Gedurende heel 2023 gold een prijsplafond in reactie op de sterk gestegen energieprijzen door de Russische inval in Oekraïne. Inmiddels zijn de energieprijzen ten opzichte van de piek sterk gedaald en heeft het vorige kabinet besloten om het prijsplafond niet te verlengen. Hoewel het prijsplafond in 2024 niet meer geldt, wordt dit jaar de regeling afgerond. Mocht er opnieuw

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Energiemarkt (EM)

behoefte zijn aan een crisismaatregel op de energiemarkt, dan zal er goed gekeken moeten worden wat er mogelijk is – binnen de dan geldende Europese afspraken en voor de uitvoerende partijen.

Energie Security

Ten slotte richt de opgave zich op de veiligheid in de energie-sector, wat betekent dat er beleid wordt ontwikkeld en geïmplementeerd met betrekking tot crisisbeheersing, cybersecurity en economische veiligheid.

Wat is het doel van deze opgave?

Energiebesparing

Energiebesparing verlicht de opgave van de energietransitie. Onder de huidige Europese Energy Efficiency Directive (EED) is Nederland verplicht om bijdrage te leveren aan het Europese besparingsdoel. Nederland mag in 2030 maximaal 1609 Peta Joule (PJ) finaal en 1935 primair verbruiken. Ter verduidelijking: 1 Peta Joule, ofwel 1 biljard (1.000.000.000.000) joule, is voldoende om ongeveer 15.000 huishoudens een jaar lang van energie te voorzien. Finaal verbruik is de hoeveelheid energie die rechtstreeks wordt gebruikt door eindverbruikers, zoals bedrijven, woningen of diensten. Primaire energie is de totale energie, inclusief de verliezen die gemaakt moeten worden voor het maken, transporteren en opslaan van energie. Prognoses in de meest recente KEV laten zien dat energiebesparing extra inzet vraagt. In de Europese Energie Efficiëntie Richtlijn (EED) is een EU-hoofddoel vastgesteld op 11,7% primaire en finale energiebesparing.

Betaalbaarheid

In de komende decennia gaat er veel veranderen in het energieverbruik van huishoudens en de opbouw van de energierekening. Het kabinet moet deze monitoren en effecten van beleid op de energierekening wegen. Het ligt voor de hand betaalbaarheidsproblemen van de energierekening te bekijken in het licht van de bredere problematiek rond bestaanszekerheid en armoede en de groepen die het kwetsbaarst zijn.

Energie Security

Doel is om de veiligheid en weerbaarheid van de energiesector te vergroten.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Energiebesparing

Op dit moment wordt vanuit het op te richten nationaal programma energiebesparing het Europese besparingsdoel verdeeld over de volgende sectoren: industrie, mobiliteit, gebouwde omgeving, landbouw en elektriciteit. De departementen die verantwoordelijk zijn voor deze sectoren stellen vervolgens maatregelen voor.

Betaalbaarheid

Om de energierekening betaalbaar te houden, was er in 2023 een prijsplafond. Verder werken we aan maatregelen om via toezicht de prijsregulering in de gaten te houden. Bovendien stimuleren we via financiële prikkels om de energiekosten te verlagen voor zowel de burger als de bedrijven en vooral gericht op de kwetsbare groepen.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Energiemarkt (EM)

Energie Security

We verhogen de veiligheid door:

- Het maken en uitvoeren van plannen en procedures om snel en effectief te handelen in geval van verstoringen, zoals natuurrampen, technische storingen, of andere noodsituaties.
- Het uitvoeren van maatregelen om systemen en netwerken te beveiligen tegen hacking, malware en andere vormen van cybercriminaliteit die de stabiliteit en betrouwbaarheid van de energievoorziening kunnen aantasten.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Energiebesparing

Aan deze opgave wordt intern EZK intensief samengewerkt. Interdepartementaal zijn betrokken: BZK, I&W, LNV, Volksgezondheid, Onderwijs, Defensie, Algemene Zaken en Financiën. Ook zijn uitvoeringsorganisaties Rijksvastgoedbedrijf, Rijkswaterstaat en Rijkdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) betrokken. Extern wordt samengewerkt met: gemeenten, provincies, waterschappen – en hun koepelorganisaties. En met vele brancheverenigingen waaronder, VNO-NCW MKB-NL, Vemobin, Transport en Logistiek Nederland, Glastuinbouw Nederland, Techniek NL, Dutch Digital Agencies, NL Digital, Netbeheer Nederland, Energie-Nederland, Nederlandse Vereniging Duurzame Energie en Natuur en Milieu. Daarnaast is ook veel contact met individuele bedrijven en instellingen.

Betaalbaarheid

De betaalbaarheid zit verweven in veel onderdelen van de energietransitie. Er wordt samengewerkt met andere departementen en met de energiesector, maar ook met de

toezichthouders, energieleveranciers, de Consumentenbond en de RVO.

Energie Security

Op energy security wordt samengewerkt met Justitie & Veiligheid (incl. Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid, Nationaal Cyber Security Centrum), BZK, BZ, Defensie, I&W, Financiën. Ook Rijksinspectie Digitale Infrastructuur, Staatstoezicht op de Mijnen, Bureau Toetsing Investerings en RVO spelen een belangrijk rol. De voornaamste partners zijn de sectorpartijen zelf, waaronder netbeheerders verenigd in Netbeheer Nederland.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Energiebesparing

Partijen staan in beginsel positief ten opzichte van energiebesparing. Immers besparing levert een belangrijke bijdrage aan verduurzaming, verlaging van de energierekening en netcongestie.

Betaalbaarheid

Als een nieuw kabinet maatregelen wil nemen voor een beter betaalbare energierekening, dan zijn de belangrijkste opties: 1) nettarieven verlagen (tegelijkertijd lastig omdat deze aan Europese regels gebonden zijn), 2) belastingen verlagen en 3) compenseren. Het is ingewikkeld om alleen de kwetsbare huishoudens te ontlasten.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Energiemarkt (EM)

Ook speelt de discussie rondom de salderingsregeling. Over het al dan niet afbouwen van deze regeling lopen politiek de meningen uiteen. In de huidige Eerste Kamer is er geen meerderheid voor afbouw van de salderingsregeling.

Energie Security

Er is brede erkenning van het cruciale belang van energie security voor de nationale veiligheid en economie.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Energiebesparing

Allereerst zal de verdere ontwikkeling en uitvoering van specifiek energiebesparingsbeleid een belangrijke rol spelen, met de focus op het behalen van nationale energiebesparingsdoelen.

Energierkening

De energietransitie in Nederland kan leiden tot stijgende energieprijzen als gevolg van verschillende factoren. Investerings in duurzame infrastructuur, zoals zonne- en windenergie, kunnen op korte termijn hogere energieprijzen veroorzaken. Aanpassingen in nettarieven en onderhoud van het elektriciteitsnetwerk, evenals veranderingen in belastingstructuren en subsidies, kunnen bijdragen aan prijsstijgingen. Ook netcongestie kan een rol spelen.

Energiesecurity

Ten slotte zullen op het gebied van security belangrijke ontwikkelingen plaatsvinden, zoals verdere investeringen in cybersecuritymaatregelen, versterking van crisisbeheersing en beleidsaanpassingen gericht op economische veiligheid binnen de energiesector.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Energiemarkt (EM)

Programma Netcongestie

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Toegang tot elektriciteit is belangrijk voor woningbouw, ontwikkeling van de economie, verduurzaming van bedrijven, gebouwde omgeving en mobiliteit. De grenzen van het Nederlandse elektriciteitsnet komen ondertussen snel in zicht. Huishoudens en bedrijven stappen in hoog tempo over van fossiele brandstoffen op elektriciteit, die op steeds grotere schaal duurzaam en decentraal wordt opgewekt. Huishoudens installeren zonnepanelen, warmtepompen en laadpalen; de industrie elektrificeert haar productieprocessen met de inzet van elektrolyzers en e-boilers.

Deze ontwikkelingen zijn in een verdere stroomversnelling gekomen door de hoge gasprijzen sinds de oorlog in Oekraïne. Nederland wordt hierdoor minder afhankelijk van fossiele brandstoffen uit het buitenland, en kunnen we tegen een redelijke prijs energie blijven gebruiken. Deze forse groei van zowel vraag als aanbod leidt echter tot een navenant forse groei van de vraag naar transportcapaciteit voor elektriciteit. Deze vraag groeit sneller dan de netbeheerders netcapaciteit kunnen bijbouwen, ondanks forse investeringen in de uitbreiding en verzwaring van de elektriciteitsnetten (€8 mld. per jaar vanaf 2025). Daardoor ontstaat netcongestie in steeds meer gebieden, in steeds grotere mate en op alle niveaus in het samenhangende systeem van hoog-, midden- en laagspanningsnetten. In de praktijk heeft dit al in meerdere regio's geleid tot wachtlijsten voor aanvragen van grootverbruikers die een nieuwe of zwaardere aansluiting willen. Naar verwachting zal de

problematiek op afzienbare termijn ook de aansluiting van nieuwe woonwijken raken. Infrastructuurprojecten om het bestaande netwerk te verzwaren en uit te breiden kennen ondertussen lange doorlooptijden en kampen met een krappe arbeidsmarkt voor technisch geschoold personeel. Dit betekent dat voor de aanpak van netcongestie meer nodig is dan meer en sneller bouwen. Daarbij leidt de toenemende elektrificatie en het groeiende aandeel duurzame energie tot fundamentele verandering van het elektriciteitssysteem van een voorspelbaar vraag gestuurd systeem naar een minder voorspelbaar aanbod gestuurd systeem. Het aanbod van duurzame elektriciteit uit zonnepanelen en windmolens is immers in hoge mate afhankelijk van de weersomstandigheden.

Wat is het doel van deze opgave?

Drukke op het elektriciteitsnet verminderen door sneller het net uit te breiden, het net beter en flexibeler te benutten en door meer inzicht te krijgen in de drukte op het net.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Tegen deze achtergrond zijn netbeheerders, de Autoriteit Consument & Markt (ACM), medeoverheden, het Rijk en marktpartijen eind 2022 gezamenlijk het Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN) gestart. Deze partijen zijn geïnteresseerd aan de acties uit het programma en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat voert regie op landelijk niveau. Op onderdelen wordt samengewerkt met de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (Laadinfrastructuur) en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Woningbouw, Ruimte). Het actieprogramma bevat een groot aantal acties

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Energiemarkt (EM)

gericht op het voorkomen of zoveel mogelijk beperken van problemen door het volle stroomnet. De acties zijn in te delen in drie hoofdcategorieën.

Sneller Bouwen

Voor aanpak van de problematiek op de lange duur is Sneller Bouwen essentieel: realisatie van netuitbreidingen wordt versneld door integrale planning en monitoring waarbij netbeheerders, overheden en industrieclusters hun projecten bundelen en gezamenlijk managen. In elke provincie stuurt een energyboard van overheden en netbeheerders de uitvoering aan.

Beter Benutten

De benodigde uitbreidingen bieden echter ook met deze versnelling geen oplossing voor de problemen die zich nu al voordoen. Het is daarom zaak de capaciteit die wel beschikbaar is of komt beter te benutten, door flexibeler om te gaan met het verbruik en de opwek van elektriciteit. Daarnaast is er de wens om bij wachtrijen door congestie voorrang te kunnen verlenen aan afnemers die een maatschappelijk belang dienen. Aanpassing van regelgeving (netcodes, vast te stellen door de ACM) is hiervoor noodzakelijk en in gang gezet. Dit betreft onder andere mogelijkheden voor netbeheerders om bedrijven tijdelijk het net minder te laten belasten, de introductie van meer flexibele en tijdgebonden contracten en het creëren van de mogelijkheid van groepsaansluitingen voor energyhubs (industrieterreinen) om vraag, aanbod en opslag lokaal af te stemmen. Regelgeving is een belangrijke randvoorwaarde, maar flexibel energiegebruik vergt vooral een grote omslag in het

denken en doen van bedrijven, instellingen en overheden. Het LAN richt zich daarom ook op het ondersteunen van bedrijven om deze omslag te kunnen maken. Dit gebeurt met een communicatie- en educatieoffensief om de mogelijkheden en kansen van flexibele capaciteit onder de aandacht van het bedrijfsleven te brengen.

Meer Inzicht

Niet alles kan overal en tegelijkertijd. We hebben zelfs in een optimistisch scenario nog jaren te maken met netcongestie. Om doelgericht te prioriteren is meer inzicht nodig in de precieze vorm en omvang waarin netcongestie zich in een regio voordoet. De onderlinge samenhang van het hoogspanningsnet en de midden- en laagspanningsnetten betekent dat zowel congestie als mogelijke oplossingen daarvoor in het ene spanningsniveau gevolgen heeft voor de andere niveaus. Iedere voorgestelde ingreep vereist daarom een goed beeld van de mogelijke gevolgen. Voor laagspanning geldt dat er meer moet worden gemeten. Voor de midden- en hoogspanningsnetten dat de bestaande informatie beter moet worden ontsloten. Voor de omvang van de problematiek geven de wachtrijen bij de regionale netbeheerders voor een nieuwe of zwaardere aansluiting enige indicatie. Tussen de aanvragen in een wachtrij kunnen echter grote verschillen zitten in de kans waarin de beoogde afname of opwek op afzienbare termijn daadwerkelijk zal worden gerealiseerd. Daardoor wordt mogelijk onnodig capaciteit gereserveerd. Daarnaast vraagt het prioriteren om redenen van maatschappelijk belang ook een goed inzicht in de samenstelling van de vraag.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energijmarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK)

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De directie Realisatie Energietransitie werkt aan het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) voor het prioriteiten stellen voor de energie- en grondstoffeninfrastructuur door het Rijk. Dit gaat ook over het versnellen van de uitvoering door het wegnemen van belemmeringen (stikstof, ruimtelijke en juridische procedures) van MIEK en andere belangrijke energieprojecten. Uit de MIEK-prioritering volgen infrastructuurprojecten op land en zee en die van meerwaarde zijn voor de verduurzaming van Nederland.

Het MIEK heeft een budget van €8.1 miljoen tot 2025 voor onderzoeken, communicatie en personeel. Voor de periode na 2025 is een claim ingediend.

Het nationale MIEK bestaat op dit moment uit 15 projecten (die soms bestaan uit meerdere deelprojecten, zoals het waterstofnetwerk, waardoor er momenteel 30 Projectprocedures lopen; verderop bij 'realisatie op land' wordt dit nader toegelicht). Deze projecten werken aan infrastructuur voor CO₂, elektriciteit, waterstof en warmte. De keuzes die onderweg naar 2050 gemaakt worden (de mate en wijze van elektrificatie, toepassing van warmtenetten en de uitrol van waterstof) zullen de ontwikkeling van de benodigde infrastructuur, en daarmee het MIEK, bepalen.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

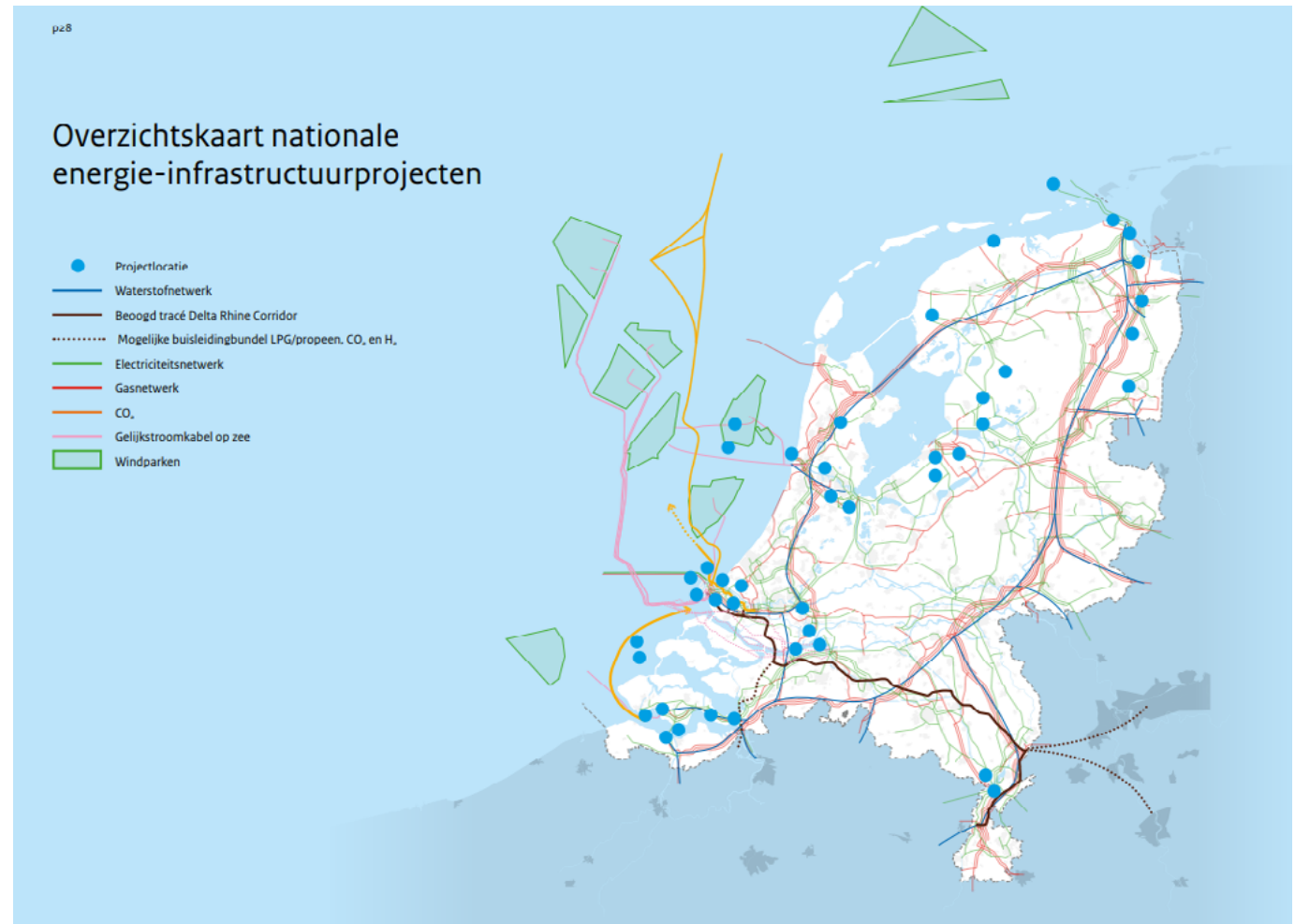
Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Wat is het doel van deze opgave?

Om een goed vestigingsklimaat en verdienmodel te behouden en om de uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen (zoals stikstof) te reduceren, moet Nederland versneld de infrastructuur bouwen voor duurzame energie en grondstoffen. Kan Nederland de infrastructuur voor de industrie versneld aanpassen, dan gaat de gewenste CO₂-reductie ook sneller.

Het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) beschrijft energie- en grondstoffen-infrastructuurprojecten die volgens het Rijk voorrang krijgen, om zo de verduurzaming van het energiesysteem te versnellen door de industrie en offshore windparken aan te sluiten. Ook op regionaal niveau zijn het overheden die prioriteiten stellen. In het provinciale MIEK (pMIEK) wijzen provincies regionale infrastructuur aan die voorrang krijgen voor de sectoren woningbouw, mobiliteit, landbouw en lokale industrie. Binnen het MIEK wordt gekeken naar manieren om die versnelling mogelijk te maken.

Op welke wijze wordt er aan deze opgave gewerkt?

Programmeren

De verwachte energievraag moet bekend zijn om in te schatten welke infrastructuur wanneer en waar nodig is. Om de energiebehoefte van de nationale industrie in kaart te brengen (de grootste energie vragers) worden er Cluster Energie Strategieën (CES'en) opgesteld. Het gaat om vijf geografisch geclusterde gebieden (Chemelot (Limburg), Noord-Nederland, Rotterdam-Moerdijk, Noordzeekanaalgebied en Smart Delta Resources (Zeeland)) en het zesde cluster: de geografisch

verspreide industrie. De cluster regisseurs van het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (NPVI) hebben een centrale rol in het opstellen van de CES.

Voor cluster 6 wordt per provincie een provinciale CES opgesteld die dient als input voor het pMIEK. Voor de andere sectoren loopt de programmering vooral via de provincies. De provincies brengen vraag en aanbod in kaart voor de gebouwde omgeving, mobiliteit en landbouw en analyseren de daarvoor benodigde infrastructuur. De gemaakte keuzes komen in het pMIEK. Om op tijd klaar te zijn met infrastructuur zal vooruit geïnvesteerd moeten worden, dat is omgeven met hogere risico's dan voorheen bij de aanleg van energie infrastructuur.

Prioriteren

Uit de CES-sen en pMIEK's worden projecten aangedragen voor het nationale MIEK. De criteria voor de selectie van de projecten zijn toekomstbestendigheid, urgentie, schaalniveau en maatschappelijk belang. Projecten met een MIEK-status moeten worden opgenomen in de investeringsplannen van netbeheerders van het stroomnet. Ook krijgen MIEK-projecten voorrang bij deze netbeheerders.

Het MIEK kent een jaarlijkse cyclus, waarbij het ene jaar nieuwe projecten worden aangeleverd via nieuwe CES-en en pMIEK's en het andere jaar bijsturing plaatsvindt op de projecten. Besluitvorming gebeurt in het jaarlijkse Bestuurlijk Overleg MIEK bestaande uit het Rijk (IenW, BZK en EZK), medeoverheden (via de koepels voor provincies (IPO) en gemeenten (VNG)) en netwerkbedrijven (Gasunie, Tennet en Enexis namens de

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Regionale netbeheerders).

Realiseren

Voor zowel de MIEK-projecten als andere energie-infrastructuurprojecten wordt gewerkt aan wettelijke en niet-wettelijke versnellingsopties. In 2023 zijn alle mogelijke wettelijke opties onderzocht en getoetst. Hieruit is een versnellingspakket gekomen met meerdere opties, zoals versnellingen binnen de Omgevingswet, in de bezwaar- en beroepsfase en het verplicht inzetten van de projectprocedure. De impact varieert van 3 tot maximaal 18 maanden en van een enkel project tot aan honderden projecten. Momenteel wordt ook onderzocht hoe we de stikstofbeperkingen moeten aanpakken. Daarnaast kijken we continue mee op Europese wet- en regelgeving voor natuur, milieu, bodem en water om daarin te bepleiten voor uitzonderingen voor energie-infrastructuur. Tot slot werken we aan opties zoals proactief bouwen (wanneer vergunning niet onherroepelijk is), verkennen we het gedogen (bouwen voordat vergunning is afgegeven), inzet van versnellingsmogelijkheden onder de Europese Richtlijn RED3 (over hernieuwbare energie) door het mogelijk aanwijzen van bepaalde versnellingsgebieden en het effectief inzetten van het grondinstrumentarium.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Het MIEK werkt samen met Rijkspartners I&W, BZK, LNV en MINFIN. Met medeoverheden via de koepelorganisaties VNG en IPO en voor kwaliteitstoetsing van de CES met Planbureau voor de Leefomgeving en TNO. Ook is er veel afstemming met de verschillende industrieclusters.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Op nationaal en provinciaal niveau is weinig discussie over het instrument MIEK. Als er moeilijke keuzes gemaakt moeten worden zal het lastig worden. Prioriteren van enkele projecten betekent namelijk ook dat andere projecten vertraagd worden.

Er is politiek veel draagvlak voor versnelling van ruimtelijke- en vergunningsprocedures. Deze komen voort uit een delicate balans tussen verschillende belangen, waaronder milieubelangen, zorgvuldige besluitvorming, rechtsbescherming en participatie – veelal voortvloeiend uit Europese wetgeving en internationale verdragen. Om hierin radicale versnelling te bereiken, is een nieuwe afweging van belangen nodig. Het versnellen van de bouw van energie-infrastructuur heeft bijvoorbeeld (negatieve) invloed op de mogelijkheden voor participatie en de rechtsbescherming van belanghebbenden. Aangezien er steeds meer maatschappelijke weerstand is tegen grote energieprojecten is dat een ingewikkelde afweging – ook omdat vroegtijdige en uitgebreide participatie kan leiden tot snellere besluitvorming (minder beroepen na afloop).

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De komende twee jaar staat in het teken van het maken van keuzes; waar zetten we warmte in, welke gebieden of sectoren krijgen prioriteit bij elektriciteit? Ook voor de industrie, die een grootverbruiker is van energie en grondstoffen, zullen keuzes leiden tot een grote impact op het MIEK.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Het streven is om in 2024 de meeste wettelijke versnellingsopties in te voeren (inwerkingtreding vanaf (medio) 2025/2026) via Verzamelwet of verzamelbesluit omgevingswet (o.a. verbetering van de toetredingstoestemming) belangrijke stappen te zetten voor implementatie van de Europese energiebesparingsrichtlijn RED 3, en ook te starten met de eerste pilots voor proactief bouwen en mogelijkheden om te gedogen. Daarnaast moet het komend jaar duidelijkheid geven over stikstof-maatregelen.

Realisatie op Land

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Vanwege de energietransitie is het nodig dat er veel nieuwe energie-infrastructuur op land bij komt. Voor grote energie-projecten van nationaal belang is het Rijk verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing en de coördinatie van de benodigde vergunningen. Vaak gaat het om projecten die de grenzen van een gemeente of provincie overstijgen. De inpassing van deze projecten vanuit het Rijk loopt via de projectprocedure. In de sectorale energiewetten ligt vast welke projecten van rechtswege onder deze procedure vallen. Een groot deel daarvan maakt onderdeel uit van het MIEK en is benoemd in het PEH. In totaal gaat het momenteel om 30 grootschalige energie-projecten waarvoor de Procedure is gestart. Naar verwachting zullen er de komende jaren nog meer projecten bij komen gelet op het Investeringsplan van TenneT, de verdere uitrol van het waterstofnetwerk, de gewenste ruimtelijke inpassing van electrolyzers en uitbreiding van opslag van CO₂, elektriciteit (zoals grootschalige batterijen) en waterstof(dragers).

De daadwerkelijke realisatie van de projecten wordt betaald door de initiatiefnemers. Deels zijn dat staatsdeelnemingen zoals TenneT en Gasunie en deels gaat het om commerciële initiatiefnemers. Voor het landelijke waterstofnetwerk is 750 miljoen euro gereserveerd om het volloop-risico af te dekken. Dit is bedoeld voor verliezen die in de aanloopperiode ontstaan, wanneer de getransporteerde volumes nog niet groot genoeg zijn om de kosten van het net volledig te dekken via de tarieven die door gebruikers worden betaald.

Veel infrastructuurprojecten bevinden zich in het beginstadium van de ruimtelijke procedure. Ze worden in gebruik genomen in de periode 2030-2035. Zo zijn er projectprocedures gestart voor zes nieuwe 380 kV hoogspanningsverbindingen, het realiseren van een aantal nieuwe hoogspanningsstations en het opwaarderen van bestaande hoogspanningsverbindingen. Ook zijn er procedures gestart voor zeven projecten binnen het landelijke transportnet van waterstof en één project voor ondergrondse waterstofopslag. Voor de nieuwbouw van 2 kerncentrales is de procedure opgestart. Ook wordt er gewerkt aan de realisatie van twee CCS-projecten (CO₂-opslag) en aan LNG-terminals (vloeibaar gas).

Wat is het doel van deze opgave?

Het doel is om de noodzakelijke infrastructuur voor de verduurzamingsopgave goed ruimtelijk in te passen in Nederland. Energie uit duurzame energiebronnen wordt, in tegenstelling tot fossiele energie, op verschillende plekken opgewekt. Dit vraagt om uitbreiding van de energie-infrastructuur.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Uitbreidingen van het hoogspanningsnet

Het elektriciteitsnet wordt door de netbeheerders grootschalig uitgebreid zodat alle beschikbare duurzame elektriciteit het net op kan en nieuwe afnemers aangesloten kunnen worden. Uitbreiden bestaat in dit geval uit het opwaarderen van bestaande verbindingen, het uitbreiden van hoogspanningsstations of het aanleggen van vele kilometers aan nieuwe bovengrondse 380 kv hoogspanningsverbindingen en stations. Nieuwe bovengrondse 380 kv verbindingen liggen gevoelig, met name in Zeeland en Groningen. Daarom wordt er met provincie Groningen bezien in hoeverre er mogelijkheden zijn om incidenteel bestaande 150 kv verbindingen ondergronds te brengen.

Overstap naar groene waterstof

We gaan gebruikmaken van groene waterstof, geproduceerd met duurzame elektriciteit op zowel land als zee. Om waterstof door het land te vervoeren, is infrastructuur nodig. Hiervoor kunnen we aardgasinfrastructuur grotendeels hergebruiken. Daarnaast zijn er extra buisleidingen en opslagfaciliteiten nodig. Dit vormt gezamenlijk het Waterstofnetwerk Nederland.

CO₂ -opslag

Met name voor de industrie is er op de korte termijn nog niet voldoende duurzame energie beschikbaar om volledig over te stappen van fossiele naar duurzame energie. We kunnen echter niet wachten tot de nieuwe energie-infrastructuur gereed is. Daarom wordt gewerkt aan projecten om CO₂ op te vangen en op te slaan in lege gasvelden onder de Noordzee.

LNG

Voorlopig is aardgas nog onmisbaar. De sluiting van het Groningenveld en de oorlog in Oekraïne maken meer import noodzakelijk. De aanleg en uitbreiding van LNG-installaties zorgt voor extra capaciteit van ten minste vier miljard met doorgroei naar 10 miljard kubieke meter.

OER

Het programma Opwek Energie op Rijksvastgoed (OER) onderzoekt waar energie opgewekt kan worden op rijksgronden, bijvoorbeeld door zonnepanelen langs snel- en spoorwegen.

Dit programma is een samenwerking tussen Rijkswaterstaat, RVO, het Rijksvastgoedbedrijf, Prorail en het ministerie van Defensie – in opdracht van EZK. Dit programma draagt bij aan de Regionale Energie Strategieën (RES). Meerdere RES-regio's hebben zoekgebieden op rijksgronden opgenomen in hun plannen. Er zijn inmiddels ruim 30 projecten op grond van RWS gestart. In 2024 komen hier naar verwachting diverse projecten bij.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

De minister voor Klimaat & Energie besluit (samen met de minister van BZK) over de ruimtelijke inpassing van energie-infrastructuur projecten van nationaal belang. Dat besluit komt tot stand via de projectprocedure op grond van de Omgevingswet. De projectprocedure bestaat uit twee fasen: de verkenningsfase en de plan-uitwerkingsfase. In de verkenningsfase worden de verschillende mogelijkheden onderzocht, waarbij van 'grof' naar 'fijn' wordt gewerkt. Eerst wordt een voornemen bekend

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

gemaakt en een voorstel gedaan hoe de omgeving betrokken wordt (participatie). Op basis van adviezen en input uit de omgeving wordt het onderzoeksplan opgesteld (de Notitie Reikwijdte en Detailniveau). Hierna worden onderzoeken gedaan naar onder andere milieu (vaak in een milieueffect-rapport/ MER), kosten, haalbaarheid en toekomstvastheid. Aan het eind van de verkenningfase maakt de minister een keuze bekend voor de locatie of route van het project.

Na het vaststellen van de route of locatie begint de plan-uitwerkingsfase. In deze fase wordt de locatie voor het project gereserveerd en meer in detail uitgewerkt. Zo komen er gedetailleerdere onderzoeken voor de gekozen locatie naar milieu (MER), techniek en kosten. Op basis daarvan worden de besluiten opgesteld. Deze worden ter inzage gelegd, voordat ze definitief worden. Op verschillende momenten in deze procedure is het mogelijk om te reageren.

Samenhang MIEK & RCR/Projectprocedure fases

Fase 1: Verkenningfase

In de verkenningfase worden de verschillende mogelijkheden onderzocht.

Stap 0

Vroege verkenning via het MIEK

In deze fase wordt verkend of een energie-infrastructuurproject dermate urgent is dat deze via het MIEK moet worden geagendeerd en geprioriteerd. De ruimtelijke procedure met behulp van de RCR/Projectprocedure is in deze fase nog niet gestart.

Stap 1

Voornemen en voorstel voor participatie

Een voornemen wordt bekendgemaakt en er komt een voorstel over hoe de omgeving betrokken wordt.

Stap 2

Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD)

Op basis van adviezen en input uit de omgeving wordt het onderzoeksplan opgesteld. Het zogenoemde NRD. Hierin staat de inhoud en het doel van het project.

Stap 3

Integrale Effecten Analyse (IEA en Plan Milieueffect rapportage (MER))

Na het opstellen van een NRD worden onderzoeken gedaan naar onder andere milieu (vaak een Plan-MER), kosten, haalbaarheid en toekomstvastheid (vaak via een IEA).

Stap 4

Voorkeursbeslissing (VKB) of Voorkeursalternatief (VKA)

Op basis van de verkenningfase en de daarbij horende onderzoeken maken de ministers de keuze voor een VKB over een energieproject. In het geval van aanlandingen voor wind op zee wordt hier gebruikgemaakt van een VKA. Vaak vindt deze stap gelijktijdig plaats met het nemen van een voorbereidingsbesluit (stap 5).

Stap 5

Voorbereidingsbesluit (VBB)

Dit is de route of locatie die formeel wordt vastgelegd door de minister voor Klimaat en Energie samen met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Met het VBB wordt de locatie voor een energieproject gereserveerd. Hierdoor kunnen er geen andere projecten plaatsvinden. Reserveren kan maximaal anderhalf jaar.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energijmarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

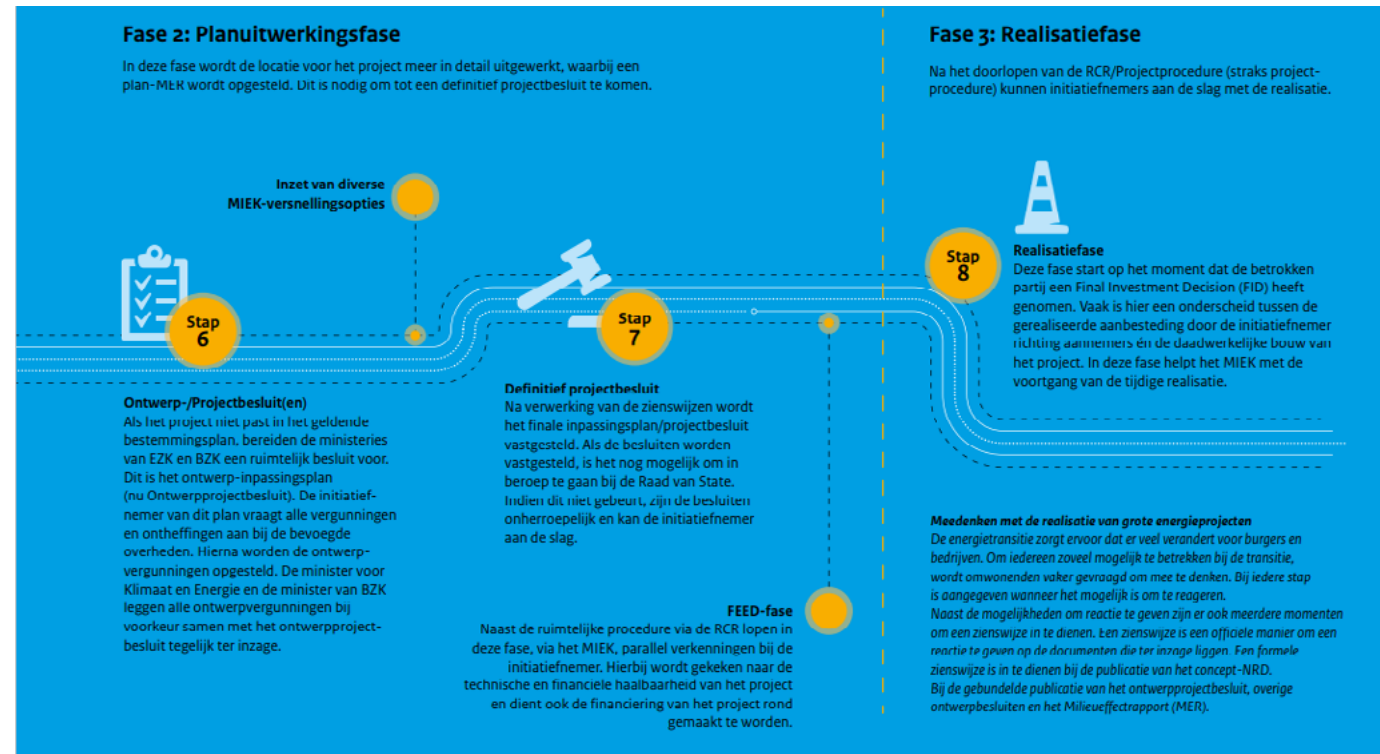
Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Voor de realisatie van de benodigde energie-infrastructuurprojecten werkt EZK nauw samen met initiatiefnemers van projecten:

- Hoogspanning: TenneT
- Waterstof: Hynetwork Services (dochteronderneming van Gasunie)

- CO₂ opslag en LNG: diverse commerciële partijen en/of staatsdeelname (EBN, Gasunie)

In de projectprocedure wordt nauw samengewerkt met verschillende departementen. BZK en RWS, die namens BZK een toetsende rol vervult, worden betrokken. Net als I&W, LNV en OCW – vanwege de soms conflicterende belangen bij de

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

ruimtelijke inpassing in het kader van natuur, stikstof en cultureel erfgoed. Aangezien projecten lokaal inpassing vragen, vindt op projectniveau nauw overleg plaats met lokale en regionale overheden - zowel op ambtelijk als bestuurlijk niveau. In de regel wordt er vanuit de regio ook een bestuurlijk advies gegeven omtrent de voorkeur van de regio voor de beoogde locatie of route van het project

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

De ruimte in Nederland is schaars waardoor verschillende opgaven en projecten met elkaar concurreren. Dit zijn verschillende nationale en lokale energie-infrastructuurprojecten, maar ook andere landelijke en lokale opgaven (woningbouw, natuurbehoud, defensie etc.), die leiden tot landschappelijke veranderingen. Mensen ervaren dit vaak als een aantasting van hun directe leefomgeving. Dit maakt het inpassen van nationale energie-infrastructuur steeds complexer en zorgt (soms) voor beperkt draagvlak, zowel bij lokale bestuurders als omwonenden. Daarom wordt veel tijd en aandacht gestoken in een zorgvuldige ruimtelijke inpassing met veel inbreng vanuit de regio. Ondanks deze aandacht, worden in de procedures regelmatig honderden zienswijzen ingediend en worden bij de meeste projecten ook beroepsprocedures gevoerd bij de Raad van State

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Per 1 januari 2024 is de Omgevingswet ingevoerd. Ondanks een lange voorbereidingstijd, waarin uiteraard is voorgesorteerd op deze stelselwijziging, zal de uitvoeringspraktijk voor deze deels

nieuwe regelgeving moeten worden opgebouwd. In dit verband is reeds gebleken dat het meer tijd kan vergen om een toetredingstoestemming te verkrijgen. Deze nieuwe wetgeving is een extra uitdaging in het licht van de energietransitie die vraagt om snelle procedures.

De omgevingswet maakt het aanvragen van rijkscoördinatie via de projectprocedure laagdrempeliger dan voorheen. Daarmee komen ook projecten voor deze procedure in beeld die in de sectorale Energiewetten (nog) niet van rechtswege zijn aangewezen als energieprojecten van nationaal belang maar die dat belang wel dienen vanwege hun aard en omvang. De verwachting is dat daarmee de hoeveelheid projecten onder rijkscoördinatie nog verder toeneemt met nagenoeg geen mogelijkheden daarin te prioriteren.

Er zijn steeds vaker regio's waar veel infrastructuur van nationaal belang moet worden ingepast, denk aan een aanlanding van wind op zee, een hoogspanningsstation en verschillende hoogspanningsverbindingen naar het achterland. Dit legt druk op de leefbaarheid in die gebieden. Hierdoor is er soms beperkt bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak wat de ruimtelijke inpassing en vergunningverlening vertraagt. De complexiteit zal de komende tijd alleen maar toenemen.

Stikstof is een groot risico voor de doorgang van vele vergunningen voor nationale energie-infrastructuur.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Realisatie op Zee

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De noodzaak voor windenergie op zee komt voort uit:

- Energie-onafhankelijkheid: windenergie op zee vormt de grootste nationale hernieuwbare energiebron;
- Energievraag naar groene energie (elektriciteit of waterstof) voor de verduurzaming van industrie. De elektriciteitsvraag van Nederland zal naar verwachting verviervoudigen richting 2050;
- (Inter)nationale klimaatafspraken;
- Uitwerking coalitieakkoord Rutte-IV: circa 21 gigawatt (GW) wind op zee rond 2030.

Voor de totstandkoming van windparken op zee is geen financiële ondersteuning meer nodig: de laatste aanbestedingen leverde 100 miljoen euro op. Voor de lopende aanbesteding is er praktisch geen maximumbedrag waardoor de verwachting is dat partijen fors hoger zullen bieden. De marktomstandigheden in de sector veranderen echter snel (rente, inflatie, supplychain) waardoor de biedingen in de toekomst mogelijk lager uitpakken.

Het transport van elektriciteit uit de windparken via het 'net op zee' naar land is kostbaar; laatste raming is ca. 35 miljard euro investeringskosten voor de genoemde 21 GW. De kosten voor het net op zee worden deels via een subsidie gedekt en deels via de nettarieven in de energierekening. Kabinet Rutte IV heeft 500 miljoen euro ter beschikking gesteld om te investeren in de leefbaarheid van de regio's waar windenergie op zee wordt aangeland tot 2031.

Wat is het doel van deze opgave?

Streefdoelen zijn om rond 2030 (in 2032) circa 21 GW, in 2040 circa 50 GW en in 2050 circa 70 GW aan Nederlandse windenergie te hebben gerealiseerd op de Noordzee. Rond 2030 leveren de windparken op zee 16% van de benodigde energie in Nederland. Dat is ongeveer 75% van ons huidige elektriciteitsverbruik.²

Na 2030 wordt een grotere vraag naar groene energie verwacht door de afbouw van fossiele grondstoffen in de industrie, gebouwde omgeving, landbouw en transport. De streefdoelen voor wind op zee na 2030 zijn afkomstig uit het Nationaal Plan Energiesysteem en afgestemd op de verwachte binnenlandse energievraag, dus zonder netto export, en ook zonder de vervanging van bunkerbrandstoffen voor internationale scheepvaart en luchtvaart.

Eind 2023 is 4,7 GW aan geïnstalleerd vermogen op de Noordzee gerealiseerd. Dit levert 16% van de totale huidige elektriciteitsbehoefte in Nederland. Momenteel is er 1,5 GW in aanbouw en 4 GW in vergunningsprocedure. Tegelijkertijd wordt alweer gewerkt aan de vergunning voor de volgende 4 GW.

Naast de productie van windenergie op zee wordt er ook gewerkt aan de aanlanding energie naar land. Voor de periode tot en met 2031 zijn verschillende aanlandingen in de realisatiefase of in de afrondende fase van de procedure.

² Op dit moment bestaat ongeveer 20% van ons energieverbruik uit elektriciteit. De verwachting is dat dit aandeel in de toekomst toeneemt door elektrificatie van o.a. vervoer, verwarming en industriële processen.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

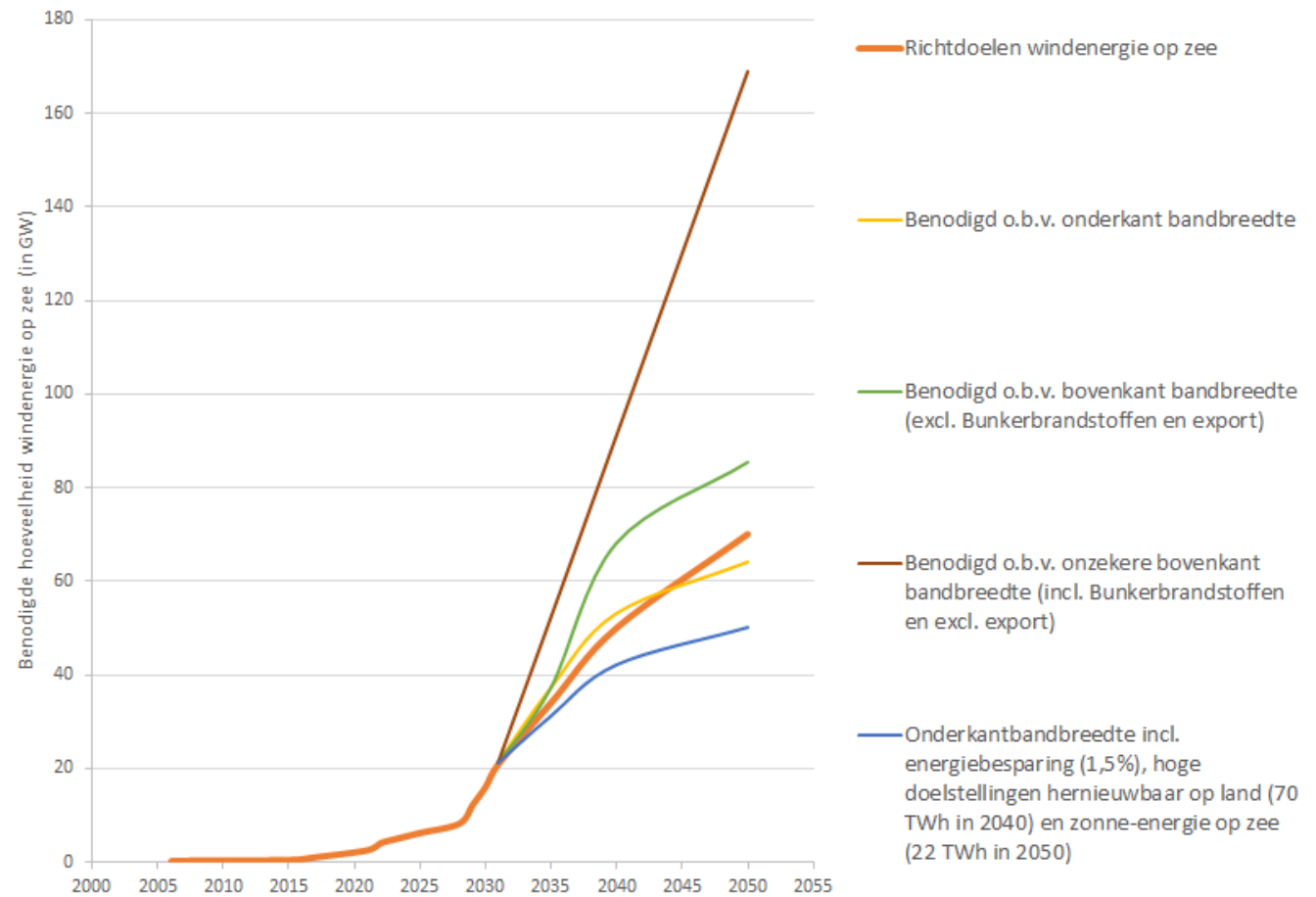
Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Zie de onderstaande figuur:

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Realisatie windpark:

Het kabinet wijst windenergiegebieden aan in het Programma Noordzee onder leiding van de minister van IenW. Daarna bepaalt onze minister met een zogenoemd kavelbesluit onder welke randvoorwaarden er een windpark mag komen. Vervolgens geeft onze minister via een vergunningsprocedure (tender) een vergunning af.

Parallel valt een besluit over het tracé van het net op zee en de aanlanding via een projectprocedure. EZK coördineert de vergunningverlening. Na afronding van de projectprocedure gaat TenneT aan de slag met de bouw van het converterstation op zee, de zeekabel en het landstation.

Toekomstige windparken, aanlandingen en infrastructuur:

Voor de opgave na de huidige routekaart van 21 GW, richting 50 GW in 2040, wijst het kabinet onder leiding van de minister van IenW extra windenergiegebieden aan met ruimte voor ten minste 23-26 GW. Dit gebeurt met een partiële (gedeeltelijke) herziening van het huidige Programma Noordzee 2022-2027, die naar verwachting najaar 2025 is afgerond. Daarna stelt onze minister hiervoor een routekaart op, die aangeeft welke (delen van) windenergiegebieden in welke volgorde ontwikkeld worden.

In twee verschillende programma's wordt momenteel voor deze periode onderzocht waar en in welke vorm de energie het best aan land kan worden gebracht. Uit deze programma's volgen rond 2026 concrete projecten. Met het Energie Infrastructuur Plan Noordzee (EIPN) wordt een blauwdruk ontwikkeld voor toekomstige energie-infrastructuur op zee met verbindingen naar andere landen en hergebruik van bestaande aardgas-infrastructuur voor vervoer van groene waterstof. Ook wordt gewerkt aan twee demonstratieprojecten waar windstroom op zee wordt omgezet in groene waterstof.

Andere gebruikers van de Noordzee:

Bij het opstellen van het Programma Noordzee, de kavelbesluiten en de tenders wordt rekening gehouden met effecten op de andere gebruikers en specifiek op natuur, ook vanwege de Europese vogel- en habitatrichtlijn. EZK is daarnaast opdrachtgever van een speciaal meerjarig Wind op Zee Ecologisch onderzoeksprogramma (Wozep), aangestuurd in samenwerking met LNV en Rijkswaterstaat.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Wind op zee heeft ook effecten op andere gebruikers van de Noordzee zoals scheepvaart, visserij en olie- en gaswinning. Deels uit de tenderopbrengsten (indirect, via de schatkist) en deels uit het Klimaatfonds worden maatregelen betaald ten behoeve van andere gebruikers.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

- RVO ondersteunt bij voorbereidende onderzoeken op zee en bij de uitvoering van de tenderprocedures.
- RWS ondersteunt bij het opstellen van kavelbesluiten.
- IenW is verantwoordelijk voor de ruimtelijke ordening op de Noordzee.
- Met LNV wordt gewerkt aan natuur en mogelijkheden voor visserij en voedselproductie binnen windparken.
- Met alle Noordzeebelanghebbenden (incl. belangenorganisaties en ngo's) vindt overleg plaats via het Noordzee-overleg (NZO).
- Voor de energie-infrastructuur op zee zijn TenneT (netbeheerder van het elektriciteitsnet op zee) en Gasunie (beoogd netbeheerder van een toekomstig waterstofnet op zee) belangrijke partners.
- Internationaal vindt afstemming plaats met de Noordzeelanden in het North Seas Energy Cooperation (NSEC) samenwerkingsverband. De bredere afweging van de ruimte voor ecologie, energie, visserij, scheepvaart en defensie vindt plaats in het Greater North Sea Basin Initiative (GNSBI).
- Gemeentes, waterschappen, provincies, bedrijven, maatschappelijke organisaties en uiteraard inwoners zijn nauw betrokken bij (toekomstige) aanlandingen van wind op zee.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Het draagvlak voor windenergie op zee is in de afgelopen jaren gegroeid. Dit komt door het succesvolle beleid met kostenreducties en een hoge mate van voorspelbaarheid door de routekaart. Wel drukken de stijgende kosten voor het net op zee steeds zwaarder op de energierekening. Dit domineert momenteel de gesprekken met de industriële grootverbruikers.

Bij de belanghebbenden op zee leven zorgen over de groei van windenergie op zee, vooral bij de visserijsector en de natuurorganisaties. Gesprekken met hen vinden plaats via het Noordzee-overleg. Burgers en gemeenten geven de voorkeur aan wind op zee boven wind op land en grootschalige zonneweides.

Op lokaal niveau kan weerstand bestaan tegen plekken voor het aan land brengen van windenergie (zogenoemde aanlandingen), bijvoorbeeld bij omwonenden, natuurorganisaties en grondeigenaren zoals agrariërs. Een zorgvuldig participatieproces staat daarom centraal bij de projectprocedures en de programma's. Met de gebiedsinvesteringen investeren we daarnaast in de leefbaarheid van de regio's waar aanlandingen plaatsvinden.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De complexiteit van wind op zee is en blijft groot. De opgave is enorm en de plannings zijn zeer strak. Een vertraging op één project kan gevolgen hebben voor alle projecten die volgen.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

De uitdagingen rondom ecologie blijven spannend, met name op het gebied van soortenbescherming onder de vogel- en habitatrictlijn.

Het beter op elkaar laten aansluiten van de energievraag van de industrie en het aanbod vanuit wind op zee (de mismatch) zal de komende twee jaar een groot vraagstuk worden. Als de vraag niet significant toeneemt, dan komen er geen windparken meer van de grond omdat de businesscase niet rond komt – zelfs niet bij eventuele subsidie.

De verwachting is dat de Europese windsector sterker zal worden ondersteund, in zoektocht naar meer Europese autonomie van deze sector. Dit vindt plaats via het European Wind Power Package (ondersteuning windindustrie) en de Net Zero Industry Act (voldoende vraag naar windenergie bieden). De verwachting is dat meer harmonisatie zal komen voor wind op zee tenders tussen Europese landen, bijvoorbeeld door standaardisatie van de technische eigenschappen of door dezelfde tendereisen te hanteren op het vlak van circulariteit.

Momenteel worden de kosten van het net op zee verrekend in de nettarieven en daarmee betaald door de gebruikers van het elektriciteitsnet op land. In 2024/2025 wordt onderzocht in hoeverre dit model houdbaar is, in relatie tot de energierekening van bedrijven. Dit past in een bredere discussie over financiering van energie-infrastructuur.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Projectorganisatie Delta Rhine Corridor

Achtergrond van deze opgave?

De Delta Rhine Corridor (DRC) is een bundel van ondergrondse buisleidingen en gelijkstroomkabels die bedoeld zijn voor de verduurzaming van de industrie, ontwikkeling van de Nederlandse Zeehavens en transport van elektriciteit van Wind op Zee naar land. Deze corridor loopt straks van Rotterdam via Moerdijk naar Zuid-Limburg (Chemelot) en naar Duitsland. De buisleidingen transporteren waterstof, CO₂ en mogelijk ammoniak. In Nederland is de corridor zo'n 270 km lang en deze loopt door drie provincies: Zuid-Holland, Noord-Brabant en Limburg.

De DRC is een belangrijke verbinding voor de verduurzaming van de industrie. De leiding voor waterstof is onderdeel van het Nederlandse waterstofnetwerk en essentieel voor de vergroening van de energie-intensieve industrie. Gelijkstroomkabels vanuit offshore windparken zijn belangrijk voor de elektrificatie van de industrie en andere gebruikers. De CO₂-leiding is onmisbaar voor het behalen van de Nederlandse klimaatdoelen. Tegelijkertijd kan de DRC de concurrentiepositie van de bestaande industrie op de route Rotterdam - Chemelot versterken en daarmee bijdragen aan het vestigingsklimaat voor bedrijven die op zoek zijn naar een toekomstgerichte infrastructuur. Daarnaast zijn ondergrondse buisleidingen de beste oplossing voor het vervoer van grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen over een grote afstand, ook qua ruimtegebruik en veiligheid.

De DRC is een publiek-privaat project. Met uitzondering van gereguleerde markten zoals gas, waterstof en elektriciteit, zijn buisleidingen in essentie private investeringen. Voor de CO₂ en ammoniakbuis zijn dan ook private investeerders aan zet, of semipublieke partijen als Gasunie – die dan als private partij moet opereren. Op het totale waterstofnetwerk is door het Rijk al een volloopriscio van 750 miljoen euro afgedekt. Totale investeringskosten voor de waterstof-, CO₂- en gelijkstroombundel zijn circa 10 miljard euro. De publieke projectorganisatie wordt momenteel gedekt vanuit het Klimaatfonds (7 miljoen euro), waarmee continuïteit tot medio 2026 is gewaarborgd.

In 2023 is het Voornemen en Participatieplan (VenP) ter inzage gelegd. Hierin wordt nog uitgegaan van een gezamenlijke ruimtelijke procedure, een brede scope en gezamenlijke aanleg in 2028/2029. De laatste maanden is echter gebleken dat deze uitgangspunten en tijdslijn niet meer realistisch zijn. Voor de zomer zal dan ook gezamenlijk gewerkt worden aan een meer realistische planning. Hierbij wordt meegenomen dat de waterstofbuis, als essentieel onderdeel van de waterstof backbone, zo snel mogelijk gerealiseerd kan worden. Dat gaat wel betekenen dat de ruimtelijke procedure maar voor een deel (tot Voorkeursbesluit) gezamenlijk wordt doorlopen, de aanleg niet in een keer zal plaatsvinden en de realisatie, afhankelijk van de modaliteit, tussen 2030 en 2035 zal gaan plaatsvinden. Als de nieuwe gezamenlijke planning vast staat kan overgegaan worden tot de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau. Voldoende zicht op tijdige realisatie van het project in Duitsland is een voorwaarde voor een positief projectbesluit in Nederland. Hierover vindt nauw overleg plaats met de partners en overheden in Duitsland.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Wat is het doel van deze opgave?

Het doel is om het gebruik van fossiele grondstoffen in industriële processen te vervangen door gebruik van duurzame energiebronnen. Transport via buisleidingen stoot daarbij aanzienlijk minder broeikasgassen uit dan per vrachtwagen, trein of binnenvaartschepen. De gelijkstroomkabels dragen bij aan de elektrificatie van Limburg en Noord-Brabant.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

We werken hieraan via een goede publiek-private samenwerking. Publiek sturen we op versnelling, internationale afstemming en de inzet van verschillende ministeries in samenwerking met medeoverheden. Bij uitstek is de Projectbesluitprocedure (voorheen Rijkscoördinatieregeling RCR) daar een voorbeeld van. Bij EZK is een aparte projectorganisatie opgezet voor de DRC.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Het Rijk (EZK en RVO, IenW en RWS, BZK, FIN, BZ) werkt als facilitator en beschermer van het publiek belang nauw samen met de volgende partijen:

- Gasunie als initiatiefnemer voor de waterstof- en CO₂ buis, de ruimtelijke inpassing en planning voor het gehele project;
- TenneT als initiatiefnemer voor de gelijkstroomkabels;
- EnBW (*Energie Baden Württemberg*) als initiatiefnemer voor de ammoniakleiding;
- Havenbedrijf Rotterdam (oorspronkelijke initiator van het project), Shell, BASF, OCI als nauw betrokken bedrijven;
- Lokale overheden. Provincies hebben bovendien het bevoegd gezag voor benodigde vergunningen;

- Duitse publieke en private sector (met name OGE en EnBW). Nederland en Noordrijn-Westfalen hebben in november 2023 een verklaring getekend over de ondersteuning van beide overheden bij de realisatie van de DRC.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Er is breed politiek draagvlak voor de DRC. De Tweede Kamer dringt aan op snelheid, aansluiting van Chemelot en kleinere industriële clusters. Voor Zuid-Holland is de concurrentiepositie van de Rotterdamse haven en veiligheid van vooral ammoniaktransport belangrijk. In Voorne-Putten en Vlissingen zijn zorgen bij de lokale bevolking over de voorgenomen opslag en overslag van ammoniak (import terminals). Noord-Brabant vindt beperken van de overlast voor de omgeving en beperken vervoer gevaarlijke stoffen per spoor belangrijk. Het besluit van september 2023 om lpg en propeen (bij gebrek aan initiatiefnemers) niet langer in de scope te houden, zit de provincie en Brabantse gemeentes hoog. Limburg kan aansluiten op de nationale energie-infrastructuur, waardoor Chemelot kan verduurzamen.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Herijking van de gezamenlijke planning zal gevolgen hebben voor het draagvlak vanuit de regio's, die de overlast op de omgeving willen beperken en de grond maar een keer open willen. Daarnaast dienen de verschillende initiatiefnemers een solide samenwerking vast te leggen met afspraken over planning, kosten en tracering. Zonder een effectieve samenwerking zal de ruimtelijke procedure verder vertragen.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Realisatie Energietransitie

Tot slot moet geanticipeerd worden op risico's met betrekking tot natuur en stikstof. Ook kan er een negatief publiek sentiment ontstaan over de veiligheidsaspecten bij ondergronds transport van grote volumes ammoniak.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Programmadirectie Kernenergie

Nieuwbouw

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Het coalitieakkoord van Rutte-IV spreekt over de benodigde stappen voor de bouw van twee nieuwe kerncentrales, als bijdrage aan een CO₂-vrije elektriciteitsvoorziening in Nederland. Hiervoor is 5 miljard euro gereserveerd in het Klimaatfonds. De toegekende middelen voor het nieuwbouwtraject betreffen tot nu toe 125 miljoen euro en worden met name ingezet voor de technische haalbaarheidsstudies, de inrichting van de projectontwikkelaar en begeleiding. Het restant van de 5 miljard euro (en tegelijk het grootste deel) zal nodig zijn voor de investeringen in de bouw van twee nieuwe kerncentrales.

Er zijn vier fases te onderscheiden in dit nieuwbouwtraject. Er is fase 1 waarin de besluitvorming wordt voorbereid: de huidige fase. In deze periode wordt er toegewerkt naar een ontwerp locatiebesluit, een start van de aanbesteding en de oplevering van het een voorlopig Rijk-Regiopakket. De tweede fase betreft het uitvoeren van de aanbesteding, de derde fase betreft de vergunningsverlening en de vierde fase betreft de bouw en ingebruikname van de kerncentrales.

Wat is het doel van deze opgave?

De ambities van het vorige kabinet hadden de voorbereiding op de bouw van twee generatie III+ reactoren als doel. Dit is het

modernste type kernreactor met verbeteringen op het gebied van veiligheid (onder andere op basis van de lessen van Fukushima), bedrijfsduur, brandstoftechnologie en efficiëntie (zoals de mogelijkheid om op en af te schakelen met de centrale). Er wordt gesproken met drie verschillende bedrijven. De *vendors* zijn: het Franse EDF, Koreaanse KHNP, en Amerikaanse Westinghouse. Deze partijen kunnen elk de technologie leveren en een actieve rol spelen tijdens de bouw en ontwikkeling. Afhankelijk van het ontwerp, zal elke reactor een vermogen van 1,000 tot 1,650 megawatt hebben. Deze kunnen naar inschatting 9-13% van het elektriciteitsaanbod vanaf 2035 leveren.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Op dit moment wordt de besluitvorming voorbereid, door in te zetten op vier verschillende sporen.

- In de marktconsultatie onderzoeken we samen met de drie technologieleveranciers realistische mogelijkheden voor een uiteindelijk financierings- en organisatie-model, uitmondend in een besluit over de wijze van ondersteuning (*Government Support Package*).
- In de technische haalbaarheidsstudies wordt onderzocht door de drie technologieleveranciers of en, zo ja, hoe twee reactoren kunnen worden gerealiseerd binnen Nederlandse wet- en regelgeving.
- Het planologisch aanwijzen van een locatie waar de kerncentrales kunnen worden gebouwd verloopt via de project-procedure. Hierbij wordt toegewerkt naar eerst een voorkeursbeslissing (in de *Verkenningfase*) en daarna naar een projectbesluit inclusief benodigde vergunningen (in de *Planuitwerkingsfase*).

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Programmadirectie Kernenergie

- In het Rijk-Regio pakket worden afspraken gemaakt tussen Rijk en regio over de randvoorwaarden waaronder de kerncentrales kunnen worden gerealiseerd.

De resultaten van deze verschillende werksporen zullen leiden tot een aantal mijlpalen:

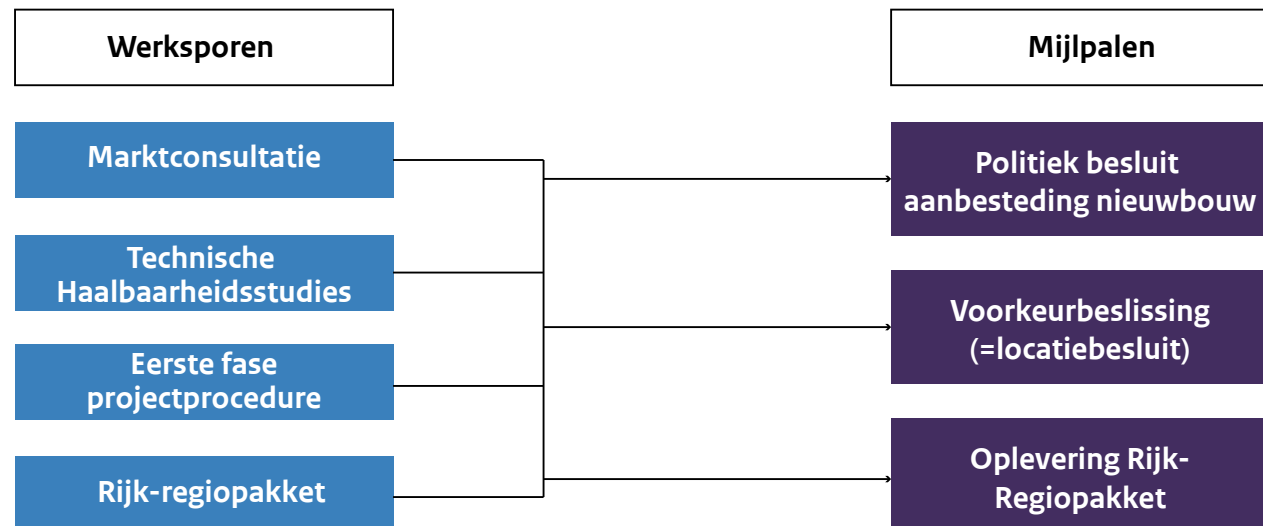
- Een voorstel voor een politiek besluit over de aanbesteding van het nieuwbouw project op basis van de uitkomsten van de

marktconsultatie en technische haalbaarheidsstudie.

- Een voorkeursbeslissing met voorkeurslocatie voor de kerncentrales.
- Een afgestemd Rijk-regiopakket.

Het ministerie van EZK is op dit moment leidend in dit proces, en zet een projectorganisatie op om als ontwikkelaar het project in de volgende fases verder te brengen.

Fase 1: Voorbereiden Besluitvorming

Ministerie van EZK / Projectontwikkelaar

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Programmadirectie Kernenergie

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Met het ministerie van Financiën wordt nauw samengewerkt in het bepalen van de kaders van een financieringsstructuur. Andere departementen zoals het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en instanties zoals de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS) zijn ook betrokken bij het nieuwbouwtraject via verschillende interdepartementale werkgroepen, bijvoorbeeld met betrekking tot het Nationaal Programma Radioactief Afval (NPRA). Ook zijn er voor de locatiebepaling intensieve gesprekken met provincies en gemeentes voor de waarborgingsgebieden Borssele/Vlissingen en Maasvlakte I. Daarnaast is de exploitant van de huidige kerncentrale in Borssele (EPZ) betrokken.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) meldt op basis van het onderzoek Belevingen 2023 dat het draagvlak voor kernenergie groeit in Nederland. Ongeveer een kwart van de volwassenen wil minder of geen kernenergieproductie in ons land. Bijna de helft van de mensen wil vasthouden aan de huidige stand van zaken of uitbreiding. Opvallend is dat inwoners van Zeeland, waar momenteel de enige kerncentrale staat, het meest positief zijn over kernenergie.

In de huidige Tweede Kamer is er een sterke meerderheid voor kernenergie in Nederland. Ook heeft De Tweede Kamer heeft begin 2024 een motie aangenomen die het kabinet verzoekt om een scenario uit te werken met ten minste 4 grote kerncentrales in 2040. Ten tweede vraagt de motie om te beginnen met de herziening van het vestigings- en waarborgbeleid voor de

eventuele realisatie van een grotere ambitie voor grote kerncentrales. In een Kamerbrief is toegezegd dat in de aankomende Energienota wordt uitgewerkt wat de impact zou zijn op het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) als er ten minste 4 grote kerncentrales staan in 2040. De herziening van het vestigings- en waarborgingsbeleid wordt meegenomen in de eerstvolgende actualisatie van het Programma Energiehoofdstructuur (PEH). Het is van belang dat een herziening van het waarborgingsbeleid niet start voordat er meer zekerheid bestaat voor de locatie voor de twee nieuwe kerncentrales waarvoor de projectprocedure nu loopt naar aanleiding van het coalitieakkoord.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De resultaten van de huidige sporen zijn leidend in het bepalen van de aanpak voor het nieuwbouwtraject in de komende jaren. Er is daarnaast een aantal andere ontwikkelingen te verwachten in de komende periode die van invloed zullen zijn op het nieuwbouw traject.

- De staatsteungoedkeuring van de financieringsstructuur door de Europese Commissie is een belangrijk traject. Hier wordt binnenkort een eerste (verkennde) stap toe gezet.
- Ook zal de opbouw van de projectontwikkelaar voor de twee kerncentrales tijd en aandacht vragen. Daarbij is overname van de huidige exploitant van de bestaande kerncentrale in Borssele (EPZ) een mogelijke optie.
- Ten slotte is het belangrijk te melden dat de drie technologieleveranciers (EDF, KHNP, Westinghouse) wereldwijd actief zijn in projectontwikkeling. De markt is in beweging en het Nederlandse nieuwbouwproject is daarmee afhankelijk van de

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Programmadirectie Kernenergie

ontwikkelingen in andere landen. Het is daardoor mogelijk dat er vendors gaan afvallen of dat het langer duurt voordat zij in Nederland aan de slag kunnen.

Bedrijfsduurverlenging

Wat is het doel van deze opgave?

In het coalitieakkoord van Rutte-IV staat de afspraak om de bedrijfsduur van de bestaande kerncentrale in Borssele (485 MW) te verlengen tot na 2033. Het doel is om langer gebruik te kunnen maken van CO₂-vrije elektriciteitsproductie. Voor de haalbaarheidsstudies is 11 miljoen gereserveerd vanuit het Klimaatfonds. Met de technische haalbaarheidsstudies wordt met name onderzocht of bedrijfsduurverlenging veilig kan. Het is nog niet duidelijk wat het benodigde budget is voor investeringen die mogelijk volgen uit de technische haalbaarheidsstudies en voor eventuele afspraken met de aandeelhouders. Hier is nog geen budget voor gereserveerd.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Voor de bedrijfsduurverlenging moet een viertal sporen worden bewandeld:

- De Kernenergiewet waarin de einddatum is opgenomen dient gewijzigd te worden.
- Een m.e.r.-procedure ten behoeve van een Milieueffectrapport (MER) worden doorlopen.
- Parallel worden diverse haalbaarheidsstudies uitgevoerd.
- Er worden gesprekken gevoerd met de aandeelhouders van EPZ over bedrijfsduurverlenging.

Tot op heden is de wijziging van de kernenergiewet voorbereid, deze wordt samen met het MER Fase 1 in het voorjaar ter consultatie aangeboden. De verwachting is dat de kernenergiewet eind 2024 aan de TK kan worden aangeboden met het MER Fase 1 daarbij als bijlage. Het grootste deel van de haalbaarheidsstudies is afgerond in 2026, een klein deel loopt langer door. De haalbaarheidsstudies en een Fase 2 MER zijn noodzakelijke onderdelen voor de vergunningsaanvraag om de kerncentrale langer in bedrijf te houden. De ANVS toetst t.z.t. de vergunningaanvraag, het Fase 2 MER, en de benodigde veiligheidsrapportages.

Daarbij wordt er gesproken met de aandeelhouders van EPZ (Zeeuwse Energie Houdstermaatschappij (ZEH) en RWE). Zij besluiten namelijk of de kerncentrale na 2033 open blijft. De aandeelhouders zijn op dit moment gericht op einde bedrijfsduur in 2033 en zijn niet bereid om de onderzoekskosten te dragen. Daarom bekostigt EZK ook de haalbaarheidsstudies voor bedrijfsduurverlenging. De aandelen in de kerncentrale zijn via ZEH voor een deel in handen van de Provincie Zeeland en alle Zeeuwse gemeentes.

De lokale Zeeuwse overheden herijken op dit moment hun aandeelhoudersstrategie in ZEH (en daarmee de KCB). Uit de voorgestelde herijking blijkt dat zij de voorkeur hebben om hun aandelen te verkopen aan het Rijk. Daarover wordt nu het gesprek aangegaan met de decentrale overheden. Met een overname van de aandelen krijgt de Staat zeggenschap en kan het daarmee bepalen of de KCB langer openblijft na 2033. Relevant hierbij zijn ook de wensen van de andere

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Programmadirectie Kernenergie

aandeelhouder, RWE. Een formeel onderhandelingstraject is nog niet gestart en zal eerst een politiek besluit vergen om deze te kunnen voeren. Uiteindelijk zal besloten moeten worden of het verregaande instrument van overheidsdeelname in verhouding staat tot het bereiken van bedrijfsduurverlenging. Hierbij moet

worden afgewogen dat EPZ nucleaire kennis en ervaring heeft die ook van toegevoegde waarde kan zijn voor de nieuwe centrales.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Deze opgave wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met IenW en de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS). Tevens wordt er samengewerkt met de operator EPZ en de huidige aandeelhouders vertegenwoordigd door ZEH/provincie Zeeland en RWE.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Voor de bedrijfsduurverlenging lijkt voldoende politiek draagvlak te zijn. De politieke aandacht gaat met name uit naar de bouw van twee nieuwe centrales en in mindere mate naar de bedrijfsduurverlenging. De verwachting is dat een eventuele overname van EPZ meer in de belangstelling zal staan.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De behandeling van de wijziging van de Kernenergiewet kan straks wel met een nieuw politiek krachtenveld te maken krijgen. Vanwege het niet opnemen van een nieuwe datum kan het beeld kan ontstaan dat de centrale 'oneindig' open zou kunnen blijven. Dit is niet het geval, omdat de kerncentrale altijd aan de veiligheidseisen moet blijven voldoen die de ANVS stelt. Anders vervalt de vergunning. Een mogelijk discussiepunt wordt daarnaast het al dan niet schrappen van de veiligheidseis dat deze centrale tot de 25% veiligste centrales ter wereld moet behoren. Deze eis is onderdeel van de huidige afspraken met de aandeelhouders en is vastgelegd in het convenant Kerncentrale Borssele. Deze eis wordt nu geëvalueerd door IenW in samenwerking met EZK.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Programmadirectie Kernenergie

De randvoorwaarden

Om invulling te kunnen geven aan bovengenoemde opgaven, dient er ook aan aantal randvoorwaarden te worden gewerkt. Hier zijn drie sub-opgaven te onderscheiden die hieronder zijn uitgewerkt.

Versterking nucleaire kennisbasis en -infrastructuur

Om de hernieuwde ambities op het gebied van kernenergie in Nederland te kunnen realiseren, is meer kennisontwikkeling en innovatie essentieel. De internationale context en ervaringen van andere landen zijn cruciaal voor de noodzakelijke opbouw van de nucleaire kennis en kunde in Nederland om de bestaande ambities te realiseren. Hiervoor versterken we onze internationale samenwerking; met als achterliggende gedachte het versterken van de kennisinfrastructuur, onderzoek en innovatie en het versterken van de (Europese) nucleaire waardeketen.

Momenteel is er een groot tekort aan personeel met de juiste kennis en vaardigheden om in de nucleaire sector te werken. Naar aanleiding van het amendement Erkens/Dassen (november 2021) zijn door EZK in 2022 de eerste stappen gezet om de nucleaire kennisbasis en -infrastructuur te versterken door in te zetten op onderwijs, onderzoek en bewustwording. In 2023 is kernenergie als een afzonderlijk innovatieprogramma toegevoegd aan het Missiegedreven Topsectoren en Innovatiebeleid. Het missieteam Kernenergie - bestaande uit vertegenwoordigers van de overheid, het bedrijfsleven en kennisinstellingen - heeft eind 2023 het Meerjarig Missiegedreven Innovatieprogramma

(MMIP) Kernenergie gepubliceerd, dat loopt tot en met 2030. Met het MMIP wordt ingezet op de versterking van de nucleaire kennisbasis en -infrastructuur in zowel het onderwijs als het onderzoek. Voor de versterking van de nucleaire infrastructuur is – via het MMIP - in totaal EUR 65 miljoen gereserveerd (Klimaatfonds). Het MMIP wordt in de komende jaren verder uitgewerkt in nauwe samenwerking met de sector.

Voor de versterking van de nucleaire kennisinfrastructuur is er nauwe samenwerking met het ministerie van I&W.

De Tweede Kamer heeft de nadrukkelijke wens de nucleaire kennis- en innovatiestructuur te waarborgen en te versterken. Deze wens vertaalt zich in het aangenomen amendement Erkens/Dassen (november 2021) en de motie Erkens/Boswijk (november 2023) waarin het verzoek staat om voor de jaren 2025 tot en met 2030 structureel geld te reserveren voor de nucleaire kennisinfrastructuur.

Op bilateraal niveau versterken we de relatie met drie prioriteitslanden: Zuid-Korea, Frankrijk en de Verenigde Staten; landen waar potentiële leveranciers zijn gevestigd. In de komende periode wordt er gekeken om ook de samenwerking met andere landen die specifieke kennis en expertise hebben te versterken (België, VK, Zweden). Met het afsluiten van memoranda van overeenstemming (MoU's) met genoemde landen geven we tevens (internationaal) het signaal af dat de ambities op het gebied van kernenergie serieus zijn.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Programmadiirectie Kernenergie

Op Europees niveau neemt Nederland deel aan de Nucleaire Alliantie – een groep van gelijkgezinde lidstaten met bestaande kernenergiecapaciteit of plannen daartoe. Het Europees krachtenveld staat hierbij op gespannen voet; lidstaten als Duitsland en Oostenrijk beschouwen kernenergie als een rode lijn. Nederland zet zowel in op hernieuwbaar als kernenergie. Het is daarom belangrijk dat er in (Europese) beleidskaders voldoende prikkels blijven om nieuwe capaciteit voor elektriciteitsopwekking te bouwen voor zowel nieuwe nucleair als nieuw hernieuwbaar.

Op internationaal niveau verloopt de Nederlandse inzet in multilaterale gremia via organisaties als de International Atomic Energy Agency (IAEA), Euratom en de OECD-Nuclear Energy Agency (NEA), waarbinnen belangrijke inzichten over o.a. kennisontwikkeling, afval- en veiligheidsnormen en ontwikkelingen rondom SMR's worden gedeeld en op deze onderwerpen wordt geacteerd.

SMR's

De ontwikkelingen rondom Small Modular Reactors (SMR's) gaan wereldwijd razendsnel. Ook in Nederland is de belangstelling voor SMR's vanuit het bedrijfsleven, onderzoek en lokaal bestuur duidelijk groeiende. SMR's hebben de potentie om een belangrijke bijdrage te leveren aan een stabiel CO₂-neutraal en divers energiesysteem door te worden ingezet voor de productie van (hoge-temperatuur-)warmte en/of waterstof en bij te dragen aan de verduurzaming van de industrie. Ook kunnen ze potentieel een rol spelen in de lokale energievoorziening. Het is echter nog onzeker wanneer en

tegen welke kosten SMR's gerealiseerd kunnen worden in Nederland.

Bij de Voorjaarsbesluitvorming 2023 is een SMR-programma aangekondigd, met als doel de ontwikkeling van SMR's die dicht tegen de markt aan zitten te versnellen. De motie van de leden Erkens en Bontenbal, waarin wordt verzocht de programma-aanpak aan te laten sluiten op de provinciale coalitieakkoorden, heeft verdere richting gegeven.

Doel van de programma-aanpak op SMR's is enerzijds om de mogelijke potentie van SMR's in Nederland in kaart te brengen. Anderzijds is het doel om stakeholders in positie te brengen en gezamenlijk de ontwikkelingen van SMR's te volgen, in te spelen op die ontwikkelingen en de juiste voorbereidingen te treffen voor mogelijke realisatie van SMR's in Nederland. De antwoorden en informatie die voortkomen uit deze aanpak gebruiken we als onderbouwing voor een nationale visie en eventuele doelstelling op de realisatie van SMR's in Nederland.

Naast BZK, IenW, ANVS zijn de belangrijkste stakeholders IPO, VNG, VNO-NCW & FME, TNO, en de Nuclear Research and consultancy Group (NRG). In internationaal verband zijn dat SMR-ontwikkelaars en de EU SMR-alliantie.

Een groot deel van de Tweede Kamer ziet in SMR's een mogelijke oplossing voor een veelvoud aan problemen die samenhangen met de energietransitie (netcongestie, warmte/H₂-productie, verduurzaming industrie). Daarbij wordt soms uit het oog verloren dat er naast kansen voor SMR's ook veel beperkingen

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Programmadirectie Kernenergie

kunnen zijn (zoals vertraging in aanloop naar realisatie, financiering, ruimtelijke inpassing e.d.). Partijen die principieel tegen kernenergie zijn, zien ook niets in SMR's.

Eerste uitkomsten van de programma-aanpak SMR's kunnen al begin 2025 een indicatie geven hoe nationaal beleid er op korte en middellange termijn uit zal zien. Dit kan aanleiding geven om de rol van de overheid bij de ontwikkeling van SMR's te herzien. Mogelijke gamechangers ontstaan op het moment dat een private partij op eigen initiatief een traject tot realisatie van een SMR start, maar daarvoor zijn op dit moment geen aanwijzingen.

Afval en toezicht

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) is verantwoordelijk voor nucleaire veiligheid en stralingsbescherming. Het huidige beleid is om radioactief afval verplicht op te slaan bij de Centrale Organisatie voor Radioactief Afval (COVRA) gedurende een periode die minstens 100 jaar is gegarandeerd. Daarna is voor het dan aanwezige radioactief afval een geologische eindberging voorzien die rond 2130 gerealiseerd moet zijn.

Indien de beoogde twee nieuwe kerncentrales er komen, zal de totale hoeveelheid radioactief afval significant toenemen, evenals door de bedrijfsduurverlenging van de kerncentrale Borssele. De locatie bij COVRA kan voorzien in voldoende opslagcapaciteit. Dit is echter alleen het geval als in de toekomst de verbruikte splijtstoffen, net zoals nu, worden opgewerkt. De keuze is aan de exploitant van de centrale. Indien de exploitanten van de kerncentrale kiezen voor directe opslag zal

onderzocht moeten worden of het afval nog op de huidige locatie kan worden opgeslagen. Dit moet ook worden bekeken als in de toekomst SMR's, die een andere soort en hoeveelheid afval genereren, worden gerealiseerd.

De beleidsverantwoordelijkheid voor radioactief afval en nucleaire veiligheid ligt bij het ministerie van I&W. Vanwege de gevolgen van mogelijke nieuwbouw van kerncentrales voor de capaciteit bij COVRA kijkt EZK mee op de ontwikkelingen die op dit gebied plaatsvinden.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat

Klimaatwet

Wat is de achtergrond van deze opgave?

In de Nederlandse Klimaatwet staat het broeikasgasreductiedoel voor zowel 2030 als 2050, dat er elke 5 jaar een Klimaatplan nodig is waarin het beleid en de maatregelen staan om die doelen te halen en een beschrijving van de cyclus voor de borging, monitoring en bijsturing van het klimaatbeleid.

De Klimaatwet bepaalt dat het kabinet jaarlijks, eind oktober, de Klimaatnota stuurt aan de Staten-Generaal. Deze Klimaatnota bevat het oordeel van het kabinet over de Klimaat- en Energieverkenning (KEV) en de Monitor Klimaatbeleid. De Monitor klimaatbeleid schetst de voortgang van het klimaatbeleid. De KEV van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) geeft jaarlijks een beeld of Nederland naar verwachting aan de klimaat- en energiedoelen voldoet (prognose doelbereik).

Wat is het doel van deze opgave?

Het doel van de Klimaatwet is om 55% reductie van de emissies van broeikasgassen in 2030 te realiseren en een volledig CO₂-neutrale elektriciteitsproductie voor Nederland in 2050.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De Nederlandse Klimaatwet wordt op korte termijn aangepast om de cyclus van de Klimaatwet aan te laten sluiten met de begrotingscyclus en om de Wetenschappelijke klimaatraad wettelijk te regelen.

Over de mededeling over een Europees klimaatdoel voor 2040 dat in februari 2024 is verschenen, wordt gesproken tussen lidstaten. Definitieve vaststelling vindt mogelijk plaats in 2025.

De Klimaatnota wordt met de KEV2024 eind oktober aan de Eerste en Tweede Kamer gestuurd. Die dag is de Klimaatdag en vormt de aftrap voor de jaarlijkse Nationale Klimaatweek (NKW).

Klimaatplan 2024

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De Klimaatwet schrijft voor dat het kabinet in 2024 een Klimaatplan opstelt en aanbiedt aan de Eerste en Tweede Kamer. Na behandeling in beide Kamers kan het Klimaatplan door het kabinet worden vastgesteld. In het kort bevat dit plan de hoofdlijnen van het klimaatbeleid voor de komende 10 jaar. Daarnaast gaat het in op de laatste wetenschappelijke inzichten over klimaatverandering, technologische ontwikkelingen, internationale beleidsontwikkelingen en economische gevolgen. Daarmee bevat het Klimaatplan het nationale beleid, de context waarin dat beleid wordt ontwikkeld en de gevolgen van dat beleid.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat (K)

Wat is het doel van deze opgave?

Het Klimaatplan geeft invulling geven aan wat in de Klimaatwet staat. Het Klimaatplan bevat een beeld van hoe klimaat-neutraliteit voor Nederland er voor de verschillende sectoren uit kan komen te zien, inclusief de maatregelen die op korte termijn hiervoor nodig zijn. Naast maatregelen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen is er ook aandacht voor hernieuwbare energie en energiebesparing. Dit leidt tot een beleidsagenda voor de periode 2025-2035 om in 2050 klimaatneutraliteit te bereiken. De beleidsagenda bevat per sector onderstaande punten:

- Reductiepad benodigd richting klimaatneutraliteit
- Uitkomst met bestaand beleid (nationaal/Europees)
- Te realiseren randvoorwaarden
- Aanvullende beleidskeuzes nodig 2025-2035 om op koers te raken
- Wisselwerking met het energiesysteem

Daarnaast zijn een aantal dwarsdoersnijdende thema's van belang om klimaat-neutraal te worden. In het Klimaatplan staan de keuzes die op elk van deze thema's nodig zijn:

- Samenhang transities: Mitigatiebeleid (het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen) moet in samenhang met andere transities worden opgepakt (om te zorgen dat de Aarde niet uitgeput raakt).
- Ketenenmissies: het Klimaatplan zal ingaan op de samenhang tussen het beleid gericht op het terugbrengen van emissies binnen én buiten Nederland. Door zowel vanuit productie als consumptie (verduurzaming van vraag en aanbod) naar de keten te kijken sluit de aanpak ook beter aan bij het internationale karakter van de duurzaamheidstransities.

- Koolstofverwijdering: Voor het halen van de klimaatdoelen is extra koolstofverwijdering binnen Nederland en de EU noodzakelijk, in eerste instantie ter compensatie van restemissies, maar na 2050 ook om per saldo netto negatieve emissies voor elkaar te krijgen. Om op de langere termijn de gewenste hoeveelheid koolstofverwijdering te behalen, is er op korte termijn al behoefte aan een verdere ontwikkeling van technologische innovaties, adequate wet- en regelgeving en ruimte en middelen voor biologische opslag.
- Leefstijl: Duurzame keuzes maken, is nu nog niet altijd makkelijk of logisch. Het is aan een volgend kabinet om een brede leefstijlaanpak te ontwikkelen, die rekening houdt met doelgroepen, kennisniveaus, drijfveren en directe leefomgeving. In het Klimaatplan staan de contouren voor deze leefstijlaanpak.
- Niet-statelijke actoren: In het Klimaatplan zal het kabinet vertellen hoe verplichte én vrijwillige klimaatdoelen door het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en medeoverheden, zich verhouden tot de nationale en Europese klimaatdoelen en het bijpassende algemene klimaatbeleid (normeren, beprijzen en subsidiëren).
- Terugvalopties: Het verlagen van de uitstoot van broeikasgassen tot een veilig niveau blijft prioriteit. Ondertussen verkennen we een scenario waarbij het koolstofbudget te ver wordt overschreden. Het Klimaatplan besteedt daarom ook aandacht aan de vraag hoe Nederland zich kan voorbereiden op een toekomst waarin het terugdringen van de broeikasgasuitstoot met reguliere mitigatie niet (voldoende) is gelukt, en de doelen van het Klimaatakkoord van Parijs (2016) uit zicht raken.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat (K)

Verder bevat het Klimaatplan beschouwingen: over stand van de klimaatwetenschap, ii) de ontwikkeling van technologische mogelijkheden en inzet op innovatie, iii) internationale ontwikkelingen, iv) de grondstoffentransitie en v) de gevolgen van het klimaatbeleid voor huishoudens, maatschappelijke organisaties, bedrijven en overheden; werkgelegenheid en economie; de totstandkoming van een eerlijke en betaalbare transitie; en de betrouwbaarheid van de energievoorziening.

Voorgaande inhoudelijke elementen staan in de contourenbrief over het Klimaatplan, die op 27 oktober 2023 naar de Kamer verzonden is. Dit zijn de hoofdzaken voor de gedachtevorming en de besluitvorming van het Klimaatplan. Partijen in de samenleving zijn hiervoor geconsulteerd via een publieke (internet)consultatie.

Het Klimaatplan staat nadrukkelijk stil bij een rechtvaardig klimaatbeleid: Het tegengaan van klimaatverandering vraagt veel van mensen, bedrijven, industrie, landbouw, maatschappelijke organisaties en de overheid. Juist de meest kwetsbaren hebben het meest te vrezen van klimaatverandering, maar dragen gemiddeld het minst bij aan de uitstoot en hebben de minste handvaten om hun consumptie verder te verduurzamen. In aanvulling op de kabinetsreactie op het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WWR) en de Klimaatnota, staat in het Klimaatplan welke uitgangspunten het kabinet wil gebruiken voor rechtvaardig klimaatbeleid. Dit gaat bijvoorbeeld over een eerlijke verdeling van de effecten van klimaatbeleid (distributieve rechtvaardigheid) en de rechtvaardigheid van de

processen om tot dat beleid te komen (procedurele rechtvaardigheid).

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Momenteel vinden de lopende trajecten met de samenleving plaats naar aanleiding van de contourenbrief. In de periode februari – mei 2024 ontwikkelt EZK de eerste concepten van de onderdelen van het Klimaatplan stemt deze af met samenwerkingspartners en mensen in de samenleving. Naar verwachting is een ontwerp-Klimaatplan gereed rond de zomer. Na het advies van de Raad van State, gaat het definitieve Klimaatplan naar verwachting eind dit jaar naar de Tweede Kamer en de Eerste Kamer.

De samenleving betrekken, is van belang in de totstandkoming van dit Klimaatplan. Daarom is er een belangrijke rol voor participatie en consultatie van stakeholders en burgers. Doel is dat het Klimaatplan in de buitenwereld wordt herkend, dat de belangrijkste knelpunten en (voor)waarden worden erkend en dat hiermee goed rekening wordt gehouden. Voor betrokken partijen in de verschillende sectoren streven we naar herkenning en een algeheel beeld dat het voorgestelde beleid 'te doen is'.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat (K)

EU klimaatbeleid na 2030

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De Europese Klimaatwet stelt dat de EU uiterlijk in 2050 als geheel netto klimaatneutraal moet zijn en netto negatief in de periode daarna. Voor 2030 geldt een doel van ten minste 55% broeikasgasreductie ten opzichte van 1990. Met de afronding van het wetgevingspakket fit-for-55 (FF55) is er al wetgeving van kracht om het klimaatdoel voor 2030 te kunnen halen (komt uit op 57% in 2030). De komende jaren zal de opgave zich richten op het ontwikkelen van klimaatbeleid voor de periode na 2030 op basis van een nog af te spreken doel voor 2040.

Wat is het doel van deze opgave?

De inzet is om Nederlandse belangen te vertalen in EU-beleid, dat als doel heeft om te voldoen aan het Klimaatakkoord van Parijs. Klimaatbeleid is het meest effectief in internationaal verband. Ambitieuw Europees klimaatbeleid is nodig om de rest van de wereld mee te krijgen. Daarnaast draagt Europees klimaatbeleid bij aan het halen van de Nederlandse klimaatdoelen. Klimaatbeleid op Europees niveau draagt bij aan een gelijk speelveld voor bedrijven.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Eerzijds identificeren en behartigen we Nederlandse belangen in het Europees klimaatbeleid. Anderzijds zorgen we voor de nationale invoering, uitvoering en evaluatie van het Europees klimaatbeleid – en voor de aansluiting van nationale instrumenten.

De drie belangrijkste onderdelen van het EU klimaatbeleid zijn: het Emissions Trading System (ETS), de Effort Sharing Regulation (ESR) en de landgebruiksverordening (Land Use, Land Use Change and Forestry, LULUCF). Dit wordt aangevuld met bronbeleid (o.a. CO₂-normering voertuigen, Energy Performance of Buildings Directive) en financiële middelen en ondersteuning. De ESR en LULUCF lopen tot 2030, in tegenstelling tot het ETS dat na 2030 doorloopt met een reductiepad naar nul.

Het EU Emissions Trading System (EU ETS) is een EU-breed instrument om de emissies te verminderen in de zware industrie, energiesector, intra-EU luchtvaart en (sinds 2024) de zeevaart. Voor alle uitstoot dienen deelnemers voldoende emissierechten in te leveren. Deze zijn beperkt beschikbaar waardoor de totale emissies zijn begrensd (het plafond). Doordat vragers en aanbieders handelen in emissierechten, krijgt broeikasgasuitstoot een prijs.

Een deel van de jaarlijks beschikbare rechten wordt via veilingen op de markt gebracht, een deel wordt gratis toegewezen aan bedrijven om koolstoflekkage te voorkomen. Onder 'koolstoflekkage' verstaan we de verplaatsing van de productie naar derde landen die een minder ambitieus klimaatbeleid toepassen, waardoor dus een toename van de uitstoot van broeikasgassen buiten de Europese Unie zou ontstaan.

Emissiereductie wordt gerealiseerd omdat het plafond jaarlijks daalt tot 28% in 2030 en tot 0 in 2040. Vanaf 2027 zal er een tweede emissiehandelssysteem van kracht gaan (ETS₂) voor

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat (K)

brandstoffen in het wegverkeer, de gebouwde omgeving en kleine industrie. Het plafond van ETS2 loopt in 2044 af naar 0.

De Effort Sharing Regulation (ESR) stelt per lidstaat een bindende reductieverplichting voor alle emissies die niet onder ETS1 of LULUCF vallen. De ESR geeft elk land een bindend koolstofbudget tussen 2021 en 2030, in de vorm van een afnemend plafond waar jaarlijks aan moet worden voldaan. De ESR verdeelt de Europese opgave voor de sectoren gebouwde omgeving, landbouw, mobiliteit en de kleinere industrie kortom in nationaal bindende budgetten met een EU-reductie van 40% in 2030.

Het Nederlandse ESR-budget betekent dat uitstoot in ESR-sectoren in 2030 met 48% moet zijn gedaald ten opzichte van 2005. Met het bestaande beleid ligt Nederland daarvoor op koers.

In de Landgebruiksverordening (LULUCF) zijn er op Europees niveau en per lidstaat bindende doelen voor de uitstoot en het vastleggen van koolstof in bos- en landgebruik (310 Mton netto koolstofverwijdering). Nederland mag op basis van de LULUCF in 2030 maximaal 4,5 Mton uitstoot hebben uit landgebruik. Met het bestaande beleid ligt Nederland daarvoor op koers.

De Europese Klimaatwet stelt dat de Europese Commissie binnen 6 maanden na de COP in Dubai (van eind 2023) met een voorstel voor een 2040 klimaatdoel moet komen. Daarom heeft de Commissie op 6 februari jl. een mededeling gedaan met verschillende opties voor een 2040 doel. Het onderhandelingsproces tussen lidstaten over een 2040 doel is nog onduidelijk. In principe wordt in de Milieuraad over EU klimaatbeleid onderhandeld, maar agendering in de Europese Raad in juni is

ook een mogelijkheid. Na vaststelling van het 2040-doel, zal de Commissie in 2025 of 2026 een wetgevend pakket voorstellen om dit doel te realiseren. Belangrijke politieke vraagstukken zijn de verdeling van inspanning en middelen tussen rijke en arme lidstaten, regels voor koolstofverwijderingen (het verwijderen en duurzaam opslaan van koolstofdioxide uit de atmosfeer), klimaatbeleid voor de landbouw (wat nu nog ontbreekt), de koppeling tussen klimaat- en industriepolitiek, fossiele subsidies, het verslagen van emissies buiten de EU.

Voor het EU ETS liggen diverse keuzes voor, zoals de reikwijdte (verbreden naar afvalverbranding en kleine zeeschepen in ETS1, alle fossiele brandstoffen in ETS2) en de ambitie van het plafond in relatie tot het nieuwe 2040 doel. De ESR en LULUCF lopen tot 2030 en het is de vraag of deze na 2030 al dan niet in gewijzigde vorm doorgaan. De belangrijkste openstaande vragen zijn de reikwijdte (blijven dezelfde sectoren onder ESR, of komt er bijvoorbeeld een apart doel voor de sector landbouw) en de verdeling (in welke maten moeten de minder gevorderde landen versnellen).

Ook koolstofverwijdering komt de komende jaren steeds meer op de Europese agenda. Het is mogelijk dat er in de periode na 2030 ook specifieke doelen komen. Bij koolstofverwijdering wordt CO₂ actief onttrokken uit de atmosfeer, bijvoorbeeld door bossen of CO₂-scrubbers (een apparaat dat koolstofdioxide absorbeert). Koolstofverwijdering is daarmee de enige manier om uitstootoverschrijdingen en moeilijk te vermijden restemissies te compenseren. Nederland heeft voor een aantal technieken een goede uitgangspositie, waarmee koolstof-

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energie Markt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat (K)

verwijdering kan bijdragen aan ons vermogen om nu en op de lange termijn structurele welvaart én welzijn te creëren én aan de klimaatopgave kan bijdragen.

Goede regelgeving is cruciaal om te zorgen dat koolstofverwijdering niet ten koste gaat van uitstootvermindering. De EU is daarbij van cruciaal belang: zonder goede regels ontstaat een ongelijk speelveld. Door goede regelgeving te creëren kan Europa de leiding nemen in deze nieuwe industrie. Momenteel gebeurt dit in de uitwerking van het *Carbon Removals Certification Framework* (CRCF). Daarnaast is er een belangrijke rol weggelegd voor koolstofverwijdering in het EU Industrial Carbon Management strategie, dat op 6 februari jl. door de Commissie werd gepresenteerd.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

De vormgeving van het EU-klimaatbeleid gebeurt in samenwerking met andere departementen, waaronder BZK, I&W, LNV, Financiën en BZ. De Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) is de uitvoerder en toezichthouder voor marktinstrumenten op klimaat- en energiegebied.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Politieke inzet op klimaatbeleid kan sterk verschillen tussen partijen. Over het algemeen kan ambitieus Europees klimaatbeleid op bredere politieke steun rekenen dan puur nationaal klimaatbeleid, gezien voordelen van een gelijk speelveld.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

In 2024/2025 zijn er onderhandelingen over het EU-klimaatdoel voor 2040. Vervolgens komt de Europese Commissie met een wetgevingspakket waarover in 2025/2026 wordt onderhandeld. Ook is er vanaf 2026 een onderhandeling over het Meerjarig Financieel Kader (Europese begroting), waarbij onder andere wordt besloten over het aandeel klimaatuitgaven, fossiele subsidies en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Tot slot is Nederland verplicht om op EU-niveau te rapporteren over het klimaatbeleid; in juni 2024 over het algemene klimaatbeleid (definitieve versie van het Integraal Nationaal Energie- en Klimaatplan) en in 2025 zal Nederland een plan over de besteding van de middelen uit het Social Climate Fund moeten indienen.

Mondiaal Klimaat

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De bewindspersoon verantwoordelijk voor klimaat is ook verantwoordelijk voor de mondiale klimaatafspraken die in de VN-organisatie voor klimaat, UNFCCC, worden gemaakt. Deze bewindspersoon vertegenwoordigt het kabinet als politiek delegatiehoofd van de Nederlandse onderhandelingsdelegatie tijdens de jaarlijkse mondiale klimaatop: de COP. De bewindspersoon maakt ook onderdeel uit van de politieke EU-delegatie die naar een COP afreist, voorgezeten door Eurocommissaris Hoekstra en de klimaatminister van het land dat het EU-voorzitterschap heeft.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat (K)

Een COP duurt twee weken. In de eerste week vinden de technische onderhandelingen plaats op ambtelijk niveau. Dan worden de politieke besluiten voorbereid en worden zoveel mogelijk openstaande punten opgelost. In week twee vinden de politieke onderhandelingen plaats. Ministers zijn dan direct betrokken bij de onderhandelingen. De EU onderhandelt als één blok en stelt voorafgaand aan de COP een gezamenlijke inzet vast. Dit gebeurt in de Europese Milieuraad en wordt tijdens een COP besproken in het dagelijkse EU-coördinatieoverleg.

Een COP eindigt met multilaterale besluiten die door alle landen die partij zijn bij het UNFCCC Klimaatverdrag en het Parijs Akkoord met consensus moeten worden aangenomen. De meest recente klimaattop, COP28, is op 13 december afgerond. De uitkomsten van deze COP, die in het teken stond van de eerste Global Stocktake – het moment waar werd stilgestaan bij de gezamenlijke mondiale voortgang - zijn beter dan vooraf verwacht. In het COP-besluit staan besluiten om weg te bewegen van fossiele brandstoffen in de energiesector en om de mondiale capaciteit voor hernieuwbare energie voor 2030 te verdrievoudigen, om zo de 1,5 gradendoelstelling van het Parijs Akkoord binnen bereik te houden. Deze besluiten moeten in aangescherpte nationale plannen in 2025 worden ingediend. Daarnaast zijn er ook afspraken gemaakt over de oprichting van een nieuw fonds voor schade en verlies als gevolg van effecten van klimaatverandering die nu al optreden.

Klimaatfinanciering voor ontwikkelingslanden speelt vaak een centrale rol tijdens COP's omdat toegang tot voldoende financiering voor veel ontwikkelingslanden een randvoorwaarde is om mitigatie- en adaptatiemaatregelen te kunnen implementeren. Dit jaar, tijdens COP29, moet een nieuw financieringsdoel afgesproken worden. In 2009 hebben ontwikkelde landen toegezegd om van 2020 – 2025 USD 100 miljard financiering per jaar te verstrekken. In 2020 en 2021 bleef de teller steken op ongeveer 80 miljard. De inschatting is dat dit doel per 2023 wordt gehaald. Omdat de toezegging nog niet aantoonbaar is nagekomen, is er veel wantrouwen in de financieringsonderhandelingen. Dat maakt de onderhandelingen over een nieuw financieringsdoel erg ingewikkeld. Daarnaast is tijdens COP28 weliswaar overeenstemming bereikt over de oprichting van een nieuw fonds voor schade en verlies (inclusief het opstartkapitaal), maar er is nog geen zicht op een permanente geldstroom om dat fonds te vullen. De discussie hierover – onder meer over innovatieve vormen van financiering, heffingen op lucht- en scheepvaart en andere fossiele activiteiten – zal nog enkele jaren duren.

Wat is het doel van deze opgave?

- Inzet in aanloop naar COP29 in november 2024 in Azerbeidzjan, inclusief een zichtbare politieke rol voor de bewindspersoon klimaat.
- Ambitieverhoging door grote uitstoters van broeikasgassen (G20-landen) die nu achterblijven, o.a. via klimaatgezant en klimaatdiplomatie. Die ambitieverhoging willen we terugzien in de volgende ronde NDC's die in 2025 ingediend moeten worden.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat (K)

- Samen met Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) en Financiën een gedegen voorbereiding op de financieringsdiscussie tijdens COP29, inclusief NL en EU-voorkeursopties, terugvalposities en rode lijnen.
- Verder brengen van het tijdens COP28 gelanceerde initiatief om subsidies voor fossiele brandstoffen uit te faseren.
- In kaart brengen van belemmeringen die in de weg staan van de uitrol van hernieuwbare energie in onder meer Afrika en op kleine eilandstaten en potentiële oplossingen hiervoor identificeren.

Klimaatinzet Caribisch Nederland (mitigatie)

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Caribisch Nederland (de BES-eilanden: Bonaire, Saba en Sint-Eustatius) wordt nu en in de toekomst met de gevolgen van klimaatverandering geconfronteerd. De recent verschenen KNMI klimaatscenario's voor Caribisch Nederland laten zien dat deze bijzondere gemeentes van Nederland een relatief grote kans hebben de negatieve gevolgen van klimaatverandering te ondervinden. Denk aan: zeespiegelstijging, toename van zware stormen, stijgende temperaturen, droogte, extreme regenval en aantasting en het verlies van kwetsbare koraalriffen.

Om de uitdagingen van de eilanden het hoofd te bieden, werkt het kabinet samen met de bestuurscolleges van Bonaire, Saba en Sint Eustatius aan een klimaatplan per eiland. Dit vergt inzet van EZK (op het gebied van mitigatie), IenW (op het gebied van adaptatie) en BZK (coördinerend ministerie voor Koninkrijks-

relaties). Voor de totstandkoming van de klimaatplannen heeft het kabinet Rutte IV €1 mln. beschikbaar gesteld. Dit heeft het kabinet Rutte IV toegezegd in reactie op het rapport van dhr. Nijpels "Het is nooit te laat". In de kabinetsreactie staat verder beschreven hoe ieder eiland toewerkt naar een eigen klimaatplan dat past bij de lokale omstandigheden: op Bonaire is gekozen voor het inrichten van een klimaattafel. De Openbare Lichamen van Saba en Sint Eustatius willen direct werken aan een klimaatplan, zonder tussenkomst van een klimaattafel. Zodra er plannen liggen, is besluitvorming nodig over het vervolg. Het is te verwachten dat er dan aanvullende middelen beschikbaar gesteld zullen moeten worden, voornamelijk voor adaptatiemaatregelen.

De bewindspersoon is inhoudelijk verantwoordelijk voor mitigatie. Bonaire, Saba en Sint Eustatius hebben beperkte CO₂-uitstoot. Het is daarom raadzaam om mitigatie-maatregelen te treffen die ook andere voordelen hebben. Een goed voorbeeld is energie: in 2022 is 33,6 miljoen euro vrijgemaakt voor de verdere verduurzaming van de elektriciteitsproductie op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Dit verlaagt niet alleen de CO₂-uitstoot van de eilanden, maar biedt ook de mogelijkheid om de leefbaarheid te vergroten en de energierekening te verlagen. Dat laatste is een gewenste bijkomstigheid gezien de huidige hoge wereldbrandstofprijzen en stijgende kosten van levensonderhoud. Stand van zaken per eiland hernieuwbare energie:

- Bonaire: recent is een zonnepark van 6 megawatt opgeleverd en de volgende stap is het vervangen van de huidige windturbines. Hiermee zou in 2025 80 procent van de elektriciteit op Bonaire met duurzame bronnen worden

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat (K)

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

opgewerkt. Hierbij speelt de sterke bevolkingsgroei op Bonaire een belangrijke rol, waardoor het percentage hernieuwbare energie relatief verminderd.

- Saba: op Saba wordt onderzocht wat de mogelijkheden zijn van en extra zonneweide en een windpark. Het doel is om binnen twee jaar op een gemiddelde dag 100 procent van de elektriciteit duurzaam op te wekken.
- Sint-Eustatius: Op Sint Eustatius worden de zonneweide en batterijopslag uitgebreid. Daarmee kan in 2024 zo'n 60 procent van de elektriciteit duurzaam worden opgewekt. Bij de volgende uitbreidingsstap wordt toegewerkt naar 80 procent duurzame elektriciteit.

Acht inwoners van Bonaire en Greenpeace hebben op 11 januari 2024 de Nederlandse Staat gedagvaard, omdat ze menen dat het Nederlandse klimaatbeleid gebrekkig is en leidt tot een inbreuk van mensenrechten van de inwoners van Bonaire en het recht op cultuur. Eisers stellen dat de Nederlandse Staat geen adequate adaptatieplannen op Bonaire realiseert en dat de Staat met het huidige klimaatbeleid niet zijn eerlijke bijdrage levert om de mondiale opwarming te beperken tot max 1,5 graad. Ten aanzien van klimaatmitigatie verzoeken eisers de rechtbank om de Staat te veroordelen:

- Alle maatregelen te treffen om:
 - de Nederlandse uitstoot *uiterlijk* 2030 tot netto nul te reduceren, dan wel met 95% t.o.v. 1990 te reduceren, dan wel met 94% in 2033 t.o.v. 1990 te reduceren, waarbij (ook) klimaatfinanciering van emissiereductiemaatregelen in het buitenland kunnen worden betrokken;

- *uiterlijk* 2040 de emissie van de broeikasgassen vanaf Nederlands grondgebied met 100%, dan wel met 95% t.o.v. 1990 te reduceren.

- Mocht de rechtbank deze vorderingen afwijzen, dan vorderen eisers subsidiair dat de Staat wordt veroordeeld tot nakoming van de in de Klimaatwet vastgelegde doelen (-55% in 2030 t.o.v. 1990 en netto nul uitstoot in 2050).

Inhoudelijk zijn – mits er een gelijke portefeuilledeling is als in kabinet Rutte IV - de bewindspersoon en de bewindspersonen van IenW en BZK verantwoordelijk voor deze dagvaarding (BZK op koninkrijksrelaties en grondrechten, IenW op adaptatie en EZK op mitigatie). De zaak wordt behandeld door de Rechtbank Den Haag. De drie ministeries bereiden in samenwerking met de landsadvocaat een verweer (conclusie van antwoord) voor. De procedure zal in 2024 en 2025 (en mogelijk langer bij hoger beroep en cassatie) spelen en zal naar verwachting ook de nodige (politieke) aandacht genereren.

Over de vormgeving van klimaatplannen in samenwerking met de BES-eilanden zal besluitvorming plaatsvinden over mogelijke maatregelen en middelen. Hier zal naar verwachting het zwaartepunt bij adaptatie liggen (IenW).

Indien de Staat wordt veroordeeld, kan de Staat bij vonnis van de rechtbank worden bevolen een minimale emissiereductie te realiseren. De Staat zal dan de maatregelen moeten treffen om uitvoering te geven aan dat reductiebevel (vgl. Urgenda).

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat (K)

Directieoverstijgende opgave: Stikstof

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Het overmatig neerslaan van stikstof op de bodem en in het water is een van de belangrijkste oorzaken van de achteruitgang van natuur en biodiversiteit en in de kern een natuurprobleem. We hebben de afgelopen decennia te weinig aandacht besteed aan natuur en te veel ruimte gegeven aan stikstof-uitstotende activiteiten. De kwetsbare natuur in beschermde Natura 2000 gebieden is daardoor in een zorgwekkende staat terechtgekomen. Daarmee voldoen we niet aan onze verplichting de biodiversiteit in stand te houden volgens de EU Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR).

Er zijn grofweg twee soorten stikstof: stikstofoxiden (NO_x) en ammoniak (NH_3). NO_x komt vooral voort uit verbrandingsprocessen waarbij van fossiele brandstoffen gebruikt wordt gemaakt (verkeer, industrie, gebouwde omgeving) en als procesemissie bij landbouwprocessen. Ammoniak komt voornamelijk vrij door mest en urine van dieren in de veeteelt. Landbouw is verreweg de grootste veroorzaker van de hoeveelheid stikstof in de natuur.

In 2019 oordeelde de Raad van State de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) niet meer gebruikt kan worden als onderbouwing voor vergunningverlening van activiteiten. Daardoor stagneerde de toestemmingsverlening voor allerlei maatschappelijke en economische ontwikkelingen, met wezenlijke gevolgen voor het Nederlandse vestigings- en ondernemingsklimaat. Door de onzekerheid omtrent het verkrijgen van een vergunning worden (private en publieke) investeringen af- of uitgesteld (incl. om- en

verbouw productielocaties). Dit betreffen onder meer investeringen in energie-infrastructuur die nodig zijn voor het oplossen van de drukte op het elektriciteitsnet en het terugbrengen van broeikasgas- en stikstofuitstoot.

Om de vergunningsverlening weer op gang te krijgen, is het van belang om structureel minder stikstof neer te laten slaan op natuurgebieden en om natuur te laten herstellen. Hiervoor staan doelen in de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn): in 2025 moet minimaal 40% van het areaal van de stikstofgevoelige natuur in beschermde Natura 2000-gebieden niet meer depositie kennen dan dat de soort grond in die gebieden (veen, heide, zand, etc.) maximaal aan kan zonder dat de natuur er schade oploopt (De kritische depositiewaarde – KDW); in 2030 moet dit minimaal de helft zijn en in 2035 minimaal 74%.

Wat is het doel van deze opgave?

EZK heeft in de opgave van stikstof beleidsdoelen en prioriteiten:

- Bijdragen aan de stikstofreductie in de industrie/energie vanuit het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie via Richtlijn Industriële Emissies en de onderliggende Beste Beschikbare Technieken, het Europese emissiehandelssysteem (ETS-1 en ETS-2) en de CO_2 -heffing, subsidieregelingen gericht op verduurzaming vanuit generiek klimaatbeleid en de piekbelasteraanpak industrie en maatwerkaanpak. EZK werkt met de energiesector aan reductie van emissies in de bouw van energieprojecten, door bijvoorbeeld aanschaf van schonere mobiele werktuigen.
- Stikstofruimte voor prioritaire projecten energietransitie en economische ontwikkeling in integrale afweging met andere

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energietransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat (K)

ruimtelijke programma's/NOVI en zoveel mogelijk natuur-inclusief. Duurzame energie-infrastructuur is randvoorwaardelijk voor het reduceren van stikstofuitstoot en CO₂ reductie, en raakt vertraagd ondanks veelal tijdelijke beperkte uitstoot bij de aanleg.

- Ontwikkelen van instrumenten voor het oplossen van knelpunten in vergunningverlening. Interdepartementaal wordt hieraan gewerkt, EZK is hierbij nauw betrokken en voert regelmatig overleg met de industrie en de energiesector over de consequenties van de beperkte mogelijkheden van vergunningverlening en mogelijke oplossingen.
- Transitie landbouw: EZK denkt en werkt actief mee aan:
 - De transitie van de landbouw/landelijk gebied, mede vanuit de klimaatdoelen die voor de landbouwsector gelden, en aan kansen voor nieuw verdienvermogen.
 - Innovatie en valorisatie door het agri-tuinbouw-food ecosysteem (o.a. veredeling, hightech toepassingen in de sector, regeneratieve en biobased landbouw en smart farming) aan de hand van een gezamenlijke Kennis en Innovatieagenda Landbouw, Water en Voedsel 2024-2027.
 - Het benutten van kansen van functiecombinaties met energie, zowel voor aanleg energie-infrastructuur in het landelijk gebied als mestvergisting/groengas.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Vorige kabinetten hebben de volgende maatregelen genomen:

- Bronmaatregelenpakket om de stikstofemissie en -depositie te verlagen.
- Aanpak piekbelasting (landbouw en industrie).

- Ontwerp-NPLG (Nationaal Programma Landelijk Gebied) gericht op verandering van het landbouw/landelijk gebied met een integrale aanpak van de water-, klimaat- en de natuur- en stikstofopgave.

Aanvullend klimaatbeleid in de sectoren industrie, mobiliteit, gebouwde omgeving, energie en glastuinbouw dat ook bijdraagt aan het realiseren van de stikstofopgave, waaronder het pakket van april 2023.

Er zijn maatwerkoplossingen voor enkele acute nationale energie-infra projecten en verkenningen naar de juridische mogelijkheden om vertraging van energie-infraprojecten door stikstof te voorkomen. Een versterking van de aanpak is nodig voor natuurherstel en voor meer ruimte om maatschappelijke en economische ontwikkelingen mogelijk te maken. Voor een kostenefficiënte en haalbare aanpak zal de focus moeten liggen op de transitie van de landbouw: in Nederland komt 46% van de depositie uit de landbouwsector, 33% komt uit het buitenland, zo'n 7% van het verkeer en 2% vanuit de industrie.

Belangrijk om te vermelden is dat maatregelen die CO₂ reduceren in veel gevallen ook tot NO_x-reductie leiden. Uit de ramingen van het PBL uit februari 2023 jl. blijkt dat de sectoren industrie en mobiliteit op koers liggen voor de indicatieve sectorale doelstellingen die het vorige kabinet in februari 2023 presenteerde. Keuzes die het doelbereik in de sector landbouw dichterbij moeten brengen zijn volgens het demissionaire kabinet aan een volgend kabinet.

DG Klimaat en Energie (K&E)

Michel Heijdra

Strategie Energiesysteem (SE)

Maxine Tillij

Energiemarkt (EM)

Caroline Kollau

Realisatie Energiestransitie (RE)

Marc Hoenders

Kernenergie (KE)

Martijn Schut

Klimaat (K)

Niels Kastelein

DG Klimaat & Energie (K&E)

Klimaat (K)

Het is een complexe opgave die vraagt om ingrijpende aanpassingen in bedrijfsvoering van boeren (ook door aanscherpingen mestbeleid en afbouw derogatie (minder mest uitrijden)) en een noodzakelijke krimp van de veestapel. Dit vraagt ook nadrukkelijk aandacht voor het verdienvermogen van blijvende boeren (ook via innovaties en functiecombinaties energie) en een ketenaanpak.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

De betrokken directies zijn: DGKE/Klimaat, DGKE/RE en B&I/VI. Ook vindt afstemming met andere directies (EZK/breed) plaats.

Welke grote voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

- Toenemende juridische druk nationaal en regionaal (o.a. rechtszaak Greenpeace) en vertragingen op benodigde ruimtelijke maatschappelijke- en economische ontwikkelingen.
- Discussie over (meet)methoden en KDW/rekenkundige ondergrens/stikstof blijft discussie. Feit is dat de staat van instandhouding van de natuur beter moet, voordat er in juridische zin (vergunning)ruimte ontstaat.
- Doorontwikkeling NPLG/PPLG's loopt door. Provincies komen met plannen; inzet is om aantal maatregelpakketten/ koploperprojecten te financieren in 2024.
- Op de totale opgave en aanpak is ook een nieuwe doorrekening door PBL voorzien in 2024.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Het in 2022 gestarte DG Groningen en Ondergrond (DGGO) heeft als opdracht om samen met bewoners, maatschappelijke organisaties en decentrale overheden te werken aan een maatschappelijk gedragen sociaal en fysiek herstel van Groningen en Noord-Drenthe, als gevolg van de ellende die is veroorzaakt door decennialange gaswinning en aardbevingen. Daarbij investeren we in de verduurzaming van de bebouwde omgeving van het aardbevingsgebied en investeren in een sterk (sociaaleconomisch) toekomstperspectief. Ook werkt het DG over heel Nederland aan een duurzaam, veilig en verantwoord gebruik van de diepe ondergrond met oog voor de maatschappelijk impact daarvan boven de grond. We leveren daarmee een belangrijke bijdrage aan (de transitie naar) een betrouwbare, betaalbaar, duurzaam en emissievrij energiesysteem.

De directe verbondenheid van de verschillende opgaven met de lokale gemeenschappen die de gevolgen van mijnbouw-activiteiten ondervinden, maakt dat DGGO in de ontwikkeling en uitvoering van haar beleid actief de samenwerking opzoekt met bewoners, maatschappelijke organisaties en decentrale overheden. Dit is daarmee de centrale opgave dat het DG in haar activiteiten verenigt.

Parlementaire enquête aardgaswinning Groningen

Op 24 februari 2023 heeft de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen het rapport 'Groningers boven gas' gepresenteerd. Het rapport reconstrueert de besluitvorming over de gaswinning in Groningen in de afgelopen zestig jaar. Hoofdconclusie van het rapport is dat gedurende de gaswinning

de belangen van de Groningers structureel zijn genegeerd. Meerdere generaties in het aardbevingsgebied zijn ernstig tekort gedaan en zij hebben het vertrouwen in de overheid verloren. In reactie op het rapport heeft het kabinet op 25 april 2023 onder de noemer Nij Begun 50 maatregelen gepresenteerd. Deze maatregelen zijn gericht op:

- milder, makkelijker en menselijker maken van het schadeherstel en de uitvoering van de versterking,
- verduurzaming van de bebouwde omgeving,
- een langjarige agenda voor herstel van de sociale gevolgen van de gaswinning, het versterken van de leefbaarheid en vergroten van kansengelijkheid,
- de inzet op een generatielange agenda voor duurzame economische groei, en
- bouwstenen voor een betere overheid in dienst van de samenleving. Met dit pakket werken we niet alleen aan herstel van gebouwen, maar ook aan herstel van de sociale gevolgen van de gaswinning, aan meer leefbaarheid, kansengelijkheid, duurzame groei, en daarmee, uiteindelijk, aan herstel van vertrouwen. Een nieuwe start op weg naar erkenning, herstel én perspectief.

Uitvoering

Waar de afgelopen periode in het teken stond van erkenning en de daar volgende ontwikkeling en uitwerking van de 50 maatregelen, ligt in de komende jaren de focus op de uitvoering. Het doel is om de rust terug te brengen in het gebied en te zorgen dat bewoners daadwerkelijk ervaren dat ze worden geholpen. Dat schade wordt hersteld, dat bewoners worden benaderd vanuit vertrouwen in plaats van wantrouwen en dat

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

bewoners de regie over hun huis, hun bedrijf en hun omgeving weer terugkrijgen. Om dit voor elkaar te krijgen, nemen we in de uitvoering de positie van de bewoner als uitgangspunt. Contacten met de bewoners spelen een cruciale rol. Op verzoek van bewoners, vinden structureel gesprekken plaats over casuïstiek en uitvoering van het beleid. De terugkoppeling van deze gesprekken en andere vormen van bewonerscontacten vormen een belangrijke voedingsbodem voor de ontwikkeling en uitvoering van ons beleid.

Een belangrijke voorwaarde voor een uitvoering waarin de bewoners centraal staan is een goede samenwerking tussen het Rijk, decentrale overheden en de uitvoeringsorganisaties Instituut Mijnbouwschade Groningen en Nationaal Coördinator Groningen. Schadeherstel, versterking, verduurzaming, sociale ondersteuning en de versterking van de leefbaarheid komen daarbij zoveel mogelijk samen in een integrale, gebiedsgerichte aanpak. Deze aanpak biedt ruimte om op wijk, buurt of individueel niveau maatwerk te bieden.

Met IMG en NCG zijn in Groningen twee uitvoeringsorganisaties die volledig gericht zijn op het herstel van Groningen.

Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)

Inwoners en eigenaren van gebouwen met schade die mogelijk is veroorzaakt door de gaswinning uit het Groningenveld of de gasopslagen bij Norg of Grijpskerk kunnen deze melden bij het IMG. Het kan om verschillende vormen van schade gaan, zoals fysieke schade aan gebouwen en objecten, waardedaling van woningen of immateriële schade. Het IMG heeft sinds 1 juli 2020 als zelfstandig bestuursorgaan de taak om deze schade onafhankelijk, rechtvaardig, ruimhartig en voortvarend af te handelen.

Nationaal Coördinator Groningen (NCG)

De Nationaal Coördinator Groningen is sinds 1 januari 2020 verantwoordelijk voor de uitvoering van de versterkingsopgave in Groningen met als doel om zo snel mogelijk te realiseren dat alle woningen in het aardbevingsgebied aan de veiligheidsnorm voldoen, mede gericht op de leefbaarheid van het gebied en perspectief voor Groningers.

We sluiten het Groningenveld

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De winning van gas uit het Groningenveld heeft veel aardbevingen en daarmee leed in Groningen veroorzaakt. Dit is ten koste gegaan van de fysieke en sociale veiligheid en leefbaarheid in het gebied. De enige manier om hier een einde aan te maken is de

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

definitieve sluiting van het veld. Ook dan zal het overigens nog jaren duren voordat de drukverschillen in de ondergrond zijn verdwenen en er een einde komt aan de aardbevingen. Sinds 19 april 2024 is het verboden om gas te winnen uit het Groningenveld.

Wat is het doel van deze opgave?

Het beëindigen van gaswinning en daarmee op termijn ook het stoppen van de aardbevingen in Groningen die voor ellende in het gebied zorgen en het bieden van zekerheid aan de Groningers dat de winning ook niet op een later moment hervat zal worden.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

De directie Schadeherstel en Gaswinning Groningen (SGG) is als beleidsdirectie verantwoordelijk voor het sturen op, het ondersteunen van en het scheppen van randvoorwaarden voor de uitvoering van het beleid rondom de gaswinning in Groningen, de gasopslagen Norg en Grijskerk, en de afhandeling van schade aan gebouwen als gevolg van aardbevingen, bodemdaling- en stijging af te handelen. Het schadeherstel wordt uitgevoerd door het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG). Daarnaast is de directie direct verantwoordelijk voor de wet- en regelgeving rondom de afwikkeling van de gaswinning, en het voeren van gesprekken met de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) en SodM hierover.

Met de wet Beëindiging gaswinning Groningenveld is geregeld dat het sinds 19 april 2024 verboden is om gas te winnen uit het Groningenveld. (Dit betekent overigens niet dat de hele

vergunning is ingetrokken. Onder de vergunning vallen ook kleine velden in de provincie Groningen, die niet dezelfde problematiek kennen als het grote Groningen gasveld.) Daarnaast regelt deze wet nog een aantal praktische zaken voor de periode nadat het veld is gesloten, zoals de monitoring van de seismiciteit (de mate waarin aardbevingen voorkomen) en de zorgplicht die de NAM houdt. De schriftelijke fase van de behandeling in de Tweede Kamer is afgerond. Nu dat de wet is aangenomen wordt lagere regelgeving onder deze wet opgepakt en wordt de gaswinning uit het Groningenveld in overleg met de NAM en SodM verder afgewikkeld. Het zorgvuldig fysiek sluiten van alle putten en het in oorspronkelijke staat brengen van de productielocaties duurt nog wel enige tijd. NAM dient daarvoor een plan in dat moet worden goedgekeurd door SodM.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

De sluiting van het Groningenveld wordt geregeld door de centrale overheid. Binnen EZK werkt de directie Schadeherstel en Gaswinning Groningen nauw samen met de directie Energiemarkt die verantwoordelijk is voor de leveringszekerheid van gas.

De belangrijkste adviseurs zijn het Staatstoezicht op de Mijnen (over veiligheid) en GasUnie Transport Services (over leveringszekerheid). Verder wint EZK advies in bij de regionale overheden en de Mijnraad. Ook met de Groninger Bodembeweging en het Groninger Gasberaad (twee Groningse maatschappelijke organisaties) is nauw contact. Daarnaast zijn er frequente contacten met de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM, vergunninghouder) en GasTerra (verkoper van Groningengas) over operationele aspecten en uitvoerbaarheid.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

De wet is met ruime meerderheid aangenomen in de Tweede en de Eerste Kamer. De verdere uitvoering van de sluiting zal minder politieke aandacht krijgen. Hoe dan ook verwachten wij hier onverminderd politieke steun voor.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Ten eerste is de ontmanteling van de gasproductielocaties door NAM en de nazorg een aandachtspunt. Nazorg houdt in dat – zo lang als nodig – de ondergrond gemonitord en onderzocht moet worden. Door drukverschillen in de ondergrond blijft de kans op aardbevingen nog jarenlang bestaan. Ook moet NAM zodra de gaswinning is gestopt de winningslocaties ontmantelen en tot onder het maaiveld opruimen. NAM is en blijft verantwoordelijk voor nazorg en ontmanteling. SodM houdt toezicht.

Het tweede aandachtspunt is de leveringszekerheid en beschikbaarheid van gas voor Nederlandse huishoudens en industrie. Het Groningse gas is laagcalorisch gas. Dat is een ander type gas dan het meer gebruikelijke hoogcalorische gas in veel andere landen. Om de leveringszekerheid te borgen zijn de afgelopen jaren veel stappen gezet. Zo is het gebruik van het laagcalorisch gas fors afgebouwd in Duitsland, België en Frankrijk. Ook Nederlandse grootgebruikers van gas schakelen om van laagcalorisch naar hoogcalorisch. Verder is de capaciteit om LNG in het Nederlandse gasnetwerk te brengen fors uitgebreid.

Er is bij gelijkblijvende omstandigheden sprake van een substantiële verbetering van de leveringszekerheid in gasjaar 2024-2025 ten opzichte van het huidige gasjaar, blijkt uit het advies van GTS. Ter illustratie: volgens het advies van vorig jaar zouden er in de winter van 2023-2024 capaciteitstekorten kunnen ontstaan bij een gemiddelde effectieve etmaaltemperatuur van -6,5 graden Celsius of lager. In het advies voor het gasjaar 2024-2025 is deze grens opgeschoven naar -11 graden Celsius. En voordat er een probleem ontstaat moet er dan ook sprake zijn van een volledige uitval van een groot productiemiddel zoals gasopslag Norg. Een volumetekort zou kunnen optreden bij twee koude winters -zoals de koude winter in 1996- na elkaar. Op basis van data van het KNMI is de kans hierop één op 80 duizend. Het kabinet acht het restrisico aanvaardbaar maar kijkt nog of en welke maatregelen mogelijk zijn om dit restrisico verder weg te nemen of te beperken.

Schadeherstel

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Tot 2018 werd schade direct door de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) afgehandeld. Dat leidde tot veel onvrede bij bewoners en (dreiging van) juridische procedures. Sinds maart 2018 wordt fysieke schade publiekrechtelijk afgehandeld. Dat gebeurde eerst door de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) en sinds medio 2020 door het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG).

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Bewoners met schade kwamen niet meer tegenover de NAM te staan. Toch ervaren bewoners de schadeafhandeling nog vaak als te technocratisch en te juridisch. In reactie op het rapport van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft het kabinet aangegeven de schadeafhandeling fundamenteel te willen verbeteren zodat deze milder, menselijker en makkelijker wordt. Sindsdien is met het IMG een nieuwe aanpak voor de afhandeling van schades uitgewerkt. Het nieuwe systeem draait om het zgn. ‘daadwerkelijk herstel’. Vertrouwen (in plaats van causaliteitsonderzoek) is daarin het uitgangspunt en een daadwerkelijk herstel van woningen het resultaat.

Wat is het doel van deze opgave?

Schade als gevolg van de gaswinning van het Groningenveld en de gasopslagen in Grijpskerk en Norg wordt op een milder, menselijker en makkelijker wijze afgehandeld.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Inwoners en eigenaren van gebouwen met schade die mogelijk is veroorzaakt door de gaswinning uit het Groningenveld of de gasopslagen bij Norg of Grijpskerk kunnen deze melden bij Het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG). Het IMG heeft als zelfstandig bestuursorgaan de taak om deze schade onafhankelijk, rechtvaardig, ruimhartig en voortvarend af te handelen. Omdat de schadeafhandeling in publiekrechtelijke handen is gebracht – volledig onafhankelijk van de NAM – regelt het IMG dat de civielrechtelijke aansprakelijkheid wordt afgewikkeld zonder enige invloed van de NAM. Het IMG doet dat op een milde, menselijke en makkelijke manier.

Zodat Groningers en Drenten het vertrouwen in de overheid en de rechtsstaat weer terugkrijgen.

Het IMG behandelt verschillende typen schade: fysieke schade aan gebouwen, schade door waardedaling en immateriële schade veroorzaakt door psychisch leed als gevolg van de aardbevingenproblematiek. Er zijn verschillende regelingen waar zij gebruik van kunnen maken.

Fysieke schade

Aanvragers van een vergoeding voor fysieke gebouwschade kunnen bij de afhandeling van deze schade kiezen uit drie mogelijkheden: daadwerkelijk herstel zonder causaliteitsonderzoek, een vaste vergoeding of een financiële vergoeding op maat (met causaliteitsonderzoek).

Daadwerkelijk herstel zonder causaliteitsonderzoek

Het IMG onderzoekt bij herstelkosten tot € 60.000 euro per adres niet langer de oorzaak van schade die naar zijn aard mijnbouwschade zou kunnen zijn (de zogenaamde causaliteitstoets). Een expert brengt namens het IMG alle schade die nog niet eerder is behandeld in kaart. Gedupeerden kunnen die schade vervolgens met een eigen aannemer laten herstellen en de factuur naar het IMG laten opsturen. Ook kan een aanvrager gebruik maken van een aannemer die door het IMG wordt ingehuurd. In dat laatste geval, het zogenoemde Herstel in Natura, worden aanvragers geheel ontzorgd. Deze regeling maakt een eind aan de situatie waarin bewoners verzeild raakten in soms jarenlange discussies over de oorzaak van individuele schades, terwijl de staat van hun woning verder

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

verslechterde in afwachting van de uitkomst van bezwaar- of beroepsprocedures, of door nieuwe bevingen. Verschillen in vergoedingen tussen burens met soortgelijke schades worden teruggedrongen omdat iedereen een gelijkwaardig eindresultaat krijgt aangeboden: een herstelde woning.

Sinds november 2021 kunnen aanvragers kiezen voor een vaste eenmalige schadevergoeding (VES). Zij krijgen een vast geldbedrag uitgekeerd. De vergoeding wordt snel uitbetaald en bewoners weten direct waar zij aan toe zijn. Dit is voor mensen met relatief kleine schades aantrekkelijk of als daadwerkelijk herstel voor bewoners minder goed uitkomt. In de reactie op het rapport van de parlementaire enquêtecommissie heeft het kabinet besloten het vaste bedrag te verhogen. Het IMG heeft de vaste eenmalige schadevergoeding daarom verdubbeld naar € 10.000. Dit geldt voor het hele gebied waar het IMG schade afhandelt. Voor bewoners die eerder het lagere bedrag hebben ontvangen richt het IMG de regeling Aanvullende Vaste Vergoeding (AVV) in: Zij kunnen dit aangevuld krijgen tot €10.000.

Aanvragers hebben daarnaast altijd de mogelijkheid om voor een financiële vergoeding op maat te kiezen die vrij besteedbaar is, waarbij er wel een causaliteitsbeoordeling plaatsvindt. Daarbij geldt binnen het effectgebied waar het IMG schade afhandelt het wettelijk bewijsvermoeden, wat inhoudt dat het IMG de schade vergoedt tenzij door een schade-expert een andere autonome oorzaak wordt aangewezen. Deze vorm van schadeafhandeling was voor de start van de Daadwerkelijk Herstel regeling de 'standaard' procedure.

Schade door waardedaling

Het IMG is in september 2020 begonnen met het uitkeren van vergoedingen voor schade door waardedaling aan woningen. Eigenaren van bedrijfspanden kunnen sinds december 2023 een aanvraag doen. Het gebied waar schade door waardedaling wordt toegekend beslaat een groot deel van de provincie Groningen, maar is beperkter van omvang dan het gebied waar vergoeding voor fysieke schade mogelijk is. Dit komt doordat uit onderzoek is gebleken dat met name op plekken waar minder fysieke schade door de gaswinning is vastgesteld er geen sprake is geweest van waardedaling van gebouwen.

Immateriële schade

Half november 2021 startte het IMG met het uitkeren van vergoedingen voor immateriële schade. De afhandeling heeft tot doel een vergoeding te bieden voor het persoonlijk leed en het verdriet dat de aardbevingenproblematiek als gevolg van de gaswinning heeft veroorzaakt. De regeling is vanaf 2021 geleidelijk, per postcodegebied, opengesteld. In het najaar van 2023 is het IMG gestart met een immateriële schaderegeling voor kinderen en jongeren tot 18 jaar. Ook werkt het IMG aan verruiming van de regeling waarbij onder andere de verschillen binnen huishoudens en tussen huurders en woningeigenaren gelijkgetrokken worden.

Overige regelingen

Het IMG is in samenwerking met de NCG in de zomer van 2023 begonnen met een pilot Duurzaam Herstel in de omgeving van Appingedam, Loppersum en Ten Boer. Hiermee worden onderliggende constructieve gebreken bij woningen aangepakt

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

die bijdragen aan het optreden of verergeren van aardbevings- schade, zoals kwetsbare funderingen of kapconstructies. Momenteel wordt bij de eerste woningen, die in de kern van het aardbevingsgebied liggen, ervaring opgedaan met de werkwijze. Daarna zal de regeling stapsgewijs worden uitgebreid tot de rest van het werkgebied van IMG.

Voor situaties waarin mensen vastlopen in de schadeafhandeling en/of versterking, waarbij er ook sprake kan zijn van andere problematiek (sociale, psychische of financiële), bestaan er verschillende vangnetten:

- Het IMG beschikt over een knelpuntenbudget om knelpunten in de schadeafhandeling te voorkomen dan wel op te lossen;
- Het Interventieteam Vastgelopen Situaties biedt oplossingen aan mensen die zijn vastgelopen in de bestaande procedures rondom de afhandeling van fysieke situaties aan hun woningen of panden;
- De Commissie Bijzondere Situaties ondersteunt mensen die in combinatie met schade of versterking te maken hebben met medische of psychische problemen en bestaande of dreigende financiële problemen;
- Daarnaast heeft het IMG speciale aandacht voor doelgroepen die veelal met complexe schade te maken hebben, zoals agrariërs, MKB-ers en eigenaren van erfgoed. In december 2023 twee taskforces gestart en is de werkgroep Mestkelders begonnen;
- De Taskforce MKB richt zich op het oplossen van complexere casuïstiek van het MKB door het oplossen van knelpunten in de uitvoering van schade en versterken.

- De Taskforce Complexe (particuliere) zaken richt zich op het oplossen van de complexere problematiek van bewoners. Het betreft meervoudige problematiek (bijvoorbeeld bij erfgoed) of bewoners die in het schade- én versterkingstraject zitten.
- De Werkgroep Mestkelders bespreekt samen met de sector de complexere mestkelderzaken. Daarnaast evalueert het met de sector de werkwijze van de mestkelderregeling.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

- Economische Zaken en Klimaat: Directie Versterken en Perspectief Groningen
- Interdepartementaal: Financiën (begroting), JenV (rechtsbescherming), LNV (agro)
- Uitvoering: Nationaal Coördinator Groningen, Instituut Mijnbouwschade Groningen, RVO en Raad voor Rechtsbijstand
- Regio: Provincie Groningen, en alle gemeenten binnen het effectgebied van het IMG, Gemeenten Eemsdelta, Groningen, Het Hogeland, Midden-Groningen, Oldambt, Veendam, Pekela, Westerkwartier, Westerwolde, Noorderveld, Aa en Hunze, Tynaarlo
- Onafhankelijke partijen: Staatstoezicht op de Mijnen, Adviescollege Veiligheid Groningen
- Maatschappelijke organisaties: Groninger Bodembeweging, Groninger Gasberaad.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Hoe zijn de politieke verhoudingen op c.q. is het draagvlak voor dit thema?

De herstelwerkzaamheden in Groningen kennen een breed politiek draagvlak. De parlementaire enquête heeft het bewustzijn zowel maatschappelijk als politiek vergroot. *Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?*

De komende periode staat in het teken van de implementatie van de nieuwe en aangepaste schaderegelingen. Het IMG werkt hard om de regelingen open te stellen voor gedupeerden. Daarnaast zet het IMG zich in om bewoners proactief te informeren over de nieuwe mogelijkheden.

De wettelijke basis voor de afhandeling van schades door het IMG is de Tijdelijke wet Groningen (TwG). Op dit moment zijn er twee wetsvoorstellen in voorbereiding om de TwG te wijzigen:

- **Wetsvoorstel Omissies:** In dit wetstraject worden diverse omissies in de TwG op het gebied van versterken hersteld. Voor specifiek schade is van belang dat het artikel over kosteloze rechtsbijstand wordt verduidelijkt en dat er wordt gekeken naar een aanpassing van de heffingsgrondslag. Dit wetsvoorstel zal naar verwachting in februari 2024 naar de Tweede Kamer worden gestuurd.
- **Wetstraject PEGA/Groningenwet:** In dit wetsvoorstel worden onder meer alle maatregelen uit de kabinetsreactie op de PEGA die een wettelijke grondslag nodig hebben verankerd. Tevens wordt de citeertitel van de Tijdelijke wet Groningen gewijzigd naar 'Groningenwet'.

Versterken en verduurzaming

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Ruim 10 jaar na de beving van Huizinge in 2012 met een kracht van 3.6 op de schaal van Richter moet nog een groot aantal woningen worden versterkt. Bewoners wachten op duidelijkheid en de sociale cohesie in buurten met veel onveilige huizen staat onder druk door verschillen als gevolg van afhandeling van schade en uitvoering van de versterking. In het verleden zijn aan mensen in het gaswinningsgebied te vaak beloften gebroken en toezeggingen gedaan die uiteindelijk niet waargemaakt konden worden. Bewoners in het gaswinningsgebied verwachten concrete daden en hebben daar ook recht op. Het is aan het kabinet om het vertrouwen van Groningers en Noord-Drenten in de overheid te herstellen door de beloften die in reactie op de PEGA zijn gedaan waar te maken.

De Nationaal Coördinator Groningen (NCG) voert de versterkingsoperatie uit en doet dit zoveel mogelijk volgens een geïntegreerde aanpak op het gebied van veiligheid, leefbaarheid, duurzaamheid en regionale economie voor het hele aardbevingsgebied. De NCG heeft daarbij een uitvoerende, ondersteunende en coördinerende rol. Dit sluit aan op de adviezen zoals die in 'Nij begun' zijn verwoord. De totale versterkingsopgave bedraagt ongeveer 27.000 woningen. De NCG heeft in 2023 ruim 1100 woningen bouwkundig versterkt (januari 2024). Daarnaast heeft de NCG in 2023 voor ongeveer 3.000 woningen vastgesteld dat deze aan de veiligheidsnorm voldoen. Daarmee heeft de NCG voor meer dan 10.000 woningen het versterkingstraject afgerond.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

In 2024 verwacht NCG voor 3500 bewoners de versterking af te ronden. Dit betekent dat dit jaar naar verwachting voor 50% van de woningen het versterkingsproces is afgerond.

Wat is het doel van deze opgave?

Het doel van deze opgave is om zo snel mogelijk te realiseren dat alle woningen in het aardbevingsgebied aan de veiligheidsnorm voldoen, mede gericht op de leefbaarheid van het gebied en perspectief voor Groningers. Als doelstelling voor afronding van de versterking is gekozen voor 2028. De NCG doet op dit moment een analyse naar de haalbaarheid van de afronding van de versterking in 2028, en welke mitigerende maatregelen eventueel genomen kunnen worden. Voor die tijd het is belangrijk om bewoners zoveel mogelijk duidelijkheid te geven over hun (veiligheids)situatie.

Daarnaast richt het Kabinet in zich in samenwerking met de regio in het kader van de PEGA op het verduurzamen van gebouwen in Groningen en Noord-Drenthe. Bij de woningen met een (middel)zware versterking wordt isoleren tot het niveau aardgasvrij-gereed meteen meegenomen in tijdens de versterking. Voor alle overige woningen in Groningen en Noord-Drenthe is een speciaal verduurzamingsprogramma in ontwikkeling, samen met BZK, provincie en gemeenten. Om de voortgang van de versterkingsoperatie niet te veel te belasten, lopen de woningen die licht versterkt moeten worden, mee in dit separate verduurzamingsprogramma. NCG doet momenteel een proef waarin het ook bewoners met een lichte versterking de gelegenheid biedt om dit te combineren met het verduurzamingspakket. Het effect van deze aanpak op de

planning van de versterking is nog niet duidelijk en de ervaring die NCG opdoet met deze proef zal onderdeel uitmaken van de analyse over de impact van verschillende factoren op de voortgang van de versterking. In 2035 moeten alle woningen in het aardbevingsgebied aardgasvrij-gereed zijn.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

De directie Versterken en Perspectief Groningen stuurt op, faciliteert en schept randvoorwaarden voor de uitvoering van het beleid voor versterking en uitvoering van de Kabinetsreactie (Nij Begun) op het rapport van de Parlementaire Enquête-commissie Gaswinning Groningen. Daarnaast is de directie verantwoordelijk voor de wet- en regelgeving rond versterking. De versterkingsoperatie zelf wordt uitgevoerd door de Nationaal Coördinator Groningen.

Om de doelstelling rond versterking te halen wordt de opgave gebiedsgericht als crisis aangepakt. Daarbij staat veiligheid nog steeds voorop, maar kijken gemeenten en de NCG ook nadrukkelijk naar wat een buurt of dorp nodig heeft. Het gaat om een geïntegreerde aanpak: één plan waarin veiligheid, versterking en leefbaarheid hand in hand gaan. Per gebied zijn daarom opgaveregisseurs en/of regiodirecteuren aangewezen die de taak én het mandaat hebben om knelpunten en onuitlegbare verschillen in de uitvoering te signaleren, op te pakken en op te lossen. De lessen die worden geleerd in de dorpenaanpak in Garrelsweer, Leermens, Zeerijp en Wirdum, waar sinds vorig jaar deze crisisaanpak wordt ontwikkeld, moeten versneld worden toegepast in de rest van het versterkingsgebied.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Daarnaast maakt NCG de uitvoering van de versterking meer mensgericht. Er wordt meer mensgericht en vanuit vertrouwen gehandeld en daarmee gaat NCG naast bewoners staan. In lijn met het advies van de enquêtecommissie komt er géén fundamentele systeemwijziging. Er is juist stabiliteit voor de NCG nodig om de uitvoering snel en kwalitatief goed te kunnen coördineren. Bewoners, hun behoeften en hun huis zijn leidend in plaats van systemen of procedures.

Onuitlegbare verschillen in de schadeafhandeling en versterking die in het verleden zijn ontstaan, moeten dringend worden rechtgezet. Deze verschillen ondermijnen de mentale gezondheid van mensen, de sociale cohesie en het vertrouwen in de overheid. De NCG heeft uit Nij Begun extra middelen ontvangen om de grote verschillen op te lossen.

De commissie Verschillen is o.l.v. Pieter van Geel in het voorjaar 2023 gevraagd in kaart te brengen in welke situaties sprake is van onuitlegbare verschillen bij de afhandeling van schade en uitvoering van de versterking en met oplossingsrichtingen te komen waarmee de soorten verschillen kunnen worden weggenomen. Op 25 september 2023 is het advies 'Veilig, schadevrij en verduurzaamd' aan de Tweede Kamer aangeboden. In haar advies stelt de commissie voor om, naast de acties die NCG inzet, iedere bewoner in het aardbevingsgebied (300.000 woningen) een gelijke uitkomst te bieden. Dit betekent een schadevrije, veilige en verduurzaamde woning. Voor het versterkingsgebied (dat is een specifieke contour binnen het aardbevingsgebied) en voor eigenaren met een inkomen tot 140% van het Wettelijk Minimum Loon, heeft het vorige kabinet

een 100% subsidie ter beschikking gesteld, zodat bewoners in een woning zonder eigen bijdrage kunnen isoleren naar het niveau aardgasvrij-gereed. Voor de overige woningeigenaren in het aardbevingsgebied is dat 50%. Het nieuwe kabinet moet een beslissing nemen hoe om te gaan met het advies van de commissie. Openstaande beslispunten op het gebied van versterking en verduurzaming zijn uitvoering van een van deur-tot-deur aanpak en volledige vergoeding van verduurzaming voor het hele aardbevingsgebied (ongeveer 2 miljard).

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

- Economische Zaken en Klimaat: Directie Schade en Gaswinning Groningen, directie Regio, Dg Klimaat en Energie.
- Interdepartementaal: BZK (verduurzaming en woningbouwcorporaties), Financiën (begroting), JenV (rechtsbescherming), OCW (erfgoed en scholen), LNV (agro), VWS (zorgprogramma), AZ (conclusies Parlementaire Enquête).
- Uitvoering: NCG, IMG, RVO en Raad voor Rechtsbijstand.
- Regio: Provincie Groningen, Gemeenten Eemsdelta, Groningen, Het Hogeland, Midden-Groningen, Oldambt. En voor verduurzaming verder met gemeenten: Pekela, Veendam, Westerkwartier, Westerwolde, Aa en Hunze, Tynaarlo en Noordenveld.
- Onafhankelijke partijen: Staatstoezicht op de Mijnen, Adviescollege Veiligheid Groningen.
- Maatschappelijke organisaties: Groninger bodem beweging, Groninger Gasberaad.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Voor versterking en uitvoering van het maatregelenpakket uit de PEGA is breed maatschappelijk draagvlak. Met de Tweede Kamer en de regio zijn politieke afspraken gemaakt om de versterkingsoperatie (veiligheidsoperatie) af te ronden in 2028. De regio-bestuurders hebben inmiddels de oproep gedaan om het eindjaar 2028 van de versterkingsoperatie los te laten om de gebiedsgerichte aanpak als uitgangspunt te behouden. Dit is in de geest van de opdracht uit 2015. De regiobestuurders willen daarnaast de veiligheidsoperatie combineren met bijvoorbeeld verduurzaming in een zogenaamde deur-tot-deuraanpak om zo tegemoet te komen aan wensen van inwoners. SodM stelt dat de focus in de versterkingsopgave op veiligheid moet blijven, zodat de bewoners in Groningen zo spoedig mogelijk (uiterlijk in 2028) in een veilig huis (op norm beoordeeld) wonen.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Op basis van het eerdergenoemde advies van de commissie Van Geel hebben NCG en IMG een analyse uitgevoerd waarin de uitvoerbaarheid van de aanbevelingen is getoetst. Zowel NCG als IMG onderschrijven dat het advies van de commissie Van Geel in grote lijnen past bij de ingezette lijn uit Nij Begun. Verschillende adviezen uit het rapport worden door NCG en IMG ook al uitgevoerd; zoals maatwerk, de knelpuntenregeling en het gelijktrekken van de vergoeding bij immateriële schade binnen gezinnen. Het overnemen van het advies van de commissie Van Geel kost minimaal 2 miljard euro. De regio pleit voor het overkort overnemen van dit advies.

Perspectief (sociale en economische agenda)

Wat is de achtergrond van deze opgave?

De Parlementaire enquête aardgaswinning Groningen heeft in het commissierapport (februari 2023) naast herstel van schade gevraagd om langjarig perspectief voor de Groningers. In de kabinetsreactie Nij Begun (april 2023) op het commissierapport zijn maatregelen aangekondigd voor perspectief voor Groningen en Noord-Drenthe waaronder een langjarige economische en sociale agenda.

Voor het economisch perspectief is tot 2055 in totaal circa 4,6 miljard euro beschikbaar, waarvan 3 miljard euro voor een investering van dertig jaar in sleutelprojecten voor economische structuurversterking. Deze 3 miljard euro is een reeks van 100 miljoen euro per jaar voor dertig jaar vanaf 2026. Daarnaast is op dit moment een eenmalig additioneel bedrag van 250 miljoen euro beschikbaar voor het Nationaal Programma Groningen (NPG) om projecten van het NPG of de Toekomstagenda Groningen te kunnen ondersteunen. Daarnaast is geld beschikbaar voor de acquisitie van internationale bedrijven, ondersteuning van het mkb en voor weg- en infrastructuur zoals verbreding van de N33.

Het kabinet heeft in totaal 3,5 miljard euro beschikbaar gesteld voor de sociale agenda. Voor de sociale agenda is eenmalig 500 miljoen euro en vanaf 2026 30 jaar lang 100 miljoen euro per jaar beschikbaar.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Met de reeds bestaande Toekomstagenda Groningen, het Nationaal Programma Groningen (NPG) en de generatielange Sociale en Economische Agenda voor Groningen werkt het kabinet zo samen met de regio aan nieuwe kansen en nieuw perspectief.

Wat is het doel van deze opgave?

Nog steeds leven honderdduizenden mensen in Groningen en Noord-Drenthe met de gevolgen van de gaswinning. Daarom werken we niet alleen aan herstel van gebouwen. We werken ook aan herstel van de sociale gevolgen van de gaswinning, leefbaarheid, kansgelijkheid, duurzame groei en aan herstel van vertrouwen.

Het doel is dat Groningen en Noord-Drenthe aantrekkelijk zullen zijn en blijven om te werken, leren, studeren en investeren. Een goede plek om te wonen, op te groeien en gezond oud te worden. Een gebied waarvan we de unieke ruimtelijke kenmerken actief beschermen en versterken. Kortom, het bevorderen van brede welvaart staat centraal.

Er is gekozen voor een aparte Economische en Sociale agenda, omdat de opgaven sterk uiteenlopen. De Economische Agenda richt zich op economische structuurversterking van de regio door investeringen. De Sociale Agenda richt zich op sociaal herstel en het verbeteren van de leefomgeving en welzijn. Bovendien zijn veel verschillende partijen bij de opgaven betrokken.

Ondanks de verschillen is het belangrijk dat de Economische en Sociale Agenda goed met elkaar zijn verbonden om de brede welvaart in Groningen en Noord-Drenthe voor iedereen te verhogen. Onder andere op het gebied van gezondheid, arbeidsmarkt en scholing is er daarom nauwe samenwerking tussen de Economische en Sociale Agenda.

Direct na het verschijnen van de kabinetsreactie zijn vanuit Groningen, Noord-Drenthe en het Rijk de handen ineengeslagen om vorm en inhoud te gaan geven aan de langjarige economische agenda. Het eerste resultaat is een gezamenlijk startdocument waarin op hoofdlijnen de mogelijke verschillende bouwstenen van een economische agenda zijn beschreven. Jakob Klompien is inmiddels gestart om als kwartiermaker in 2024 in brede afstemming met alle belanghebbenden de economische agenda uit te werken.

De definitieve agenda zal onder meer ingaan op investeringen in de sleutelprojecten en hoe de Groningers hiervan profiteren. Op dat moment zal ook de bijbehorende governance gereed zijn. Met de jaarlijkse Staat van Groningen, waarmee het Rijk en de regio de resultaten van het beleid volgen, zal verantwoording worden afgelegd over de doelen. Zo kan waar nodig tijdig worden bijgestuurd, bijvoorbeeld door de Tweede Kamer.

Het Startdocument van januari 2024 beschrijft de gezamenlijke inzet op de thema's energie, gezondheid en landelijk gebied, evenals belangrijke randvoorwaarden zoals ondersteuning van het mkb en versterken van het lokale ondernemings- en vestigingsklimaat. Voor toekomstige projecten en investeringen

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

geldt steeds dat ze zichtbaar positief verschil moeten maken voor de inwoners van Groningen en Noord-Drenthe. De grote bouwoperatie geeft kansen voor vele bouwondernemingen in Noord-Nederland. Deze kennis kan internationaal van belang zijn en kan bijdragen aan andere grote opgaven in Nederland. Dit moet worden gegarandeerd in de hele aanpak – van de uitwerking tot uitvoering van projecten. Investerings in de economie moeten bijdragen aan de sociaalmaatschappelijke ontwikkeling van de regio en daarnaast hand in hand gaan met het beschermen en versterken van de kwaliteit van het landschap en de leefomgeving. Voor de economische agenda geldt daarom dat actief de samenhang wordt gezocht met zowel de sociale agenda als de ruimtelijke voorstellen van de provincies en het kabinet.

Naast het opstellen van het Startdocument zijn andere (voorbereidende) stappen gezet. In het Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) van november 2023 is de startbeslissing genomen voor een MIRT-onderzoek voor verbreding van de N33. Door samenwerkende partijen is recent het Masterplan Campussen van de Toekomstagenda Groningen vastgesteld. Daarnaast werkt de provincie Groningen in samenspraak met gemeenten en Rijk aan het zogeheten Ontwikkelperspectief voor het Novex(Nationale Omgevingsvisie Extra)-gebied Groningen - in samenhang met het Masterplan Zeehavens.

In 'Nij begun, op weg naar erkenning, herstel en perspectief', kondigde het vorige kabinet een breed welvaartsoffensief aan in Groningen en Noord-Drenthe. Onderdeel hiervan is het

ontwikkelen van een sociale agenda met als doel om in dertig jaar het welzijn en de toekomst van de inwoners van Groningen en Noord-Drenthe structureel te verbeteren. De agenda moet eraan bijdragen dat het gaswinningsgebied binnen één generatie tenminste op het landelijk gemiddelde scoort op indicatoren van brede welvaart – zoals een goede uitgangspositie op de arbeidsmarkt, opleidingsaanbod, schooluitval, bestaanszekerheid, tevredenheid met het leven en ervaren gezondheid.

De sociale agenda kent vier speerpunten:

- Verbeteren van (mentale) gezondheid van mensen in het gaswinningsgebied; de weerbaarheid versterken van inwoners. Denk hierbij aan een impuls op bestaande voorzieningen en initiatieven op het gebied van welzijnswerk en maatschappelijk werk. Ook zijn er kansen op het vlak van cultuurparticipatie, waarbij er tussen partijen in het sociaal domein en de culturele sector wordt samengewerkt. Het gaat ook om preventie en het voorkomen van ziekte, langer gezond leven.
- Herstellen en vergroten van de leefbaarheid en sociale cohesie door het behouden of herstellen van het verenigingsleven en sociale activiteiten, publieke voorzieningen en verfraaiing van de openbare ruimte.
- Kansen voor kinderen, jongeren en de volgende generatie door extra in te zetten op onderwijs- en sociale voorzieningen voor jongeren, zoals het versterken van onderwijsprogramma's om leerachterstanden weg te werken en het versoepelen van de overgang van school naar werk, cultuureducatie- en participatie en laagdrempelige toegang tot sport- of culturele voorzieningen.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

- Arbeidsparticipatie & armoedebestrijding door het vergroten van de bestaanszekerheid, terugdringen van laaggeletterdheid en bieden van mogelijkheden voor arbeidstoeleiding en een leven lang ontwikkelen voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt.

De concrete doelstellingen en bijbehorende investeringen worden samen met een brede coalitie van o.a. bewoners, jongeren, maatschappelijke organisaties, scholen, kennisinstellingen, de cultuursector, woningbouwcorporaties, zorgverleners, GGD, het bedrijfsleven, sociale partners, gemeenten en ministeries bepaald. Per gemeente zijn inhoudelijke accentverschillen mogelijk. Zij kunnen op basis van de lokale behoefte bestaande programma's en initiatieven die werken, voortzetten of opschalen – of nieuwe initiatieven opstarten.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Het gezamenlijk met de regio en bewoners opstellen en uitvoeren van de Sociale en Economische Agenda's is cruciaal om Groningers daadwerkelijk een beter toekomstperspectief te bieden.

Op 28 november 2023 is Henk Nijboer benoemd als kwartiermaker voor de Sociale Agenda. De kwartiermaker heeft de opdracht om de sociale agenda samen met een brede coalitie uit de regio te gaan ontwikkelen en zal deze eind 2024 opleveren, inclusief implementatie- en uitvoeringsplan. Onder leiding van de kwartiermaker is per januari 2024 een nieuw team gestart waarmee de doelstellingen en de invulling van de sociale agenda

verder uitgewerkt worden. Er zijn vier trekkers vanuit de regio (vanuit Eemsdelta, 't Hogeland, Midden-Groningen en de Aletta Jacobs School of Public Health). Zij vormen per speerpunt een team met medewerkers vanuit VWS, OCW, SZW en BZK. Het ministerie van EZK, directie Versterken en Perspectief Groningen, is onderdeel van het team vanwege de kabinetsverantwoordelijkheid voor Nij Begun en de samenhang met de andere maatregelen.

Het is de opdracht voor de kwartiermakers om voor een goede verbinding tussen de Economische en Sociale Agenda te zorgen.

Het is van belang dat Groningers en Noord-Drentenaren blijven meepraten over de toekomst van Groningen. Daarvoor wordt samen met de provincie, gemeenten en Nationaal Programma Groningen gewerkt aan een specifieke aanpak voor participatie. Daarbij hebben jongeren een bijzondere positie. Onderdeel hiervan is de installatie van een jongerenraad. Daarnaast komt er een netwerk van organisaties die met jongeren werken, zoals onderwijsinstellingen, jongerenwerkorganisaties en culturele instellingen. Hiermee geven we jongeren blijvend een stem.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Om deze agenda's vast te stellen wordt zoals beschreven een brede coalitie betrokken: regionale overheden, maatschappelijke organisaties, bewoners, jongeren, bedrijfsleven, kennisinstellingen en het NPG. Over de agenda's wordt regulier op bestuurlijk niveau met de regionale bestuurders gesproken. Tevens hebben colleges, kabinet en volksvertegenwoordiging een rol in het formele traject van planvorming en besluitvorming.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Daarnaast is Rijksbrede betrokkenheid en commitment van belang. Dit wordt geborgd via de Ministeriële Commissie Groningen. Deze komt minimaal drie keer per jaar bijeen. De Ministeriële Commissie Groningen houdt zich bezig met de uitvoering (en monitoring) van de maatregelen uit de kabinetsreactie 'Nij Begun' en de lange termijnagenda's voor de brede welvaart in het aardbevingsgebied in Groningen en Noord-Drenthe. Ook is er een Hoogambtelijke Commissie Groningen ingesteld op het niveau van directeuren-generaal van ministeries. Er is structurele interdepartementale afstemming. Binnen EZK zijn er bij de economische agenda meerdere DG's betrokken: DGGO, DGB&I, DGKE. DGB&I is tevens verantwoordelijk voor het team 'Innovatie & Opschaling Groningen'. De rol van dit team met medewerkers van verschillende directies en inbreng van andere departementen is om in Groningen en Noord-Drenthe projecten te helpen ontwikkelen, financieren en uitvoeren die zich richten op duurzaam verdienvermogen, innovatie en werkgelegenheid (zowel praktische banen als kennisbanen).

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Er is onder alle partijen draagvlak om Groningers perspectief te bieden om invulling te geven aan de ereschuld. Er zijn regionale partijen die van mening zijn dat hiervoor echter niet voldoende budget is vrijgemaakt. Daarnaast is een veel gehoorde oproep dat de agenda's van en door de Groningers moeten zijn, waar niet alleen bedrijven van profiteren. Zowel de sociale en de economische agenda zijn daarom gericht op het vergroten van de brede welvaart in Groningen en Noord-Drenthe, zodat alle Groningers en Noord-Drentenaren mee kunnen profiteren.

Beide agenda's komen tot stand in nauwe samenwerking met de regionale overheden, bewoners, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

De verwachte begrotingstekorten die vanaf 2026 bij gemeenten gaan spelen, kunnen invloed hebben op de inzet van financiële middelen van de sociale agenda. Dit heeft als risico dat de sociale agenda-budgetten gebruikt worden om deze financiële tekorten te dichten, in plaats van een toegevoegde waarde te brengen zoals voorzien met de Sociale Agenda.

Beschikbare middelen voor schadeherstel en de versterkingsoperatie

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de beschikbare financiële middelen zoals die bij de publicatie van de kabinetsreactie Nij Begun zijn gereserveerd. In de Kamerbrief van 6 juli 2023 (35561-51) staat dat de Groningenwet vastlegt dat schadeherstel, funderingsschadeherstel voor zover veroorzaakt door de gaswinning en de versterkingsoperatie koste wat kost en voor zolang het duurt zullen worden uitgevoerd.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Beschikbare middelen Groningen (bedragen * € 1 mln.)

	2023-2028	Generatie- lange inzet (2026-2055)
Schade en versterken	13.996	
Staan beleid '23-'28 ¹	8.073	
Nieuwe raming VJN 2023 staan beleid ²	1.556	
Kabinetsreactie Nij Begun	3.000	
Loslaten causaliteit en invoering daadwerkelijk herstel ³	1.367	
Verduurzaming	150	1.500
Kabinetsreactie – Verduurzamen meenemen bij versterking ⁴	-	
Kabinetsreactie – Verduurzaming – vanuit BZK	150	
Kabinetsreactie – generatielange betrokkenheid		1.500
Mentaal en sociaal	500	3.000
Kabinetsreactie – directe impuls	500	
Kabinetsreactie – generatielange betrokkenheid		3.000
Economisch perspectief	1.576	3.000
Staan beleid ⁵	516	
Kabinetsreactie – versterking NPG	250	
Kabinetsreactie – generatielange betrokkenheid		3.000
Kabinetsreactie – N33 Midden (bijdrage lenW, uitgaande van cofinanciering regio)	145	
Kabinetsreactie – N33 Noord incl. oeververbinding (bijdrage generaal)	250	
Kabinetsreactie – Nedersaksenlijn Fase 1 (bijdrage lenW, uitgaande van cofinanciering regio)	85	

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Beschikbare middelen Groningen (bedragen * € 1 mln.)

	2023-2028	Generatie- lange inzet (2026-2055)	
Kabinetsreactie – specifieke projecten (campussen, lifelines, inpassing waterstof eerstvolgende tranche van de regiodeals, strategische bedrijvigheid, NOM + Economic Board)	330		
Nieuw beleid (kabinetsreactie, nieuwe raming)	7.633	7.500	15.133
Staan beleid	8.588		8.588
Eindtotaal (2023-2055)			23.721

¹ Dit zijn de al vóór Nij Begun geraamde kosten voor schadeherstel en de versterkingsoperatie.

² Raming wordt met VJN 2024 opnieuw bijgesteld.

³ Raming wordt met VJN 2024 opnieuw bijgesteld.

⁴ De kosten voor verduurzaming bij huizen die zwaar versterkt worden, is meegenomen in de 3 miljard euro uitgaven voor schade en versterken.

⁵ Indicatief bedrag. Betreft onder meer de middelen die vanuit het Just Transition Fund beschikbaar zijn voor Groningen, maar ook enkele NGF-projecten die naar verwachting slechts gedeeltelijk in Groningen landen.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Uitwerking beleidsvoornemens Contourennota aanpassing Mijnbouwwet

Wat is het achtergrond van deze opgave?

Het Directoraat-Generaal Groningen en Ondergrond heeft niet alleen te maken met Groningen en het uitvoeren van Nij begun. Het is ook verantwoordelijk voor het beleid, de wetgeving, de versnelling en de vergunningverlening van huidige en nieuwe vormen van mijnbouw in Nederland en op de Noordzee. De directie transitie diepe ondergrond (TDO) is hiervoor verantwoordelijk. Ook deze directie heeft nadrukkelijk te maken met stakeholders, medeoverheden en mensen in het land.

Voor de uitvoering van de contourennota is budget beschikbaar gesteld naar aanleiding van de aanbevelingen van de Parlementaire Enquête Aardgaswinning Groningen (PEGA) en de kabinetsreactie op dit rapport (PEGA-maatregel 48). Voor deze verdere uitwerking is een bedrag van € 7 mln. gereserveerd. Dit bedrag wordt in gelijke delen van € 1,4 miljoen euro per jaar gebudgetteerd in de periode 2024-2028.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Nederland gaat over op duurzame energie. Het gebruik van de diepe ondergrond levert hierin een belangrijke bijdrage. De komende decennia zal de winning van aardwarmte en de opslag van stoffen zoals waterstof toenemen en de winning van aardgas en olie zal afnemen. In een drukbevolkt land als Nederland is maatschappelijk draagvlak voor industriële activiteiten in de fysieke leefomgeving niet meer vanzelfsprekend. Deze ontwikkelingen zijn aanleiding om de

Mijnbouwwet te moderniseren en op onderdelen fundamenteel te herzien:

- Nieuw stelsel 'nee-tenzij'
EZK wil een nieuw stelsel ontwikkelen waarbij het vergunningstraject uitgaat van het 'nee tenzij' principe. Dit houdt in dat herziene Mijnbouwwet rekening houdt met de belangen van omwonenden en ruimte geeft voor nieuwe ontwikkelingen die de energietransitie mogelijk maken, zoals de opslag van waterstof.
- Veilig en verantwoord
Het gebruik van de diepe ondergrond zal op een andere manier gebeuren, waarbij het Rijk de regie houdt van wege het nationale belang. De randvoorwaarden voor toekomstige mijnbouwactiviteiten worden op dit moment geconcretiseerd in de zogenoemde 'uitgangspunten mijnbouw 2050'. Toekomstige mijnbouwactiviteiten zullen veilig en verantwoord geëxploiteerd moeten worden. Dat wil zeggen: onverminderd veilig, met extra aandacht voor de eventuele nadelige effecten van mijnbouwactiviteiten voor mens en milieu. Oftewel, verantwoord.
- Een nieuwe rol voor het Rijk
Waar de nadruk eerst lag op het mogelijk maken en stimuleren van (fossiele) mijnbouwactiviteiten, verschuift de nadruk naar het gezamenlijk en verantwoord inrichten van de ondergrond. Dit gebeurt in samenhang met andere nationale en regionale opgaves. Dat betekent dus niet dat 'Den Haag' bepaalt, maar dat de overheid in samenspraak met medeoverheden, operators en burgers naar de Nederlandse energieopgaven kijkt en deze gezamenlijk voor elkaar probeert te krijgen. Daarbij moeten vanzelfsprekend altijd de randvoorwaarden

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

voor veilige mijnbouw bewaakt blijven. De keuze welke mijnbouwactiviteiten in welke gebieden (op land) mogen plaatsvinden, komt tot stand in een maatschappelijke dialoog. Dit gebeurt in het nationaal programma Duurzaam Gebruik Diepe Ondergrond.

- Andere verdeling ‘lusten en lasten mijnbouw’

In het licht van het duurzaam gebruik van de ondergrond zonder afwenteling naar volgende generaties, is door het vorige kabinet verkend welke mogelijkheden er zijn om de lusten en lasten van mijnbouwactiviteiten anders te verdelen. Bijvoorbeeld door de baten uit activiteiten die van nationaal of economisch belang zijn, deels te laten terugvloeien naar de regio waar de activiteiten plaatsvinden. Rebel Group heeft in opdracht van EZK een zevental modellen met elkaar vergeleken en daarvan de voor- en nadelen geanalyseerd. Uit het onderzoek van Rebel Group komt echter geen duidelijke voorkeur voor een model naar voren die uitspringt boven de huidige verdeling via de rijksbegroting. Dit vraagt het komende jaar verder beleidsonderzoek om op een weloverwogen manier invulling te kunnen geven aan de verschillende moties die zijn aangenomen ten aanzien van dit onderwerp.

Door meer kennis en betere informatie te delen over mijnbouw in de ondergrond (over gaswinning aardwarmte en opslag van waterstof) en het vroegtijdig betrekken van regionale overheden en bewoners bij concrete projecten wil EZK het maatschappelijk draagvlak voor activiteiten in de diepe ondergrond vergroten en de relatie met de regionale overheden te versterken.

Het vastleggen van duidelijke regels en afspraken over het veilig en financieel, maatschappelijk en ruimtelijk verantwoord gebruik van de ondergrond draagt bij aan een transparante en voorspelbare overheid.

Door in samenhang met andere nationale en regionale opgaves de diepe ondergrond ruimtelijk in te richten, kunnen we de schaarse ruimte efficiënt én met oog voor toekomstige generaties inrichten. Dat doen we bijvoorbeeld via meervoudig ruimtegebruik dat waar mogelijk is. Het TNO-onderzoek ‘opgave in beeld’ geeft ons daarvoor de nodige input.

Dit doen wij op hoofdlijnen door:

- Een ruimtelijk beleidsprogramma te maken en uit te voeren. De gedachte daarbij is dat politiek debat (in en met de regio) over de nut en noodzaak van benodigde mijnbouw moet niet gevoerd worden op het moment van een concreet initiatief. Het is beter dit debat te voeren in relatie tot de gehele mijnbouw-opgave. Op dit moment werkt TNO aan een basiskaart met potenties voor mijnbouw nu en in de toekomst. Op basis daarvan komen er gesprekken met medeoverheden, operators en mensen om te komen tot gezamenlijk beeld van welke mijnbouw waar en onder welke voorwaarden nog mogelijk is;
- Een fundamentele wijziging van de Mijnbouwwet en onderliggende regelgeving. Zoals hierboven geschetst.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Deze twee projecten raken stakeholders uit de gehele keten. Dus zowel andere beleidsdirecties, andere departementen (I&W, BZK, LNV), regionale overheden, operators en toezichthouders. Daarom zijn vanuit de directie Transitie Diepe Ondergrond (TDO) (cluster beleid en wetgeving) de projecten Programma Duurzaam gebruik diepe ondergrond (DGDO) en project herziening Mijnbouwwet prioritair. In onderstaande figuur zijn de verschillende deelprojecten in beeld gebracht.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op c.q. is het draagvlak voor dit thema?

De contourennota aanpassing Mijnbouwwet is vorig jaar door een meerderheid van de toenmalige Kamer positief ontvangen. Mijnbouw kent een politiek-bestuurlijke dimensie, zowel op nationaal als regionaal niveau. Er is veel weerstand rond zout-, gas- en oliewinning op land. Tegelijkertijd is er het besef dat we (nog) niet zonder kunnen. Projecten als Ternaard, Schoonebeek en Haaksbergen laten zien hoe complex de materie is en dat een goed gebiedsproces onontbeerlijk is. In een gebiedsproces gaan overheden, ondernemers, maatschappelijke organisaties en mensen met elkaar op zoek naar een samenhangende aanpak voor natuur, stikstof, water en klimaat voor een bepaald gebied. Per gebied wordt bekeken wat de mogelijkheden zijn. Er zijn echter nog geen duidelijke regels of afspraken voor dergelijke gebiedsprocessen. Vandaar ook de herziening van de Mijnbouwwet.

Transitie(opgave) gebruik diepe ondergrond/mijnbouw

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Nederland stapt over op duurzame energie. Het gebruik van de diepe ondergrond levert hierin een belangrijke bijdrage. De komende decennia zal de winning van aardwarmte en de opslag van stoffen zoals CO₂ en waterstof toenemen en de winning van aardgas en olie afnemen. Zover zijn we echter nog niet. Op dit moment speelt de gaswinning in Nederland nog een belangrijke rol in de leveringszekerheid van onze energievraag. Er is nu nog niet genoeg duurzame energie beschikbaar om deze vraag te kunnen vervangen.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Gaswinning vanuit de diepe ondergrond

Daartoe wordt de volgende inzet gepleegd:

- Gas van onder het land en van onder de Noordzee
- Op land worden weliswaar geen nieuwe opsporingsvergunningen meer verleend, toch vinden nog nieuwe winningen plaats. Zo is in het zogenoemde kleine velden beleid geregeld dat zolang we aardgas nodig hebben, wij dat gas zoveel mogelijk willen (laten) winnen in eigen land. Nederlands gas is beter voor het klimaat dan geïmporteerd gas en levert bovendien werkgelegenheid op. Circa een kwart van de vraag naar aardgas wordt op de Nederlandse Noordzee gewonnen. Dit levert Nederland geld op en maakt ons minder afhankelijk van andere landen. Daarnaast is de CO₂-voetafdruk vele malen lager dan van geïmporteerd gas.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

- Productie op peil houden vraagt stevig inzet
Om de productie van aardgas uit de Noordzee op peil te houden, zijn maatregelen nodig. EZK wil het investeringsklimaat voor gaswinning offshore verbeteren. Dat doen we onder meer door het versnellen van de vergunningverlening en door in 2024 een Transitiedeel met de sector te sluiten. Voor bedrijven die willen investeren in de gasproductie in Nederland moet die mogelijkheid er zijn. De komende decennia zal aardgas namelijk nog een rol spelen in de energiemix. Ook daarna is de bestaande infrastructuur van waarde, bijvoorbeeld voor waterstof- en CO₂-transport en -opslag.

Toekomstig gebruik van de diepe ondergrond

De toekomst van het duurzame gebruik van de Nederlandse ondergrond ligt in de bijdrage aan de energietransitie en klimaatopgaven. Het gaat dan voornamelijk om drie typen gebruik van de ondergrond:

- CCS: De opslag (en mogelijk hergebruik) van CO₂ in lege gasvelden op de Noordzee
De rol van CO₂-transport en -opslag (CCS) neemt een belangrijke rol in het beleid in. CCS is een maatregel voor de industrie in Nederland om op kostenefficiënte manier aan de Europese en Nederlandse CO₂-reductiedoelstellingen te voldoen. Hiermee blijft de Nederlandse industrie mondiaal competitief en blijft Nederland een interessante vestigingslocatie. Met de ontwikkeling van het Porthosproject in het Rotterdamse havengebied is Nederland een koploper in Europa. De benodigde vergunningen zijn verleend en de finale investeringsbeslissing is door alle partijen genomen. De bouw

start begin 2024 en vanaf 2026 wordt er 2,5 Megaton CO₂ per jaar afgevangen en opgeslagen. Porthos wordt ontwikkeld door drie staatsdeelnemingen. De investeringen worden over de looptijd van het project (15 jaar) terugverdiend. De markt pakt de ontwikkeling van vervolgprijzen zelf op. Shell en TotalEnergies ontwikkelen, gezamenlijk met Gasunie en EBN, het Aramis-project. Dit project beoogt het transport en de opslag van 22 Megaton CO₂ op den duur. Ook verschillende offshore operators ontwikkelen hun lege gasvelden voor de opslag van CO₂. EZK verleent hiervoor de opslagvergunningen.

- Het gebruik van aardwarmte voor industriële toepassingen, de verwarming van kassen en woningen (geothermie en ultra diepe geothermie).

Geothermie (benutten van aardwarmte van 1,5 tot 2,5 km diepte) is een belangrijke schakel in de energietransitie. Huidige doel is om in 2030 15 PJ (PetaJoule) aan warmte te produceren met geothermie. Dat komt neer op het gemiddelde elektriciteits- en gasverbruik van 2,2 miljoen huishoudens. Geothermie heeft een vliegende start gehad in de glastuinbouw, maar blijft vooralsnog achter in de gebouwde omgeving. Geothermie is simpelweg nog onvoldoende ontwikkeld om zonder subsidie goed van de grond te krijgen. Daarom zijn er financieringsinstrumenten, draagt de overheid bij aan kennisontwikkeling en wordt in kaart gebracht waar in Nederland Geothermie mogelijk is. Ook voor de winning van schaarse aardmetalen (critical raw materials) zijn de ogen op geothermie gericht. Verwacht wordt dat deze op termijn economisch rendabel te winnen zijn uit grondwater. Zo is Lithium momenteel in kleine hoeveelheden bij geothermie aangetroffen.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

- De opslag van energie in de diepe ondergrond, met name van (groene) waterstof.
Waterstofopslag is nodig als buffer tussen vraag en aanbod in een waterstofnetwerk (vergelijkbaar met de huidige gasopslagen). Deze opslag kan plaatsvinden in ondergrondse zoutcavernes op land of lege gasvelden op de Noordzee. De mogelijkheid tot opslag in lege gasvelden bevindt zich nog in de onderzoeksfase. Naar verwachting duurt het nog enkele jaren totdat duidelijk is of dit veilig en verantwoord kan. Daarop wachten is niet aan te raden: zonder waterstofopslag werkt een waterstofnetwerk niet en het ontwikkelen van een zoutcaverne voor waterstofopslag kost 7 jaar en gebeurt serieel. Momenteel wordt daarom gewerkt aan de realisatie van waterstofopslag in zoutcavernes in Zuidwending (provincie Groningen): project Hystock (4 cavernes). Publieke middelen worden ingezet om de risico's af te dekken van de investeringen. Alleen dan zijn bedrijven bereid hierin mee te investeren. Een voorfinanciering van € 25 miljoen per caverne wordt ingezet voor de aanleggen. De rest (ordegrootte € 75 miljoen euro per caverne) wordt gedaan met cofinanciering van de opslagpartij. Op termijn zal veel meer opslagcapaciteit op land en de Noordzee nodig zijn om aan de minimale buffercapaciteit in het toekomstige duurzame energiesysteem te kunnen voldoen. Gelet op de lange doorlooptijden is de ontwikkeling urgent.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op c.q. is het draagvlak voor dit thema?

In een drukbevolkt land als Nederland is maatschappelijk draagvlak voor industriële activiteiten in de fysieke leefomgeving niet meer vanzelfsprekend. Er zijn zorgen over toenemende druk en impact van mijnbouw op ander ruimte gebruik. Draagvlak in de maatschappij is dan ook cruciaal geworden voor alle bovenstaande mijnbouwactiviteiten. Bij de planning, ontwikkeling en uitvoering van mijnbouwactiviteiten voert de overheid daarom actief dialoog met belanghebbende partijen. Omwonenden, medeoverheden, maatschappelijke en milieuorganisaties, wetenschappers en commerciële (mijnbouw) bedrijven worden op heldere en duidelijke wijze geconsulteerd en geïnformeerd. EZK kijkt welke zorgen er leven en hoe die zorgen een plek kunnen krijgen bij de mijnbouwactiviteit. Ook onderzoekt EZK hoe de regio mee kan profiteren van de mijnbouwactiviteit, bijvoorbeeld door een deel van de opbrengsten terug te laten vloeien naar de regio. Op de Noordzee is het noodzakelijk dat activiteiten elkaar niet uitsluiten (zoals gaswinning, CO₂-opslag, wind op zee, visserij, scheepvaart, etc.), maar elkaar juist versterken waar mogelijk.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Mijnbouwvergunningverlening

Wat is de achtergrond van deze opgave?

EZK draagt zorg dat de Nederlandse ondergrond optimaal en veilig wordt benut. Het departement is zowel beleidsverantwoordelijk als ook vergunningverlener voor alle (mijnbouw)activiteiten in de diepe ondergrond (100 meter en dieper en bij geothermie 500 meter en dieper). Mijnbouw heeft een belangrijke rol in de energievoorziening van vandaag én in de verduurzaming van het energiesysteem richting 2050.

Het gaat hierbij om vergunningen op basis van de Mijnbouwwet voor activiteiten (op land en zee) in de diepe ondergrond en om vergunningen op basis van de Omgevingswet voor de bijbehorende bovengrondse installaties. In grote lijnen gaat het om:

- Vergunningen voor de winning van koolwaterstoffen (olie/gas);
- Vergunningen voor de winning van zout;
- Vergunningen voor het gebruik van aardwarmte (geothermie);
- Vergunningen voor de opslag van waterstof;
- Vergunningen voor de opslag van CO₂;
- Vergunningen voor de opslag van perslucht;
- Vergunningen voor waterinjectie;
- Vergunningen voor de ontmanteling van olie- en gasinfrastructuur of het hergebruik van deze infrastructuur in het kader van de energietransitie;
- Vergunningen voor alle bovengrondse installaties die behoren bij de ondergrondse activiteiten.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op c.q. is het draagvlak voor dit thema?

- Zorgen rond mijnbouwactiviteiten, publiciteit en omgevingsmanagement
In Nederland leven er veel zorgen en is er veel weerstand rondom mijnbouwactiviteiten, met name rond gaswinning en zoutwinning. Dit uit zich onder meer in de vergunningverlening voor mijnbouwactiviteiten in de vorm van lokaal protest, weerstand van decentrale overheden, zienswijzen, Kamervragen, Commissiedebatten, WOB-verzoeken en gerechtelijke procedures. Hoewel de weerstand voornamelijk ter sprake komt rond procedures van vergunningverlening, gaat het voor een groot deel om kwesties die aan beleid raken, namelijk nut en noodzaak van de mijnbouwactiviteit (m.n. gas- en zoutwinning), schadeafhandeling, veiligheid, grootte van risico's en de inschatting ervan, lusten/lasten van mijnbouw en de (ervaren) betrouwbaarheid van de (Rijks) overheid. Deze onderwerpen krijgen veel aandacht in het publieke debat.
- Dit debat wordt grotendeels gevoed door de aardbevingsproblematiek in Groningen. De effecten van gaswinning uit kleine velden en andere mijnbouwactiviteiten zijn echter niet te vergelijken met de omvang van de effecten in Groningen. Het grootste "kleine veld" is bijvoorbeeld ruim 40 keer kleiner dan het Groningen gasveld.
- De komende periode wil EZK het omgevingsmanagement verbeteren, door bijvoorbeeld het organiseren van reguliere contacten met de betrokken regio's. Bestuurders maar ook omwonenden voelen zich soms overvallen door nieuwe plannen voor gaswinning of uitbreiding en verlening van

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

bestaande winningen. Het is van belang om de omgeving vroegtijdig te informeren en te betrekken. Hierbij hebben de mijnbouwbedrijven ook een belangrijke rol.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Vergunningen voor mijnbouwactiviteiten worden alleen verleend als dit veilig en verantwoord kan. Dat wil niet zeggen dat er geen risico's zijn, maar dat de verwachte effecten – zoals geringe bodembeweging – niet tot onveilige situaties leiden. Bij het beoordelen van de mogelijke risico's spelen adviseurs een grote rol.

De belangrijkste adviseurs zijn:

- Staatstoezicht op de Mijnen (SodM);
- TNO Adviesgroep economische zaken (TNO AGE);
- EBN;
- Provincies, gemeenten en waterschappen;
- Rijkswaterstaat en de kustwacht.

De beoordeling van de vergunningaanvragen vindt plaats aan de hand van wettelijke kaders, vigerend beleid en de eerdergenoemde adviezen. Daarbij wordt ook zo veel mogelijk rekening gehouden met draagvlak van de omgeving. Dit met als doel om te komen tot gedegen en goed onderbouwde vergunningen die zorgen voor verantwoord en veilig gebruik van de ondergrond en een bijdrage leveren aan de energietransitie.

Het verlenen van vergunningen voor mijnbouwactiviteiten gebeurt zorgvuldig en kost daarom tijd. Gezien de wens tot versnellen van zowel gaswinning als de omslag naar nieuwe energie, bestaat er een bredere roep om de vergunningverlening te versnellen en voorspelbaarder te maken. Ook bezwaar en beroepsprocedures dragen bij aan een lange doorlooptijd. EZK werkt aan het versnellen van de vergunningverlening door uniformering en standaardisering, het op peil brengen van de benodigde capaciteit en het investeren in een goede afstemming met adviseurs. Ook zijn er branchedocumenten waarin aanvragers informatie vinden over wat van hen wordt verwacht en hoe de vergunningprocedure verloopt. Voor “nieuwe” onderwerpen die het kader van de energietransitie opkomen, zoals CCS en de opslag van waterstof, wordt gewerkt aan duidelijke kaders en procedures. De komende periode bekijkt EZK op welke manier een zorgvuldig en efficiënt vergunningsproces kan worden ingericht. Zoals eerder aangegeven is een belangrijke ontwikkeling (op de wat langere termijn) de herziening van de Mijnbouwwet. In deze herzieningen moeten beleidsmatige wensen ten aanzien van vergunningen een plek krijgen. Inzet is een nieuw stelsel waarbij het vergunningentraject uitgaat van het «nee tenzij» principe. Hierbij wordt rekening gehouden met de belangen van omwonenden en wordt ruimte geboden aan nieuwe ontwikkelingen die de energietransitie mogelijk maken, zoals de opslag van waterstof.

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

Arbitrage met Shell en Exxon over financiële afwikkelingen Groningen

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Shell en Exxon hebben de Staat benaderd met het verzoek gesprekken aan te gaan over de afwikkeling van een aantal Groningen-dossiers om de losse eindjes van het Akkoord op Hoofdlijnen (2018) af te hechten.

Wat is het doel van deze opgave?

Het afwickelen en ontmantelen van het gasgebouw, het beëindigen van de verschillen in zienswijze over de hoogte en vooral de aansprakelijkheid voor de kosten van schadeherstel en versterken en het in goede samenwerking zorgdragen voor beëindigen van de Gaswinning in Groningen en de inzet van de bergingen Norg en Grijskerk.

Op welke wijze wordt hieraan gewerkt?

Er hebben allereerst verkennende gesprekken plaatsgevonden om te zien of er voldoende aanknopingspunten waren voor onderhandelingen. Daarna zijn er inhoudelijke gesprekken met Shell en ExxonMobil gevoerd over een mogelijke overeenkomst. De Tweede Kamer is over de start van deze gesprekken geïnformeerd. Inmiddels hebben Shell en ExxonMobil besloten een brede arbitrage over alle uitstaande geschilpunten te beginnen, maar nog wel verder te willen werken aan een gezamenlijke oplossing. De staatssecretaris Mijnbouw heeft in overleg met beide andere bewindspersonen op EZK besloten de gesprekken op te schorten. Daarbij heeft hij aangegeven dat er

argumenten zijn om de gesprekken voort te zetten, maar dit over te laten aan een nieuw kabinet.

Met wie werken we samen?

Binnen EZK is directie SGG eerstverantwoordelijk. Daarbij wordt nauw samengewerkt met DGKE, FEZ en WJZ. Op incidentele basis, waar nodig, worden andere delen van het departement aangehaakt. AZ en Financiën participeren in een ambtelijke projectgroep. Daarnaast worden Fin en AZ op managementniveau betrokken bij belangrijke momenten in het proces. De Landsadvocaat en KPMG leveren juridische resp. financiële expertise.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

De Tweede Kamer heeft in maart 2024 een motie aangenomen om te stoppen met de onderhandelingen met Shell en ExxonMobil naar aanleiding van de brede arbitrage die beide bedrijven zijn gestart. De staatssecretaris voor Mijnbouw heeft deze motie “oordeel Kamer” gegeven onder de interpretatie dat hij “stoppen” interpreteert als “opschorten”.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Een verharding van het politieke en maatschappelijke klimaat jegens Shell en ExxonMobil zal een constructieve oplossing ernstig bemoeilijken. Dit risico is niet ondenkbeeldig, want inmiddels hebben de beide bedrijven een aantal juridische procedures aangespannen tegen de Staat. Dit legt een fors beslag op het ambtelijk apparaat, capaciteit die hard nodig is

DG Groningen en Ondergrond
(DGGO)
Esther Pijs

DG Groningen en Ondergrond

voor de uitvoering van Ny Begun. De juridische procedures leveren voor beide partijen risico's en onzekerheden op en plaatsen hen tegenover elkaar. In de huidige situatie op de energiemarkten en mede gezien de energietransitie zou een oplossing van de geschillen tussen beide partijen de voorkeur verdienen, zodat zij in goede samenwerking en bundeling van expertise de uitdagingen op het terrein van de energie-

voorziening kunnen aangaan. Van een oplossing van de geschillen zou voorts een positief signaal uitgaan over het investeringsklimaat in Nederland: overheid en bedrijfsleven zijn in staat elkaar te vinden in de oplossing van grote problemen. Een grotere flexibiliteit en meer maatschappelijk gevoel bij Shell en ExxonMobil zijn hiervoor wel belangrijk.

Stafdirecties

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken

Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)

Marianne Villée

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

Meerjarig Financieel Kader (MFK, Europese meerjarenbegroting)

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Rond de zomer van 2025 presenteert de nieuwe Europese Commissie naar verwachting haar voorstel voor een nieuw Meerjarig Financieel Kader (MFK) voor de EU-begroting voor de periode na 2027 (omvang MFK 2021-2027: +/- 1200 miljard euro). Het MFK bepaalt de kaders voor de Europese uitgaven voor onder meer het cohesiebeleid, het gemeenschappelijk landbouwbeleid en de onderzoeks- en innovatieprogramma's voor een periode van tenminste vijf jaar (meestal zeven).

Wat is het doel van deze opgave?

Veel EZK-opgaven vragen Europese oplossingen. Naast onder meer wet- en regelgeving, normering, beprijzing en het aantrekken van private investeringen is het MFK één van de voornaamste Europese instrumenten die kunnen bijdragen aan oplossingen voor uitdagingen op het gebied van klimaatverandering, digitalisering, concurrentievermogen en weerbaarheid. Dit kan bijvoorbeeld door een MFK dat stimulering en ondersteuning biedt aan hoogwaardige technologieën en innovatieve ecosystemen, de groene en digitale transitie versnelt en de EU-concurrentiepositie op de wereldmarkt verbetert. Daarbij is het van belang dat het MFK klimaat- en

energiedoelstellingen ondersteunt en voor EU-burgers en bedrijven haalbaar maakt, zodat zij kunnen profiteren van een concurrerende economie. Op het gebied van weerbaarheid kan het MFK een aanjagende rol spelen op kritieke technologieën en grondstoffen, cyberveiligheid, ruimtevaart en defensie. Daarnaast is het van belang dat Nederlandse begunstigen (bedrijven, instellingen, regio's, burgers) optimaal gebruik kunnen maken van middelen uit het MFK: de uitvoering dient versimpeld te worden.

Vanwege het belang van het MFK als een sturingsinstrument voor het behalen van Europese en nationale beleidsdoelstellingen is het voor EZK belangrijk om verder te kijken dan alleen afdrachten en ontvangsten. Nederlandse burgers, instellingen en bedrijven profiteren namelijk ook van de spillover-effecten van het MFK: bijvoorbeeld via toeleveringsketens, versterking van de Europese weerbaarheid, verduurzaming en versterking van het Europese concurrentievermogen.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Vanwege het belang van het MFK als één van de voornaamste Europese instrumenten die kunnen bijdragen aan de beleidsopgaven van EZK is het van belang tijdig tot een EZK-positie te komen en het krachtenveld te beïnvloeden.

Onder regie van DEIZ is in 2023 gestart met het voorbereiden van de EZK-inzet voor het MFK voor de periode na 2027. Dit traject bestaat uit het vaststellen van de EZK-prioriteiten voor het volgende MFK, de verdere uitwerking hiervan in fiches en het in samenwerking met andere ministeries opstellen van uitdragen van een beïnvloedingsplan, zowel in Den Haag als Brussel.

Stafdirecties

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken

Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)

Marianne Villée

De totstandkoming van de EZK-inzet gebeurt in nauwe samenwerking met alle relevante directies binnen EZK en RVO en met consultatie van stakeholders. Ook de bestuursraad van EZK wordt bij dit proces betrokken.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

Het ministerie van Buitenlandse Zaken (in nauwe samenwerking met Financiën en Algemene Zaken), is beleidsverantwoordelijk voor het MFK. Verder heeft elk ministerie een MFK-coördinatiepunt. Bij EZK is dat belegd bij DEIZ. Extern wordt dus met name samengewerkt met de ministeries van Buitenlandse Zaken, Financiën en Algemene Zaken, maar ook in grote mate met de ministeries van SZW (met name rond de fondsen onder cohesiebeleid) en OCW (met name rond het programma *Horizon Europe*). Daarnaast is het voor EZK van belang ook met stakeholders op te trekken die belang hebben bij en gebruikmaken van Europese Fondsen.

Intern wordt nauw samengewerkt met alle beleids- staf- en uitvoeringsdirecties die een raakvlak hebben met het MFK, zowel beleidsinhoudelijk als via de programma's onder het MFK. Zo raakt bijna de helft van de huidige EU-programma's de beleidsverantwoordelijkheid van EZK. Daarnaast wordt samengewerkt met de RVO voor wat betreft de uitvoering van de MFK-programma's.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

Mede omdat Nederland relatief veel middelen afdraagt aan de EU-begroting was afgelopen jaren de Nederlandse positie gericht op het beperkt houden van de omvang van het MFK en

daarmee de Nederlandse opdrachten. De Nederlandse inzet bij de onderhandelingen over het MFK 2021-2027 luidde samengevat: 'Gericht op een modern en financieel houdbaar MFK met een eerlijke verdeling van de lasten. Bij de verdere uitvoering van het MFK streeft het kabinet naar een prudente, realistische en moderne EU-jaarbegrotingen met meer nadruk op voor Nederland prioritaire beleidsterreinen, zijnde onderzoek en innovatie, duurzaamheid, veiligheid en migratie.'

EZK onderschrijft het belang van een financieel houdbaar MFK en streeft naar het bereiken van maximale toegevoegde waarde van Europese middelen. Dit kan door Europees geld in te zetten voor de financiering van collectieve goederen met evidente grensoverschrijdende spillovers. Daarnaast is modernisering van de EU-begroting van belang, wegens de huidige geopolitieke realiteit en nieuwe uitdagingen als klimaatverandering, digitalisering en weerbaarheid.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Ten eerste zullen de Europese verkiezingen in juni 2024 en het aantreden van een nieuwe Europese Commissie in het najaar invloed hebben op deze opgave. Het is gebruikelijk dat deze verkiezingen invloed hebben op de samenstelling en het werkprogramma van de nieuwe Europese Commissie. Deze nieuwe Commissie zal vervolgens in 2025 het voorstel voor het volgende MFK presenteren. Daarnaast hebben de Europese verkiezingen in juni 2024 directe gevolgen voor de samenstelling van het Europees Parlement (EP). Het EP zal, net als de lidstaten, willen sturen op het MFK-voorstel van de Commissie.

Stafdirecties

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken

Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)

Marianne Villée

De MFK-verordening wordt aangenomen volgens een bijzondere wetgevingsprocedure. Een akkoord in de Raad vereist eenparigheid van stemmen, om de procedure af te sluiten moet ook het Europees Parlement zijn goedkeuring eraan hechten.

De nationale afdrachten aan de EU-begroting worden grotendeels gebaseerd op het bruto nationaal inkomen (bni), daarnaast worden douanerechten afgedragen, een percentage van de Btw-opbrengsten en een uniform afdracht percentage op het gewicht van niet-gerecycled kunststof verpakkingsafval. Dit is vastgelegd in het eigen middelenbesluit wat geratificeerd is door alle lidstaten (unanimiteit vereist), ook door Nederland.

Europese Commissie 2024-2029

Wat is de achtergrond van deze opgave?

Dagelijks werken tienduizenden Nederlanders over de grens, onder meer in België en Duitsland, maar ook Luxemburg, Frankrijk, Polen, Italië en zo verder. Net zo veel bedrijven doen op dagelijks basis zaken met bedrijven uit deze landen: het geld dat hier verdiend wordt is essentieel voor de Nederlandse economie en welvaart.

Dat dit allemaal kan is geen automatisch gegeven, de Europese Unie maakt dit mogelijk: we hebben namelijk één interne markt voor alle Europese burgers en bedrijven.

Nederland heeft als open handelsland veel profijt van deze interne markt en de lagere handelskosten binnen Europa; de

interne markt is voor bijna 80% verantwoordelijk voor de Nederlandse handelsbaten (CPB studie 'Handelsbaten van de EU en de interne markt', januari 2022). Hierdoor ligt het bbp van Nederland 3,1% hoger.

De wereld om ons heen staat echter niet stil, het Nederlandse concurrentievermogen staat onder druk door verschillende crises en uitdagingen van de afgelopen jaren (COVID-19, Russische inval in Oekraïne, de Amerikaanse Inflation Reduction Act, geopolitieke spanningen tussen de VS en China, etc.).

Om het streven van EZK voor een duurzaam en concurrerend Nederland waar te kunnen maken, moeten we dus in Europa opkomen voor onze belangen, daar kunnen we de Nederlandse belangen het beste behartigen.

In juni 2024 vinden daarnaast verkiezingen voor het Europees Parlement plaats, waarna in het najaar een nieuwe Europese Commissie aantreedt voor een termijn van vijf jaar (2024-2029) met een nieuwe politieke agenda.

Deze agenda zal naar verwachting grotendeels in het teken blijven staan van EZK-thema's zoals economische veiligheid, klimaatafspraken richting klimaatneutraliteit in 2050, AI, energieleveringszekerheid en betaalbaarheid en verduurzaming van de industrie, staatssteun, leveringszekerheid kritieke grondstoffen, etc.

Een stevige en duidelijke koers met voorspelbare lange termijn regels en uitvoering bieden investeringszekerheid aan bedrijven en zorgen voor een stabiel vestigingsklimaat.

Stafdirecties

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken

Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)

Marianne Villée

Het is essentieel dat we als EZK in het komende jaar actief zijn in Brussel om onze belangen goed voor het voetlicht te brengen: en daarna dat we ons actief opstellen in Brussel om onze belangen in de Raden effectief uit te dragen en waar nodig te verdedigen.

Er lopen al verschillende trajecten om de agenda van de nieuwe Commissie van input te voorzien:

- Verschillende Europese vakraden (zoals de Raad voor Concurrentievermogen, Telecomraad, etc.) stellen thematische raadsconclusies op. Zo voorziet het huidige Belgische voorzitterschap van de Raad conclusies op het gebied van industrie, interne markt, toekomst van digitaal beleid en energie-infrastructuur
- De Europese Raad zal in juni de Strategische Agenda vaststellen. Via de Strategische Agenda geven de EU-lidstaten sturing aan wat de nieuwe Commissie volgens hen zou moeten doen.
- De Italiaanse oud-premiers Enrico Letta en Mario Draghi zijn gevraagd om rapporten te schrijven over respectievelijk de toekomst van de interne markt en de toekomst van het Europees concurrentievermogen. De thema's zijn nauw aan elkaar verbonden en de rapporten zullen naar alle waarschijnlijkheid elkaar dan ook goed aanvullen, en dienen als input voor bijvoorbeeld de strategische agenda en het werkprogramma van de nieuwe Commissie.
 - De interne markt bestaat 30 jaar en vormt het fundament voor het Europees concurrentievermogen. Letta is door de Europese Raad gevraagd om te onderzoeken hoe de interne markt versterkt kan worden om zo ook de komende 30 jaar

de basis te blijven van het verdienvermogen. Het rapport verschijnt voor de zomer en zal ter inspiratie dienen voor de Strategische Agenda.

- Draghi schrijft op verzoek van de Europese Commissie een rapport over de toekomst van het Europees concurrentievermogen. Het rapport heeft een mondiale oriëntatie, waarbij de concurrentiepositie van de EU wordt vergeleken met de VS en China. Draghi hanteert een ecosysteembenadering en er worden op vier thema's (industrie, energie, kapitaal en skills) verdergaande ideeën verwacht. Rapport wordt na de zomer verwacht, en vormt een belangrijke bron voor de beoogde Commissievoorzitter.
- EZK zal via bovenstaande trajecten input leveren ter beïnvloeding van de agenda van de volgende Europese Commissie. Dit doen we waar mogelijk met gelijkgestemde EU-lidstaten om de boodschappen kracht bij te zetten.

Wat is het doel van deze opgave?

De opgave bestaat om te zorgen voor de politieke agenda van de volgende Europese Commissie en dat deze goed aansluit bij de wensen van EZK.

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

- Om de EZK-inzet goed onder het voetlicht te brengen zijn er de afgelopen periode over de gehele breedte van de EZK-thematiek verschillende inhoudelijke fiches opgesteld met inzet, ideeën en wensen voor de nieuwe Europese Commissie.

Stafdirecties

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken

Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)

Marianne Villée

- Op basis hiervan zijn 23 hoofdboodschappen geïdentificeerd op de thema's 1) economische weerbaarheid en veiligheid, 2) technologisch leiderschap/innovatie, 3) interne markt/ regeldruk, 4) klimaat, 5) energie en 6) digitale economie.
- Deze boodschappen zullen – waar nodig – de komende maanden verder aangescherpt en geconcretiseerd worden t.b.v. de verdere beïnvloeding van eerdergenoemde trajecten.

Met welke partners wordt aan deze opgave gewerkt?

BZ coördineert de algehele Nederlandse inbreng voor de Strategische Agenda van de Europese Raad. Alle departementen en medeoverheden (interprovinciaal overleg, VNG en Unie van Waterschappen) nemen deel aan een interdepartementaal overleg EU 2024-2029. Afstemming over interdepartementale en departementale inzet vindt in dit overleg plaats. De eerdergenoemde EZK-hoofdboodschappen zijn via dit overleg interdepartementaal afgestemd.

Hoe zijn de politieke verhoudingen op dit thema?

De politieke verhoudingen zullen na de Europese verkiezingen duidelijker worden.

Welke grote al voorzienbare ontwikkelingen hebben de komende twee jaar invloed op deze opgave?

Datum	Voorzienbare ontwikkelingen
April 2024	Publicatie rapport Letta over toekomst interne markt
6-9 juni	Verkiezingen Europees Parlement
27-28 juni	Europese Raad met vaststelling strategische agenda van de EU
1 juli	Hongarije EU voorzitter van de Raad
Najaar	Publicatie rapport Draghi over toekomst EU concurrentievermogen
November/ december	Start nieuwe Commissie
1 januari 2025	Polen EU voorzitter van de Raad

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)
Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken
Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée

Stafdirecties

Financieel-Economische Zaken

De begroting van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat

De *beleidsbegroting van EZK (hoofdstuk XIII)* staat in het teken van de verduurzaming van de Nederlandse economie, het voortvarend voortzetten van de klimaat- en energietransitie en het inlossen van de ereschuld aan de provincie Groningen en

haar inwoners. Om onze welvaart ook in de toekomst te behouden is een excellent vestigings- en investeringsklimaat met vernieuwing, innovatie en verduurzaming cruciaal.

Hiervoor kent de begroting van EZK vijf beleidsartikelen (nrs. 1 t/m 5), een technische post (nr. 6, voedingsartikel Nationaal Groeifonds) en twee niet-beleidsartikelen (nrs. 40 en 41). In tabel 1 vindt u de artikelen met daarbij de omvang per artikel.

Tabel 1: Overzicht EZK begrotingsartikelen

Hoofdstuk XIII EZK-begroting 2024 (stand Voorjaarsnota 2024)			
Beleidsartikelen		Uitgaven	Ontvangsten
1	Goed functionerende economie en markten	€ 417 mln.	€ 75 mln.
2	Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	€ 3.153 mln.	€ 306 mln.
3	Toekomstfonds	€ 715 mln.	€ 150 mln.
4	Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	€ 5.567 mln.	€ 2.297 mln.
5	Een veilig Groningen met perspectief	€ 2.959 mln.	€ 2.901 mln.
6	Bijdrage Nationaal Groeifonds	€ 497 mln.	€ 497 mln.
Hoofdstuk XIII EZK-begroting 2024 (stand Voorjaarsnota 2024)			
Niet-beleidsartikelen		Uitgaven	Ontvangsten
40	Apparaat	€ 711 mln.	€ 140 mln.
41	Nog onverdeeld	€ 234 mln.	€ 234 mln.
Totale uitgaven		€ 14.254 mln.	€ 5.869 mln.

Stafdirecties

Financieel-Economische Zaken

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)
Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken
Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée

Beleidsartikel 1 Goed functionerende economie en markten

EZK zet zich in voor het scheppen van voorwaarden voor een goed functionerende economie en goed functionerende markten. EZK werkt aan een uitstekend ondernemers- en investeringsklimaat, met oog voor consumentbescherming. Daarnaast draagt EZK bij aan een toekomstbestendige (digitale) economie door te zorgen voor een hoogwaardige, betrouwbare en veilige digitale infrastructuur en het stimuleren van innovatie en R&D op digitaal gebied. De grootste uitgavenposten in 2024 op dit beleidsartikel betreffen de bijdrage aan het CBS (€ 187 mln.), de bijdrage aan de Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI) (€ 48 mln.) en de bijdrage aan RVO.nl (€ 26 mln.). Er staat op dit artikel € 80 mln. in 2024 geraamd voor NGF-projecten. De voornaamste ontvangsten betreffen High Trust-ontvangsten uit de door ACM ontvangen boetes (€ 40 mln.).

Beleidsartikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei

Het bedrijvenbeleid ondersteunt de transitie naar een duurzame en inclusieve economie met een sterk innovatievermogen, een hoge arbeidsproductiviteit en een uitstekend ondernemings- en vestigingsklimaat dat bijdraagt aan de welvaart van alle burgers.

De grootste uitgavenposten in 2024 op dit beleidsartikel betreffen subsidies voor verduurzaming van de industrie (€ 219 mln.), bijdragen aan TNO (€ 225 mln.), RVO.nl (€ 173 mln.), KvK (€ 158 mln.), de bijdrage aan PPS-toeslag (€ 196 mln.) en de verlenging van de Indirecte Kosten Compensatie ETS (€ 186 mln.). In 2024 staat er op dit artikel € 1.108 mln. geraamd voor NGF-projecten.

Beleidsartikel 3 Toekomstfonds

Het Toekomstfonds is onderdeel van het bedrijvenbeleid en richt zich op het vergroten en beschikbaar stellen van (risico) financiering voor bedrijven en onderzoek om de innovatiekracht van Nederland te versterken en vermogen voor toekomstige generaties te behouden. Het Toekomstfonds kent een zogenaamde onbeperkte eindejaarsmarge (zie 1.4), waarmee middelen die niet worden uitgegeven, meegenomen kunnen worden naar een volgend begrotingsjaar. De instrumenten op dit artikel zijn hoofdzakelijk leningen aan bedrijven (in 2024 een bedrag van € 690 mln.).

Beleidsartikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering

Dit beleidsartikel heeft doelstellingen in het kader van het klimaat- en energiebeleid. Voor het klimaatbeleid betreft dit het realiseren van de doelen van de klimaatovereenkomst van Parijs en van een netto-reductie van broeikasgassen in 2030 van ten minste 55% ten opzichte van 1990 en klimaatneutraliteit in 2050. In het kader van het energiebeleid werken we toe naar een CO₂-arme energievoorziening die veilig, betrouwbaar, betaalbaar en schoon is, op zodanige wijze dat economische kansen worden verzilverd en energie in het ruimtelijk beleid is geïntegreerd.

De grootste uitgavenposten in 2024 op dit beleidsartikel betreffen de SDE-regelingen (€ 1.476 mln.), ISDE-regeling (€ 704 mln.), subsidies waterstof (€ 849 mln.), tijdelijk prijsplafond (€ 300 mln.), tegemoetkoming blokaansluiting (€ 246 mln.) en de bijdrage aan medeoverheden (€ 599 mln.). Op de ontvangsten worden onder meer een onttrekking aan de

Stafdirecties

Financieel-Economische Zaken

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)
Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken
Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée

begrotingsreserve duurzame energie geraamd (€ 1.106 mln.) en de ETS-ontvangsten (€ 850 mln.).

Beleidsartikel 5 Een veilig Groningen met perspectief

Op dit beleidsartikel staan uitgaven die worden gedaan om de problemen die in Groningen zijn ontstaan als gevolg van de aardgaswinning op te lossen. Ook nu de aardgaswinning definitief is gestopt, is het nodig om te blijven werken aan de afhandeling van de schade door het IMG, het versterken van woningen door de NCG. In reactie op de Parlementaire enquête aardgaswinning Groningen (PEGA) zijn er veel wijzigingen doorgevoerd in de schadeafhandeling om deze milder, menselijker en makkelijker te maken. Ook is er voor een periode van dertig jaar geld uitgetrokken voor een economische en sociale agenda voor de regio. Dit artikel heeft in de praktijk een onbeperkte eindejaarsmarge. De voornaamste uitgavenposten betreffen de schadevergoedingen (€ 808 mln.), bijdragen voor de versterkingsoperatie (€ 637 mln.), de vergoeding Norg-akkoord (€ 494 mln.), de bijdrage aan RVO.nl (€ 254 mln.) en de bijdrage aan medeoverheden (€ 450 mln.). De ontvangsten op artikel 5 bestaan onder meer uit ontvangsten voor de Mijnbouwwet, de dividenduitkering van EBN en ontvangsten van de NAM voor de kosten van de schadeafhandeling en versterkingsoperatie.

Beleidsartikel 6 Bijdrage Nationaal Groeifonds

Op dit technische begrotingsartikel staan de bijdragen vanuit de EZK-begroting (XIII) aan het Nationaal Groeifonds (hoofdstuk L). Het Nationaal Groeifonds heeft als fonds een eigen begroting.

Artikel 40 Apparaat

Op dit artikel worden de personele (€ 541 mln.) en materiële uitgaven (€ 170 mln.) en ontvangsten van EZK geraamd, die betrekking hebben op het kerndepartement (directoraten-generaal en stafdirecties) en de diensten van EZK (ACM, CPB, SodM en NCG). De personele uitgaven van de agentschappen (DICTU, NEa, RVO en RDI) worden verantwoord in de agentschapsparagrafen. Die paragrafen behoren niet tot artikel 40, maar zijn een apart onderdeel van de EZK-begroting.

Artikel 41 Nog onverdeeld

Dit artikel is een administratief artikel, waar geen daadwerkelijke uitgaven worden gedaan of verantwoord. In principe wordt jaarlijks bij Voorjaarsnota op dit artikel de loon- en prijsbijstelling geparkeerd, voordat dit op een later moment verder wordt verdeeld over de artikelen/instrumenten van de EZK-begroting. Artikel 41 fungeert dus enkel als verdeelpost.

De Begrotingen van het Nationaal Groeifonds en het Klimaatfonds

Naast de reguliere departementale begroting (hoofdstuk XIII) beheert het ministerie van Economische Zaken en Klimaat het Nationaal Groeifonds (NGF) en het Klimaatfonds (KF). Deze 'verdeel'-fondsen zijn ingesteld door middel van een instellingswet en hebben elk een eigen begroting. De fondsen zijn ingesteld om middelen meerjarig (verder vooruitkijkend dan de reguliere meerjarenperiode van 5 jaar) te kunnen bestemmen voor de doelstellingen van het fonds. Om middelen tussen verschillende begrotingsjaren te kunnen verschuiven, hebben

Stafdirecties

Financieel-Economische Zaken

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)
Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken
Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée

begrotingsfondsen een onbeperkte eindejaarsmarge.

Tabel 2: begrotingsfondsen EZK

Nationaal Groeifonds en Klimaatfonds (stand Voorjaarsnota 2024)		
	Initieel budget op het fonds (cumulatief)	Resterend budget op het fonds (cumulatief)
Nationaal Groeifonds (L)	€ 20,0 mld.	€ 7,0 mld.
Klimaatfonds (M*)	€ 35,0 mld.	€ 17,3 mld.

* Het Klimaatfonds krijgt bij Prinsjesdag 2024 voor het eerst een officiële ontwerpbegroting 2025 met de letter M.

Nationaal Groeifonds

Het doel van het Nationaal Groeifonds is het beschikbaar stellen van financiële middelen voor extra investeringen om het duurzaam verdienvermogen van Nederland op lange termijn te verhogen. Met 'duurzaam verdienvermogen' wordt bedoeld: het bruto binnenlands product (de totale toegevoegde waarde van alle in een land geproduceerde goederen en diensten) dat Nederland op de lange termijn op structurele basis kan genereren, met oog voor een economische, sociale en milieuvriendelijke duurzame toekomst voor de aarde en voor huidige en toekomstige generaties. Daarbij wordt uitgegaan van een tijdshorizon van twintig tot dertig jaar. De investeringen moeten betrekking hebben op het gebied van (1) kennisontwikkeling of (2) onderzoek, ontwikkeling en innovatie. Deze twee gebieden vormen daarmee de reikwijdte van het fonds.

Tot nu toe hebben er drie rondes plaatsgevonden. Middelen

kunnen toegekend worden via de 'departementale route' (waarbij middelen worden overgeheveld van de NGF-begroting naar de begroting van het desbetreffende departement) en sinds de derde ronde ook rechtstreeks vanaf de NGF-begroting via de subsidieroute, op basis van de Subsidieregeling Nationaal Groeifonds.

Binnen de departementale route zijn er drie zogenaamde 'modaliteiten': een project kan (1) een toekenning, (2) een voorwaardelijke toekenning en/of (3) een reservering krijgen.

De (voorwaardelijke) toekenningen zijn juridisch verplicht. De reserveringen (€ 1,7 miljard) vallen onder de onverdeelde middelen op de NGF-begroting. Er zijn echter wel bestuurlijke verwachtingen gewekt over deze middelen. Deels zijn reserveringen bedoeld voor volgende fases van langlopende projecten waaraan al middelen zijn toegekend. Daarnaast hebben de reserveringen betrekking op investeringsvoorstellen die nog onvoldoende zijn uitgewerkt om een (voorwaardelijke) toekenning te krijgen en derhalve nog aangepast moeten worden.

Stafdirecties

Financieel-Economische Zaken

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)
Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken
Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée

Tabel 3: toekenningen Nationaal Groeifonds

Totaal Nationaal Groeifonds (stand Voorjaarsnota 2024)	
	Cumulatief (bedragen in miljoenen €)
Initieel budget	20.000
<i>Departementale route</i>	
Toegekend	-5.828,8
Voorwaardelijk toegekend	-3.639,0
Gereserveerd	-1.721,9
<i>Subsidieroute</i>	
Toegekend	-140,7
Apparaatskosten	-56,8
<i>Overige mutaties</i>	
Loon- en prijsbijstelling	2.496,4
Terugboeking naar NGF	1,6
Diverse verlagingen	-4.098,4
Nog beschikbaar	7.012,4

Klimaatfonds

Het Klimaatfonds is ingesteld voor het behalen van de reductiedoelstellingen die zijn vastgelegd in de Klimaatwet.

Deze doelen zijn aangescherpt in zes percelen:

- (1) Kernenergie, (2) CO₂-vrije gascentrales,
- (3) Energie-infrastructuur, (4) Vroege fase opschaling,
- (5) Verduurzaming industrie en mkb, (6) Gebouwde Omgeving.

Het Klimaatfonds is een verdeelfonds, dat betekent dat er middelen vanuit het fonds worden overgeheveld naar departementale begrotingen voor klimaatmaatregelen, waarna uitgaven kunnen worden gedaan. Bij het aantreden van het vorige kabinet zijn de beschikbare middelen voor het Klimaatfonds op de Aanvullende Post geplaatst. In december 2023 heeft de Eerste Kamer ingestemd met de instellingswet voor het Klimaatfonds, waardoor er op Prinsjesdag 2024 voor het eerst een officiële begroting zal worden ingediend. Dan zullen de middelen van de Aanvullende Post naar de fondsbegroting worden overgeheveld.

Elk voorjaar wordt het Ontwerp-meerjarenprogramma (MJP) Klimaatfonds gepubliceerd, waarin een integraal voorstel voor overheveling van Klimaatfondsmiddelen staat opgenomen. Dit voorstel is tevens terug te vinden in de Voorjaarsnota en op de departementale begrotingen die Klimaatfondsmiddelen in lijn met het voorstel ontvangen.

Bij aanvang van het Coalitieakkoord was de omvang van het Klimaatfonds € 35 miljard. Hiervan resteert op dit moment nog € 17,3 miljard. Hiervan is een deel in het ontwerp-Meerjarenprogramma (MJP) Klimaat voorwaardelijk toegekend en gereserveerd, maar nog niet overgeheveld naar departementale begrotingen.

Stafdirecties

Financieel-Economische Zaken

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)
Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken
Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée

Tabel 4: toekenningen Klimaatfonds

Totaal Klimaatfonds (stand Voorjaarsnota 2024)	(bedragen in miljoenen €)
Beginstand Coalitieakkoord	35.000,0
Overhevelingen Proeve van begroting 2023/ Urgente uitgaven 2023	-3.973,4
Onttrekking - Dekking generaal beeld voorjaar 2022	-880,0
Toevoeging - Loon- en prijs bijstelling 2022	82,8
Stand ontwerpbegroting Klimaatfonds 24/MJP24	30.229,4
Overhevelingen Proeve van begroting 2024/ MJP24 (excl. onttrekking)	-11.006,8
Toevoeging - Ophoging voorjaarsbesluitvorming Klimaat	807,5
Onttrekking - Dekking generaal beeld voorjaar 2023	-806,6
Toevoeging - Loon- en prijs bijstelling 2023	1.867,0
Stand ontwerpbegroting Klimaatfonds 25/MJP25	21.090,5
Overhevelingen Voorjaarsnota 2024/MJP25	-4.378,2
Tussentijdse overhevelingen (NJN en ISB)	-207,3
Terugvloeï naar fonds van departementale begrotingen (VJN)	80,2
Toevoeging - Loon- en prijs bijstelling 2024	737,1
Restant voor MJP26 en verder (waaronder voorwaardelijke toekenningen MJP25)	17.322,3

Specifieke karakteristieken van de begroting

Toelichting verplichtingsystematiek en budgetflexibiliteit

EZK kent een groot aantal subsidieregelingen. Kenmerk van veel van deze regelingen is dat EZK eerst een subsidiebeschikking afgeeft aan een ondernemer of organisatie, waarna de subsidie gefaseerd wordt uitgekeerd. Afhankelijk van de regeling in kwestie kan deze “uitfinanciering” van een subsidie gespreid zijn over een reeks van jaren. Dit impliceert dat een belangrijk deel van de uitgaven die EZK op de begroting raamt gereserveerd moet blijven voor de betalingen op in het verleden afgegeven subsidies. Dit deel van de EZK-uitgaven is hierdoor niet-flexibel, want “juridisch belegd”. Dit kan bijvoorbeeld de mogelijkheid beperken van EZK om op korte termijn invulling te geven aan een taakstelling op subsidies. Zo zal een korting op een subsidiebudget door het niet afgeven van een nieuwe subsidietoezegging ter grootte van bv. € 10 mln. als regel in het lopende begrotingsjaar slechts een besparing van enkele miljoenen in uitgaven betekenen omdat de rest van de besparing in latere jaren optreedt.

De budgetflexibiliteit geeft een indicatie van welk percentage van de uitgaven niet juridisch verplicht en bestuurlijk gebonden is. Hoe hoger de flexibiliteit, hoe meer ruimte er is om de betreffende middelen elders in te zetten. Tabel 5 geeft een overzicht van de budgetflexibiliteit per artikel op de begroting.

Stafdirecties

Financieel-Economische Zaken

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)
Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken
Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée

Tabel 5: budgetflexibiliteit EZK-begroting 2024

Budgetflexibiliteit EZK-begroting 2024 (stand Voorjaarsnota 2024)		
	Beleidsartikelen	Budgetflexibiliteit
1	Goed functionerende economie en markten	1%
2	Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei	10%
3	Toekomstfonds	27%
4	Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	1%
5	Een veilig Groningen met perspectief	4%
6	Bijdrage Nationaal Groeifonds	-

Op welke wijze wordt aan deze opgave gewerkt?

Toelichting eindejaarsmarge

Wanneer er minder geld wordt uitgegeven dan oorspronkelijk in de begroting voorzien, spreken we van onder uitputting. Een deel van deze onder uitputting kunnen departementen doorschuiven naar een volgend begrotingsjaar om dan alsnog uit te geven. Dit is de eindejaarsmarge. Voor de reguliere specifieke uitgaven geldt doorgaans een eindejaarsmarge van 1% van het begrotingstotaal. Voor de rest van de onbestede middelen geldt dat deze terugvloeien naar de schatkist ('het generale beeld' / of: ten goede komt van het begrotings-saldo), en dat het bijbehorende voorziene beleid niet meer wordt uitgevoerd of anders wordt bekostigd.

Daarnaast zijn er beleidsterreinen waarvoor in het verleden aparte budgetteringsafspraken zijn gemaakt. Dit omvat onder meer het Toekomstfonds (artikel 3), de Groningenmiddelen (artikel 5), de subsidieregelingen Duurzame Energie (SDE) en garantieregelingen. Voor het Toekomstfonds en Groningen mogen onbestede middelen worden doorgeschoven naar het volgende begrotingsjaar (onbeperkte eindejaarsmarge). Voor de SDE-regelingen en garantieregelingen geldt dat deze middelen naar de betreffende begrotingsreserve vloeien. De aparte budgetteringsafspraken bestaan aanvullend op de begrotingsregels, het staat een nieuw kabinet vrij om deze aan te passen.

Toelichting begrotingsreserves Duurzame Energie en klimaattransitie
De Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++) geeft geld aan bedrijven en non-profitorganisaties die grote hoeveelheden hernieuwbare energie produceren of de uitstoot van CO₂ verminderen. De SDE++ subsidieert hiervoor onder andere hernieuwbare energieproductie (elektriciteit, warmte en groen gas), elektrificatie van de industrie, waterstofproductie en CO₂-opslag onder de grond (CCS). Deze regeling is een exploitatiesubsidie, wat betekent dat er middelen worden uitgekeerd tijdens de periode dat een installatie in gebruik is.

Hoeveel middelen bedrijven ontvangen, hangt af van de marktprijs en hoeveel energie ze produceren of hoeveel CO₂ ze verminderen. Als de kosten hoger zijn dan wat je verdient met de energie of CO₂-vermindering, wordt het verschil gesubsidieerd.

Stafdirecties

Financieel-Economische Zaken

Directie Europese en Internationale

Zaken (DEIZ)

Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken

Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor
de toekomst (Kvdt)

Marianne Villée

De SDE kent een begrotingsreserve voor duurzame energie en klimaattransitie. Deze reserve wordt aan het eind van het jaar gevuld met onbesteed gebleven SDE-middelen. Het doel van de reserve is het beschikbaar blijven van deze middelen voor het stimuleren van hernieuwbare energieproductie en het bevorderen van CO₂-reductie. Het geld dat wordt uitgegeven aan de SDE-regeling is moeilijk te voorspellen op korte en middellange termijn omdat het afhangt van veranderingen in de prijzen en eventuele vertragingen in projecten. Maar we kunnen wel de uitgaven plannen voor de toekomst. De SDE subsidieert de onrendabele top van de bedrijven. De onrendabele top wordt groter als de energieprijzen dalen en wordt kleiner als de energieprijzen stijgen. Dit heeft als effect dat bij dalende energieprijzen er een tegenvaller is en bij stijgende energieprijzen er een meevaller is ten opzichte van de ramingen in de EZK-begroting. Om de grote tegenvallers te kunnen opvangen, en meevallers beschikbaar te houden voor toekomstige uitgaven aan duurzame energie, bestaat de begrotingsreserve Duurzame Energie.

Aan de ene kant helpt deze reserve om onverwachte problemen op te lossen, aan de andere kant maakt het de begroting ingewikkelder. Een onttrekking uit de reserve leidt tot een

belasting van het EMU-saldo, waardoor het EMU-saldo minder beheersbaar wordt (de uitgave was namelijk niet geraamd in de EZK-begroting van het betreffende jaar), maar het voorkomt dat grote tegenvallers op deze regeling binnen de EZK-begroting ingepast moeten worden. Dit biedt de nodige rust in de financiële besluitvorming aangezien een tegenvaller al snel een gat van meerdere honderden miljoenen kan betreffen, afhankelijk van de mate waarin de energieprijzen dalen. Over de vormgeving van de reserve vinden momenteel gesprekken plaats met collega's van het ministerie van Financiën.

Toelichting fondssystematiek

Het Nationaal Groeifonds en het Klimaatfonds hebben een fondsbegroting. Voor fondsbegrotingen is de beheersing van het totaalbedrag over meerdere jaren relevanter dan het bedrag per jaar. Voor deze middelen geldt een onbeperkte eindejaarsmarge. Ook bestaat de mogelijkheid tot het doen van kasschuiven, mits de extra uitgaven niet verder drukken op het EMU-saldo dan dat de Europese begrotingsregels toelaten.

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)
Heleen Bakker →

Financieel-Economische Zaken
Sylvia Teunissen →

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée ↻

Stafdirecties

Klaar voor de toekomst

Implementatie van het Beleidskompas

Wat is de achtergrond van deze opgave?

In 2011 werd geconcludeerd dat in de breedte van de Rijksoverheid beleid aan de voorkant vaak onnauwkeurig werd opgesteld. Om dit te verbeteren werd het Integraal afwegingskader (IAK) opgesteld. Het IAK werd sinds 2011 Rijksbreed toegepast bij voorstellen van beleid en regelgeving die naar het parlement gaan.

In de praktijk bleek echter dat het IAK bij de ontwikkeling van een groot deel van de beleidsinstrumenten niet of onvoldoende gebruikt werd. Eigenlijk werd het voornamelijk voor regelgeving gehanteerd, wat leidde tot relatief weinig bekendheid bij beleidsmakers. Dit kan leiden tot de inzet van kwalitatief suboptimale beleidsinstrumenten, dat op de lange termijn ten koste gaat van de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid. Anders gezegd: het kost de samenleving geld en het is onduidelijk of beleidsdoelen dichterbij worden gebracht.

Om het bereik en toepasbaarheid van het IAK te versterken, is in 2021 het interdepartementale project 'Herziening IAK' gestart. Het doel van het project was om het IAK toegankelijker en beter hanteerbaar te maken. De uitkomsten uit deze herziening waren dat:

- Het IAK vanaf maart 2023 in een nieuw jasje werd gestoken en verder ging onder de nieuwe (aantrekkelijkere) naam *Beleidskompas*;
- De vragen (afwegingskader) uit het instrument zijn geherformuleerd en anders opgebouwd. Het gebruik is daarnaast makkelijker gemaakt door verbetering van de ondersteuning binnen de departementen en door opleidingen;
- Ook wordt er aan de bekendheid gewerkt, zodat helder is wanneer het Beleidskompas moet worden gebruikt en wie hiervoor verantwoordelijk is. Het gebruik van het Beleidskompas wordt gemonitord. De wijze waarop wordt (interdepartementaal en departementaal) nog nader uitgewerkt.

Stafdirecties

Klaar voor de toekomst

Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)
Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken
Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor de toekomst (Kvdt)
Marianne Villée

Wat is het doel van deze opgave?

Bij de implementatie van het Beleidskompas binnen EZK staat de volgende doelstelling centraal:

‘Medewerkers kennen het Beleidskompas en weten dit op de juiste manier toe te passen. Het Beleidskompas wordt ervaren als de standaard methode om tot een zorgvuldige, transparante en gedragen beleidsvorming te komen.’

Op welke wijze wordt aan het beleidskompas gewerkt?

Voor een gedegen toepassing van het Beleidskompas binnen het ministerie van EZK, is een gedeelde verantwoordelijkheid – binnen alle lagen van het ministerie – leidend.

Dit betekent dat een succesvolle implementatie en gebruik van het Beleidskompas een integrale verantwoordelijkheid is van zowel de dossierhouder als zijn/haar MT-lid. Dit vraagt erom dat dossierhouders zich verbonden voelen met de doelstellingen van het Beleidskompas, ze gemotiveerd zijn – zowel intrinsiek als extrinsiek – om het Beleidskompas te gebruiken en overtuigd zijn van de meerwaarde van het Beleidskompas. De toepassing van het Beleidskompas moet worden ervaren als de standaard

Stafdirecties

Klaar voor de toekomst

Directie Europese en Internationale

Zaken (DEIZ)

Heleen Bakker

Financieel-Economische Zaken

Sylvia Teunissen

Programmadirectie Klaar voor
de toekomst (Kvdt)

Marianne Villée

methode die houvast biedt om tot een zorgvuldige, transparante en gedragen beleidsvorming te komen. Anderzijds is het cruciaal dat de meerwaarde van het Beleidskompas ook uitgedragen wordt door de hogere lagen binnen het ministerie, waaronder MT-leden, directeuren, de BR en de SG. Zij dienen (indien nodig herhaaldelijk) gebruik van het Beleidskompas te agenderen, stimuleren en faciliteren. Verderop in het implementatieplan wordt ingegaan op de wijze waarop zij dit kunnen doen.

Tenslotte ligt er een rol voor de bewindspersonen, deze moet het belang van het gebruik ook uitdragen. Uiteindelijk liggen er voor de bewindspersonen de verstrekkende gevolgen als beleid in de beginfase niet goed wordt opgezet. Anderzijds moeten hogere lagen binnen het ministerie elkaar en ook de bewindspersoon zo nodig bij de les houden en 'loyale tegenspraak' uitoefenen en promoten.

Met welke andere trajecten wordt aan deze opgave gewerkt?

Het Beleidskompas staat niet op zichzelf. Het is een middel om op een transparante en weloverwogen wijze te komen tot de keuze voor een doeltreffend en doelmatig beleidsinstrument om de beleidsopgave(n) van het departement te bereiken. helpt beleidsmedewerkers in de voorbereiding van nieuwe/gewijzigde beleidsvoorstellen en geeft input voor de verplichte beslisnota die bij beleidsbrieven aan de Kamer moet worden meegestuurd.

Bij nieuwe/gewijzigde beleidsvoorstellen van meer van 20 mln. euro (in enig jaar) dient bovendien een ingevuld kader Beleidskeuze Uitgelegd (kader BU) in de beleidsbrief aan de Kamer te worden opgenomen. Hierbij wordt ingegaan op het beleidsdoel, het in te zetten beleidsinstrument, financiële

gevolgen (voor Rijk en indien van toepassing voor de maatschappij), nagestreefde doeltreffendheid, nagestreefde doelmatigheid en een evaluatieparagraaf. Bij voorstellen kleiner dan 20 mln. euro dienen voorgaande elementen conform de regelgeving in de beleidsbrief zelf terug te komen (zonder kader BU). Bij een wetsvoorstel kan dat in de memorie van toelichting worden opgenomen. Door gebruik te maken van vragen van het Beleidskompas wordt deze informatie direct verzameld.

Het Beleidskompas vormt slechts een onderdeel van de gehele beleidscyclus. Nadat het nieuwe/gewijzigde beleid is geformuleerd en vastgesteld, volgt implementatie en uitvoering. Vervolgens dient via monitoring en periodieke evaluatie onderzocht te worden of het beleidsinstrument op een effectieve en efficiënte manier bijdraagt aan de beleidsdoelen. Dit geeft nieuwe input om het beleidsinstrument te heroverwegen of bij te stellen. Deze periodieke evaluaties worden opgenomen in de Strategische Evaluatie Agenda (SEA) die onderdeel uitmaakt van de ontwerpbegroting. Via vragen van het Beleidskompas wordt tijdens de beleidsontwikkeling al stilgestaan bij toekomstige monitoring en evaluatie. Dit komt terug in de gehele beleidscyclus via ex-ante, ex-durante en ex-post evaluatie. Door hier vooraf bij stil te staan en de beleidstheorie inzichtelijk te maken, helpt dit om te komen tot waardevolle evaluaties die input geven voor het vervolg van de beleidsontwikkeling.

Tenslotte leveren voorgaande instrumenten een bijdrage aan het lopende interdepartementale traject ter verbetering van beleidskwaliteit. Hiervan is de SG van EZK, samen met SG's van FIN, J&V, VWS en SZW, één van de voortrekkers.

Dit is een uitgave van:
Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
070-379 8911
www.rijksoverheid.nl

Mei 2024

